

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

BİR EKONOMİK TETİKÇİNİN İTİRAFLARI

John Perkins

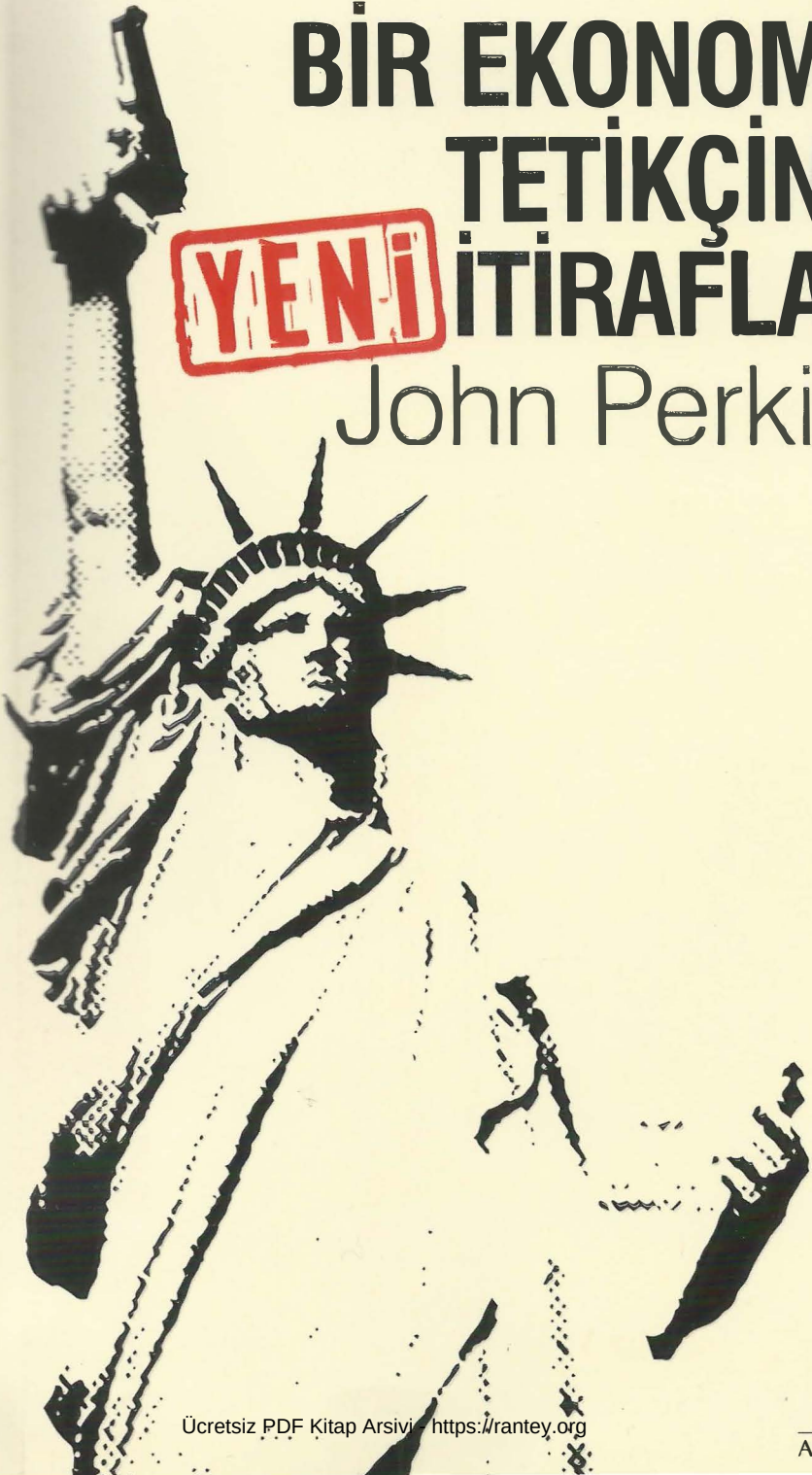
YENİ

BİR EKONOMİK TETİKÇİNİN

YENİ

İTİRAFLARI

John Perkins

A P R I L

Yayın No: 180

1. Baskı: Ekim 2017

2. Baskı: Ekim 2017

ISBN: 978-605-5162-89-4

Yayın Yönetmeni

K. Egemen İPEK

Çevirmenler

Murat KAYI

Kerem ERGENER

Editörler

Pelin Su ÖZDOĞAN

Sinem User KARA

Kapak Tasarım

Eralp GÜVEN

İç Tasarım

Adem ŞENEL

Baskı

Ayrıntı Basımevi

Sertifika No: 13987

Yayın

A.P.R.I.L. Yayıncılık

Tarık Zafer Tunaya Sokak

21/3 Gümüşsuyu-Beyoğlu-İSTANBUL

Tel: (00 90) 212 252 94 38

Faks: (00 90) 212 252 94 39

www.aprilyayincilik.com

bilgi@aprilyayincilik.com

Bu kitabın hakları Akcalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Özgün Adı: The New Confessions of an Economic Hit Man

© 2016, John Perkins

© Berrett - Koehler Publishers Inc. San Francisco

Bu kitabın baskısından 5846 ve 2936 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasası hükümleri gereğince alıntı yapılamaz, fotokopi yöntemiyle çoğaltılamaz, resim, şekil, şema, grafik vb yayınevinin izni olmadan kopya edilemez.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

BİR EKONOMİK TETİKÇİNİN YENİ İTİRAFLARI

John Perkins

A P R I L

**Bana hakikatin, sevginin ve hayal etmenin gücünü
öğreten büyükannem Lula Brisbin Moddy'ye ve kendisi
ile dünyadaki tüm kardeşlerinin miras almak isteyeceği
bir dünya uğruna gerekeni yapmam için bana ilham
veren torunum, Grant Ethan Miller'a.**

İÇİNDEKİLER

Önsöz / 11

Yeni itiraflar / 16

BÖLÜM I: 1963-1971 / 21

Pis iş / 23

Ekonomik bir tetikçi doğuyor / 32

“Bir kere girdin mi çıkamazsın...” / 43

Endonezya: Bir ET için dersler / 53

Bir ülkeyi komünizmden kurtarmak / 57

Ruhumu satmak / 62

BÖLÜM II: 1971-1975 / 69

Sorgulayıcı olarak görevim / 71

Medeniyet yargılanıyor / 76

Hayatımın fırsatı / 82

Panama'nın başkanı ve kahramanı / 90

Kanal bölgesindeki korsanlar / 96

Askerler ve fahişeler / 100

General ile sohbet / 105

Ekonomi tarihinde yeni ve

karanlık bir döneme girerken / 112

Suudi Arabistan para aklama tezgâhı / 117

Pezevenklik ve Usame bin Ladin'i finanse etmek / 131

BÖLÜM III: 1975-1981 / 139

Panama Kanalı müzakereleri ve Graham Greene / 141

İran'da Şahların Şahı / 150

İşkence görmüş bir adamın itirafları / 155

Bir kralın düşüşü / 160

Kolombiya: Latin Amerika'nın kilit taşı / 164
Amerikan Cumhuriyeti'ne
karşı küresel imparatorluk / 169
Yanılan Öz geçmiş / 177
Ekvador başkanı büyük petrol şirketlerine karşı / 187
İstifa ediyorum / 192

BÖLÜM IV: 1981-2004 / 197

Ekvador başkanının ölümü / 199
Panama: Bir başkanın daha ölümü / 205
Enerji şirketlerim, Enron ve George W. Bush / 210
Rüşvet alıyorum / 216
Amerika Birleşik Devletleri Panama'yı işgal ediyor / 223
Irak'ta bir ET başarısızlığı / 233
Kişisel olarak, benim için 11 Eylül ve sonrası / 241
Venezuela: Saddam imdada yetişiyor / 250

BÖLÜM V: 2004-GÜNÜMÜZ / 259

Komplo: zehirlendim mi? / 261
Bir çakal konuşuyor: Seyşeller Komplosu / 268
Ekvador isyancıları / 274
Honduras: CIA darbesi / 281
Bir ET olarak dostane bankacınız / 286
Vietnam: Hapishanede öğrenilen dersler / 291
İstanbul: Çağdaş imparatorluğun araçları / 299
Fundación Pachamama'ya karşı bir darbe / 305
Bir ET bankacılık skandalı daha / 310
Günümüzün ekonomik tetikçileri kimlerdir? / 315
Günümüzün çakalları kimlerdir? / 327
Çin için dersler / 335
Ne yapabiliriz? / 342
Yapılması gerekenler / 353

Önsöz

Ekonomik tetikçi (ET) dediğim kişiler, birçok ülkeyi trilyonlarca dolar dolandıran yüksek ücretli profesyonellerdir. Bu kişiler, Dünya Bankası, Birleşik Devletler Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) ve diğer yabancı ‘yardım’ kuruluşlarından büyük şirketlerin kasaları ile gezegenimizin doğal kaynaklarını kontrol eden birkaç varlıklı ailenin ceplerine para aktarırlar. Kullandıkları araçlar arasında sahte finansal raporlar, hileli seçimler, rüşvet, zorbalık, seks ve cinayet vardır. Oynadıkları oyun imparatorluklar kadar eskidir ama günümüzün küreselleşme sürecinde yeni ve korkutucu bir boyuta ulaşmıştır.

Nereden mi biliyorum? Ben de bir ET idim.

Yukarıdaki satırları, adı *Bir Ekonomik Tetikçinin Vicdanı* olmasını düşündüğüm bir kitabın başlangıcı olarak 1982 yılında yazmıştım. Kitap, her ikisi de bir zamanlar müşterilerim olan ve saygı duyup aileden saydığım iki ülke başkanına, Ekvador Başkanı Jaime Roldós ile Panama Başkanı Omar Torrijos’a ithaf edilmişti. İkisi de bir süre önce uçak kazasında hayatını yitirmişti ve ölümleri birer kaza değildi. Onlar, küresel imparatorluğu amaçlayan şirket-hükümet-bankacılık patronlarının kardeşliğine karşı geldikleri için suikasta kurban gitmişti. Biz ET’ler, Roldós ile Torrijos’u ‘ikna etmekte’ başarılı olamayınca, diğer tür tetikçiler -her zaman bizim hemen arkamızda olan CIA destekli çakallar- devreye girmişti.

O kitabı yazmaktan vazgeçirildim. Sonraki yirmi yıl boyunca dört kez daha yazmayı denedim. Yeniden başlama kararı vermeme şu güncel dünya olayları neden oldu: 1989'da Panama'nın ABD tarafından işgali, 1. Körfez Savaşı, Somali'deki gelişmeler ve Usame bin Ladin'in yükselişi. Ancak, her defasında aldığım tehditler veya rüşvetler beni vazgeçmeye zorladı.

2003 yılında güçlü bir uluslararası kuruluşu ait büyük bir yayınevinin başkanı, adı artık *Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafları* olan kitabımın taslağını okudu. Yazdıklarımı 'anlatılması gereken sürükleyici bir öykü' olarak tanımladı. Ancak hemen sonrasında, üzgün bir şekilde gülümseyerek kafasını iki yana salladı. Şirketin patronlarının muhtemelen karşı çıkacağını ve dolayısıyla kitabı yayımlama riskini göze alamayacağını söyledi. Ama kitabı bir roman haline getirmemi tavsiye etti ve ekledi: "Seni John Le Carré veya Graham Greene tipinde bir yazar olarak pazarlayabiliriz."

Ne var ki yazdıklarım bir roman değildi. Benim hayatımın gerçek öyküsü idi. Bizi başarısızlığa sürükleyen bir sistemin yaradılış hikâyesiydi. Uluslararası herhangi bir kuruluşun sahibi olmayan daha cesur bir yayımcı ise öykümü anlatmam konusunda yardımcı olmayı kabul etti.

Peki, en sonunda beni tehditleri ve rüşvetleri görmezden gelmeye ikna eden şey ne oldu?

Kısa cevap şu: Tek çocuğum Jessica üniversiteden mezun olup hayata atıldığında, ona bu kitabı yayımlatma niyetimden söz ettim ve kuşkularımı paylaştım. O da bana, "Üzülme baba," dedi. "Sana bir şey yapacak olurlarsa, bıraktığın yerden ben devam ederim. Bunu, bir gün sana vermeyi ümit ettiğim torunların için yapmalıyız!"

Daha uzun cevabım ise şöyle: Büyüdüğüm ülkeye olan bağlılığım, kurucu atalarımız¹ tarafından dile getirilen ideallere olan

1 *Founding Fathers*: Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve ilk Amerikan Anayasası'nı imzalayan, o zamanki on üç eyaletin delegeleri. Benjamin Franklin, George Washington, John Adams, Thomas Jefferson, Thomas Paine, Ethan Allen, John Jay, James Madison ve Alexander Hamilton en bilinen delegelerdir. [ç.n.]

sevgim, bugün her yerde herkes için ‘yaşam, özgürlük ve mutluluğu arama’ sözü veren Amerikan devletine olan sorumluluğum ile 11 Eylül sonrasında ET’ler devleti küresel bir imparatorluğa çevirirken artık daha fazla oturup seyretmemek konusundaki kararlılığım. Bu uzun cevabımın yalnızca iskeleti, cevabın kanlı canlı halini ilerleyen bölümlerde görebilirsiniz.

Bu hikâyeyi anlattığım için neden mi öldürülmedim? *Bir Ekonomik Tetikçinin Yeni İtirafı*’nda daha detaylı anlatacağım gibi, bu kitap benim sigorta poliçem olmuştur.

Bu gerçek bir öyküdür. Onun her dakikasını yaşadım. İnsanlar, gördüklerim, konuşmalar ve tarif ettiğim duyguların hepsi hayatımın birer parçasıydı. Benim kişisel öyküm olmakla birlikte; tarihimize yön veren, bizi bugün olduğumuz yere getiren ve çocuklarımızın geleceklerinin temellerini oluşturan dünya olaylarının kapsamı içerisinde gerçekleşti. Tüm bu deneyimleri, insanları ve konuşmaları asıllarına uygun olarak sunmak için elimden gelen tüm çabayı gösterdim. Tarihî olayları tartıştığım ya da başka insanlarla yaptığım konuşmaları yeniden yarattığım zaman, bunu birçok aracın yardımıyla yapıyorum. Bunlar: Yayımlanmış belgeler, kişisel kayıtlarım, notlarım, hem kendimin hem de diğer katılımcıların hatırladıkları, daha önce yazmaya başladığım beş taslak ve özellikle yakın zamanda diğer yazarların yayımladığı bilgiler ile önceden gizli olan ya da başka nedenlerden dolayı ulaşılamayan bilgileri açıklayan tarihçeler. Bu konular hakkında daha fazla bilgi edinmek isteyen okuyucular için referanslar dipnotlarda verilmiştir. Anlatının akışını kolaylaştırmak için ise çeşitli diyalogları birleştirip tek bir konuşma haline getirdim.

Yayıncım, kendimize gerçekten ekonomik tetikçi deyip demediğimizi sorduğunda, genellikle sadece baş harfleriyle de olsa, öyle olduğunu söyledim. Aslında hocam Claudine ile çalışmaya başladığım 1971 yılındaki o gün, bana: “Benim görevim seni bir ekonomik tetikçiye dönüştürmek.” demiş, ardından ciddileşip, “Bu işle ilgini hiç kimsenin, eşinin bile bilmemesi gerekiyor, bir kere gidersen hayatın boyunca çıkamazsın.” diye uyarmıştı.

Claudine, benden yapmamı isteyecekleri işi anlatırken sözünü hiçbir zaman sakınmadı:

“İşin; dünya liderlerini, ABD’nin ticari çıkarlarını gözeten büyük bir ağın parçası olmaya teşvik etmek. Sonunda bu liderler, sadakatlerini garanti edecek şekilde bir borç batağına saplanır. Sonra da onları politik, ekonomik ya da askerî ihtiyaçlarımız için ne zaman istersek kullanabiliriz. Karşılığında onlar da halklarına sanayi siteleri, elektrik santralleri ve havaalanları sağlayarak politik durumlarını güçlendirirler. Bu arada, Amerikan mühendislik ve inşaat firmaları da inanılmaz derecede zenginleşir.”

Eğer biz sendelersek, ekonomik tetikçinin daha kötü bir versiyonu olan çakallar hemen bu fırsata atarlardı. Çakallar da başarılı olamazsa, iş orduya düşerdi.

Şimdi *Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı*’nın ilk kez yayımlanmasından 12 sene sonra, ilk yayıncı ve ben yeni baskının zamanının geldiğini biliyorduk. 2004’te okuyucular binlerce e-posta yollayarak kitabın yayımlanmasının hayatımı nasıl değiştirdiğini sormuşlardı. Kendimi affettirmek için ve ET sistemini değiştirmek için ne yapıyordum? İşleri değiştirecek faaliyetler nelerdi? Bu yeni kitap işte bu soruları cevaplayacaktır.

Yeni bir baskı yapılmasının bir diğer sebebi de dünyanın kökünden değişmiş olması. Borç ve korku üzerine kurulmuş olan ET sistemi bugünlerde 2004’te olduğundan çok daha korkutucu. ET’ler daha da yayıldı, kendilerine yeni araçlar ve gizlenme yolları buldular. ABD olarak biz de tüm dünya gibi yere çakıldık. Ekonomik, politik, sosyal ve çevresel bir felaketin kıyısında gezindiğimizi biliyoruz. Değişmek zorundayız.

Bu öykü *mutlaka* anlatılmalı. Büyük krizler ve fırsatlar zamanında yaşıyoruz. Bu bir ekonomik tetikçinin öyküsü, şu anda bulunduğumuz yere nasıl geldiğimizin ve neden üstesinden gelinemez görünen krizlerle karşı karşıya olduğumuzun öyküsü.

Bu kitap ET olduğum, ufak bir grubun parçası olduğum zamanın itiraflarıdır. Benzer roller üstlenmiş insanlar artık çok daha güçlüdür. Üstü kapalı unvanları vardır: Exxon, Walmart, General Motors ve Monsanto gibi Fortune 500 şirketlerinin koridorlarında dolaşırlar. ET sistemini şahsi çıkarları için kullanırlar.

Aslına bakılırsa *Bir Ekonomik Tetikçinin Yeni İtirafı* yeni ET cinsinin bir hikâyesidir.

Bu sizin de hikâyeniz. Sizin ve benim dünyamın hikâyesi. Bu işte hepimiz suç ortağıyız. Dünyamız için sorumluluk almak zorundayız. ET'ler ortak hareket ettikleri için başarılı olmuşlardır.

Bizi baştan çıkarırlar, aldatırlar ve tehdit ederler ama sadece başka tarafa baktığımızda veya yöntemlerine boyun eğdiğimizde kazanırlar.

Bu kelimeleri okurken, yazarken hayal edemediğim olaylar yaşanmıştır. Lütfen bu kitabı o olaylara ve geleceğe yeni bir bakış açısı olarak görünüz.

Bir sorunu kabul etmek çözümün ilk aşamasıdır. Bir günahı itiraf etmek ise kefaretin başlangıcıdır. Bu kitap bizim kurtuluşumuza bir başlangıç olsun. Bizi yeni bir fedakârlık seviyesine çıkarsın. Adil ve onurlu bir toplum yaratma hayalimizi sürdürsün.

John Perkins

Ekim 2015

Yeni itiraflar

Bir ekonomik tetikçi (ET) olarak yaptıklarım hiçbir zaman aklımdan çıkmıyordu. Zamanında Dünya Bankası için söylediğim yalanları unutamıyordum. Bankanın, kardeş kurumlarının ve benim, ABD şirketlerinin dokunaçlarını dünyanın her tarafını sarmasına yardım ettiğimiz hatıralarım peşimi bırakmıyordu. Yoksul ülke liderleri direndiğinde verilen rüşvetleri, yapılan şantaj ve tehditleri, ülkelerini borçla köleleştirecek kredileri almayı reddettiklerinde CIA çakalları tarafından tahttan indirilmelerini veya suikasta uğramalarını aklımdan bir türlü atamıyordum.

Bazen, halklarına ihanet etmeyi reddettikleri için öldürülen devlet başkanı arkadaşlarımla dehşet verici görüntüleriyle uyanıyordum. Shakespeare'in *Macbeth*'inde olduğu gibi elimi kandan temizlemeye çalışıyordum.

Kan, sadece bir belirtiydi.

Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafları'nın ilk versiyonunda bahsettiğim sinsi kanser metastaz yapmıştı. Ekonomik olarak gelişmekte olan ülkelerden ABD'ye ve dünyanın geri kalanına yayılmıştı, demokrasinin temeline ve gezegenin yaşam destek sistemlerine saldırıyordu.

Bütün ET ve çakal yöntemleri -yalan ekonomi, sahte vaatler, tehditler, rüşvet, dolandırıcılık, borç, aldatma, darbeler, suikastlar, ölçüsüz askerî güç- on sene önce ifşa ettiğim zamana kıyasla günümüzde dünya çapında daha fazla kullanılmaktadır. Kanser geniş alana ve derinlere yayılmış, ekonominin, devletlerin ve toplumun baskın sistemi olmuştur. Çoğu insan bu durumun yarattığı çöküşten etkilenmiş olsa da hâlâ durumun farkında değildir.

Bu sistemi korku ve borç yönetir. Sistemin verdiği mesajlar, bizi her ücreti ödemeye, her borcu kabul etmeye, kapının ucunda olduğu söylenen düşmanları durdurmak için her şeyi yapmaya zorunlu olduğumuza inandırarak korkutur. Oysa sorunun kaynağı başkadır. Asiler. Teröristler. *Onlar*. Çözüm, geniş şirket ağları, bankalar, gizli anlaşmalar yapmış devletler ile bunları birbirine bağlayan varlıklı, güçlü insanlardan oluşan *şirketokrasi* adını verdiğim şeyin üretilmiş ürünlere ve servislere büyük paralar harcamasını gerektirmektedir. Giderek borcun derinliklerine batırız, ülkemiz ve Dünya Bankasındaki finansal yandaşlarıyla kardeş kurumları, başka ülkeleri borç batağına çeker, borç bizi ve diğer ülkeleri köleleştirir.

Bu yöntemler merkezinde savaşlar veya savaş tehditleri, borç ve dünya kaynaklarına tecavüz etmek olan bir *ölüm ekonomisi* yaratmıştır. Ölüm ekonomisi; kendisi için önem taşıyan kaynakları giderek daha çok tüketen ve aynı zamanda da soluduğumuz havayı, içtiğimiz suyu ve gıdalarımızı zehirleyen sürdürülemez bir ekonomidir. Ölüm ekonomisi bir tür kapitalizmin üzerine kurulmuş olmasına rağmen, *kapitalizmin* ticaret ve endüstrinin devlet yerine bireye ait olduğu bir ekonomik ve politik sistemi ifade ettiğini unutmamak gerekir. Hem yerel pazarları hem de şirketkrasinin kontrol ettiği, doğayı yok eden, bir ölüm ekonomisi yaratan ve sonunda kendi kendini yok edecek küresel şirket kapitalizminin tehlikeli biçimlerinden birini içerir.

Bir Ekonomik Tetikçinin Yeni İtirafı'nı yazmaya karar verme sebebim geçen on sene içinde çok şeyin değişmesidir. Kanseri ABD'ye yayıldığı kadar dünyanın geri kalanına da yayılmıştır. Zengin daha da zenginleşmiş ve geri kalanlar ciddi şekilde fakirleşmiştir.

Şirketkrasinin sahip olduğu ve yönettiği, güçlü bir propaganda makinesidir. Bu makinenin çarkları kendi çıkarlarına hizmet eden hikâyeleri kabul etmemiz için bizi inandırmak adına dönmektedir. Bu hikâyeler bizi korku ve borca dayalı, biriktirmeye odaklı ve *biz* olmayan herkese karşı böl ve yönet taktiğini uygulayan bir sistemi

kabul etmemiz içindir. Bize, ET sisteminin güvenlik ve mutluluk getireceğine dair yalanları satar.

Bazıları günümüzün sorunlarını organize olmuş küresel bir komploya bağlayabilir. Keşke bu kadar basit olsaydı. Ancak daha sonra da belirteceğim gibi hepimizi etkileyen yüzlerce komplo vardır, tek ve büyük bir komplo yoktur. ET sistemi gücünü bir küresel komplodan daha tehlikeli bir şeyden almaktadır. Bütün ekonomik kalkınmaların insanlığa faydasının olduğuna ve büyüme ne kadar büyükse faydalarının da o kadar yayılacağına körü körüne inanırız. Benzer bir şekilde, kenar mahallelerde doğanların istismar edilebileceğini düşünürken, ekonomik kalkınmanın ateşini harlayan insanların övülmesi ve ödüllendirilmesi gerektiğine inanırız. Her türlü -günümüzün ET'leri ve çakallarının kullandıkları dâhil olmak üzere- ekonomik kalkınmayı meşrulaştırırız, Batı'dan aldığımız rahat yaşam biçimini korur ve ekonomik refahımızı, konforumuzu ve güvenliğimizi tehdit eden herkese karşı (Müslüman teröristler gibi) savaş açarız.

Okuyucuların istekleri doğrultusunda ET olduğum zamanda işimizi nasıl yaptığımıza dair birçok yeni detay ve hikâye ekledim. Daha önce yayımlanmış bölümlere bazı açıklamalar getirdim. Daha önemlisi, günümüzde ET oyunlarının nasıl oynandığına dair 5. bölümü ekledim. Bu bölüm, günümüzün ekonomik tetikçileri ve çakallarının kimler olduğunu, aldatmacalarının ve yöntemlerinin nasıl bu kadar yaygın ve esir eden bir hal aldığını anlatmaktadır.

Aynı zamanda okuyucuların isteğiyle 5. bölümde ET sistemini tahtından etmek için neler yapılabileceğinden ve bunun çeşitli yöntemlerinden bahsedeceğim.

Kitabın sonundaki “2004-2015 yılları arasında ET faaliyetlerinin belgeleri” başlıklı bölümde, kendi hikâyelerimin yanı sıra kitapta incelenen konuları kanıtlarıyla beraber daha derinlemesine incelemek isteyen okuyucular için gerekli bilgiler bulunmaktadır.

Gelen tüm kötü haberlere ve günümüzün hırsız iş adamlarının demokrasimizi ve gezegenimizi çalma çabalarına rağmen ben

umutluyum. ET sisteminin gerçek çalışma biçimini anlarsak bu kanseri kontrol etmek ve sağlığını yeniden kazanmak için yapılması gereken bireysel ve toplu faaliyetleri gerçekleştirebiliriz. *Bir Ekonomik Tetikçinin Yeni İtirafı*, günümüzde sistemin nasıl işlediğini, her birimizin onu değiştirmek için neler yapabileceğini anlatmaktadır.

Tom Paine “Eğer bir sorun varsa benim zamanımda olsun, böylece çocuğum barış içinde yaşar.” sözlerini yazarak Amerikan devrimcilerine ilham vermiştir. Bu cümle 1776’da olduğu kadar günümüzde de önemlidir. Bu yeni kitapla hedefimin Paine’inkinden aşağı kalır yanı yoktur. Hedefim, çocuklarımız için ne yapılması gerekiyorsa yapılsın diye hepimize ilham vermek ve bizi güçlendirmektir.

B Ö L Ü M İ

1963-1971

Pis iş

1968’de işletme okulundan mezun olduğumda Vietnam Savaşı’nın bir parçası olmamakta kararlıyım. Ann ile yeni evlenmiştim. O da benim gibi savaş karşıtıydı ve benimle birlikte ‘Barış Gönüllüleri’ne² katılmayı kabul edecek kadar maceraperestti.

Ekvador’un başkenti Quito’ya ilk kez 1968 yılında gitmiştik. Amazon yağmur ormanlarının derinliklerindeki halk için kredi ve yatırım kooperatifleri kurmak göreviyle atanmış 23 yaşında bir gönüllüydüm. Ann’in işi yerli kadınlara hijyen ve çocuk bakımı eğitimi vermektir.

Ann daha önce Avrupa’ya gitmişti ama benim Kuzey Amerika dışına yaptığım ilk yolculuktu. Dünyanın en yüksek ve en fakir başkentlerinden biri olan Quito’ya uçtuğumuzu biliyordum. Beklentim daha önce hiç görmediğim gibi bir şey olacağı yönündeydi ama gerçekte yüzleşmeye hiç hazır değildim.

Miami’den kalkan uçağımız havalimanına doğru inişe geçtiği sırada gördüğüm, uçak pistinin yanına dizilmiş harap haldeki kulübeler beni çok şaşırtmıştı. Ann, orta koltuktan uzanıp pencereden dışarıyı gösterirken koridor tarafında oturan Ekvadorlu bir iş adamına “İnsanlar gerçekten bunların içinde mi yaşıyor?” diye sormuştu.

Adam, ciddiyetle “Fakir bir ülkeyiz.” diye cevaplamıştı.

2 Barış Gönüllüleri, ABD hükümeti ve aynı isimli devlet kuruluşu tarafından yürütülen bir Amerikan gönüllü programıdır. Barış Gönüllüleri için üç amaç belirlenmiştir: Teknik yardım sağlamak, Amerika Birleşik Devletleri dışındaki halkların Amerikan kültürünü anlamasını sağlamak ve Amerikalıların diğer ülkelerin kültürlerini anlamasına yardımcı olmak.

Şehre doğru gerçekleştirdiğimiz otobüs yolculuğunda karşılaştığımız sahne daha kötüydü. Üstü başı yırtık dilenciler el yapımı değneklerle zıplıyordu, çocukların karınları fena halde şişikti, kemikleri sayılan köpekler ve ev yerine geçen, karton kutulardan yapılmış gecekondular vardı.

Otobüs bizi Quito'nun beş yıldızlı oteli InterContinental'a bıraktı. Burası sefalet denizinin ortasında lüks bir adaydı ve benimle beraber otuz 'Barış Gönüllüsü'nün birkaç gün boyunca ülkeyle ilgili bilgilendirileceği yerd.

İlk birkaç ders boyunca, Ekvador'un feodal Avrupa ile Amerikan Vahşi Batı'nın bir birleşimi olduğu bilgisi verildi. Bütün öğretmenlerimiz bizi tehlikelere karşı hazırladı: zehirli yılanlar, sıtma, anakonda yılanları, ölümcül parazitler ve saldırgan kelle avcısı savaşçılar. Ardından iyi haberi verdiler: Texaco, yağmur ormanlarındaki yerleşkemizin yakınında geniş petrol yatakları keşfetmişti. Petrolün, Ekvador'u en fakir ülkelerden biriyken yarım kürenin en zengin ülkelerinden biri yapacağına inançları tamdı.

Bir öğleden sonra otel asansörünü beklerken Texas aksanlı, uzun, sarışın bir adamla muhabbet etmeye başlamıştım. Deprem-bilimci bir Texaco danışmanıydı. Ann ve benim yağmur ormanlarında çalışacak 'Barış Gönüllüleri'nden olduğumuzu öğrendiğinde, bizi otelin en üst katındaki şık restoranda yemeğe davet etti. Bu kadar şanslı olduğuma inanamıyordum. Menüyü görmüş-tüm ve orada yiyeceklerimizin aylık kazancımızdan fazla para ettiğini biliyordum.

O gece restoranın penceresinden başkentin devasa volkanı Pichincha'ya bakıp margaritamı yudumlarken bu adama ve yaşadığı hayata âşık olmuştum.

Bazen şirketin jetiyle Houston'dan ormandan bozma bir uçuş pistine uçtuğunu anlatmıştı. "Göçmenlik işlemleriyle veya gümrükle uğraşmamız gerekmiyor," diye övünmüştü. "Ekvador hükümeti bize özel izin veriyor." Onun yağmur ormanları deneyimine klimalı bir karavan, şampanya ve akşam yemeği olarak güzel

porselenler içinde servis edilen file minyon dâhildi. Bunları anlatırken, gülererek “Sizin yediğiniz yemekler böyle değildir diye tahmin ediyorum.” demişti.

Ardından ‘ormanın altında yatan geniş bir petrol denizi’ olarak tanımladığı, yazmakta olduğu rapordan bahsetmişti. Bu rapor, Dünya Bankasından ülke adına büyük krediler almak ve Wall Street’i Texaco’ya ve petrol patlamasından fayda sağlayacak diğer şirketlere yatırım yapmaya ikna etmek için kullanılacaktı. Bu kalkınmanın bu kadar hızlı gerçekleşmesine şaşırdığımı belirttiğimde garip bir bakış atıp, “İşletme okulunda size ne öğretiyorlar?” diye sormuştu.

Ne cevap vereceğimi bilememiştim.

“Bak,” demişti. “Bu, eski bir oyundur. Asya’yı, Orta Doğu’yu ve Afrika’yı gördüm. Şimdi buradayım. Deprembilimci raporu iyi bir petrol kuyusuyla birleşti mi ve kazığı vurduk mu, oradan...” deyip gülümsedi. “Oluk oluk para akar!”

Ann, petrol Ekvadorluların refahını artıracak diye duyduğu heyecanı belirtti.

“Yalnızca oyunu oynayabilecek kadar zeki olanlar.” dedi.

Ben, adını her yerin görünebildiği bir tepenin üstüne bir malikâne inşa etmiş, servetini 1849’da Kaliforniya’daki altın madenlerine kürek ve battaniye satarak yapmış bir adamdan alan bir New Hampshire kasabasında büyümüştüm. “Tüccarlar,” dedim. “İş adamları ve bankacılar.”

“Doğru. Günümüzde de büyük şirketler.” Sandalyesinde geriye yaslandı. “Ülke bize ait. Gümrük işleriyle uğraşmadan uçak indirme izni yapabileceğimiz pek çok şeyden yalnızca biri.”

“Ne gibi şeyler?”

“Tanrım, öğrenecek ne çok şeyin var!” Martinisini şehre doğru kaldırdı. “En başta orduyu kontrol ediyoruz. Maaşlarını ödüyoruz ve ekipman alıyoruz. Arazilerinde sondaj kulesi açmamızı istemeyen yerlilere karşı bizi koruyorlar. Latin Amerika’da orduyu kontrol

eden, başkanı ve yargıyı da kontrol eder. Yasaları biz yazıyoruz, petrol sızıntılarına karşı cezalar koyuyoruz, maaşları ayarlıyoruz. Bizim için önemli olan bütün yasaları belirliyoruz.” “Bütün hepsini Texaco mu karşılıyor?” diye sordu Ann.

“Yani, tam değil...” Masanın karşısına uzandı ve Ann’in koluna dokundu. “Sen veya babacığın karşılıyorsun. Yani, Amerikalı vergi mükellefleri. USAID, Dünya Bankası, CIA ve Pentagon’dan para akıyor ama buradaki herkes,” eliyle pencerenin arkasında uzanan şehri işaret etti, “her şeyin Texaco için olduğunu biliyor. Unutmayın, böyle ülkelerin darbe geçmişleri çok eskiye dayanır. İyice bakarsanız, çoğu darbenin, liderler oyunumuzu oynamak istemediğinde gerçekleştiğini görebilirsiniz.”

“Texaco hükümetleri mi deviriyor?” dedim.

Güldü. “İş birliği içinde olmayan hükümetler Sovyetler’in kuklası gibi görülüyor diyeyim. Amerika’nın çıkarlarına ve demokrasiye tehdit oluşturunlar. CIA de bundan hoşlanmaz.”

O gece, ET sistemi olarak düşünmeye başladığım eğitimimin başlangıcıydı.

Ann ve ben sonraki ayları Amazon yağmur ormanlarında geçirmiştik. Ardından And Dağları’nın tepesindeki bir grup *campesino* tuğla üreticisine yardım etmeye atandım. Ann, yerel işletmelerde çalışmalarını için engelli insanları eğitiyordu.

Tuğla üreticilerinin eski fırınların verimliliğinin artırılmasına ihtiyaç duyduğunu biliyordum. Sırayla bana gelip şehirdeki depoların ve kamyonların sahibi olan adama dair şikâyetlerini iletiyorlardı.

Ekvador sosyal hareketliliğin az olduğu bir ülkeydi. Birkaç zengin aile, *rico*’lar, yerel işletmeler ve politika dâhil her şeyi yönetiyordu. Yetkilileri tuğla üreticilerinden tuğlaları aşırı düşük fiyattan alıp on katına satıyorlardı. Bir tuğla üreticisi belediye başkanına gidip şikâyetini dile getirmişti. Birkaç gün sonra bir kamyonun çarpmasıyla hayatını kaybetti.

Bütün toplum dehşet içindeydi. İnsanlar bana bunun bir cinayet olduğunu söylüyorlardı. Bu iddianın doğru olduğuna dair şüphelerim, polis şefinin öldürülen adamın Ekvador'u komünist yapmaya çalışan bir Küba komplosunun parçası olduğunu açıklamasıyla kuvvetlendi. (O sırada Che Guevara'nın Bolivya'da bir CIA operasyonu sırasında öldürülmesinin üstünden üç sene geçmişti.) Polis şefi sorun çıkaracak tuğla üreticisinin isyancı olduğu gerekçeyle tutuklanacağını ima etmişti.

Tuğla üreticileri rico'lara gidip işleri yoluna koymam için bana yalvarmışlardı. Korktukları kişileri yatıştırmak için ne yapılması gerekiyorsa yapmaya hazırdılar. Pes ederlerse rico'ların onları koruyacağına kendilerini inandırmışlardı.

Ne yapacağımı bilmiyordum. Belediye başkanının üstünde hiçbir gücüm yoktu ve 25 yaşında bir mühendisin müdahalesinin işleri yalnızca daha kötü yapabileceğini düşünmüştüm. Bu yüzden onları dinleyip duygularını paylaşmakla yetindim.

Sonunda rico'ların İspanyolların fethinden beri Andlıları korkuyla hüküm altına almış bir sistemin, bir stratejinin parçası olduklarını fark ettim. Acılarını paylaşarak harekete geçmesine yardımcı olmadığımı gördüm. Korkularıyla yüzleşmeyi, bastırdıkları öfkeyi kabul etmeleri, çektikleri adaletsizliğe karşı gelmeleri ve işleri yoluna koymak için bana bel bağlamamaları gerektiğini öğrenmeleri gerekiyordu. Rico'lara karşı gelmelilerdi.

Bir öğleden sonra toplulukla konuştum. Harekete geçmelerini söyledim. Çocuklarının refah ve barış içinde yaşaması için ellerinden gelen her şeyi -sonunda ölüm bile olsa- yapmaları gerektiğini anlattım.

Bu topluluğun harekete geçmesini sağlamak benim için çok önemli bir dersti. İnsanların bu komplonun bir parçası olduğunu fark etmiştim ve onları harekete geçmeye ikna etmek tek çözümdü. Ve işe yaradı.

Tuğla üreticileri bir kooperatif kurdular. Her aile tuğla bağışladı ve kooperatif bu tuğlalardan gelen kazançla bir kamyon ve şehirde bir depo kiraladı. Norveçli Lüteriyenler, inşa ettikleri okul için tuğla almak adına kooperatifle anlaşana kadar rico'lar kooperatifi boykot etti. Rico'ların üreticilere verdiği beş katı para kazanacaklardı ve Lüteriyenler tuğlaları rico'ların söylediğinin yarı fiyatına edinecekti, rico'lar dışında her iki taraf için de kazançlı bir durumdu. Bu olayın ardından kooperatif genişledi.

Bir yıldan daha kısa bir süre içinde Ann ve ben Barış Gönüllüleri ile başladığımız işi tamamlamıştık. 26 yaşındaydım ve 'Barış Gönüllüleri'ne devam edemezdim. Ben de ET oldum.

Bu işe ilk girdiğimde kendimi doğru şeyi yaptığıma inandırmıştım. Güney Vietnam, komünist kuzeye yenik düşmüştü ve dünya Sovyetler Birliği ve Çin'in tehdidi altındaydı. İşletme okulundan profesörlerim finansal altyapı projelerinin ekonomik olarak gelişmekte olan ülkeleri Dünya Bankasına olan dağ gibi borçlarının arasından çıkarabileceğini ve onları komünizmin pençelerinden kurtarabileceğini öğretmişlerdi. Dünya Bankası ve USAID'deki uzmanlar bu zihniyeti pekiştirmişlerdi.

Bu hikâyenin yanlış kısımlarını keşfetmeden önce sistemin içinde sıkışıp kalmış gibi hissediyordum. New Hampshire'daki yatılı okulumda fakir olduğumu hissederek büyümüştüm ama birden çok para kazanmaya başlamıştım. Hep gitme hayalini kurduğum ülkelere birinci sınıfta uçuyordum, en güzel otellerde kalıyordum, en iyi restoranlarda yemek yiyordum ve devlet başkanlarıyla toplantı yapıyordum. Başarmıştım. Bu sistemden dışarı çıkmayı nasıl düşünebilirdim ki?

Ardından kâbuslar başladı.

Karanlık bir otel odasında terler içinde, gerçekte gördüklerimin yaşattığı rahatsızlıkla uyandım: Tekerlekli tahta kutulara bağlanmış, bacakları olmayan cüzzamlı insanlar Jakarta sokaklarında ilerlerken, erkekler ve kadınlar balçık yeşili kanalda yıkanıyorlardı. Yanlarında bir kısım insan tuvaletini yapıyordu, bir insan

kadavrası çöp yığınının üstünde terk edilmişti, üstünde kurtlar ve sinekler vardı, çocuklar kartondan kutularda uyuyorlar, bir parça çöp için köpek sürüleriyle savaşıyorlardı. Bu tür şeylerden duygusal olarak etkilenmemeye çalıştığımı fark ettim. Her Amerikalı gibi onları daha az insan olarak görüyordum, 'dilenci' ve 'uygunsuz'dular, *onlardılar*.

Bir gün bindiğim Endonezya devlet limuzini trafik ışığında durdu. Cüzzamlı biri elinden geriye kalan kanlı deri parçasını pencereden içeri soktu. Şoför adama bağırdı. Cüzzamlı, eğri büğrü dişsiz ağzıyla sırttı ve geri çekildi. Yola devam ettik ama adamın ruhu benimle kalmıştı. Sanki beni arayıp bulmuş gibiydi. Kan içindeki eli bir uyarı, gülüşü ise bir mesajdı. "Doğru yolu bul!" der gibiydi. "Tövbe et."

Çevremdeki dünyaya ve kendime daha yakından bakmaya başladım. Başarıya sahip olsam da sefil halde olduğumu anlamaya başladım. Her gece Valium alıp bolca alkol tüketiyordum. Sabah kalkınca sistemime zorla kahve ve amfetaminli hap sokuyordum. Sersem bir şekilde, yüz milyonlarca dolar değerindeki anlaşmalar için pazarlık etmeye gidiyordum.

Bu hayat bana normal gelmeye başlamıştı. Kendimi hikâyelere inandırmıştım. Yaşam biçimimi haklı çıkaracak bahaneler arıyordum. Çalışıyordum çünkü korkuyordum, komünizmden, işimi kaybetmekten, başarısız olmaktan ve herkesin ihtiyacım olduğunu söylediği maddi şeylere sahip olamamaktan korkuyordum.

Bir gece daha farklı bir rüya gördüğümü hatırlıyorum. Çok fazla petrole sahip olduklarını yeni keşfetmiş bir ülkenin liderinin ofisine giriyordum. "İnşaat firmalarımız," demiştim "kardeşinizin John Deere bayiliğinden ekipman kiralayacak. Normal fiyatın iki katı para vereceğiz. Kardeşiniz kârını sizinle paylaşabilir." Rüyamda, Coca-Cola şişeleme fabrikasına sahip arkadaşlarıyla, diğer yiyecek ve içecek tedarikçileriyle ve müteahhitlerle de benzer anlaşmalar yaptığımızı açıklıyordum. Yapması gereken tek şey

ülkesinde altyapı projelerini başlatacak Amerikan firmalarını kiralayacak Dünya Bankası borcuna imza atmaktı.

Ardından, laf arasında, teklifi reddederse çakalların başlarına dert olacağından bahsettim: “O ülkelerde neler olduğunu unutma!” İran’dan Musaddık, Guatemala’dan Arbenz, Şili’den Allende, Kongo’dan Lumumba ve Vietnam’dan Diem gibi isimleri hızlıca saydım. “Hepsi devrik liderler ya da...” dedim ve bir parmağımı boğazımda gezdirdim. “Çünkü oyunumuzu oynamadılar.”

Yatakta yatmış, bir kez daha soğuk terler içinde, bahsettiğim rüyanın gerçek olduğunun farkına vardım. Bunların hepsini yapmıştım ben.

Rüyamdaki gibi devlet yetkililerine borçlarını meşrulaştıracak etkileyici malzemeler bulmak benim için kolaydı. Ekonomistlerden, finans uzmanlarından, istatistikçilerden ve matematikçilerden oluşan ekibim elektrik altyapısı, otoyollar, limanlar, havalimanları ve endüstriyel parklar gibi projelerin ekonomik gelişimi yeşerteceğini kanıtlayacak sofistike ekonometrik modeller geliştirmede yetenekliydi.

Yıllar boyunca ben de hareketlerimin faydalı olduğuna kendimi inandırmak için bu modellere inandım. Kendi işimi altyapı çalışmalarının ardından yükselen gayri safi millî hasıla gerçeğiyle meşrulaştırdım. Şimdi hikâyenin arkasındaki matematiksel gerçeklerle yüz yüze gelmiştim. İstatistikler çok taraflıydı; endüstriyi, bankaları, alışveriş merkezlerini, süpermarketleri, otelleri ve inşa ettiğimiz altyapıdan fayda sağlayan diğer çeşitli işleri yöneten ailelerin sermayelerine yönelikti.

Zenginleştiler.

Geri kalan herkes acı çekti.

Sağlık, eğitim ve diğer sosyal servisler için ayrılan bütçe borçlarının faizini ödemeye yönlendirildi. Sonuçta anapara asla ödenmiyordu, borç ülkeyi kısıkvrak yakalıyordu. Ardından Uluslararası Para Fonu (IMF) tetikçileri geliyordu ve devletten petrolü

veya diğerk yer altı zenginliklerini sahip olduğumuz şirketlere düşük fiyattan teklif etmesini istiyordu. Ülke elektriğini, suyunu, kanalizasyon sistemini ve diğerk kamu kurumlarını özelleştiriyorlardı. Şirketokrasiye sattıyorlardı. Büyük şirketler en çok kazananlardı.

Her türlü böyle borçların ana şartı, projelerin kendi mühendislik ve inşaat şirketlerimiz tarafından yapılmasıydı. Paranın çoğu Amerika Birleşik Devletleri'nden dışarı çıkmıyordu: Washington'daki banka ofislerinden New York, Houston veya San Francisco'daki mühendislik ofislerine aktarılıyordu. ET olarak borç alan ülkenin uçak biletlerimizi, ilaçlarımızı, traktörlerimizi, bilgisayar teknolojilerimizi, diğerk malzemeleri ve servisleri kendi şirketlerimizden almasını sağlıyorduk.

Paranın şirketokrasinin üyelerine nerdeyse anında dönmesi gerçeğine rağmen alıcı ülkenin (borçlunun) bütün parayı faiziyle geri ödemesi gerekiyordu. Eğer bir ET tam anlamıyla başarılıysa borçlar o kadar büyük olurdu ki borçlu, ödemelerini birkaç sene ertelemek zorunda kalırdı. Bu olduğunda biz ET'ler bir mafya gibi borçlunun diyetini ödemesini isterdik. Bu durum genelde sıralayacaklarımın birini veya birden fazlasını içerirdi: Birleşmiş Milletler oyları üstünde kontrol, askerî üst kurulumu veya değerli petrolere ulaşım. Tabii ki borçlu bunlardan sonra bile hâlâ bize borçlu kalırdı ve bir ülke daha küresel imparatorluğun bir parçası olurdu.

Bu kâbuslar hayatımın istediğim gibi olmadığını görmemi sağlamıştı. Andlı tuğla üreticileri gibi hayatım, kendime yaptıklarım ve o ülkelerdeki insanlar üstünde bir sorumluluğum olduğunu fark etmeye başlamıştım. Ancak beni harekete geçiren bu keşfinin asıl önemine gelmeden önce önemli bir soruyu cevaplamalıyım: New Hampshire'ın taşrasından çıkmış uslu bir çocuk nasıl böyle pis bir işe bulaşmıştı?

Ekonomik bir tetikçi doğuyor

Her şey oldukça masum bir şekilde başladı.

1945 yılında, orta sınıf bir ailenin tek çocuğu olarak dünyaya geldim. Ebeveynlerimin ikisi de üç asırlık New England Yankee (Yeni İngiltere Yankee) soyundan gelmekteydi. Sert, ahlakçı ve tutucu cumhuriyetçi tavırları, bağnaz atalarının tüm özelliklerini yansıtıyordu. İkisi de ailelerinde üniversiteye (hem de burslu olarak) giden ilk çocuklardı. Annem lisede Latince öğretmeniydi. Babam İkinci Dünya Savaşı'na deniz teğmeni olarak katılmıştı, Atlas Okyanusu'nda yanıcı madde taşıyan ticari bir tankerde görevli güvenlik grubunun başındaydı. New Hampshire, Hannover'da doğduğumda, babam kalçasını kırdığından Teksas'ta bir hastanede yatmaktaydı. Bir yaşına gelene kadar onu göremeyecektim.

Babam New Hampshire dışındaki Tilton yatılı erkek okulunda yabancı dil öğretmeni olarak işe girdi. Okul kampüsü, bulunduğu tepede, aynı isimli kasabanın üzerinde gururlu, hatta kimilerine göre kendini beğenmiş bir biçimde yükselmekteydi. Her biri yaklaşık elli öğrenciyle sınırlandırılmış, dokuzdan on ikiye kadar sınıfların bulunduğu ayrıcalıklı bir okuldu. Öğrenciler çoğunlukla Buenos Aires, Karakas, Boston ve New York'un varlıklı ailelerinin çocuklarıydı.

Ailem her zaman nakit para sıkıntısı içindeydi, ancak kendimizi kesinlikle yoksul olarak görmezdik. Okuldaki öğretmenlere çok az maaş verilmesine rağmen tüm ihtiyaçlarımız karşılanırdı: yiyecek, ev, ısınma ve su giderimiz yoktu, çimimizi biçen, karları küreyen işçilere para vermezdik. Dördüncü yaş gününden itibaren hazırlık okulu yemekhanesinde yemeye, babamın çalıştırdığı

futbol takımlarının toplarını toplamaya ve soyunma odalarında havlu dağıtmaya başladım.

Öğretmenler ve eşlerinin kendilerini kasaba halkından üstün gördüğünü söylemek az bile gelirdi. Annemle babamın da kendilerini bir şatonun lordları gibi görüp, kasabalıları *köylü* diye aşağılayan espriler yaptıklarını duyardım. Bunun yalnızca bir şaka olmadığını biliyordum.

İlk ve ortaokuldaki arkadaşlarım köylü sınıfına mensuptu, çok yoksuldular. Ebeveynleri tarım işçisi, tesisatçı veya değirmen işçileriydi. Onlar tepedeki züppe öğrencileri sevmez, annemle babam da ‘sürtük’ dedikleri kasabalı kızlarla arkadaşlık etmemi engellemeye çalışırdı. Oysa ben o kızlarla ilkokul birinci sınıftan beri kalem kitap paylaşmış, seneler geçtikçe de üçüne âşık olmuştum: Ann, Priscilla ve Judy. Anlamakta zorlanmama rağmen ailemin isteklerine boyun eğdim.

Her yaz tatilinin üç ayını büyükbabamın yaptığı göl kulübesinde geçiriyorduk. Kulübenin etrafı ormanlarla çevriliydi. Geceleri baykuşların ve dağ aslanlarının sesini duyabiliyorduk. Hiç komşumuz yoktu, yakınlardaki tek çocuk bendim. İlk yıllarda günlerimi, ağaçların Yuvarlak Masa Şövalyeleri olduğunu ve kurtarılması gereken leydinin (yılına bağlı olarak) Ann, Priscilla ya da Judy olduğunu düşünerek geçirirdim. Hiç şüphesiz her birine en az Lancelot’nun Guinevere’e olduğu kadar tutkuyla bağlıydım ama benim aşkım çok daha gizemliydi.

On dördüme geldiğimde Tilton Okulu’na ücretsiz kabul edildim. Ailemin baskıları sonucu kasabayla ilgili her şeyi bir kenara attım ve eski arkadaşlarımı bir daha hiç görmedim. Yeni arkadaşlarım tatillerde malikânelerine gittiklerinde, okulda yalnız kalıyordum. Onların kız arkadaşları *yüksek sosyeteye takdim edilmiş* genç kızlardı. Benimse hiç kız arkadaşım olmamıştı. Tanıdığım bütün kızlar ‘sürtük’ idi, ben onları hayatımdan atmıştım, onlar da beni zaten çoktan unutmıştı. Yalnızdım ve çok öfkeliydim.

Annemle babam insanları ikna etmekte çok ustaydı, böyle bir fırsat yakaladığım için şanslı olduğuma ve ileride buna şükredeceğime beni inandırdılar. Yüksek ahlaki değerlerimize uygun mükemmel eşi bulacaktım. Ama içten içe köpürüyordum. Kız arkadaşım olması için kuduruyordum, biriyle seks yapma fikri çok çekiciydi.

Yine de başarılı olabilmek için, isyan etmek yerine öfkemi bastırdım ve düş kırıklığımı yenmeye çalıştım. İftihar listesindeydim, okulun iki takımının da kaptanıydım ve okul gazetesinin editörüydüm. Sınıf arkadaşlarıma üstünlüğümü ispatlayacak ve sonra da Tilton'u sonsuza dek arkamda bırakacaktım. Son sınıfta Brown Üniversitesi'nden atletizm bursu, Middlebury'den ise akademik burs kazandım. Brown'ı seçtim çünkü hem atlet olmayı tercih ediyordum hem de bu üniversite şehirdeydi. Annem Middlebury'den mezundu, babam da yüksek lisansını orada yapmıştı. Bu yüzden Brown IVY League'de³ olmasına rağmen Middlebury'yi tercih ediyorlardı.

"Ayağını kırarsan ne olacak?" diye sordu babam. "Akademik bursu seçmek daha iyi." Boyun eğdim.

Middlebury bence Tilton'un şişirilmiş bir kopyasıydı, tek farkı New Hampshire yerine Vermont'ın taşrasında olmasıydı. Kız-erkek karma eğitim veriyordu ama okulun çoğuna kıyasla fakir sayılırdım. Dört sene boyunca tek bir kızla bile aynı sınıfta okumamıştım. Kendime güvenim yoktu, onlarla aynı seviyede olmadığımı düşünüyordum ve zavallı durumdaydım. Okulu bırakmak, en azından bir yıl ara vermek için babama yalvardım. Hayatı ve kadınları tanımak için Boston'a gitmek istediğimi söyledim. Kulak bile asmadı. "Kendi oğlum üniversitede duramazken, başka ailelerin çocuklarını nasıl üniversiteye hazırlıyormuş gibi yaparım?" dedi.

Hayatın bir dizi rastlantıdan oluştuğunu yavaş yavaş anlıyorum. Önemli olan, olayları nasıl karşıladığımız, yani kimilerinin dediği gibi *özgür irademizi* nasıl kullandığımızdır, kim olacağımızı kader bizi şaşırtırken yaptığımız tercihler belirler. Hayatımı

3 Ivy League: ABD'nin en saygın sekiz üniversitesinin oluşturduğu grup, [ç.n.]
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

şekillendiren iki önemli rastlantı Middlebury'deyken gerçekleşti. Biri Şah'ın özel danışmanlığını yapan İranlı bir generalin oğlu olarak çıktı karşıma. Diğerisi ise çocukluk aşkımla aynı adı taşıyan genç ve güzel bir kızdı: Ann.

Adını Ferhat olarak anacağım ilki, Roma'da profesyonel olarak futbol oynamıştı. Atletik yapısı, siyah kıvrırcık saçları, açık kestane rengi gözleri, geçmişi ve karizmasıyla kadınların hayır diyemediği bir adamdı. Birçok açıdan benim tam tersimdi yani. Arkadaşlığını kazanabilmek için çok uğraştım ve ondan yıllar boyu çok işime yarayacak şeyler öğrendim. Bir de Ann'le tanıştım. O sıralar başka bir üniversitede okuyan genç bir adamla ciddi bir ilişkisi olmasına rağmen, beni kanatları altına aldı. Platonik ilişkimiz o zamana dek yaşadığım en sevgi dolu ilişkiydi.

Ferhat beni içkili partilere katılmam ve ailemi önemsemem konusunda destekledi. Ders çalışmayı isteyerek bıraktım. *Akademik ayağımı* kırarak babamla ödeşmek istedim. Notlarım düştü, sonunda bursumu kaybettim. Hayatım boyunca aldığım ilk burs üniversitedendi. Aldığım parayı mezun olduktan sonra faiziyle ödemek zorunda olmam beni rahatsız ediyordu.

İkinci sınıfın son yarısında okulu bırakmaya karar verdim. Babam beni evlatlıktan reddetmekle tehdit etti. Ferhat ise, "Direni!" diyordu. Bir gün dekanın odasına hışımla dalıp okulu bıraktım. Hayatımın en önemli dönüm noktalarından biriydi bu.

Şehirdeki son gecemi Ferhat ile barda kutladık. Bir ara karısına kur yaptığımı iddia eden iri yarı sarhoş bir çiftçi aniden üzerine saldırarak ayaklarımı yerden kesti ve beni duvara fırlattı. Ferhat bıçağını çekip araya girdi, adamın yanağını boydan boya kesti. Sonra da beni sürükleyerek camdan dışarıya, Otter Nehri'ne bakan yüksek bir duvarın üzerine çıkarttı. Aşağıya atladık ve nehir boyundan yolumuzu bularak yatakhaneye döndük.

Ertesi sabah kampüs polisinin sorgusunda yalan söyledim ve olay hakkında hiçbir bilgim olmadığını iddia ettim. Fakat Ferhat okuldan atıldı. Biz de birlikte Boston'a taşınıp bir daire tuttuk.

Hearst'ün *Record America! Sunday Advertiser* gazetelerinde, *Sunday Advertiser*'in baş editörünün asistanı olarak bir iş buldum.

1965 yılının ilerleyen aylarında ordu, gazetede ki birçok arkadaşımı teker teker askere çağırmaya başladı. Benzer bir durumun benim de başıma gelmemesi için, Boston Üniversitesi'nin İşletme Bölümü'ne yazıldım. O sıralarda Ann de erkek arkadaşından ayrılmıştı ve sık sık Middlebury'den ziyaretime geliyordu. Benimle ilgilenmesi hoşuma gidiyordu. Eğlenceli biriydi ve Vietnam Savaşı'na karşı duyduğum öfkenin yumuşamasını sağlıyordu. İngiliz Edebiyatı mezunuydu, bana öykü yazmamda ilham kaynağı oldu. Ann 1967'de mezun oldu, benimse daha bir yılım vardı. Evlenmeden önce birlikte oturmamıza kesinlikle karşı çıkıyordu. Şakayla karışık bir tavırla bana şantaj yaptığını söylerken aslında içten içe onun da ebeveynlerimin eski kafalı ahlaki tutumuna sahip olduğunu biliyordum fakat onunla vakit geçirmeyi seviyor ve daha fazlasını istiyordum. Evlendik.

Ann'in çok yetenekli bir mühendis olan babası, önemli bir füze sınıfının seyir sistemlerini geliştirmekteki üstün başarısından dolayı deniz kuvvetlerinde yüksek bir mevkiye getirilmişti. Onun en yakın arkadaşı ve Ann'in Frank Amca dediği (gerçek ismi bu değil) kişiye, kamuoyunda çok az bilinmesine rağmen birçok yönden en geniş cassis ağı olan Ulusal Güvenlik Ajansı'nın (NSA) en üst kademelerinde görevli bir yöneticiydi.

Düğünümüzden kısa süre sonra fiziksel muayene için askerlik şubesine çağrıldım. Testleri geçtim ve dolayısıyla okul bitince Vietnam'a gönderilmeye aday oldum. Savaşa her zaman bir nevi hayranlık duymama rağmen, Güneydoğu Asya'da bizzat savaşıyor olma fikri beni perişan ediyordu.

Aralarında Thomas Paine ve Ethan Allen'in⁴ de bulunduğu sömürgeci atalarımın öykülerini dinleyerek büyümüş, New England ve

4 Thomas Paine: (1737-1809) İsmi ABD'nin Kurucu Ataları arasında yer alan gazeteci-yazar, entelektüel, radikal bir devrimci. Sağduyu başlığıyla yazdığı birer sayfalık bildiriler Amerikan devriminde öylesine etkili olmuştur ki sonradan Washington iktidarının ruhu olarak tanımlanmışlardır. Ethan Allen: (1738-1789) İsmi ABD'nin Kurucu Ataları arasında yer alan çiftçi, iş adamı, arsa spekülörü ve düşünür. Amerikan devrim savaşında yer alan bir politikacı.

New York eyaletlerinin yukarı bölgelerindeki Fransız ve Kızıldevrililer savaşılarının, devrim savaşılarının bütün çarpışma alanlarını gezmiştim. Bulabildiğim tüm tarih kitaplarını okumuştum. Aslında Ordu Özel Birlikleri ilk kez Güneydoğu Asya'ya girdiğinde askere yazılmak için müthiş bir istek duymuştum. Ne var ki, canavarca davranışlar ve ABD politikasındaki tutarsızlık, medya aracılığıyla ortaya döküldükçe fikrim değişti. Benim yerimde Paine olsa hangi tarafı tutacağını düşündüğümü hatırlıyorum. Düşmanımız Vietkong'un yanında yer alacağından emindim.

Tam o sırada Frank Amca imdadıma yetişti. NSA'da görevli olmanın tecil sağlayacağını söyleyerek, gün boyunca bana yalan makinesine bağlı olarak yapılan aşırı yorucu mülakatın da dâhil olduğu bir dizi görüşme ayarladı. Bana söylendiğine göre, yapılacak testler NSA'da görev almaya ve eğitime uygun olup olmadığını belirleyecek, uygunsam kariyer planımın yapılmasını sağlamak üzere kuvvetli ve zayıf yönlerimin neler olduğunu belirten karakter profilimi ortaya çıkaracaktı. Vietnam Savaşı hakkındaki tutumumu düşününce, testlerden geçemeyeceğimden emindim.

Sorgu sırasında dürüst bir Amerikalı olmama rağmen savaşa karşı olduğumu itiraf ettiysem de o konu üzerinde hiç durulmadı. Bunun yerine, yetiştiriliş tarzım, ailemle ilişkilerim, yoksul ve kuralcı bir ortamdan haz düşkünü züppe öğrencilerin arasına gelmiş olmanın bende yarattığı duygular üzerinde duruldu. Ayrıca kadın, seks ve para yoksunluğunun bende yarattığı düş kırıklığı ve bunun yol açtığı fantezi dünyam araştırıldı. Ferhat ile arkadaşlığıma ve onu korumak için kampüs polisine yalan söylemekte sakınca görmeyişime verdikleri önem doğrusu beni çok şaşırttı.

Bana en başta son derece olumsuz görünen şeylerin, NSA'ya kabul edilmemi engelleyeceğini düşünürken, mülakatlar tam aksini gösterir şekilde devam etti. Olumsuz saydığım noktaların, NSA açısından aslında birer artı olduğunu fark etmem için yıllar geçmesi gerekti. Değerlendirmeler ülkeme sadakatten çok, hayatımdaki düş kırıklıkları üzerineydi. Aileme duyduğum öfke,

kadınlarla ilgili saplantılarım, iyi ve rahat bir hayat yaşayabilme hırsım ellerine istedikleri fırsatı vermişti: Yoldan çıkarılabiliyordim. Okul hayatım boyunca gerek derslerde gerekse sporda mükemmelliği yakalama hırsım, babama olan isyanım, yabancılarla yakınlık kurabilmem ve polise sakınmadan yalan söyleyebilmem tam aradıkları niteliklerdi. Çok sonraları öğreneceğim üzere, Ferhat'ın babası İran'da Amerikan gizli servisleri için çalışıyordu, dolayısıyla Ferhat ile olan arkadaşlığım da artı bir puan getirmişti.

NSA testlerinden birkaç hafta sonra, casusluk sanatında eğitime başlamak üzere iş teklif ettiler bana. Boston Üniversitesi'ni bitirir bitirmez işbaşı yapmam isteniyordu. Ama işi resmen kabul etmeden önce, içgüdüsel bir dürtüyle bir Barış Gönüllüleri görevlisinin üniversitede verdiği seminere katıldım. NSA'da olduğu gibi 'Barış Gönüllüleri'nde çalışmak da askerliğin ertelenmesini sağlıyordu.

O seminere katılma kararım, ilk anda çok önemsiz görünmesine rağmen, aslında insanın hayatını değiştirebilecek sonuçlara yol açacak rastlantılardan biri olacaktı. Konuşmacı, dünyanın birçok bölgesini, özellikle de gönüllülere ihtiyaç duyulan yerleri anlattı. Bu yerlerden biri de Kuzey Amerika yerlilerinin Avrupalılar gelmeden önce yaşadığı türden bir hayat sürdüren yerli kabilelerin bulunduğu Amazon yağmur ormanlarıydı.

Her zaman atalarım New Hampshire'a ilk yerleştiği zaman orada oturan Abnakiler gibi yaşamayı hayal etmiştim. Damarlarımda Abnaki kanı dolaştığını biliyordum ve ormanları onlar gibi yakından tanımayı istiyordum. Konuşmasından sonra görevliye yaklaşıp Amazon'a atanma olasılığımı sordum. O bölgede çok sayıda gönüllüye ihtiyaç olduğunu ve bu konuda şansımın yüksek olacağını söyledi.

Frank amcamı aradım. Ve o da Barış Gönüllüleri'ne katılmam konusunda beni beklemediğim bir şekilde yüreklendirdi. Bana, Hanoi'un düşmesinden sonra (ki o günlerde onun seviyesindeki insanlar buna kesin gözüyle bakıyorlardı) Amazon'un çok önemli bir bölge olacağını söyledi.

“Petrol dolu,” dedi. “Orada iyi ajanlara ihtiyacımız olacak, yerlileri anlayan insanlara yani.” ‘Barış Gönüllüleri’nin mükemmel bir eğitim yeri olacağını söyleyerek, İspanyolca kadar yerel lehçeler üzerinde de beceri kazanmamı önerdi. “Sonunda kendini hükümet yerine, özel sektörde çalışır halde bulabilirsin,” dedi kıkırdayarak.

Bu sözlerle neyi kastettiğini o zaman anlamamıştım.

Gayriresmî adını daha önce hiç duymadığım ve birkaç sene de duymayacak olmama rağmen, ‘casusluk’tan ET’ye terfi ettiriliyordum. ET’lerin danışman firmalar ve başka özel şirketler için çalışan, herhangi bir devlet dairesinden bir kuruş bile maaş almamalarına rağmen imparatorluğun çıkarlarına hizmet eden, dünya üzerine dağılmış yüzlerce kadın ve erkek olduğu hakkında en ufak bir fikrim dahi yoktu. Ne daha gizli kapaklı unvanlara sahip yeni bir cinsin sayısının o binyılın sonunda binlere ulaşacağını tahmin edebildim, ne de o büyüyen orduyu biçimlendirmekte önemli bir rol oynayacağımı.

Ann ile birlikte ‘Barış Gönüllüleri’ne başvurduk ve Amazon’da görev istedik. Kabul evraklarımız geldiğinde, ilk tepkim büyük bir düş kırıklığı idi. Mektupta Ekvador’a gönderileceğimiz yazılıydı.

‘Olamaz!’ diye düşündüm. Ben Amazon’u istemiştim, Afrika’yı değil.

Haritada Ekvador’u arayıp da Afrika kıtasında bulamayınca daha da derin bir ümitsizliğe kapıldım. Ama dizine bakınca ülkenin Latin Amerika’da olduğunu ve And Dağları’ndaki buzullardan doğan akarsu sistemlerinin Amazon’u besleyen kaynakları oluşturduğunu keşfettim. Biraz daha okuyunca, Ekvador’un balta girmemiş ormanlarının, dünyadaki en karmaşık ve ürkütücü toprakları olduğunu ve yerlilerin hâlâ binlerce yıl öncesindeki gibi yaşadıklarını öğrendim.

Görevi kabul ettik.

Ann ile birlikte Barış Gönüllüleri eğitimimizi Güney Kaliforniya’da tamamlayıp 1968 Eylül’ünde Ekvador’a doğru yola çıktık.

Amazon'da, yaşam biçimleri gerçekten de kolonileşme öncesi Kuzey Amerika yerlilerinkini andıran insanlarla yaşadık, İnkaların torunları olan tuğla ustalarıyla çalıştığım And Dağları'na gittik. Dünyanın varlığını hayal bile edemediğim bir yerindeydik. O zamana dek tanıştığım yegâne Latin Amerikalılar, babamın öğretmenlik yaptığı okuldaki zengin aile çocuklarıydı. Zamanla avcılık ve çiftçilikle geçinen, kilden yaptığı tuğlaları ilkel fırınlarda pişiren yerlilere karşı garip bir yakınlık duymaya başladığımı fark ettim. Bana geride bıraktığım kasabalıları hatırlatıyorlardı.

Bir gün, topluluğumuzun yakınındaki alana inen bir uçaktan takım elbiseli bir adam, Einar Greve çıktı. Dünya Bankasının hidroelektrik santraller ve diğer altyapı projeleri için Ekvador ile komşularına milyarlarca dolarlık borç verilip verilmeyeceğini belirlemek için yürütülen çalışmalardan sorumlu, dikkat çekmekten özellikle kaçınan, uluslararası danışmanlık firması Chas. T. Main'in (MAIN) genel müdür yardımcısı idi Einar. Aynı zamanda Amerikan ordusu yedeklerinde albaydı.

Benimle MAIN gibi bir şirkette çalışmanın yararları hakkında konuşmaya başladı. 'Barış Gönüllüleri'ne katılmadan önce NSA tarafından kabul edildiğimi ve oraya geri dönmeyi düşündüğümü anlattığımdaysa bana kendisinin de zaman zaman NSA için irtibat görevinde bulunduğunu söyledi. Beni öylesine süzüyordu ki görevinin bir yanının da yeteneklerimi değerlendirmek olduğundan şüphelenmeye başladım. Şimdi düşündüğümde, profilimi güncellediğini, özellikle de çoğu Kuzey Amerikalının yaşanması zor olarak niteleyeceği ortamlarda hayatta kalma becerilerimi tarttığını anlıyorum.

Birlikte Ekvador'da birkaç gün geçirdik, sonra da mektupla haberleştik. Einar benden Ekvador'un ekonomik olanaklarını değerlendiren raporlar göndermemi istedi. Küçük bir daktilom vardı ve yazmayı seviyordum, bu isteğini hevesle yerine getirdim. Bir yıl boyunca ona en az on beş uzun mektup yazdım. Bu mektuplarda Ekvador'un ekonomik ve politik geleceği hakkındaki tahminlerimin

yani sıra petrol şirketlerini, uluslararası kalkınma ajanslarını ve kendilerini modern dünyanın içine çekmeye çalışan diğer girişimlere göğüs germeye çabalayan yerel topluluklardaki artan öfke eğilimini de değerlendirdim.

‘Barış Gönüllüleri’ndeki görev sürem dolunca, Einar beni bir iş görüşmesi için MAIN’in Boston’daki merkezine davet etti. Onunla yaptığımız özel görüşme sırasında, MAIN’in asıl işinin mühendislik olduğunu, ancak en büyük müşterisi konumundaki Dünya Bankasının, son zamanlarda şirketin mühendislik projelerinin fizibilitesini ve boyutların belirlenmesinde kullanılan kritik ekonomik tahminleri hazırlamak üzere, kadrosunda ekonomist bulundurması konusunda ısrar etmeye başladığını vurguladı. Yakın dönemde ikisi lisansüstü, biri de doktora dereceli üç yüksek nitelikli ekonomisti işe aldığını söyledi. Hepsi de çuvallamıştı.

“Hiçbiri güvenilir istatistiklerin olmadığı ülkelerde, ekonomik tahminler üretme fikrini kabul edemedi,” diyordu Einar. Ayrıca hiçbirinin Ekvador, Endonezya, İran ve Mısır gibi ülkelerdeki uzak noktalara seyahat edip, yerli liderlerle görüşmeyi ve o bölgelerdeki ekonomik gelişme olasılıkları hakkında kişisel değerlendirme yapmayı içeren sözleşme şartlarını da yerine getiremediğini anlattı. Aralarından biri uzak bir Panama kasabasında sınır krizi geçirince, yerel polis onu havaalanına götürüp ABD’ye giden ilk uçağa bindirmişti.

“Bana gönderdiğin mektuplar elle tutulur veriler olmadığı zaman bile, kendini öne çıkartmaktan çekinmediğini gösteriyor,” dedi. “Ve Ekvador’daki yaşam şartlarını düşünürsek, senin her yerde hayatta kalabileceğinden eminim.”

Sonunda bana o ekonomistlerden birini kovduğunu ve işi kabul edersem diğer ikisine de aynı şeyi yapmaya hazır olduğunu söyledi.

Böylece 1971 yılının ocak ayında MAIN’den ekonomist pozisyonunda iş teklifi almış oldum. Yirmi altı yaşıma, askerlik bürosunun artık beni istemediği o sihirli yaşa yeni basmıştım. Ann’in ailesine danıştım. Onlar da işi kabul etmem gerektiğini düşünüyordu,

sanıyorum ki bu aynı zamanda Frank Amca'nın da görüşüydü. Benim özel bir şirkette çalışabileceğim olasılığından söz edişini anımsadım. Açıkça söylenmiyordu ama MAIN'de işe girişimin Ekvador'daki deneyimlerim ve o ülkenin ekonomik ve politik durumu hakkında yazmaya istekli olmam kadar, Frank Amca'nın üç yıl önce yapmış olduğu hazırlıkların da sonucu olduğu hakkında en ufak bir şüphem yoktu.

Birkaç hafta boyunca sersem gibiydim, fiyakamdan yanıma yaklaşılmıyordu. Ne de olsa yalnızca Boston Üniversitesi'nde lisansımı yapmıştım ve bu da öyle kalburüstü bir danışmanlık şirketinde bir ekonomist pozisyonunu hak ettirecek bir şey değildi. Askerlik bürosu tarafından reddedilip lisansüstü eğitim yapan ve başka dereceler alan birçok sınıf arkadaşımın kıskançlıktan çatlayacağını biliyordum. Kendimi egzotik diyarlara yelken açan, büyük otellerin yüzme havuzlarında güneşlenen, etrafı muhteşem bikinili hanımlarla çevrili, martini bardağı elinden düşmeyen gösterişli bir gizli ajan olarak hayal ettim.

Başlangıçta sadece bir fantezi de olsa, bunun içinde gerçek payı olduğunu keşfetmek üzereydim. Einar beni bir ekonomist olarak işe almıştı ama asıl işimin bunun çok ötesinde olduğunu ve aslında James Bond'un işine tahmin edebileceğimden çok daha yakın olduğunu kısa zamanda öğrenecektim.

“Bir kere girdin mi çıkamazsın...”

MAIN hukuki olarak kapalı bir kurum olarak adlandırılabilirdi. Şirketin 2 bin çalışanının aşağı yukarı yüzde 5'i şirketin sahibiydi. Bunlar ortak olarak anılır, konumlarına gıptayla bakılırdı. Ortaklar diğer herkesten fazla hakka sahip olmakla kalmayıp, asıl parayı da kazanan gruptu. Paylaştıkları en önemli özellik ketumluktu, önemli müşterileri olan devlet başkanları ve üst düzey şirket yöneticileri onlardan avukatlar ve psikiyatrlar gibi mutlak gizliliğe titizlikle uymalarını isterdi. Basına konuşmak kesinlikle yasaktı, öyle bir şey söz konusu bile olamazdı. Dolayısıyla rakiplerimiz olan Arthur D. Little, Stone&Webster ya da Brown&Root, Halliburton ve Bechtel gibi firmalara aşına pek çok insan varken, MAIN dışından çok az kişi bizden söz edildiğini duymuştu.

Rakip lafını biraz gevşek anlamda kullanıyorum, çünkü MAIN aslında başka bir kulvarda yarışıyordu. Personelimizin büyük çoğunluğu mühendisti ama hiç ekipmanımız olmadığı gibi bir kulübe dahi inşa etmemiştik. Çalışanların çoğu eski asker olmasına rağmen ne Savunma Bakanlığı ile iş yapmıştık ne de başka herhangi bir askerî kurumla. Asıl güçlü olduğumuz alan alışıl gelmiş o kadar dışındaydı ki, şirketteki ilk aylarım boyunca ben bile ne yaptığımızı anlayamamıştım. Sadece ilk gerçek görevimin Endonezya'da olacağını ve Java Adası için bir enerji planı hazırlayacak on bir kişilik ekibin parçası olacağımı biliyordum.

Anladığım bir başka şey de o görev hakkında benimle konuşan Einar ve diğerlerinin, yörenin ekonomisinde bir patlama yaşanacağı, eğer iyi bir tahminci olarak sivrilme (ve dolayısıyla terfi ettirilmek) istiyorsam, o yönde öngörüler üretmem konusunda beni ikna etmek için hevesli olduğuydu.

“Yükseliş çizgisi, grafiği delip geçecek!” diyordu Einar, parmaklarını yukarıya doğru kaydırırken. “Bir kuş gibi süzülerek yükselecek bir ekonomiden söz ediyoruz!”

Einar sık sık birkaç gün süren seyahatlere çıkardı. Kimse bunlar hakkında fazla konuşmaz, herkes nereye gittiğini bilmez görünürdü. Ofiste olduğu zamanlar, beni bir kahve içip ayaküstü sohbet etmeye davet eder, Ann ile yeni dairemiz ve Ekvador’dan gelirken getirdiğimiz kedimiz hakkında sorular sorardı. Onu tanıdıkça daha da cüretkâr oldum, hem onun hakkında hem de işimde benden yapmam beklenenler konusunda bilgi edinmeye çalıştım. Ama hiçbir zaman tatmin edici cevaplar alamadım, lafı döndürmekte çok ustaydı Einar.

Bir konuşma sırasında bana garip bir ifadeyle baktı ve “Endişelenmene gerek yok,” dedi. “Senden çok şey bekliyoruz. Geçenlerde Washington’daydım...” Sesi hafifledi ve gizemli bir şekilde gülümsedi. “Her neyse... Kuveyt’te büyük bir projemiz olduğunu biliyorsun. Endonezya’ya gitmene de daha bir süre var. Bence zamanının bir kısmını Kuveyt hakkında okuyarak geçirmelisin. Boston Halk Kütüphanesi bu konuda gayet iyi bir kaynaktır, ayrıca sana MIT ve Harvard kütüphaneleri için de giriş kartı çıkarabiliriz.”

O günden sonra kütüphanelerde, özellikle de iş yerimden birkaç blok ileride ve Back Bay’deki evime çok yakın olan Boston Halk Kütüphanesinde uzun saatler geçirdim. Birleşmiş Milletler, IMF ve Dünya Bankası tarafından yayınlanan ekonomik istatistikler ve Kuveyt üzerine birçok kitapla haşır neşir oldum. Benden Endonezya ve Java için ekonometrik modeller üretmem isteneceğini bildiğimden, Kuveyt için öyle bir model oluşturarak başlama kararı verdim.

İşletmedeki lisans derecem beni bir ekonometrist olmaya hazırlamadığından, bu işi nasıl yapacağımı anlamak için çok zaman harcadım. Hatta konuyla ilgili birkaç derse bile kaydolacak kadar ileri gittim. O arada istatistiklerin, analistin eğilimlerini doğrulayanlar

da dâhil olmak üzere, birçok farklı sonuçlar çıkabilecek şekilde yorumlanabildiklerini keşfettim.

MAIN çok maço bir şirketti, 1971 yılında profesyonel konumda olan sadece dört kadın vardı bünyesinde. Ancak kişisel sekreterler (ki her başkan yardımcısı ve bölüm müdürünün bir tane vardı) ve biz geri kalanlarla ilgilenen steno havuzu kadrolarında belki iki yüz kadın bulunuyordu. Şirketteki cinsiyet ayrımcılığını kanıksamış olduğumdan, bir gün Boston Halk Kütüphanesinin referans bölümünde yaşananlar beni gerçekten şaşkına çevirdi.

Kendinden emin görünen bir kadın gelip benim masama, tam karşımdaki sandalyeye oturdu. Koyu yeşil takımı içinde çok rafine bir görünümü vardı. Benden birkaç yaş büyük olduğunu düşündüm. Ama onu fark ettiğimi belli etmemeye ve kayıtsız görünmeye çalıştım. Kadın birkaç dakika sonra tek kelime bile etmeden, açık bir kitabı bana doğru itti. Kitapta Kuveyt hakkında aramakta olduğum bilgileri içeren bir tablo ve üzerinde de kadının adının, Claudine Martin, unvanının da Chas. T. Main, Inc.'de özel danışman olduğunu belirten bir kart vardı.

Açık yeşil gözlerine baktığımda, bana elini uzattı. “Eğitimine yardımcı olmam istendi.” dedi.

Ertesi günden başlayarak MAIN’in Prudential Center’daki genel merkezinden birkaç blok ileride, Claudine’in Beacon Sokağı’ndaki dairesinde buluşmaya başladık. Birlikteliğimizin daha ilk saatinde durumumun olağan dışı olduğunu anlatarak, her şeyi çok gizli tutmamız gerektiğini söyledi. İşim hakkında kimsenin bana ayrıntılı bilgi vermediğini, kendisinin bildiğini çünkü ondan başka kimse- nin buna yetkisi olmadığını da ekledi. Sonra da görevinin beni bir *ekonomik tetikçiye* dönüştürmek olduğunu belirtti.

Bu laf bir anda eski gizemli rüyalarımı hatırlatmıştı bana, at- tığım sinirli kahkahadan utandım. Claudine güldü ve o lafı kul- lanmalarının ardındaki nedenlerden birinin de mizah yönü oldu- ğunu söyleyerek ekledi: “Kim bunu ciddiye alır ki?”

Ekonomik tetikçilerin işlevleri hakkındaki bilgisizliğimi itiraf ettim.

Gülerek, “Yalnız değilsin,” dedi. “Pis bir işte çalışan ender bir türüz biz. Bu işle ilgini kimse, eşin bile bilemez.” Sonra ciddileşti. “Sana karşı dürüst olacağım, önümüzdeki haftalarda sana elimden gelen her şeyi öğreteceğim. Ondan sonra bir seçim yapmak zorundasın. Seçimin kesin olacak. Bir kere girersen, hayatın boyunca içeridesin.”

Ondan sonra ismin açık halini çok ender olarak kullandı, bizler sadece ET idik.

O zamanlar bilmediğim bir şeyi çok sonraları öğrenecektim. Claudine, NSA profilimin ortaya çıkarttığı kişilik zaaflarımı sonuna kadar kullanmıştı. Ona bu bilgiyi kimlerin verdiğini bilmiyorum, Einar, NSA, MAIN’in personel servisi ya da bir başkası olabilirdi. Ancak o hepsini çok ustaca kullandı. Fiziki baştan çıkartma ve sözlü manevraların karışımı olan bir yaklaşım, özellikle benim için uyarlanmıştı. Yine de o zamandan beri çeşitli işletmeler tarafından riskli durumlarda ve yüksek kazançlı anlaşmaları bağlamak baskısı altında kullanıldığını gördüğüm standart işletim prosedürleriyle uyum içindeydi. Gizli faaliyetlerimizi açıklayarak evliliğimi tehlikeye atmayacağımı en başından beri biliyordu. Ve benden beklenen işlerin karanlık taraflarını anlatırken de oldukça açık sözlü davrandı.

Maaşımı kimin ödediği hakkında hâlâ en ufak bir fikrim yok. Ama işverenin kartvizitinin ima ettiği gibi MAIN olmadığını düşünmek için bir sebebim de var sayılmaz. O zamanlar bugün cevabı aşikâr olan soruları sormayacak kadar saf, yalın ve şaşkındım.

Claudine bana işimin iki temel amacı olduğunu söyledi. Birincisi, parayı devasa mühendislik ve inşaat projeleri aracılığıyla MAIN ve (Bechtel, Halliburton, Stone&Webster ve Brown&Root gibi) diğer Amerikan şirketlerine geri döndürecek büyük uluslararası kredilerin alınmasında bahane yaratacaktım. İkincisi, bu kredileri alan ülkeleri iflas ettirmek için (tabii ki MAIN ve diğer

Amerikan şirketlerine olan borçlarını ödedikten sonra) uğraşacak, böylece sonsuza kadar borçlu kalıp askerî üsler, BM oyları veya petrol ve diğer doğal kaynaklara erişim gibi ihtiyaçlar ortaya çıktığında kolay hedef olmalarını sağlayacaktım.

İşim bir ülkeye milyarlarca dolar yatırım yapmanın getirilerini tahmin etmektir. Özellikle de 20 ila 25 yıl sonraki ekonomik büyümeyi tahmin eden ve çeşitli projelerin etkilerini değerlendiren çalışmalar yapacaktım. Örneğin yöneticilerini Sovyet Rusya yandaşı olmamaları konusunda ikna etmek için bir ülkeye 1 milyar dolar borç verilmesine karar verilmişse, bu paranın elektrik santralleri yatırımında kullanılmasının yararlarıyla yeni bir demir yolu şebekesi ya da iletişim sistemi yatırımında kullanılmasının yararlarını karşılaştıracaktım. Veya bir ülkeye modern elektrik şebekesine sahip olma fırsatı tanındığı zaman, öyle bir şebekenin verilecek krediyi haklı kılacak boyutta bir ekonomik büyümeye neden olacağını göstermek bana düşecekti. Her durumda kritik faktör, Gayri Safi Millî Hasıla (GSMH) idi. En yüksek ortalama yıllık GSMH artışına yol açacak proje kazanacaktı yarışmayı. Eğer ortada tek bir proje varsa, o zaman da onu geliştirmenin GSMH'ye çok büyük katkıları olacağını göstermem gerekecekti.

Bu projelerin her birinin dile getirilmeyen bir özelliği vardı: Hepsinin ortak amacı, dünya üstündeki hükümetlerin uzun vadeli finansal bağımlılıklarını ve dolayısıyla politik sadakatlerini garanti ederken, aynı zamanda müteahhit firmalar için büyük kârlar yaratmak ve krediyi alan ülkedeki bir avuç varlıklı, nüfuz sahibi aileyi mutlu kılmaktır. Verilen borç ne kadar büyük olursa o kadar iyiydi. Bir ülkenin omuzlarına binen borç yükünün o ülkenin en fakir vatandaşlarını onlarca yıl sağlık, eğitim ve diğer sosyal hizmetlerden yoksun bırakacağıysa dikkate bile alınmazdı.

Claudine ile birlikte GSMH'nin yanıltıcı tabiatını açık açık tartıştık. Örneğin, nüfusun çoğunluğu borç altında ezilirken bir kamu hizmetleri şirketi sahibi (yani tek bir kişi) bile çıkar sağlasa GSMH artışı gerçekleşebilir. Zenginler daha da zenginleşirken, fakirler

fakirleşir. Ama nihayetinde, istatistiki açıdan bakıldığında bu bir ekonomik ilerlemedir.

Çoğu Amerikan vatandaşı gibi, MAIN çalışanlarının büyük bölümü de elektrik santralleri, otoyollar ve limanlar yaparak o ülkelere aslında iyilik yaptığımıza inanıyordu. Okullarımız ve medya araçlarımız, tüm eylemlerimizi birer özveri olarak algılamamız konusunda bizleri eğitmişti. Yıllar boyunca, “Eğer Amerikan bayrağını yakıp elçiliğimize karşı gösteri yapacaklarsa, neden kahrolası ülkelerinden çıkıp onları kendi sefaletleri ile baş başa bırakmıyoruz?” gibi yorumlarla sürekli olarak karşılaştım.

Bunları söyleyen insanların genellikle iyi eğitilmiş olduklarını gösteren diplomaları vardır. Ancak bu insanların, dünyanın her yerinde elçilikler kurmamızın ardındaki gerçek nedenin, kendi çıkarlarımıza hizmet etmek (ya da 20. yüzyılın ikinci yarısındaki yönelişle Amerikan devletini küresel bir imparatorluğa dönüştürmek) olduğu hakkında en ufak bir fikirleri yoktur. Onlar sahip oldukları tüm niteliklere rağmen, 18. yüzyılda toprakları için savaşan Kızılderililerin aslında şeytanın hizmetkârları olduğuna inanan sömürgeciler kadar cahildirler.

Birkaç ay içerisinde o zamanlar yeryüzündeki en yüksek nüfus yoğunluğuna sahip toprak parçası olarak bilinen Endonezya’nın Java Adası’na gitmek üzere yola çıkacaktım. Endonezya aynı zamanda petrol zengini ve komünist faaliyetlerle kaynayan Müslüman bir ülkedydi.

“Vietnam’dan sonraki domino taşı.” demişti Claudine. “Endonezyalıları mutlaka kendi safımıza geçirmeliyiz. Eğer komünist bloğa girerlerse, o zaman...” Parmağıyla boğazını keser gibi yapıp sonra da tatlı bir şekilde gülümsedi. “Şöyle diyelim; ekonomileri hakkında ve özellikle tüm bu yeni santraller ve enerji nakil hatları yapıldıktan sonra, ekonominin nasıl patlayacağı konusunda senin çok iyimser tahminlerde bulunman gerekecek. Bu da USAID ve uluslararası bankaların verilecek kredileri haklı göstermesine olanak sağlayacak. Doğal olarak, sen de gerektiği gibi

ödüllendirileceksin. Ondan sonra da egzotik yerlerde başka projelere geçebilirsin, dünya senin alışveriş arabası olacak.” Ama rolümün zor olacağı konusunda da uyardı beni. “Bankadaki uzmanlar peşine düşecektir. Onların görevi senin tahminlerinde hata bulmak, bunun için para alıyorlar. Seni ne kadar kötü gösterirlerse, kendileri o kadar iyi görünür.”

Bir gün Claudine’e, Java’ya gönderilen MAIN ekibinde on kişi daha olacağını hatırlattım. Onların da benimle aynı eğitimi alıp almadığını sordum. Öyle olmadığı konusunda beni ikna etti.

“Onlar mühendis.” dedi. “Elektrik santralleri, enerji nakil ve dağıtım hatları, limanlar, yollar tasarlayıp yaparlar. Sen ise geleceği tahmin edersin. Yapacağın tahminler, onların tasarladıkları sistemlerin büyüklüklerini ve verilecek kredilerin boyutlarını belirler. Görüyorsun ya, anahtar sensin.”

Claudine’in dairesinden her çıkışımda yaptığının doğru olup olmadığını düşünürdüm. Kalbimin derinliklerinde bir yerde doğru olmadığını hissediyordum ama geçmişimdeki düş kırıklıkları peşimi bırakmıyordu. MAIN, hayatımda sahip olamadığım her şeyi bana sunuyor gibiydi. Sonunda her şey hakkında daha fazla bilgi edinerek ve bizzat yaşayarak foyalarını ileride daha iyi şekilde ortaya çıkarabileceğim konusunda kendimi ikna ettim. Yani o eski kaleyi içten fethetme bahanesi.

Bu fikri Claudine ile paylaştığım zaman yüzüme şaşkınlıkla baktı. “Saçmalama. Bir kere girersen bir daha asla çıkamazsın. Daha ileri gitmeden karar vermen lazım.” Ne demek istediğini anlayıp ürktüm. Dairesinden çıktıktan sonra Commonwealth Caddesi’nden aşağıya doğru yürüyüp Dartmouth Sokağı’na dönerken, bir istisna olduğum hakkında kendi kendimi rahatlatıyordum.

Birkaç ay sonra bir akşamüstü, Claudine ile birlikte pencerenin önündeki kanepenin üzerinde oturmuş Beacon Sokağı’na yabancı karı seyreliyorduk. “Biz küçük, sadece üyelere açık bir kulübüz,” dedi. “Dünyadaki ülkeleri milyarlarca dolar dolandırmak için para alıyoruz, hem de çok para. Senin işinin büyük bölümü, dünya

liderlerini ABD'nin ticari çıkarlarını gözeten büyük bir ağın parçası olmaya teşvik etmek. Sonunda bu liderler sadakatlerini garanti edecek bir borç batağına saplanır. Sonra da onları politik, ekonomik ya da askerî ihtiyaçlarımız için ne zaman istersek kullanabiliriz. Karşılığında onlar da halklarına sanayi siteleri, elektrik santalleri ve havaalanları sağlayarak, politik durumlarını güçlendirir. Tüm bunlar olurken Amerikan mühendislik ve inşaat firmaları da inanılmaz derecede zenginleşir.”

O akşamüstü Claudine'in daîresinin sakin atmosferinde, pencerenin önünde oturmuş, dışarıdaki kar yağışını seyrederken girmek üzere olduğum mesleğin tarihçesini öğrendim. Claudine bana tarih boyunca imparatorlukların genelde askerî güç veya askerî güç tehdidiyle nasıl kurulduğunu anlattı. Ama askerî çözüm, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Sovyetler Birliği'nin ortaya çıkması ve nükleer felaket tehdidi nedeniyle çok riskli bir hal almıştı.

Karar anı, 1951'de İran'ın, doğal kaynaklarını ve halkını sömürmekte olan bir İngiliz petrol şirketine karşı ayaklanmasıyla oluştu. Söz konusu şirket bugünün BP'sinin, yani British Petroleum'un öncüsü idi. İran'ın demokratik yollarla seçilmiş popüler başbakanı (ve *TIME* dergisinin 1951'de yılın adamı seçtiği) Muhammed Musaddık İran'ın tüm petrol kaynaklarını millileştirdi. Buna son derece kızan İngiltere de İkinci Dünya Savaşı'ndaki müttefik ABD'nin yardımını istedi. Ancak her iki ülke de askerî bir misillemenin Sovyetler Birliği'ni, İran'ın lehine harekete geçmeye kışkırtmasından çekiniyordu.

Washington, çareyi deniz piyadeleri yerine CIA ajanı (ve Theodore Roosevelt'in torunu) Kermit Roosevelt'i İran'a göndermekte buldu. Roosevelt insanları para ya da tehditle kendi tarafına çekmekte üstün başarı gösterdi. Sonra da o insanları kargaşa çıkartmak ve bir dizi sokak gösterisi düzenlemek için harekete geçirecek Musaddık'ın hem beceriksiz hem de halkın desteğini yitirmiş biri olduğu izlenimini yarattı. Sonunda Musaddık devrildi ve yaşamının geri kalan kısmını ev hapsinde geçirdi, Amerikan yanlısı

Muhammed Rıza Şah da su götürmez bir şekilde diktatör oldu. Kermit Roosevelt, benim de saflarına katılmakta olduğum yeni bir mesleğin temellerini atmıştı.⁵

Roosevelt'in bu kumarı Orta Doğu tarihine şekil verirken, bir yandan da imparatorluk kurma konusundaki tüm eski stratejileri geçersiz kılmıştı. Bu aynı zamanda, ABD'nin Kore ve Vietnam bozgunlarıyla son bulacak olan, *nükleer olmayan kısıtlı askerî harekât* konusundaki denemelerinin de başlangıcına rastlamıştı. NSA ile mülakat yapmış olduğum 1968 yılına gelindiğinde, ABD'nin küresel imparatorluk emellerine (Johnson ve Nixon gibilerince öngörüldüğü şekliyle) ulaşmak istiyorsa, Roosevelt'in İran örneğindeki gibi stratejiler kullanması gerekeceği açıkça belli olmuştu. Nükleer savaş tehdidi olmadan Sovyetler'i yenmenin tek yolu buydu.

Ancak bir sorun vardı. Kermit Roosevelt bir CIA çalışanı idi. Yakalanırsa sonuçlar vahim olurdu. Yabancı bir hükümeti devirmek için ilk ABD operasyonunu gerçekleştirmişti ve bunu daha birçoğunun izlemesi muhtemeldi. Öyleyse Washington'u işe doğrudan bulaştırmayacak bir yol bulunması gerekiyordu.

Neyse ki 1960'lı yıllar bir tür devrime daha şahit olmuştu: Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası kuruluşların ve çok uluslu örgütlerin yetkilendirilmesi. Çok uluslu örgütler, öncelikle Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'daki kardeş imparatorluk mimarları tarafından finanse ediliyordu. Böylece hükümetler, şirketler ve çok uluslu örgütler arasında çıkara dayalı bir ilişki oluştu.

Ben, Boston Üniversitesi İşletme Okulu'na kaydolmadan önce CIA, Roosevelt'in ajanlığı sorununa bir çözüm bulmuştu bile. ABD istihbarat örgütleri (NSA'nın da katılımıyla) muhtemel ET'leri belirleyecek, çok uluslu şirketler de bunları işe alacaktı. ET'ler hiçbir zaman hükümet bordrolarına girmeyecek, maaşlarını özel sektörden

5 Bu kritik operasyonun detaylı bir açıklama için, bkz: Stephen Kinzer, *Şah'ın Tüm Adamları: Bir Amerikan Darbesi ve Orta Doğu Terörünün Kökleri* (All the Shah's Men: An American Coup and the Roots of Middle East Terror), Hoboken, John Wiley&Sons, Inc., 2003.

alacaktı. Sonuç olarak kirlı işleri (ortaya çıkarsa) hükümet politikası yerine kurumsal itibarsa bağlanacaktı. Üstelik onları tutan şirketler, maaşları her ne kadar hükümet mercileri ve onların çok uluslu bankacılık muadilleri tarafından (vatandaşın vergileriyle) ödeniyor olsa da marka, uluslararası ticaret ve bilginin serbest dolaşımı yasaları dâhil bir sürü yasal girişim sayesinde meclis gözetimine ve kamu incelemesine de girmeyecekti.⁶

“Görüyorsun ya,” dedi Claudine. “Sen daha birinci sınıftayken başlayan gururlu bir geleneğin yeni nesliyiz biz.”

6 Jane Mayer, ‘Kontrat Desteği: Başkan Yardımcısı, Halliburton için Ne Yaptı?’ (‘Contract Sport: What Did the Vice-President Do for Halliburton?’), *New Yorker*, 16 ve 23 Şubat 2004, s. 83.

Endonezya: Bir ET için dersler

Yeni işimi öğrenmenin yanı sıra Endonezya hakkında da kitaplar okuyordum. “Bir ülke hakkında oraya gitmeden önce ne kadar fazla bilgi edinirsen, işin o kadar kolay olur.” demişti Claudine. O öğüdünü ciddiye aldım.

Kristof Kolomb, 1492’de o zamanlar Baharat Adaları diye bilinen Endonezya’ya ulaşmak üzere yelken açmıştı. Adalar sömürge çağı boyunca, Amerika kıtalarından çok daha değerli bir hazine olarak görüldü. Zengin dokumaları, ünlü baharattan ve görkemli krallıklarıyla Java, Endonezya’nın incisi olduğu kadar, İspanyol, Hollandalı, Portekizli ve İngiliz serüvenciler arasında şiddetli çatışmalara sahne olacak kadar önemliydi. Hollanda, bu kavgalardan 1750’de zaferle çıktı ama her ne kadar Java’yı kontrollerine almış olsalar da çevre adalarını egemenliklerine katmaları için bir 150 yıl daha geçmesi gerekti.

Japonlar, İkinci Dünya Savaşı sırasında Endonezya’yı işgal ettiğinde, Hollanda kuvvetleri fazla direniş gösteremedi. Sonuç olarak, Endonezyalılar, özellikle de Javalılar çok acı çekti. Japonya’nın teslim olmasından sonra, Sukarno adında karizmatik bir lider ortaya çıkarak bağımsızlık ilan etti. Dört yıl süren çatışmalar 27 Aralık 1949’da sona erdi ve Hollanda bayrağını indirerek egemenliği, 300 yıldan daha uzun bir süre, mücadele ve baskıdan başka bir şey görmemiş olan bir halka iade etti. Sukarno, yeni cumhuriyetin ilk devlet başkanı oldu.

Ne var ki Endonezya’yı yönetmek, Hollandalıların yenmekten daha zordu. Homojen olmak bir yana, 17 bin 500 civarında adadan oluşan bu takımda, aşiretçilik, uyumsuz kültürler, düzinelerle dil ve lehçeyle, aralarında asırlar öncesine uzanan düşmanlıkların

bulunduğu etnik gruplardan oluşan kaynayan bir kazandı. Sık patlak veren acımasız çatışmalar olağandı ve Sukarno sonunda duruma el koydu. 1960'da parlamentoyu feshetti ve 1963'te kendini yaşam boyu devlet başkanı ilan etti. Askerî teçhizat ve eğitim karşılığında komünist devletlerle sıkı ilişkiler kurdu. Rusya tarafından silahlandırılmış Endonezya, askerî birliklerini Güneydoğu Asya'da komünizmi yaymak ve dünyadaki sosyalist liderlerin desteğini kazanmak çabası peşinde komşusu Malezya'ya gönderdi.

Bütün bunlara karşı gelişen ve güçlenen muhalefet, 1965'te bir darbe yaptı. Sukarno suikasta kurban gitmekten sadece metresinin çevik zekâsı sayesinde kurtulabildi. Üst düzey askerî subaylar ve yakın çevresinin çoğu onun kadar şanslı olamadı. Olaylar 1953'te İran'da yaşananları anımsatıyordu. Sonunda her şeyden Komünist Parti, özellikle de Çin'e yakın olan gruplar sorumlu tutuldu. Olayları izleyen ve ordu tarafından gerçekleştirilen katliamlarda yaklaşık 300 bin ile 500 bin arası insan öldürüldü. Ordunun başındaki General Suharto, 1968'de devlet başkanlığı görevini devraldı.⁷

1971'e gelindiğinde, Vietnam Savaşı'nın sonucu çok belirsiz görüldüğünden, ABD'nin Endonezya'yı komünizmden uzaklaştırma konusundaki kararlılığı da iyice artmıştı. Başkan Nixon'ın 1969 yazında bölgeden asker çekmeye başlamasıyla, ABD'nin stratejisi de giderek daha küresel perspektif kazanmaya başladı. Uygulamaya koyulan strateji, ülkelerin domino taşları gibi birbiri ardına devrilerek komünist yönetime teslim olmasını engellemeye yönelikti ve Endonezya'nın anahtar konumunda olduğu birkaç ülke üzerine odaklanmıştı. MAIN'in elektrifikasyon projesi de ABD'nin Güneydoğu Asya'daki egemenliğini garanti edecek kapsamlı planın bir parçasını oluşturuyordu.

Birleşik Devletler'in dış politikası, Suharto'nun Washington'a İran Şahı'nın yerine getirdiği biçimde hizmet edeceği varsayımına

7 Endonezya ve tarihi hakkında daha fazla bilgi için, bkz: Jean Gelman Taylor, *Endonezya: Halklar ve Tarihler (Indonesia: Peoples and Histories)*, New Haven ve Londra, Yale University Press, 2003; ve Theodore Friend, *Endonezyalıların Kaderi (Indonesian Destinies)*, Cambridge ve Londra, Belknap Press of Harvard University, 2003.

dayanıyordu. Aynı zamanda, ülkenin bölgedeki diğer ülkeler için de bir model teşkil edeceği ümit ediliyordu. Washington, stratejisini, kısmen Endonezya’da elde edilecek kazanımların İslam dünyasında, özellikle de patlamaya hazır Orta Doğu’da olumlu yankıları olabileceği kabulü üzerine kurmuştu. Ve eğer bu yeterli bir teşvik değilse, Endonezya’da petrol de vardı. Rezervlerinin miktarı veya kalitesi hakkında kimsenin fikri yoktu ama petrol şirketinin sismologları olasılıklar hakkında çok iyimserdi.

Boston Halk Kütüphanesindeki kitapları karıştırdıkça heyecanım da artıyordu. Beni bekleyen serüvenleri hayal etmeye başladım. MAIN için çalışırken, ‘Barış Gönüllüleri’nin o kaba hayat tarzını, çok daha lüks ve gösterişli olanla değiştirecektim. Claudine ile geçirdiğim zaman, şimdiden bir fantezimin gerçekleşmesini ifade ediyordu, gerçek olamayacak kadar iyi bir durumdu. Yatılı erkek okulundaki mahkûmiyet yıllarıma hiç değilse kısmen telafi edildiğini düşünmeye başlamıştım.

O dönemde hayatımda başka bir şey daha oluyordu: Ann ile pek de iyi geçinemiyorduk, çok sık kavga ediyorduk. Değiştığimi, evlendiği ve ‘Barış Gönüllüleri’nde yıllarını paylaştığı adam olmadığını söylüyordu. İki ayrı hayat sürdürdüğümü hissetmiş olmalıydı. Bense bunu ilk başta bizi evlenmeye zorlamış olmasından ötürü, ona karşı hissettiğim kırgınlığın doğal sonucu olarak görüyordum. Ekvador’daki Barış Gönüllüleri maceramız sırasında bana bakıp destek vermiş olmasını bir yana bırakmıştım, onu ailemin kaprislerine boyun eğme alışkanlığımın devamı olarak görme eğilimine girmiştim. Ama şimdi dönüp baktığımda, hayatımda başka bir kadın olduğunu bildiği için böyle yaptığını anlıyorum. Sonunda ayrı evlere çıkmaya karar verdik.

1971’de bir gün, Endonezya’ya gidişimden yaklaşık bir hafta önce, Claudine’in dairesine gittiğimde küçük yemek masasının üzerinde çeşitli peynirler ve ekmekler ile bir şişe Beaujolais şarabı duruyordu.

Kadehini kaldırdı. “Başardın.” Gülüyordu ama gülümsemesi nedense içtenlikten uzaktı. “Artık bizden birisin.”

Yarım saat kadar havadan sudan söz ettik, sonra şarabı bitirmek üzereyken, Claudine bana o ana kadar hiç görmediğim bir ifadeyle baktı. Sert bir ses tonuyla, “Buluşmalarımızdan sakın kimseye söz etme,” dedi. “Bunu yaparsan seni asla affetmem ve tanışıklığımızı inkâr ederim.” Dik bakışları karşısında belki de ilk defa onun tarafından tehdit edildiğim hissine kapıldım. Sonra soğuk bir şekilde güldü. “Bizden söz etmek, hayatı senin için tehlikeli hale getirebilir.”

Şaşkına dönmüştüm. Kendimi çok kötü hissediyordum. Ama sonra, yalnız başıma Prudential Center’a doğru yürürken ne kadar zekice bir plan olduğunu kabul etmek zorunda kaldım. Gerçek şuydu ki, birlikte olduğumuz zamanın tümünü onun dairesinde geçirmiştik. İlişkimiz hakkında en ufak bir kanıt olmadığı gibi, MAIN’den kimse de herhangi bir şekilde bu işe bulaştırılmamıştı. Aslında bir yandan da Claudine’in dürüstlüğünü takdir etmekten kendimi alamıyordum, beni annemle babamın Tilton ve Middlebury konusunda yaptığı gibi kandırmamıştı.

Bir ülkeyi komünizmden kurtarmak

Sonraki üç ay boyunca yaşayacağım Endonezya hakkında romantik hayallerim vardı. Okuduğum kitaplarda, parlak renkli *sarong*'lara bürünmüş güzel kadınlar, egzotik Bali dansözleri, ateş yutan şamanlar ve duman sorguçlu volkanların dibindeki berrak sulara uzun oyma kanolar içinde kürek çeken savaşçılar görmüştüm. Özellikle çarpıcı olansa, hâlâ takımadanın sularında yelken açan eski Avrupalı denizcileri yurda döndüklerinde çocuklarına, “Yaramazlık yapma, yoksa Bugimen⁸ seni alır,” dedirtecek kadar korkutan Bugi korsanlarının siyah yelkenli muhteşem kalyonlarıydı. O resimler ruhuma nasıl da işlemişti.

Ülkenin tarihi ve efsaneleri öfkeli tanrılar, Komodo canavarları, aşiret reisleri ve İsa'nın doğumundan çok önce Asya dağlarından, Acem çöllerinden ve Akdeniz'den geçip toplu bilincimizin en derin kıvrımlarına yerleşen kadim öyküler misali zenginlikler barındırıyordu. Efsanevi adalarının isimleri bile (Java, Sumatra, Borneo, Sulawesi) insanın aklını başından almaya yeterdi. Gizemler ve mitlerle dolu, erotik güzelliğe sahip bir ülkeydi Endonezya. Kolomb tarafından aranan ama bulunamayan bir hazine: İspanya, Hollanda, Portekiz ve Japonya'nın kur yaptığı ama elde edemediği prenses, bir fantezi, bir rüya.

Beklentilerim yüksekti ve sanırım büyük kâşiflerinkilere benziyorlardı. Ama ben de Kolomb gibi fantezilerime gem vurmaya öğrensem iyi olurdu. Fenerin ışığının her zaman hayalimizdeki geleceği aydınlatmadığını tahmin etmem gerekirdi belki. Evet, Endonezya'nın sunacak hâzineleri vardı ama bu benim beklediğim gibi her derde deva bir hazine sandığı değildi. 1971 Ağustos'unun

8 İngilizcede 'öcü' anlamına gelen kelime [ç.n.]

sonlarına doğru Endonezya'nın sıcak başkenti Jakarta'da geçirdiğim ilk günler gerçekten de şok ediciydi.

Endonezya kuşkusuz güzeldi. Renkli *sarong*'lar içinde muhteşem kadınlar... Tropik çiçeklerle dolu gösterişli bahçeler... Egzotik Bali dansözleri... Yolcuların pedal çeviren sürücülerin önünde oturduğu ve yüksek oturaklarının yanlarına süslü ve rengârenk resimler çizilmiş bisiklet taksiler... Hollanda sömürge tipi malikâneler ve minareli camiler... Ama şehrin çirkin, trajik yanları da çoktu: Kopan ellerinden geri kalan kanlı uçları gösteren cüzzamlılar, vücutlarını birkaç meteliğe satan genç kızlar, bir zamanların şimdi mezbeleliğe dönüşmüş muhteşem Hollanda yapımı kanalları, kapkara nehirlerin çöple dolu kıyılarına kondurulmuş, tüm ailenin içinde yaşadığı mukavva barakalar, durmadan çalınan kornalar ve zehirli dumanlar. Güzel ve çirkin, zarif ve kaba, kutsal ve kâfir. Jakarta gerçekten de karanfil ve orkide çiçeklerinin cezbedici kokularının, açıktan akan lağımların kokusuyla çarpıştığı bir yerdi.

Daha önce de sefalet görmüştüm. New Hampshire'daki sınıf arkadaşlarımla birçoğu katranlı kâğıtlardan yapılmış salaş kulübelde yaşar, sıcaklığın sıfırın altında olduğu kış günlerinde okula ince bir ceket ve patlak tenis ayakkabılarıyla gelirlerdi, yıkanmamış bedenleri kurumuş ter ve gübre kokardı. Günlük besinleri neredeyse sadece kurutulmuş mısır ve patatesten oluşan And köylüleriyle, yeni doğan bir çocuğun ölmesiyle ilk doğum gününü görmesi olasılıklarının eşit olduğu yerlerde, çamurdan yapılma kulübelerde yaşamıştım. Sefalet görmüştüm ama hiçbir şey beni Jakarta'da görüklerime hazırlamamıştı.

Ekibimiz tabii ki ülkenin en gösterişli oteli olan Hotel InterContinental Endonezya'ya yerleşmişti. Otelimiz, dünyanın çeşitli yerlerindeki InterContinental zincirinin diğer otelleri gibi Pan American Havayolları'na ait olup, zengin yabancılara, özellikle de petrol şirketlerinin yöneticilerine ve onların ailelerine hizmet ediyordu. Oteldeki ilk günümüzün akşamında, proje müdürümüz Charlie Illingworth en üst kattaki şık lokantada bize bir yemek verdi.

Charlie savaş uzmanıydı, boş zamanlarının büyük bir kısmını tarih kitapları ile büyük askerî liderler ve savaşlar hakkında yazılmış tarihî romanlar okumaya ayırırdı. Vietnam Savaşı yanlısı salon askerinin tipik bir örneği idi. Her zamanki gibi, o gece de hâkî bir şort ve askerî tip apoletleri olan kısa kollu hâkî bir gömlek giymişti.

Bizi karşıladıktan sonra bir puro yaktı ve şampanya kadehini kaldırırken. “İyi bir hayata.” dedi.

Biz de ona katıldık. “İyi bir hayata!” Kadeh tokuşturduk.

Salona göz gezdiren Charlie, “Burada iyice şımartılacağız,” dedi, memnun bir şekilde başını sallayarak. “Endonezyalılar bize çok iyi bakacak. ABD elçilik personeli de öyle. Ama başarmamız gereken bir görevimiz olduğunu da unutmayalım.” Önünde duran notlara baktı. “Evet, burada dünyanın en yoğun nüfusuna sahip kara parçası olan Java’nın elektrifikasyonu için plan hazırlamak üzere bulunuyoruz. Ama bu, buz dağının yalnızca görünen kısmı.”

Yüzüne ciddi bir ifade yerleşti. Bana Charlie’nin kahramanlarından biri olan General Patton’ı oynayan George C. Scott’ı hatırlatıyordu. “Buraya ülkeyi komünizmin pençelerinden kurtarmak için geldik. Bildiğiniz gibi, Endonezya’nın uzun ve trajik bir geçmişi vardır. Şimdiyse, tam 21. yüzyıla az kalmışken bir kez daha sınavdan geçiyor. Bizim sorumluluğumuz, Endonezya’nın kuzeydeki komşuları Vietnam, Kamboçya ve Laos’un yolundan gitmesini sağlamak olacak. Bu konuda, entegre bir elektrik sistemi anahtar rol oynar. Elektrik, kapitalizmin ve demokrasinin üstün gelmesini (belki petrol hariç) diğer herhangi bir unsurdan daha etkin şekilde temin edecektir.”

Durakladı ve purosundan bir nefes daha çekerek, “Petrolden söz açılmışken...” dedi. Notlarından birkaçını atladı. “Ülkemizin petrole ne denli bağımlı olduğunu hepimiz biliyoruz. Bu açıdan Endonezya güçlü bir müttefikimiz olabilir. Dolayısıyla, bu planı hazırlarken, petrol endüstrisinin ve limanları yapan, boru hatlarını döşeyen müteahhit firmalarla onlara hizmet eden diğerlerinin

elektrik yönünden tüm ihtiyaçlarının, bu 25 yıllık plan süresince karşılanmasını garantilemek için elinizden geleni yapın.”

Başını notlarından kaldırdı ve doğrudan bana baktı. “Tahminlerin düşük olacağına, gereğinden yüksek olsun, daha iyi. Ellerde Endonezyalı çocukların, hatta bizim de çocuklarımızın kanının olduğunu görmek istemezsin. Onların orak-çekiç ya da Kızıl Çin bayrağı altında yaşadıklarını görmek istemezsin, değil mi?”

O akşam birinci sınıf bir odanın lüksü içerisindeki yatağında güvenle yatarken, gözümün önüne Claudine geldi. Dış borç hakkında söyledikleri aklımdan çıkmıyordu. İşletme okulundaki makroekonomi derslerinde öğrendiklerimi hatırlayarak kendimi rahatlatmaya çalıştım. Ne de olsa Endonezya’nın bir Orta Çağ ekonomisinden çıkıp, modern dünyada yerini almasında yardımcı olmak için gelmiştim oraya. Ama biliyordum ki, ertesi sabah pencereden bakınca, otelin bakımlı ve gösterişli bahçelerinin, yüzme havuzlarının ötesinde, kilometreler boyunca uzanan barakaları görecektim. İçecek su ve yiyecek olmadığı için bebeklerin öldüğünü, insanların çok kötü koşullarda yaşayıp korkunç hastalıklarla mücadele etmek zorunda olduğunu bilmezden gelemeyecektim.

Yatağında dönüp dururken, Charlie gibi ekipteki diğer herkesin de orada kendine yönelik nedenlerle bulunduğunu düşünmeden edemedim. Orada ABD’nin dış politikasını ve ticari çıkarlarını gözetmek için bulunuyorduk. Hayatı Endonezya halkı için daha yaşanabilir bir hale getirmek isteginin ötesinde, sırf açgözlülüğümüz nedeniyle oradaydık. Aklıma bir kelime geliyordu: *şirketokrasi*. Bu kelimeyi daha önce duymuş muydum yoksa kendim mi icat etmiştim emin değildim ama dünyayı yönetmeyi kafasına koymuş bu yeni ve seçkin zümreyi tam olarak tanımlıyor gibiydi.

Ortak amaçları çevresinde, birbirlerine sıkı sıkıya bağlı birkaç kişinin oluşturduğu bir topluluktan bu. Üyeleri, şirketlerin yönetim kurulları ve hükümet mevkileri arasında kolaylıkla, sık sık gidip geliyordu. Dünya Bankasının o zamanki başkanı Robert McNamara’nın buna mükemmel bir örnek oluşturduğunu fark ettim. Ford

Motor şirketinin başkanlığından Kennedy ve Johnson'ın Millî Savunma Bakanlığına gelmişti, şimdi de dünyanın en güçlü finans kuruluşunda en üst makamdaydı.

Ayrıca üniversitedeki profesörlerimin makroekonominin gerçek doğasını anlamamış olduğunu da fark ettim. Çoğu örnekte, bir ekonominin büyümesine yardımcı olmak, sadece piramidin tepesinde oturan az sayıda insanın daha da zengin olmasına yol açarken, diptekiler için onları daha da aşağıya itmenin ötesinde hiçbir şey yapmamaktadır. Gerçekten de kapitalizmi teşvik etmek genelde Orta Çağ'ın feodal toplumlarını andıran bir sisteme neden olmaktadır. Profesörlerim arasında bunu bilen varsa da itiraf etmemiştik çünkü üniversiteler, büyük şirketler ve onları yönetenler tarafından finanse ediliyordu. Gerçeği ortaya çıkarmak büyük olasılıkla o profesörlerin işini kaybetmesine neden olurdu. Tıpkı o yönde bir açıklamada bulunursam, benim başıma geleceği gibi.

Bu düşünceler, Endonezya InterContinental Otel'de geçirdiğim her gece uykumu kaçırmaya devam etti. Sonunda vardığım temel savunma çok kişiseldi: O New Hampshire kasabasından, hazırlık okulundan ve askere alınmaktan paçayı kurtarmıştım. Çok çalışmanın ve rastlantıların da yardımıyla, iyi bir hayat yaşamaya hak kazanmıştım. İçinde yetiştiğim kültürün nazarında, doğru olanı yapıyor olduğumdan içim rahattı. Başarılı ve saygı duyulan bir ekonomist olma yolunda ilerliyordum. İşletme okulunun beni hazırladığı şeyi yapıyordum. Dünyanın en üst düzey beyin takımlarındaki en iyi beyinlerin onayladığı bir gelişim modelinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunuyordum.

Yine de sık sık gecenin bir yarısında kendimi günü geldiğinde gerçeği açıklayacağım sözlerle avutmak zorunda kalırdım. Sonra da Vahşi Batı'daki silahşorları anlatan Louis L'Amour romanları okuyarak uyurdum.

Ruhumu satmak

On bir kişilik ekibimiz, Jakarta'da ABD Elçiliği'ne kaydolmak, çeşitli görevlilerle görüşmek, organize olmak, havuz başında gevşemekle altı gün geçirdi. InterContinental'de kalan Amerikalıların sayısı hayret vericiydi. ABD petrol ve inşaat şirketleri yöneticilerinin, günlerini havuz başında, gecelerini de otel içindeki ya da çevresindeki yarım düzine lüks lokantada geçiren genç ve güzel eşlerini seyretmekten büyük zevk alıyordum.

Sonra Charlie ekibimizi bir dağ şehri olan Bandung'a taşıdı. İklim orada daha yumuşak, sefalet daha az belirgin, aklımızı çeलेcek şeyler daha seyrekti. Bize yöneticisi, aşçısı, bahçıvanı ve hizmetli kadrosu olan ve Wisma diye bilinen bir hükümet konukevi verdiler. Ülkenin Hollanda sömürgesi olduğu sırada inşa edilmiş olan Wisma bir sığınaktı aslında. Geniş verandası Java'nın volkanik dağlarının eteklerine kadar uzanan çay plantasyonlarına bakıyordu. Kalacak yere ek olarak, her birimize şoförlü ve tercümanlı birer Toyota arazi aracı da verilmişti. Son olarak da sadece üyelere mahsus olan Bandung Golf ve Raket Kulübü'ne üye yapıp, kamuya ait elektrik şirketi Perusahaan Umum Listrik Negara'nın (PLN) yerel merkezindeki ofislere yerleştirildik.

Bandung'daki ilk birkaç günüm, Charlie ve Howard Parker ile bir dizi toplantı yaparak geçti. New England Elektrik Sistemi'nin eski yük hesaplama şefi olan Howard, yetmişlerinde bir emekli idi. Onu tanıdığımda Java Adası'nın önümüzdeki 25 yılda ihtiyaç duyacağı enerji ve üretim kapasitesinin (yük) tahmininden ve bunun şehir ve bölge bazındaki tahminlere dönüştürülmesinden sorumluydu. Enerji ihtiyacı ekonomik büyümeyle doğrudan ilişkili olduğundan, Howard'ın hesaplamaları benim ekonomik tahminlerime

bağlıydı. Ekibin geri kalan kısmı da o tahminler etrafında nâzım planı geliştirecek, elektrik santralleri, enerji nakil ve dağıtım hatlarıyla yakıt taşıma sistemlerini verilen rakamları mümkün olan en etkin biçimde karşılayacak şekilde tasarlayacaktı. Toplantılarımız sırasında Charlie, sürekli olarak işimin önemini vurguladı, tahminlerimde çok iyimser olmam gerektiği konusunda başımın etini yedi durdu. Claudine haklıydı, tüm planın anahtarı bendim.

“Buradaki ilk birkaç hafta veri toplamaya ayrılmalıdır.” diye açıkladı Charlie.

Howard ile birlikte Charlie’nin lüks ofisindeki büyük bambu koltuklarda oturuyorduk. Duvarlarda eski Hindu yazıtları, *Ramayana*’dan alınmış kahramanlık öykülerini betimleyen batık duvar halıları vardı.

Charlie kalın purosundan bir nefes çekti. “Mühendisler, mevcut elektrik sistemi, liman kapasiteleri, yollar, demir yolları ve diğer şeylerin detaylı bir tablosunu çıkaracak.” Purosunu bana doğru salladı. “Elini çabuk tutmalısın. Birinci ayın sonunda, Howard’ın yeni şebekeyi çalışır hale getirdiğimizde oluşacak ekonomik mucizelerin kapsamı hakkında oldukça iyi bir fikre sahip olması gerekecek. İkinci ayın sonunda, bölge bazında daha fazla ayrıntıya ihtiyacı olacak. Son aydaysa kalan boşlukları dolduracağız. İşin o tarafı kritik. O zaman hepimiz kafa kafaya vereceğiz. Anlayacağınız, buradan ayrılmadan önce gereksineceğimiz tüm bilgileri edindiğimizden kesinlikle emin olmamız gerek. Benim niyetim Şükran Günü’nde evde olmak. Bir daha da geri dönmeyeceğim.”

Howard, cana yakın ve babacan biri gibi görünüyordu ama aslında hayatın kendisine kazık attığını düşünen buruk bir ihtiyardı. Hiçbir zaman New England Elektrik Sistemi’nin zirvesine ulaşmamıştı ve bu yüzden çok kırgındı. “Hep atlandım” derdi bana sürekli olarak. “Çünkü şirket politikasını kabul etmeyi reddettim.” Emekli olmaya zorlanmış, sonra da evde karısıyla oturmayı kaldıramadığı için MAIN’deki danışmanlık işini kabul etmişti. Bu onun şirketteki ikinci işiydi ve hem Einar hem de Charlie, onunla

ilgili dikkatli olmam konusunda beni uyarmıştı. Onu tanımlamak için 'inatçı,' 'huysuz' ve 'kindar' gibi sözcükler kullanmışlardı.

Oysa o zamanlar kabul etmeye hazır olmasam da Howard benim en akıllı hocalarımdan biri olacaktı. Hiçbir zaman Claudine'in bana vermiş olduğu gibi bir eğitim almamıştı. Sanırım onu çok yaşlı, belki de fazla inatçı bulmuşlardı. Ya da belki benim gibi daha uysal, esnek ve uzun vadeli birini ayartana kadar, onu sadece kısa vadeli bir çalışan olarak görmüşlerdi. Öyle ya da böyle, Howard onlar için bir sorundu. Durumu ve kendisinden oynamasını istenen rolü açıkça görmüştü ve o bu oyunda bir piyon olmaya niyetliydi. Einar ile Charlie'nin onu tanımlamak için kullandığı tüm sıfatlar uygundu ama inatçılığının hiç olmazsa bir kısmı onların uşağı olmamak konusundaki kararlılığından kaynaklanıyordu. Ekonomik Tetikçi ifadesini duymuş olduğunu sanmıyorum ama kendisini kabul edemeyeceği bir tür emperyalizmi desteklemek için kullanmayı düşündüklerini biliyordu.

Bir gün Howard, Charlie ile yaptığımız bir toplantıdan sonra beni kenara çekti. Kullandığı işitme cihazının sesini ayarlayan küçük kutunun ayarlarıyla oynadı ve "Konuşacaklarımız aramızda kalacak." dedi alçak bir sesle. Paylaştığımız ofisin penceresinin önünde durmuş, PLN binasının yanından geçen durgun kanala bakıyorduk. Genç bir kadın kanalın pis sularında yıkanırken, bir yandan da çıplak vücuduna gevşekçe sardığı *sarong* ile elinden geldiğince örtünmeye çalışıyordu. "Bu ekonominin patlayacağı konusunda seni ikna etmeye çalışacaklar," dedi. "Charlie acımasızdır. Seni etkilemesine izin verme."

Sözleri bende dibe batıyormuşum hissi yarattı. Ama bir yandan da Charlie'nin haklı olduğu konusunda onu ikna etmek istiyordum, ne de olsa kariyerim MAIN'deki patronlarımı memnun etmeme bağlıydı.

"Bu ekonomi tabii ki patlayacak," dedim, gözlerimi kanaldaki kadından alamadan. "Şu olana bir baksana!"

“İşte,” diye mırıldandı, karşımızdaki sahnenin farkında bile olmadan. “Seni şimdiden kandırmışlar bile, değil mi?”

Kanalın biraz yukarısındaki bir hareket dikkatimi çekti. Yaşlıca bir adam kanalın yanından aşağıya inmiş, pantolonunu indirmiş ve suyun kenarında çömelerek tuvaletini yapmaya başlamıştı. Genç kadın onu gördü ama yıkanmaya da devam etti. Dönüp Howard’a baktım. “Dünkü çaylak değilim,” dedim. “Genç olabilirim ama Güney Amerika’da üç yıl geçirdim. Petrol bulunduğu zaman neler olabileceğini gördüm. Her şey çok çabuk değişir.”

“Ben de çaylak değilim,” dedi alaycı bir şekilde. “Hem de hayli zamandan beri. Sana bir şey söyleyeceğim genç adam. Sizin şu petrol hikâyeleriniz falan umurumda değil. Ben tüm hayatım boyunca enerji yükü tahminlerinde bulundum. Büyük Buhran’da, İkinci Dünya Savaşı sırasında, ekonomik kriz ve yükseliş zamanlarında... Ve şunu kesinlikle söyleyebilirim ki, enerji yükü hiçbir zaman sürekli olarak yılda yüzde 7 ile 9’dan fazla artmadı. O da en iyi zamanlarda. Yüzde 6 çok daha mantıklıdır.”⁹

Ona bakakaldım. Bir yanımda doğru olduğunu biliyordu ama kendimi savunmada hissediyordum. Vicdanımı rahatlatmak için de olsa, onu ikna etmek zorunda olduğumu biliyordum. “Burası Boston değil, Howard,” dedim. “Şu ana kadar kimsenin elektrik bile bulamadığı bir ülkedeyiz. Burada işler değişik.”

Topuklarının üzerinde döndü ve beni uzaklaştırmak istercesine elini salladı. “İyi öyleyse,” diye homurdandı. “Sat kendini. Sonunda ne bulacağın umrumda bile değil.” Sandalyesini çekip masasının arkasına çöktü. “Ben tahminlerimi inandığım şeylere göre yapacağım, boş vaatlerde bulunan ekonomik raporlara göre değil.” Kalemimi aldı ve bir şeyler karalamaya başladı.

Bu görmezden gelemeyeceğim bir meydan okumaydı. Gidip masasının önüne dikildim. “Ben herkesin beklediği gibi Kaliforniya’daki altına hücumu anımsatacak bir patlama öngörürken, sen

⁹ 1980’lerde ileri teknoloji şirketleri ve büyük finans kurumlarının, Massachusetts’ten Boston ve civarında, Yankee otoyolu olarak adlandırılan 128 nolu rota boyunca yerleşmesiyle yaşanan teknolojik patlama.

1960'ların Boston'ını andıran bir yük büyümesi tahmininde bulunsan, oldukça aptal görüneceksin."

Kalemi masanın üstüne atıp dik dik bana baktı. "Vicdansızlık bu yaptığınız! Sen! Hepiniz!" Kollarını açarak ofisi gösterdi, "Siz ruhunuzu şeytana satmışsınız. Sadece para için bu iştesiniz. Şimdi..." Sahte bir sırıtışla elini gömleğinin altına attı. "İşitme cihazımı kapatıp işime bakıyorum."

Altüst olmuştum. Odadan hışımla çıkarak Charlie'nin ofisine yöneldim. Ama yarı yolda durdum. Ne elde etmeye çalışıyordum? Dönüp merdivenlerden indim ve dışarı, akşamüstü güneşine çıktım. Az önceki genç kadın vücuduna sıkıca sardığı *sarong* ile kanaldan çıkıyordu. Yaşlı adam ortadan yok olmuştu. Birkaç oğlan çocuğu birbirlerine su atarak ve bağrışarak kanalda oynuyordu. Yaşlı bir kadın dizine kadar suyun içinde durmuş dişlerini fırçalıyor, bir diğeri çamaşır çitiliyordu.

Boğazımda kocaman bir yumru hissettim. Kanaldan gelen keskin kokuyu duymamaya çalışarak kırık bir beton bloğun üstüne oturdum. Gözyaşlarımı engellemek için mücadele ederken, bir yandan da kendimi neden öyle berbat hissettiğimi anlamaya çalışıyordum.

Sadece para için bu iştesiniz. Howard'ın sözleri beynimde yankılanıyordu. En zayıf noktamdan vurmuştu beni.

Çocuklar neşe içinde birbirlerine su atmaya devam ediyordu. Ne yapabileceğimi düşündüm. Onlar gibi tasasız olmam için ne gerekirdi? Leş gibi suyun içinde aldıkları riskin farkında olmadan, o çocuksu masumiyetleriyle oynaşmalarını izlerken içim sızladı. Kamburu çıkmış yaşlıca bir adam eğri büğrü bastonuyla kanal boyunca aksayarak yürüyüp geldi. Durdu, çocukları izlemeye daldı ve dişsiz ağzını göstererek gülümsedi.

Belki Howard'a açılabilirdim, belki meseleye birlikte çözüm bulabilirdik. Birden bir rahatlama hissettim. Küçük bir taş alıp kanala attım. Ama coşkum, taşın suda yarattığı harelerle birlikte kayboldu. Öyle bir şey yapamayacağını biliyordum. Howard huysuz ve ihtiyardı. Kariyerinde ilerlemek için önüne çıkan fırsatları daha

önce de tepmişti. Şimdi pes etmezdi. Bense gençtim, hayata yeni atılıyordum ve kesinlikle onun gibi olmak istemişyordum.

Kokuşmuş kanalın sularına bakarken, diğer oğlanlar sosyete balolarına giderken, benim tatillerimi tek başına geçirdiğim New Hampshire'daki günlerim ve tepenin üstüne kurulmuş okul bir kere daha gözümün önüne geldi. Üzücü gerçeği yavaş yavaş kabul ediyordum: Yine konuşabileceğim tek biri yoktu etrafımda.

O gece yatağымda, hayatımdaki insanları -Howard, Charlie, Claudine, Ann, Einar, Frank Amca- ve onlara rastlamış olsaydım hayatımın nasıl olacağını uzun uzun düşündüm. Nerede yaşıyor olurdu? Endonezya'da olmayacağı kesindi. Geleceğimi, nereye gittiğimi ve vermem gereken kararı uzun uzun düşündüm. Charlie, Howard ile benim yıllık en az yüzde 17'lik bir büyüme hızı tahmin etmemizi beklediğini açıkça belli etmişti. Nasıl bir tahmin yapacaktım?

Birdenbire içimi rahatlatan bir fikir geldi aklıma. Bunu niye daha önceden düşünememiştim ki? Aslında karar bana ait değildi. Howard benim varacağım sonuçlar ne olursa olsun kendi doğru bulduğunu yapacağını söylemişti. Ben patronlarımı yüksek bir ekonomik tahminle memnun ederken, o da kendi kararını verecekti, benim yaptıklarımın nâzım plan üstünde hiçbir etkisi olmayacaktı. İnsanlar rolümün önemini vurgulayıp duruyor ama yanılıyorlardı. Omuzlarımdan büyük bir yük kalkmıştı. Derin bir uykuya daldım.

Birkaç gün sonra Howard ciddi bir virütik hastalığa yakalandı. Onu hemen bir Katolik misyoner hastanesine kaldırdık. Doktorlar gerekli ilaçları verdikten sonra derhal ABD'ye dönmesini tavsiye etti. Howard da bizi, gereken tüm verilere sahip olduğu ve yük tahmini çalışmasını Boston'da da kolayca tamamlayabileceği konusunda ikna etti.

Ayrılırken bana söyledikleri daha önceki uyarısının bir tekrarı idi. "Rakamlar üzerinde oynamaya gerek yok," dedi. "Ekonomik büyümenin mucizeleri hakkında ne dersin de ben bu dümenin bir parçası olmayacağım!"

B Ö L Ü M II

1971-1975

Sorgulayıcı olarak görevim

Endonezya hükümeti, Asya Kalkınma Bankası ve USAID ile olan kontratlarımız, ekipten birinin nâzım planın kapsadığı alandaki tüm ana yerleşim birimlerini ziyaret etmesini gerektiriyordu. Bu şartı yerine getirmek üzere ben seçilmiştim. Charlie şöyle demişti: “Sen Amazon’da hayatta kalmayı başardın. Böcekler, yılanlar ve pis suyla nasıl başa çıkılacağını bilirsin.”

Bir şoför ve tercümanın eşliğinde, birçok güzel yer ziyaret ettiğim gibi, çok döküntü yerlerde kaldığım da oldu. Yerli iş adamları ve siyasi liderlerle görüşüp, onların ekonomik büyüme beklentileri hakkındaki fikirlerini dinledim. Ancak birçoğu bilgilerini benimle paylaşmaya isteksizdi. Varlığım sanki onları ürkütmüş gibiydi. Genelde ya amirleriyle ya devlet daireleriyle ya da Jakarta’daki genel merkezleriyle görüşmem gerektiğini söylüyorlardı. Kimi zaman bana bir tezgâh hazırladıkları kanısına kapılıyordum.

Genelde iki ya da üç gün süren yolculuklarımın arasında Bandung’daki Wisma’ya dönüyordum. Orayı yöneten kadının benden birkaç yaş küçük bir oğlu vardı. Adı Rasmon idi ama annesi dışında herkes ona Rasy diyordu. Yerel bir üniversitede ekonomi okuyan Rasy, yaptığım işe hemen ilgi duydu. Hatta bir ara iş istemek için bana başvuracağını bile düşündüm. Bir yandan da bana Bahasa Endonezya dilini öğretmeye başlamıştı.

Öğrenilmesi kolay bir dil yaratmak, ülke Hollanda’dan bağımsızlığını kazandıktan sonra Başkan Sukarno’nun en önem verdiği şey olmuştu. Takımadalarda, 350’den fazla dil ve lehçe konuşuluyordu. Sukarno farklı adalar ve kültürlerden gelen insanları birleştirmek için, ülkesinin ortak bir dile gereksinimi olduğunu anlamıştı. Uluslararası dilbilimcilerden oluşan bir ekip kurulmuş ve

ekip son derece başarılı bir dil olan Bahasa Endonezya'yı ortaya çıkarmıştı. Malay diline dayanan Bahasa Endonezya, birçok dilin ortak sorunu olan karmaşık fiil çekimlerinin çoğunu, düzensiz fiilleri ve diğer zorlukları ortadan kaldırmaktaydı. 1970'lerin başlarında, her ne kadar kendi toplumları içerisinde Javaca ve diğer yerel lehçeleri kullanmayı sürdürseler de Endonezyalıların çoğu bu dili konuşuyordu.

Rasy mizah duygusu olan iyi bir öğretmendi ve Shuar veya İspanyolca ile karşılaştırıldığında Bahasa dilini öğrenmek çok kolaydı. Küçük bir motosikleti olan Rasy, bana şehri ve insanları tanıtmayı kendine görev edindi. Bir akşam, "Sana Endonezya'nın hiç görmediğin bir tarafını göstereceğim." dedi ve arkasına atlamam için işaret etti.

Gölge kuklası gösterilerini, geleneksel enstrümanlar çalan müzisyenleri, ateş püskürtenleri, hokkabazları ve kaçak Amerikan kasetlerinden ender yerel parçalara kadar akla gelen her malı satan sokak satıcılarını gördük. Sonunda giysileri, şapkaları ve saç stilleri 1960'ların sonlarındaki bir Beatles konserinde hiç de yadırganmayacak genç erkek ve kadınların olduğu küçük bir kahveye geldik. İçerideki herkes Endonezyalıydı. Rasy beni bir masanın etrafına dolmuş grupla tanıştırdı ve oturduk.

Hepsi iyi ya da kötü İngilizce konuşuyordu. Bahasa dilini öğrenme gayretimi takdirle karşılayıp beni cesaretlendirdiler. Bana Amerikalıların onların dilini neden asla öğrenmediğini sordular. Buna verecek yanıtlım yoktu. Ayrıca çoğumuz golf ve raket kulübünde, pahalı lokantalarda, sinemalarda ve lüks marketlerde her zaman boy gösterirken, şehrin o tarafına gelen tek Amerikalı ya da Avrupalının neden ben olduğumu da açıklayamadım.

O geceyi hep hatırlayacağım. Rasy ile arkadaşları bana kendilerinden biriymişim gibi davrandı. Orada olmaktan, şehirlerini, yiyeceklerini ve müziklerini paylaşmaktan, yaşamlarının bir parçası olan karanfilli sigaraları ve diğer aromaları koklamaktan, onlarla şakalaşıp birlikte gülmekten büyük zevk duydum. Barış

Gönüllüleri günlerimi anımsadıkça, birinci sınıf yolculuklar ve konaklamalarla kendimi bu tür insanlardan soyutlama eğilimine girmiş olmama hayret ediyordum.

Gece ilerledikçe ülkeleri ve benim ülkemin Vietnam'da sürdürdüğü savaş hakkındaki düşüncelerimle ilgilenmeye başladılar. Hepsi de 'yasa dışı işgal' olarak nitelendirdikleri olay karşısında dehşete düşmüştü ve duygularını paylaştığını keşfetmek onları rahatlatmıştı.

Rasy ile birlikte konukevine döndüğümüzde, vakit geç olmuştu ve binada hiç ışık yoktu. Beni dünyasına davet ettiği için ona teşekkür ettim, o ise bana arkadaşlarına açıldığım için teşekkür etti. Bunu tekrarlamaya söz verip kucaklaştıktan sonra odalarımıza çekildik.

Rasy ile yaşadığım deneyim, MAIN ekibinden uzakta daha fazla vakit geçirme konusundaki isteğimi arttırdı. Ertesi sabah yaptığımız toplantıda Charlie'ye yerel halktan bilgi edinmek için çabalamaktan usandığımı söyledim. Zaten ekonomik tahminlerim için ihtiyacım olan istatistiklerin çoğu sadece Jakarta'daki devlet dairelerinde bulunabilirdi. Charlie ile Jakarta'da birkaç hafta geçirmem gerekeceği konusunda fikir birliğine vardık. Charlie aslında Bandung'u bırakıp sıcak başkente gitmek zorunda kalacağım için üzgündü, ben de bu fikirden en başından beri hoşlanmadığımı söyledim.

Aslında içten içe kendime biraz zaman ayırabileceğim ve şık Endonezya InterContinental Otelinde kalıp Jakarta'yı keşfetme fırsatı bulabileceğim için seviniyordum. Ama Jakarta'ya varınca, hayata artık farklı bir açıdan bakmakta olduğumu fark ettim. Rasy ve genç Endonezyalılar ile geçirdiğim o akşam ve ülkede yaptığım seyahatler beni değiştirmişti. Yurttaşlarım Amerikalıları farklı bir ışıktaki görmeye başlamıştım. Genç eşleri de artık o kadar güzel görünmüyordu gözüme. Havuz kenarında daha önce farkına bile varmadığım tel örgü ve alt kat pencerelerindeki çelik çubuklar şimdi tehditkâr bir görünüme bürünmüştü sanki. Otelin lüks lokantalarındaki yemekler de yavan gelmeye başlamıştı.

Daha önce dikkatimi çekmemişti ama şunu fark ettim ki, siyasi lider ve iş adamlarının çoğu yaptığımız görüşmelerde varlığımdan rahatsız oluyordu. Örneğin beni birbirlerine tanıştıırken çoğunlukla elimdeki sözlüğe göre 'engizitör' ve 'sorgulayıcı' anlamına gelen Bahasa terimlerini kullanıyorlardı. Dillerini ne derece bildiğimi fark ettirmedim (tercümanım bile sadece birkaç basmakalıp söz bildiğimi sanıyordu), iyi bir Bahasa/İngilizce sözlük edinererek görüşmelerden sonra kullanmaya başladım.

O hitaplar sadece bir rastlantı mıydı? Ya da sözlüğümdeki çeviriler mi yanılttı? Öyle olduğuna kendimi ikna etmeye çalıştım. Yine de o insanlarla geçirdiğim zaman artukça, davetsiz bir misafir olduğum, benimle iş birliği yapmaları için yukarılarda bir yerden birilerinin emir verdiği ve onların da itaat etmekten başka çaresi olmadığı kanısı bende kuvvetlendi. Emri bir hükümet görevlisinin mi, bir bankacının mı, bir generalin mi, yoksa ABD Büyükelçiliği'nin mi verdiği hakkında hiçbir fikrim yoktu. Tek bildiğim, insanların beni ofislerine davet ederek çay ikram etmelerine, sorularıma kibarca cevap vermelerine ve bana karşı görünürde gayet iyi davranmalarına rağmen hepsinin aslında emre boyun eğmekten dolayı kin dolu olduğuydu.

Bütün bunlar beni, sorularıma verdikleri cevaplar ve sağladıkları verilerin geçerliliği hakkında da düşünmeye itti. Örneğin, hiçbir zaman tercümanımla birlikte bir ofise girip birileriyle doğrudan görüşemiyordum, mutlaka önceden randevu almamız gerekiyordu. Gerçi bu garip bir şey değildi, asıl garip olan bu işin çok uzun sürmesiydi. Telefonlar nadiren çalıştığından trafiğin tıkalı olduğu yollardan gitmek zorunda kalıyorduk, birkaç blok ilerideki bir binaya gitmemiz bile bir saat sürebiliyordu. Gideceğimiz yere vardığımız zaman da bizden bir sürü form doldurmamız isteniyordu. Sonunda bir erkek sekreter beliriyor, yüzünde Javalıların o meşhur nazik gülümsemesiyle istediğim bilgiler hakkında kibarca sorular soruyor, sonra da görüşme için bir zaman belirliyordu.

Verilen randevu daima en azından birkaç gün sonrasındaydı ve görüşme nihayet gerçekleştiğinde de bana hazırlanmış bilgilerden oluşan bir dosya uzatılırdı. Sanayiciler beş ve on yıllık planlarını sunar, bankacıların çizelge ve grafikleri olur, hükümet yetkilileri ise planlama aşamasından çıkarak ekonomik büyümenin lokomotifleri olma yolunda ilerleyen projelerin listesini verirdi. Bu ticaret ve hükümet otoritelerinin verdikleri tüm bilgiler ile yaptıkları görüşmelerde söyledikleri her şey, Java'nın herhangi bir ekonomisinin o güne kadar karşılaştığı en büyük patlamayla karşı karşıya olduğunu gösterirdi. Hiç kimse -tek bir kişi bile- bu savı asla sorgulamadı, bana herhangi bir olumsuz bilgi vermedi.

Bandung'a dönerken yaşadığım tüm bu deneyimleri düşünüyordum, beni rahatsız eden bir şeyler vardı. Endonezya'da yaptığım her şeyin bir oyuna benzediğini fark ettim. Kartlarımızı bir poker masasındaymışız gibi saklıyorduk. Birbirimize güvenemiyor, paylaştığımız bilginin güvenilirliğinden emin olamıyorduk. Ama oyun son derece ciddiydi ve sonucu da milyonlarca yaşamı onlarca yıl boyunca etkileyecekti.

Medeniyet yargılanıyor

“Seni bir *dalang*’a götürüyorum,” dedi Rasy gülerek. “Duymuşsundur. Endonezya’nın meşhur kukla ustaları.” Bandung’a dönmenden memnun olduğu anlaşılıyordu. “Şehirde bu gece çok önemli bir ustanın gösterisi var.”

Beni Bandung’un hiç bilmediğim bölgelerinden, kiremit damlı küçük tapınakların fakir haline benzeyen geleneksel Java evi *kampung*’larla dolu yerlerden geçirdi. Görmeye alıştığım o görkemli Hollanda koloni malikânelerinden ve işyerlerinden eser yoktu etrafta. İnsanların yoksul ama gururlu olduğu belliydi. Üzerlerinde yıpranmış ancak temiz batik *sarong*’lar, parlak renkli bluzlar ve başlarında da geniş kenarlı hasır şapkalar vardı. Gittiğimiz her yerde gülümseme ve kahkahayla karşılandık. Durduğumuz zaman çocuklar kot pantolonumun kumaşına dokunmak için bana doğru koşuyordu. Küçük bir kız çocuğu güzel kokulu bir frangipani çiçeğini saçıma taktı.

Motosikleti bir kaldırım tiyatrosunun yakınına park ettik. Etrafta kimi ayakta dikilen, kimi portatif sandalyelerde oturan yüzlerce insan vardı. Gece berraktı ve çok güzeldi. Bandung’un en eski bölgelerinden birinde olmamıza rağmen ışıklandırma yoktu, parıldayan yıldızları görebiliyorduk. Hava odun ateşi, yerfıstığı ve karanfil kokularıyla doluydu.

Kalabalığın içine dalan Rasy, bir süre sonra kahvede tanıştığım arkadaşlarıyla geri geldi. Bana sıcak çay, küçük pastalar ve fıstık yağında pişirilmiş minik et parçalarından oluşan *sate* ikram ettiler. Sonuncusunu kabul etmeden önce biraz duraksamış olmalıyım ki, kadınlardan biri yanan küçük ateşi işaret ederek, “Çok taze et,” dedi ve güldü. “Yeni pişti.”

Sonra müzik başladı; *gamalong* denilen ve tapınak anlarını andıran melodiler çıkaran bir aletin, insanın içine işleyen büyülü sesi duyuldu.

“*Dalang* müziği kendisi çalar,” diye fısıldadı Rasy. “Tüm kuklaları da kendisi oynatıp konuşturur. Biz sözlerini sana tercüme ederiz.”

Geleneksel efsanelerle güncel olayları birleştiren olağanüstü bir gösteriydi. Sonradan *dalang*’ın aslında işini trans halindeyken yapan bir şaman olduğunu öğrenecektim. Yüzden fazla kuklası vardı ve her birini değişik sesle konuşturuyordu. Tüm yaşamımı etkileyen, unutamayacağım bir akşamdı.

Kadim Ramayana metinlerinden yapılmış klasik bir derlemeden sonra *dalang*, şahsına mnasır uzun burnu ve sarkık yanaklarıyla Richard Nixon’ın birebir kopyası olan bir kukla çıkarttı. ABD başkanı Amerikan bayrağı desenli melon şapkası ve smokiniyle Sam Amca gibi giydirilmişti. Yanında izgili takım elbise giydirilmiş ve bir elinde üzeri dolar işaretleriyle süslü bir kova tutan bir kukla daha vardı. Bu ikincisi öteki elindeki Amerikan bayrağını efendisini yelpazeleyen bir esir gibi Nixon’ın başının üzerinde sallıyordu.

Kuklaların arkasında, üstünde ülkelerin asılı durduğu kanca- lar bulunan bir Orta Doğu ve Uzak Doğu haritası belirdi. Nixon haritaya yaklaştı ve Vietnam’ı kancasından çıkartarak ağzına attı. Bağırarak söylediği şeyleri bana, “ok acı! Berbat! Böyle şeylere artık ihtiyacımız yok!” olarak çevirdiler. Sonra Vietnam’ı kovaya atarak diğer ülkeler için de aynı şeyleri yapmaya başladı.

Seçtiği ülkelerin hiçbirinin Güneydoğu Asya’nın domino taşları olarak kabul edilen ülkeler olmamasına çok şaşırdım. Hepsi Filistin, Kuveyt, Suudi Arabistan, Irak, Suriye, İran gibi Orta Doğu lkeleriydi. Nixon’un kuklası sonra Pakistan ve Afganistan’a döndü. Her defasında ülkeyi kovasına atmadan önce, “Müslüman köpek- ler!” ya da “Muhammed’in canavarları!” ya da “Müslüman şey- tanlar!” gibi İşlam karşıtı bir hakaret savuruyordu.

Topluluk çok heyecanlanmış; kovaya atılan her yeni ülkeyle birlikte gerginlik artmıştı. Kahkaha, hayret ve öfke arasında gidip geliyorlardı. Bazen kuklacının kullandığı dile tepki gösterdiklerini hissediyordum. Endişelenmeye de başlamıştım aslında, diğerlerinden uzundum ve kalabalıkta kolaylıkla fark ediliyordum, öfkelerini benden çıkarmalarından korkuyordum.

Bu sırada Nixon, Rasy tarafından İngilizceye çevrildiğinde tüylerimi diken diken eden bir şey söyledi: “Bunu Dünya Bankasına verin. Bakın bakalım, Endonezya’nın sırtından bize biraz para kazandırmak için ne yapabilir.” Haritadan aldığı Endonezya’yı kovaya atmak için davrandığı anda, gölgelerin içinden başka bir kukla fırladı. Batık gömleği ve hâkî renkli şortuyla Endonezyalı bir adamı temsil eden kuklanın üstünde adının yazılı olduğu bir etiket vardı.

“Bandunglu popüler bir politikacı,” diye açıkladı, Rasy.

Kukla neredeyse uçarak Nixon ile Kova Adam’ın arasına girdi ve elini kaldırdı. “Dur!” diye bağırdı. “Endonezya bağımsızdır.”

Kalabalıktan bir alkış koptu. Sonra Kova Adam bayrağını kaldırdı ve bir mızrak gibi Endonezyalıya sapladı. Sendeleyen Endonezyalı son derece dramatik bir şekilde öldü. Seyirciler bunun üzerine yuhalamaya, bağırmaya ve yumruklarını havaya sallamaya başladı. Nixon ile Kova Adam ise orada durmuş bize bakıyordu. Sonra selam verip sahneyi terk ettiler.

“Sanırım gitsem iyi olacak,” dedim Rasy’e.

Elini koruyucu bir şekilde omzuma attı. “Merak etme,” dedi. “Senin şahsınla ilgili bir sorunları yok.”

Bense bundan o kadar emin değildim.

Daha sonra hepimiz aynı kahveye gittik. Rasy ile diğerleri Nixon/Dünya Bankası gösterisi hakkında önceden bilgileri olmadığı konusunda beni temin etti. “Bu kuklacının ne yapacağını hiçbir zaman bilemezsin,” dedi gençlerden biri.

Tüm bunların benim için yapıp yapılmadığını soruncâ bir diğeri gülerek kendimi fazla önemseydiğimi söyledi. “Tipik Amerikalı,” diye de ekledi sırtıma dostça vururken.

“Endonezyalılar politikayla çok ilgilidir,” dedi yanımda oturan. “Amerikalılar böyle gösterilere gitmez mi?”

Karşımda oturan ve İngiliz Edebiyatı lisans öğrencisi olan kız, “Sen de Dünya Bankası için çalışıyorsun, değil mi?” diye sordu.

Ona şirketimin Asya Kalkınma Bankası ve Birleşik Devletler Uluslararası Kalkınma Ajansı tarafından verilen bir proje üzerinde çalıştığını söyledim.

“Aslında aynı şey değil mi?” Cevabımı beklemedi. “Bu akşam seyrettiğimiz oyundaki gibi değil mi yani? Sizin hükümetiniz Endonezya ve diğer ülkelere bir... eeee... Şey salkımı gibi... Öyle bakmıyor mu? Şey gibi...” Sözcüğü arıyordu.

“Üzüm,” diye tamamladı arkadaşlarından biri.

“Evet, aynen öyle. Bir üzüm salkımı. Tanelerden istediğini seçebilirsin. İngiltere kalsın. Çin’i ye. Endonezya’yı ise at gitsin.”

“Tüm petrolünü aldıktan sonra,” diye ekledi başka bir kadın.

Kendimi savunmaya çalıştım ama içimden gelmiyordu. Oraya gelmiş olmaktan, aslında şahsıma yönelik bir hakaret sayabileceğim o Amerikan karşıtı gösterinin tümünü seyretmiş olmaktan ötürü gurur duymak istiyordum. Yaptığım şeyin arkasında yatan cesareti görmelerini, ekibimden Bahasa dilini öğrenmek veya kültürlerini anlamak için herhangi bir gayret sarf eden tek kişinin, o gösteriyi seyreden tek yabancıнын ben olduğuma dikkatlerini çekmek istiyordum. Ama bütün bunları söylememenin daha akıllıca olacağını düşünerek dikkatimi yeniden konuşulanlara vermeye çalıştım. Onlara *dalang*’ın seçtiği ülkelerin Vietnam hariç tümünün neden Müslüman ülkeler olduğu konusundaki düşüncelerini sordum.

İngiliz Edebiyatı okuyan güzel kız gülerek, “Çünkü plan bu,” dedi.

“Vietnam sadece geçici bir olay,” diye araya girdi başka birisi. “Tıpkı Hollanda’nın Naziler için bir basamak olması gibi. Asıl hedef İslam dünyası.”

Bunun cevapsız kalmasına izin veremezdim. “Herhalde ABD’nin İslam karşıtı olduğuna inanmıyorsunuzdur,” diye itiraz ettim.

“Öyle değil mi?” diye sordu son konuşan kadın. “Ne zamandan beri? Kendi kültürünün tarihçilerini okumalısın. Toynbee adında bir İngiliz, daha 1950’li yıllarda, gelecek yüzyıldaki asıl savaşın komünistler ile kapitalistler arasında değil, Hristiyanlar ile Müslümanlar arasında olacağını öngörmüştü.”

“Bunu Arnold Toynbee mi söyledi?” Çok şaşırmıştım.

“Evet. *Medeniyet Yargılanıyor* kitabı ile *Dünya ve Batı’yı oku.*”

“Fakat Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında neden öyle bir düşmanlık olsun ki?” diye sordum.

Masadakiler birbirine baktı. Bu kadar aptalca bir soru sormuş olabileceğime inanamıyor gibiydiler.

Kız ağır ağır, sanki pek zeki olmayan ya da kulağı iyi duymayan biriyle konuşurmuş gibi açıklamaya koyuldu: “Çünkü Batı, özellikle de lideri olan ABD, tüm dünyanın kontrolünü eline geçirmeyi ve tarihteki en büyük imparatorluk olmayı takıntı haline getirmiş durumda. Başarmaya da çok yakın. Yolunun üzerinde şimdilik Sovyetler Birliği var ama onun da fazla zamanı kalmadı. Tonybee bunu görmüştü. Dinleri, inançları yok, ideolojilerinin arkasında bir temel veya öz yok. Tarih, ruha ve yüce -sonsuz- bir güce inancın gerekli olduğunu gösteriyor. Biz Müslümanlarda bu var. Dünyadaki diğer herkesten, hatta Hristiyanlardan bile daha fazla var. Onun için de bekliyor ve gittikçe güçleniyoruz.”

“Acelemiz yok,” dedi biri. “Bekleyebiliriz. Ve sonra bir yılan gibi saldıracağız.”

“Korkunç bir düşünce!” Kendime hâkim olmakta zorlanıyordum. “Bunu değiştirmek için ne yapabiliriz?”

İngiliz Edebiyatı okuyan kız gözlerimin içine baktı. “Bu kadar açgözlü ve bencil olmayı bırakın. Dünyada sizin kocaman evlerinizden ve gösterişli mağazalarınızdan başka şeyler de olduğunun farkına varın. İnsanlar açken siz arabalarınızın benzini için endişeleniyorsunuz. Bebekler susuzluktan ölürken, siz trendler için moda dergilerini karıştırıyorsunuz. İnsanlarınız bizim gibi ülkeler fakirlik içinde boğulurken yardım isteyen çığlıklarımızı duymuyor bile. Kulaklarınızı size bunları söylemeye çalışanların seslerine tıkayıp onları radikal ya da komünist olarak damgalıyorsunuz. Yoksulları ve ezilmişleri daha fazla yoksulluk ve esarete itmek yerine, onlara kalbinizi açmalısınız. Fazla zaman kalmadı. Eğer değişmezseniz, bu sonunuz olur.”

Kuklası Nixon’a karşı gelip Kova Adam tarafından öldürülen Bandunglu politikacı, birkaç gün sonra ona çarpıp kaçan bir sü-rücü tarafından öldürüldü.

Kısa süre sonra ben de eve döndüm. Ann’le barışmak için Paris’te buluştuk fakat kavga etmeye devam ettik. Sondan bir önceki günümüzde başka biriyle ilişkim olup olmadığını sordu. İtiraf ettiğimdeyse bundan başından beri şüphelendiğini açıkladı. Saatler boyu bir bankta oturup Seine Nehri’ne baktık ve konuştuk. Uçağa binerken kızgınlık ve kırgınlık dolu uzun geçmişimizin asla peşimizi bırakmayacağını anlamış ve ayrı yaşamaya karar vermiştik.

Hayatımın fırsatı

Endonezya ile ilgili asıl sınav beni MAIN’de bekliyordu. Sabah ilk iş Prudential Center ana merkezine gittim. Birçok şirket çalışanıyla birlikte asansördeyken, MAIN’in seksen yaşlarındaki esrarengiz yönetim kurulu başkanı ve CEO’su Mac Hall’un, Einar’ı, Portland Oregon ofisinin başına getirdiğini öğrendim. Bunun sonucunda ben de artık resmen Bruno Zambotti’ye bağlanmıştım.

Saçının rengi ve kendisine karşı çıkan herkesi alt etme konusundaki ürkütücü yeteneğinden dolayı ‘gümüş tilki’ lakabına sahip olan Bruno, Cary Grant kadar yakışıklı biriydi. Ağzı iyi laf yapardı ve mühendislik diplomasına ek olarak bir de işletme yüksek lisansı yapmıştı. Ekonometriden iyi anlardı ve MAIN’in elektrik enerjisi bölümü ile uluslararası projelerinin çoğundan sorumlu müdür yardımcısı idi. Akıl hocası ihtiyar Jake Dauber’ın emekliliğinin ardından şirketin başına geçmesi beklenen kişilerden biriydi. Çoğu MAIN çalışanı gibi ben de Bruno Zambotti’ye karşı korku ile karışık bir hayranlık duyuyordum.

Öğle yemeğinden hemen önce Bruno’nun ofisine çağırıldım. Endonezya hakkında keyifli bir sohbetten sonra oturduğum koltukta doğrulmama neden olan bir şey söyledi.

“Howard Parker’ı kovuyorum. Ayrıntılara girmemize gerek yok ama şu kadarını söyleyeyim, gerçeklikle olan bağını koparmış.” Parmaklarını masasının üzerindeki kâğıt tomarının üzerine hafifçe vururken rahatsızlık veren bir şekilde gülümsedi. “Yılda yüzde 8. Adamın yük tahmini bu kadar. İnanabiliyor musun? Endonezya gibi potansiyele sahip bir ülkede hem de!”

Gülümsemesi kayboldu ve doğrudan gözlerimin içine baktı. "Charlie Illingworth bana senin ekonomik tahminlerinin hedefi tam tuttuğunu ve yüzde 17 ile 20 arasında bir yük büyümesini haklı göstereceğini söylüyor. Bu doğru mu?"

Onu doğruladım.

Ayağa kalktı ve elini uzattı. "Tebrikler. Şu anda terfi ettin."

Belki de çıkıp bunu pahalı bir restoranda diğer MAIN çalışanlarıyla birlikte ya da tek başıma kutlamalıydım. Ama aklım Claudine'de idi. Ona terfimi ve Endonezya'da yaşadıklarımı anlatmak için sabırsızlanıyordum. Yurt dışından aramamam konusunda beni uyardığı için onunla hiç konuşamamıştım. Şimdi aradıgımdaysa telefonunun görüşmeye kapalı olduğunu ve kendisine ulaşılabilecek başka bir numara da bırakmadığını öğrenince kaygılandım. Onu aramaya gittim.

Dairesine genç bir çift taşınmıştı. Öğle saati olmasına rağmen sanırım onları yataktan çıkarmıştım, biraz içerlemiş halde Claudine hakkında bir şey bilmediklerini söylediler. Emlak bürosuna giderek onun kuzeniymişim gibi davrandım. Dosyalarına göre o isimde birine hiç daire kiralamamışlardı. Bir önceki kira kontratı, isminin açıklanmasını istemeyen bir kişiyle imzalanmıştı. MAIN'in insan kaynakları bölümü de onun hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığını iddia etti. Sadece, benim görmeme izin verilmeyen bir özel danışmanlar dosyası olduğunu söylediler.

Akşama doğru bedensel olduğu kadar, ruhsal anlamda da yorulmuştum. Üstüne üstlük, uzun uçak yolculuğunun neden olduğu saat farkı sersemliği de beni ciddi ciddi etkilemeye başlamıştı. Boş daireme döndüğümde kendimi çok yalnız ve terk edilmiş hissediyordum. Terfim sadece anlamsız değil, daha da kötüsü, kendimi satmaya ne kadar hazır olduğumun bir belgesi gibi görünmeye başlamıştı bana. Kendimi umutsuzluktan bunalmış bir halde yatağın üstüne attım. Claudine beni kullanmış, sonra da bir kenara atıvermişti. İstiraba teslim olmamaya kararlı bir biçimde duygularımı

bir kenara attım. Saatlerce yatakta öylece yatıp odamın çıplak duvarlarını izledim.

Sonunda kendimi toparladım. Kalktım, bir bira içtim ve boş şişeyi masanın kenarında parçaladım. Sonra pencereden dışarıya baktım. Uzaktaki bir sokağa bakarken Claudine'in bana doğru yürüdüğünü gördüm. Önce kapıya bir hamle yaptım, ardından bir kere daha bakmak için pencereye koştum. Kadın biraz yaklaşmıştı. Çekici biri olduğunu ve yürüyüşünün Claudine'inkini anımsattığını görebiliyordum ama o değildi. Birden ümitsizliğe kapıldım ve duygularım kızgınlık ve nefretten korkuya dönüştü. Ya öldüyse veya öldürüldüyse diye düşündüm. İki Valium aldım ve uykuya daldım.

Ertesi sabah, MAIN'in personel bölümünden gelen telefonla uyandım. Bölüm şefi Paul Mormino dinlenme ihtiyacımı anladığını, ancak o gün öğleden sonra yine de ofiste olmam gerektiğini söylüyordu.

"Haberler iyi," dedi. "Kendine gelmek için en iyi yol."

Talimata uyararak ofise gittiğimde Bruno 'nun sözüne fazlasıyla sadık olduğunu öğrendim. Sadece Howard'ın eski işine terfi etmekle kalmamış, baş ekonomist unvanıyla birlikte bir de zam almıştım. Keyfim az da olsa yerine geldi.

Öğleden sonra izin alıp elimde bir kutu birayla Charles Nehri boyunca dolaşmaya çıktım. Orada oturup bir yandan yelkenlileri seyredip, bir yandan da uçuş yorgunluğum ve dehşetli bir baş ağrısıyla uğraşırken, Claudine'in oradaki işini bitirip bir sonraki görevine başladığına karar verdim. Gizliliğin önemini her zaman vurgulamıştı. Beni arayacaktı. Mormino haklıydı. Uçuş yorgunluğum ve endişelerim dağılıverdi.

Sonraki haftalarda Claudine ile ilgili tüm düşünceleri bir kenara bırakıp Endonezya ekonomisi hakkındaki raporumu yazmak ve Howard'ın yük tahminlerini gözden geçirip düzeltmekle uğraştım. Sonunda patronlarımla istediği gibi bir sonuca vardım: Elektrik talebindeki artış, yeni sistemin tamamlanmasından sonraki 12

yıl boyunca yılda ortalama yüzde 19 olacak, sonraki 8 yıl boyunca yüzde 17'ye düşecek ve 25 yıllık tahmin süresinin geri kalanında da yüzde 15'te sabitlenecekti.

Bulgularımı uluslararası kredi kuruluşlarıyla yaptığımız resmî toplantılarda sundum. Uzmanlar beni kapsamlı olarak ve acımasızca sorguladı. Duygularım, artık, hazırlık okulunda olduğu gibi isyan etmek yerine beni kusursuz olmaya yöneltten bir dikkafalılığa dönüşmüştü. Yine de Claudine hep aklımdaydı. Kendine Asya Kalkınma Bankasında isim yapmaya çalışan genç ve küstah bir ekonomist, tüm bir öğleden sonrayı beni aralıksız sorguya çekmekle geçirince, aylarca önce Beacon Sokağı'ndaki dairesinde otururken Claudine'in vermiş olduğu öğüdü hatırladım.

"25 yıl ilerisini kim görebilir ki!" diye vurgulamıştı. "Senin tahminin de en azından onlarınki kadar geçerli olacaktır. Kendine güven her şeydir."

Gelişen ülkelerdeki yaşam hakkında, çalışmalarımı sorgulayanların (bazıları benim iki katı yaşımıdaydı) çoğundan daha fazla bilgi ve tecrübeye sahip olduğumu da düşünerek kendimin de bir uzman olduğuna karar verdim. Amazon'da yaşamış, Java'nın kim-senin gitmek istemediği yerlerinde dolaşmışım. Yöneticilere ekonometrinin ince noktalarını öğretmeye yönelik birkaç kurs almıştım ve Dünya Bankası Başkanı, Ford Motor Şirketi eski başkanı ve John Kennedy'nin savunma bakanı Robert McNamara'nın da çok hoşuna giden, istatistikten anlayan, ekonometriye tapan yeni harika çocuk tiplerinden biri olduğuma inanıyordum. Ününü rakamlar, olasılık teorisi, matematiksel modeller ve sanırım ancak çok büyük bir egonun ürünü olabilecek bir kabadayılığın üzerine kurmuş bir adamdı o.

Hem McNamara'ya hem de patronum Bruno'ya benzemeye çalıştım. Konuşma tarzımı ilkinde, elimdeki evrak çantasını sallayarak kasıntıyla yürüyüşümü de ötekine benzettim. Şimdi bakiyorum da küstahlığıma şaşmamak elde değil. Aslında çok az

deneyimim vardı ama eğitim ve bilgideki eksikliğimi cüretimle telafi ediyordum.

Bu tavır işe yaradı da. Sonunda, uzmanlar raporlarıma onay damgalarını bastı.

Sonraki aylarda Tahran, Karakas, Guatemala, Londra, Viyana ve Washington'da toplantılara katıldım. İran Şahı, çeşitli ülkelerin eski başkanları ve Robert McNamara'nın kendisi de dâhil olmak üzere birçok ünlü kişiyle tanıştım. Orası da hazırlık okulu gibi bir erkekler dünyasıydı. Yeni unvanımın ve son zamanlarda uluslararası borç kuruluşları karşısında aldığım başarılarımın, diğer insanların bana olan yaklaşımlarını nasıl etkilediğini gördükçe hayrete kapılıyordum.

Tüm bu ilgi başlangıçta başımı döndürdü. Kendimi sihirli değneğini bir ülkenin üzerinde sallayarak onu bir anda ışığa boğacak ve her tarafından sanayi kuruluşlarının fışkırmasını sağlayabilecek bir sihirbaz gibi görmeye başlamıştım. Sonra sihrin etkisinden kurtuldum. Hem kendimin hem de birlikte çalıştığım insanların asıl niyetlerini sorgulamaya başladım. Öyle görünüyordu ki, gösterişli bir unvan ya da bir doktora derecesi, Jakarta'daki bir lağım çukurunun hemen yanında yaşayan cüzzamlının derdini anlamakta fazla yardımcı olmuyordu insana. İstatistiklerle oynama becerisinin de kişinin ileriye görmesini sağlamadığından emindim artık. Dünyayı biçimlendiren kararları verenleri daha iyi tanıdıkça yetenek ve hedefleri hakkında daha kuşkucu olmaya başladım.

ABD'de yaşayan milyonlarca insan bile fakirken kısıtlı kaynakların tüm dünyanın ABD'ninkini gibi lüks bir hayat sürdürmesine mâni olup olmadığını düşündüm. Zaten diğer ülkelerdeki insanların da bizim gibi yaşamak isteyip istemediğinden emin değildim. Ülkemizin şiddet, depresyon, uyuşturucu, boşanma ve suç istatistikleri, tarihteki en zengin toplumlardan biri olsak da aynı zamanda en mutsuzu olmaya da aday olduğumuzu gösteriyordu. Peki, başkalarının bizi taklit etmesini neden istiyorduk? Katıldığım

toplantılardaki yüzlere bakarken kuşkuculuğum, ikiyüzlülüğe duyduğum gizli bir öfkeye dönüşüyordu.

Ama zaman içerisinde bu perspektif de değişti. O insanların çoğunun doğru olanı yaptığını inandığını anlamaya başladım. Charlie gibi onlar da komünizmin ve terörizmin (kendilerinin ve seleflerinin vermiş olduğu kararlara karşı doğmuş olağan tepkiler yerine) şer güçleri olduğuna, dünyayı kapitalizme döndürmek konusunda ülkelerine, çocuklarına ve Tanrı'ya karşı bir görev edindiklerine inanıyordu. Güçlü olanın hayatta kalması gerektiği prensibini de benimsemişlerdi; mukavvadan yapılma salaş bir kulübe yerine ayrıcalıklı bir sınıfa mensup olarak doğma şansına sahip olduklarından aynı mirası çocuklarına devretmeyi bir yükümlülük olarak görüyorlardı.

Bu insanları, gerçek bir komplo veya dünyaya egemen olma amacı güden bir kardeşlik grubu olarak görmek arasında bocalıyordum. Yine de zaman içerisinde onları İç Savaş öncesinde güneydeki büyük toprak sahiplerine benzetmeye başladım. Kötü amaçlarla gizli yerlerde buluşan kapalı bir grup olmak yerine, ortak inançlar ve paylaşılan kişisel çıkarlar etrafında bir araya gelmiş insanlardı. Büyük çiftlik sahipleri de hizmetçiler ve köleler arasında büyümüşü ve o *dinsizlere* sahip çıkıp, kendi din ve yaşam tarzlarını onlara kabul ettirmenin hakları, hatta görevleri olduğuna inanarak eğitilmişlerdi. Kölelik, her ne kadar onlara da felsefi olarak itici geliyor olsa da Thomas Jefferson gibi onlar da bu kavramı, çökmesi halinde sosyal ve ekonomik kaosa neden olacak bir gereklilik olarak görebiliyordu. Benim artık *şirketokrasi* olarak düşündüğüm çağdaş oligarşilerin liderleri de işte bu kalıba uyuyordu.

Savaşlardan ve seri silah üretiminden, akarsulara barajlarla set çekilmesinden, yerel ortamların ve kültürlerin yok edilmesinden kimlerin yarar sağladığını merak ediyordum. Yüz binlerce insanın yiyecek yokluğundan, kirli sudan ya da tedavi edilebilir hastalıklardan ölmesinden kimlerin çıkar sağlayabileceğini incelemeye başladım. Yavaş yavaş, uzun vadede kimsenin yararına olmasa da

kısa vadede ben ve patronlarım gibi piramidin tepesinde olanların bunlardan en azından maddi açıdan çıkar sağladığını görüyordum.

Bu birçok soruyu da beraberinde getirdi: Bu durum neden böyle sürüp gidiyordu? Neden bu kadar uzun zamandır devam ediyordu? Acaba cevap şu eski 'hak güçlünüdür' deyişinde, yani sistemi güçlü olanların sürdürmesinde mi yatıyordu?

Bu durumun devam etmesine sadece gücün izin verdiğini söylemek yetersiz görünüyordu. Güçlünün haklı olduğu önergesi birçok şeyi açıklasa da daha elle tutulur sebepler olması gerektiğini hissediyordum. İşletme fakültesindeki, kısıtlı kaynaklar, insanın devamlı büyüme ihtiyacı ve köle işçi ilkesi hakkında ders veren Kuzey Hindistanlı ekonomi profesörünü anımsadım. Bu profesöre göre, tüm başarılı kapitalist sistemler, en tepede, aşağıya doğru inen katmanları kontrol eden bir avuç insanın ve en altta da ekonomik anlamda gerçek birer köle olarak adlandırılabilir devasa bir işçi ordusunu kapsayan, katı komuta zincirlerine sahip hiyerarşiler içerirdi. Sonuçta sistemi destekleme nedenimizin, şirketkrazinin bizi Tanrı'nın bu kapitalist piramidin en tepesine birkaç adamımızı yerleştirmemize ve sistemimizi tüm dünyaya yaymamıza izin verdiği konusunda ikna etmesi olduğuna inanmaya başladım.

Bunu ilk yapan bizler değildik elbette. Liste, kadim Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Asya imparatorluklarıyla başlayıp İran, Yunan ve Roma medeniyetlerine, oradan da Haçlı Seferleri'ne ve Kolomb sonrası dönemdeki Avrupa imparatorluklarının mimarlarına kadar uzanıyordu. Aynı emperyalist anlayış birçok savaşın, kirliliğin, açlığın, soyu tükenen türlerin ve soykırımın sebebi olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Ayrıca hep imparatorlukların vatandaşlarının vicdan ve mutluluklarına ciddi anlamda zarar vermiş, sosyal bunalıma katkıda bulunarak insanlık tarihindeki en zengin kültürlerin en yüksek intihar, uyuşturucu kullanımı ve şiddet oranlarıyla karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur.

Bu tip sorular üzerinde uzun uzadıya düşünmeme rağmen, olan bitende kendi rolümün ne olduğunu saptamaktan kaçındım.

Kendimi bir ET olarak deęil, bař ekonomist olarak dūřūnmeye çalıřtım. Kulaęa gayet resmī gelen unvanımın onaylanması gerekirse de bordrolarıma bakılabilirdi. Tūmū de ōzel bir řirket olan MAIN'e aitti. NSA veya bařka bir hūkūmet kuruluřundan bir kuruř bile almamıřtım. Ve bŋylece neredeyse ikna oldum.

Bir ōęleden sonra Bruno beni odasına çağırdı. Koltuğumun arkasına geçip elini omzuma koydu ve "Harika bir iş yaptın," dedi. "Seni ne kadar takdir ettiğimizi gŋstermek için sana hayatının fırsatını veriyoruz, senin iki misli yaşındakilerin bile çok ender olarak elde ettikleri bir fırsat bu."

Panama'nın başkanı ve kahramanı

Panama'nın Tocumen Uluslararası Havaalanı'na 1972 yılının bir nisan akşamı geç saatlerde, tropik sağanak sırasında indim. O günlerde yaygın olduğu gibi, diğer yöneticilerle bir taksi paylaştık ve İspanyolca bildiğim için şoförün yanına ben oturdum. Boş gözlerle camdan dışarıya bakıyordum. Yağmurun içinde farların aydınlattığı bir ilan panosunda, çıkık alınlı, gözleri ıslıl ıslıl yanan yakışıklı bir adamın portresini gördüm. Geniş kenarlı şapkasının bir yanı pervasız bir şekilde yukarıya kaldırılmıştı. Modern Panama'nın kahramanı Omar Torrijos'tu bu.

Her zaman olduğu gibi o seyahate çıkmadan önce de Boston Halk Kütüphanesinin referans bölümünü ziyaret ederek hazırlanmıştım. Torrijos'un halk arasındaki popülerliğinin, Panama'nın özerklik hakkının yanı sıra ülkesinin Panama Kanalı üzerindeki egemenlik talebinin sıkı bir savunucusu olmasından kaynaklandığını biliyordum. Ülkesinin onun önderliği altındayken utanç verici geçmişindeki tuzaklara bir daha düşmemesi konusunda kararlıydı.

Süveyş Kanalı'nın yapımını yönetmiş olan Fransız mühendis Ferdinand de Lesseps, Atlantik ve Pasifik okyanuslarını birbirine bağlamak için Orta Amerika'da bir kanal yapmaya karar verdiğinde Panama, Kolombiya'nın bir parçası idi. Fransızlar, 1881 yılından başlayarak birbiri ardına felaketlere maruz kalan devasa bir proje üstlenmişlerdi. Proje sonunda 1889'da mali olarak çöktü ama Theodore Roosevelt'in bir rüyasına esin kaynağı olacaktı. 20. yüzyılın ilk yıllarında ABD, Kolombiya'dan kanalın geçmesi planlanan kara parçasını bir Kuzey Amerika konsorsiyumuna devretmesini sağlayacak bir anlaşma imzalamasını talep etti. Kolombiya reddetti.

Başkan Roosevelt, 1903 yılında Amerikan savaş gemisi *Nashville*'i bölgeye gönderdi. Karaya çıkan Amerikan askerleri popüler bir yerli milis komutanını yakalayıp öldürdü ve Panama'nın bağımsızlığını ilan etti. Başa, kukla bir hükümet getirildi ve böylece ilk Kanal Anlaşması imzalandı. Bu anlaşma, gelecekteki su yolunun her iki tarafında bir Amerikan bölgesi oluşturuyor, Amerikan askerî müdahalesini yasallaştırıyor ve Washington'a yeni oluşmuş bu bağımsız ülke üzerinde mutlak bir kontrol sağlıyordu.

Ama garip olan şu ki, anlaşma ABD Dışişleri Bakanı John Hay ile ilk proje ekibinin bir elemanı olan Fransız mühendis Philippe Bunau-Varilla arasında imzalanmıştı, imzalayanlar arasında tek bir Panamalı bile yoktu. Yani Panama, bir Amerikalı ve bir Fransız arasında yapılan anlaşmayla, Amerika'ya hizmet etmek üzere Kolombiya'dan ayrılmak zorunda bırakılmıştı. Şimdi bakıldığında bu aslında gelecekte olacakları müjdeleyen bir başlangıçtı.

Yarım yüzyıldan uzun bir süre Panama, Washington ile güçlü bağları olan bir zengin aileler oligarşisi tarafından yönetildi. Bunlar ülkelerinin Amerikan çıkarlarına hizmet etmesini garanti altına almak için gerekli gördükleri her türlü tedbiri alan muhafazakâr diktatörlerdi. Washington ile iş birliğine giren çoğu Latin Amerikan diktatörünün yaptığı gibi, Panama'nın yöneticileri de Amerikan çıkarlarını, sosyalizm kokan tüm halkçı akımları bastırmak olarak yorumladılar. Aynı zamanda, komünizm karşıtı eylemlerinde CIA ve NSA'yı yarım küre genelinde desteklediler ve Rockefeller'in Standard Oil'i ile United Fruit gibi büyük Amerikan şirketlerine yardım ettiler. Öyle görünüyor ki, bu hükümetlerin hiçbiri Amerikan çıkarlarına büyük çiftliklerde ve şirketlerde yoksulluk içinde yaşayarak köle gibi çalışan insanların yaşamını iyileştirmekle hizmet edebileceğini düşünmüyordu.

Panama'nın egemen aileleri, verdikleri bu destekler için yeterince ödüllendirildi, Amerikan askerî güçleri Panama'nın bağımsızlık ilanı ile 1968 yılı arasında bu insanlar namına ülkeye on kereden fazla müdahalede bulundu. Ancak benim Barış Gönüllüsü

olarak hâlâ Ekvador'da olduğum o yıl, Panama tarihinin gidişatı birdenbire değişti. Son diktatör Arnulfo Arias bir darbeyle devrildi ve aktif olarak darbenin içinde yer almadığı halde Omar Torrijos devlet başkanı oluverdi.¹⁰

Torrijos ülkesinin orta ve alt sınıflarının değer verdiği, saygı duyduğu biriydi. Annesiyle babasının öğretmenlik yaptığı bir taşra kenti olan Santiago'da büyümüştü. 1960'larda fakir halk arasında giderek destek bulan Panama'nın en önemli askerî birliği konumundaki Millî Muhafızlar'da basamakları hızlı bir şekilde tırmanmıştı. Torrijos evsiz barksız takımına kulak vermesiyle de tanınmıştı. Gecekondu mahallelerinin sokaklarında dolaşır, politikacıların girmeye cesaret edemediği kenar semtlerde toplantılar yapar, işsizlerin iş bulmalarına yardım eder ve sık sık kendi sınırlı mali kaynaklarını hastalık ya da başka bir felaketle boğuşan ailelere bağışlardı.¹¹ Hayata olan sevgisi ve insanlara gösterdiği sevecenlik, Panama sınırlarını bile aşmıştı. Ülkesini zulümden kaçan, Şili'nin Pinochet'ine karşı solcu muhaliflerden, Castro karşıtı sağcı gerillalara kadar her türlü politik görüşe sahip insanlar için sığınak haline getirmeye niyetliydi. Birçok insan onu bir barış elçisi olarak görüyor, bu da yarım kürede ona övgü ve saygınlık kazandırıyordu. Aynı zamanda kendini Honduras, Guatemala, El Salvador, Nikaragua, Küba, Kolombiya, Peru, Arjantin,

10 Bkz. 'Zapata Petrol Şirketi' (Zapata Petroleum Corp.), *Fortune*, Nisan 1958, s. 248; *Inc. 1880-1978; Enerjide İnisiyatif: Dresser Sanayi Kuruluşları* (Darwin Payne, *Initiative in Energy: Dresser Industries, 1880-1978*), New York, Simon and Schuster, 1979; Steve Pizzo, *İçten Pazarlık: Amerika'nın Tasarruflarını ve Emeklilik Fonlarını Yağmalamak* (Inside Job: The Looting of America's Savings and Loans), New York, McGraw Hill, 1989; Gary Webb, *Karanlık İttifak: CIA, Kontralar ve Krak Kokain Patlaması* (Dark Alliance: The CIA, The Contras, and the Crack Cocaine Explosion), New York, Seven Stories Press, 1999; Gerard Colby ve Charlotte Dennet, *Bu Yapılacak, Amazon'un Fethi: Nelson Rockefeller ve Petrol Çağı'nda Evanjelizm* (Thy Will Be Done, The Conquest of the Amazon: Nelson Rockefeller and Evangelism in the Age of Oil), New York: Harper Colhns, 1995.

11 Manuel Noriega ile Peter Eisner, *Amerika'nın Tutsağı Manuel Noriega'nın Anıları* (The Memoirs of Manuel Noriega, America's Prisoner), New York, Random House, 1997; Omar Torrijos Herrera, *İdeario*, Editorial Universitaria Centroamericano, 1983; Graham Greene, *General İle Konuşmalar*, New York, Pocket Books, 1984.

Şili ve Paraguay gibi birçok Latin Amerika ülkesinin parçalanmasına neden olan çeşitli hiziplerin arasındaki farklılıkları gidermeye adanmış bir lider olarak da ün yapmıştı. İki milyon nüfuslu küçük ülkesi, sosyal reform için bir model ve Sovyet Rusya'nın parçalanmasını planlayan işçi liderlerinden Libya'nın Muammer Kaddafi'si gibi Müslüman militanlara kadar birçok dünya lideri için bir esin kaynağı oluyordu.

Panama'daki ilk gecemde bir trafik ışığında durmuş, gürültüyle çalışan sileceklerin arasından dışarıyı seyrederken ilan panosundan bana gülerек bakan o yakışıklı, karizmatik ve cesur adamdan etkilenmiştim. Boston Halk Kütüphanesinde geçirdiğim saatlerden inandıklarının arkasında duran bir insan olduğunu biliyordum. Panama, tarihinde ilk kez Washington'ın ya da herhangi başka birinin kuklası değildi. Torrijos hiçbir zaman Moskova ya da Pekin'in önüne sürdüğü yeme kanmamıştı, sosyal reforma ve fakir olarak doğanlara yardıma inanırdı ama komünizm taraftarı değildi. Castro'nun aksine Torrijos, ABD'den bağımsızlığını onun düşmanlarıyla iş birliğine girmeden kazanmaya kararlıydı.

Boston Halk Kütüphanesinin raflarındaki eski bir dergide, Torrijos'u Amerika kıtalarının tarihini değiştirecek, uzun vadede ABD egemenliğine doğru gidişi tersine döndürecek insan olarak öven bir makaleye rastlamıştım. Yazarın çıkış noktası 'Bariz Kader' (Manifest Destiny) doktrini idi. 1840'larda Amerikalılar arasında popüler olan bu doktrin; Kuzey Amerika'nın fethinin Tanrı tarafından buyrulduğunu yani Kızılderililerin, ormanların ve buffaloların imhasının, bataklıkların kurutulmasının ve nehir yataklarının değiştirilmesinin, iş gücü ve doğal kaynakların sürekli olarak sömürülmesine dayalı bir ekonominin insan iradesi değil, Tanrı'nın emri olduğunu iddia ediyordu.

O makale beni ülkemin dünyaya karşı tavrı hakkında düşünmeye zorladı. İlk defa 1823'te Başkan James Monroe tarafından dile getirilen Monroe Doktrini, 1850'lerde ve 1860'larda Bariz Kader'i bir adım daha ileri götürerek, ABD'nin tüm yarım küre üzerindeki

politikalarını desteklemeyi reddeden herhangi bir Orta veya Güney Amerika ülkesini istila etmek de dâhil olmak üzere özel haklara sahip olduğunu iddia etmek için kullanılmıştı. Teddy Roosevelt de ABD'nin Dominik Cumhuriyeti'ne ve Venezuela'ya olan müdahalelerini haklı göstermek için ve Panama'nın Kolombiya'dan kurtarılışı sırasında Monroe Doktrini'ne atıfta bulunmuştu. Onu izleyen bir dizi ABD başkanı, özellikle Taft, Wilson ve Franklin Roosevelt, İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarında Washington'ın Pan-Amerikan faaliyetlerini yaymak için yaptıklarını Monroe Doktrini'ne dayandırdı. Son olarak, 20. yüzyılın ikinci yarısında ABD, başta Vietnam ve Endonezya olmak üzere, bu doktrini tüm dünya ülkelerinde gerçekleştirmek için komünizm tehdidini kullandı.¹²

Şimdiyse bir adam Washington'ın yolu üzerinde duruyor gibi görünüyordu. İlk olmadığını biliyordum, ondan önce Castro ve Allende gibi liderler de vardı ama sadece Torrijos, bunu komünist ideolojinin dışında ve hareketinin bir devrim olduğunu iddia etmeden yapıyordu. O sadece, Panama vatandaşlarının yaşadıkları toprak ve onu ikiye bölen bir su yolu üzerinde egemenlik hakları olduğunu ve bu hakların en azından ABD'nin sahip olduğu kadar geçerli ve ilahî birer armağan olduğunu söylüyordu.

Torrijos her ikisi de Kanal Bölgesi'nde bulunan Amerikalılar Okulu¹³ ile ABD Güney Komutanlığı'nın tropikal savaş eğitim merkezine de karşı çıkıyordu. ABD silahlı kuvvetleri yıllarca, Latin Amerikalı diktatör ve başkanlarına, oğullarını bu okula, askerî liderlerini de Kuzey Amerika dışındaki bu en büyük ve en donanımlı tesislere göndermesini telkin etmişti. Gönderilenler orada

12 Derrick Jensen, *Kelimelerden Eski Bir Dil (A Language Older than Words)*, New York, Context Books, 2000, sy. 86-88.

13 School of the Americas: 1946'da Panama'da kurulan, 1984'te Panama Kanalı Anlaşması sonucu ülkeden atılan daha sonra Fort Benning, Georgia'ya yerleşen muharebe eğitim merkezi. Burada 60 yıl içinde 60 binden fazla Latin Amerikalı asker halk hareketlerini bastırma, keskin nişancılık, komando, psikolojik savaş teknikleri, askeri istihbarat ve sorgu teknikleri eğitimi almıştır. Yüz binlerce Latin Amerikalı bu merkezde eğitilenler tarafından işkenceden geçirilmiş, tecavüze ve suikasta uğramış ya da doğrudan katledilmiştir, [ç.n.]

komünizme karşı savaşmak ve kendi varlıkları yanında, petrol şirketleriyle diğer özel şirketlerin de varlıklarını korumak için öğrendikleri askerî taktiklerin yanı sıra sorgulama ve gizli operasyon becerileri de edinmişti. Aynı zamanda, ABD'nin üst düzey yetkilileriyle kaynaşma imkânı da bulmuşlardı. Sistemden yarar sağlayan birkaç zengin dışında, tüm Latin Amerikalılar bu tesislerden nefret ediyordu. Birçok ülkeyi totaliter rejimlere dönüştüren muhafazakâr ölüm mangaları ve işkenceciler için eğitim sağladıkları biliniyordu. Torrijos, Panama içerisinde yabancı eğitim merkezleri istemediğini ve Kanal Bölgesi'ni de ülke sınırları içinde saydığını açıkça ortaya koymuştu.

Yakışıklı generali ilan panosunda görüp, altındaki 'Omar'ın ideali özgürlüktür, bir ideali yok edecek füze henüz icat edilmemiştir!' deyişini okuyunca ürperdim. İçimden bir his, Panama'nın 20. yüzyıldaki öyküsünün henüz bitmediğini ve Torrijos'un önünde güç hatta trajik zamanlar olduğunu söylüyordu.

Tropik yağmur arabanın ön camını dövmeye devam ederken, trafik ışığı yeşile döndü ve şoför önümüzdeki arabaya korna çaldı. Kendi durumumu düşündüm. Panama'ya MAIN'in tam anlamıyla ilk kapsamlı nâzım kalkınma planını içeren anlaşmasını yapmak üzere gönderilmiştim. Bu plan Dünya Bankası, Inter-Amerikan Kalkınma Bankası ve USAID'in o minik ama çok önemli ülkenin enerji, ulaşım ve tarım sektörlerine milyarlarca dolarlık yatırım yapması için gerekçe oluşturacaktı. Tüm bunlar elbette birer bahane, Panama'yı sonsuza dek borçlu duruma düşürüp kukla statüsüne geri döndürmek için birer araçtı.

Taksi hareket ederken içimi bir suçluluk duygusu kapladı ama bunu hemen bastırdım. Bana neydi ki? Java'da geri dönüşü olmayan bir yola girmiş, ruhumu satmıştım. Şimdi de hayatımın fırsatını yaratıp tek hamlede zengin, ünlü ve güçlü olabilirdim.

Kanal bölgesindeki korsanlar

Ertesi gün Panama hükümeti bana etrafı gezdirmesi için birini gönderdi. Adamın adı Fidel idi ve görür görmez ona kanım kaynamıştı. İnce yapılı, uzun boyluydu ve ülkesiyle açıkça gurur duyuyordu. Büyük-büyük-büyükbabası İspanya'ya karşı yapılan bağımsızlık savaşında Bolivar'ın yanında savaşmıştı. Ona Tom Paine ile akraba olduğumuzu söyledim ve *Sağdıyu*'nun İspanyolcasını okuduğunu öğrenince şaşırdım. İngilizce biliyordu ama ülkesinin dilini gayet iyi konuştuğumu öğrenince çok duygulandı.

“İnsanlarınızın çoğu burada yıllarca yaşadığı halde dilimizi öğrenmek için hiçbir gayret göstermez.” dedi.

Fidel beni ‘Yeni Panama’ dediği, şehrin zengin ve oldukça etkileyici bir bölgesine götürdü. Cam ve çelikten yapılmış modern binaların yanından geçerken, Panama’da, Rio Grande’nin güneyindeki diğer tüm ülkelerden daha fazla uluslararası banka olduğunu söyledi. “Bize çoğu zaman Amerikalıların İsviçre’si derler,” dedi. “Müşterilerimize çok az soru sorarız.”

Akşamüstü güneş Pasifik sularına doğru inerken, körfez boyunca uzanan bir caddeye çıktık. Bir dizi gemi demirlemiş halde bekliyordu. Fidel’e kanal ile ilgili bir sorun olup olmadığını sordum.

“Her zaman böyledir,” dedi gülerek. “Dizilip sıralarını beklerler. Yarısı Japonya’dan gelir ya da oraya gider. Amerikan gemilerinden bile fazladır sayıları.” Bunu bilmediğimi itiraf ettim.

“Şaşırmadım,” diye cevap verdi. “Kuzey Amerikalılar dünyanın geri kalanı hakkında fazla şey bilmez.”

Üstlerine begonviller sarılmış tarihî kalıntıların bulunduğu güzel bir parkta durduk. Bir levha, buranın şehri yağmacı İngiliz

korsanlarından korumak için yapılmış bir kale olduğunu söylüyordu. Akşam pikniği yapmaya hazırlanan bir aile vardı parkta: anne, baba, erkek ve kız çocuklar ile çocukların dedesi olduğunu tahmin ettiğim yaşlıca bir adam. Birden o beş kişiyi saran dinginliğe özlem duydum. Yanlarından geçerken çift güldü ve el sallayıp bizi İngilizce selamladı. Turist olup olmadıklarını sorunca güldüler.

Adam bize doğru geldi. “Ben Kanal Bölgesi’nde üçüncü nesilim,” diye gururla açıkladı. “Dedem kanal yapıldıktan üç yıl sonra gelmiş buraya. Katırlardan, yani gemileri havuzlara çeken traktörlerden birini kullanıyormuş.” Çocuklara masayı kurmakta yardım etmekle meşgul yaşlı adamı işaret etti. “Babam bir mühendisti, ben de onun yolundan gittim.”

Kadın, kayınpederine ve çocuklara yardım etmeye dönmüştü ve arkalarındaki güneş mavi sulara dalıyordu. Bir Monet tablosunu çağrıştıran, huzur verici güzel bir manzaraydı. Adama ABD vatandaşı olup olmadıklarını sordum.

Şaşırarak baktı bana. “Elbette öyleyiz. Kanal Bölgesi ABD toprağıdır.” O sırada oğlan koşarak gelip babasına yemeğin hazır olduğunu söyledi.

“Oğlunuz dördüncü nesil mi olacak?”

Adam ellerini dua eder gibi birleştirerek gökyüzüne doğru kaldırdı. “O şansa sahip olması için her gün Tanrı’ya dua ediyorum. Burada yaşamak harika.” Sonra ellerini indirip doğrudan Fidel’e baktı. “Umarım onu 50 yıl daha elimizde tutabiliriz. Torrijos denen şu despot ortalığı çok karıştırıyor. Tehlikeli bir adam,” dedi.

Bir şey beni dürttü ve ona İspanyolca “Adios,” dedim. “Umarım siz ve aileniz burada iyi vakit geçirip Panama’nın kültürü hakkında bir şeyler öğrenirsiniz.”

Tiksinmiş bir bakış attı adam bana. “Onların dilini bilmiyorum,” dedi. Sonra da hızla dönüp ailesinin yerleştiği piknik masasına yöneldi.

Fidel yanıma geldi, kolunu omzuma atarak hafifçe sıktı ve “Teşekkür ederim.” dedi.

Şehre geri dönerken, bizi gecekondü mahallesi olarak adlandırdığı bir bölgeden geçirdi. “En kötüsü değil,” dedi. “Ama durumu anlamana yardımcı olur.”

Tahta barakalar ve durgun su dolu hendekler, sokakların kenarına dizilmişti, yıkılacakmış gibi duran evler derede batmış çürük sandallara benziyordu. Arabanın içine çürümüşlük ve lağım kokuları dolarken karınları şişmiş çocuklar yanımız sıra koşuyordu. Yavaşladığımız zaman etrafıma toplanıp bağırsarak para dilendiler. Tüm bunlar bana Jakarta’yı anımsatıyordu.

Duvarların çoğu grafitilerle kaplıydı. İçlerinde çiftlerin adlarının yazılı olduğu kalpler de vardı. Ama çoğu ABD’ye nefret kusan sloganlardı: ‘Evine git, gringo!’, ‘Kanalımızın içine etmekten vazgeçin!’, ‘Köle tüccarı Sam Amca!’, ‘Nixon’a Panama’nın Vietnam olmadığını söyleyin!’. İçime en çok işleyeni şöyle diyordu: ‘Özgürlük uğruna ölüm, İsa’ya giden yoldur.’ Yazıların aralarına Omar Torrijos’un posterleri serpiştirilmişti.

“Şimdi sıra diğer tarafta,” dedi Fidel. “Benim resmî evraklarım var, sen de ABD vatandaşısun. Öyleyse gidebiliriz.” Kanal Bölgesi’ne giderken gökyüzü eflatun rengindeydi. Hazır olduğumu düşünmüştüm fakat yine de gördüklerime şaşırmadan edemedim. Etraftaki zenginlik inanılmazdı: büyük beyaz binalar, bakımlı bahçeler, lüks evler, golf sahaları, dükkânlar, tiyatrolar.

“Gerçekler,” dedi Fidel. “Buradaki her şey ABD’nin malıdır. Tüm iş yerleri, süpermarketler, berberler, güzellik salonları, lokantalar, hepsi Panama yasalarından ve vergilerinden muaftır. Tam yedi tane on sekiz delikli golf sahası, etrafa dağılmış ABD postaneleri, mahkemeleri ve okulları. “Burası ülkenin içinde başka bir ülke gibi.” Şehri gösterip “Orada kişi başına düşen gelir yılda bin doların altında ve işsizlik de yüzde 30 civarında. Tabii ki, az önce gittiğimiz küçük gecekondü bölgesinde kimse bin dolara yaklaşan paralar kazanmadığı gibi, işi olan da çok azdır.”

“Peki, ne yapılıyor bu durum için?”

Dönüp bana bakarken gözlerindeki öfke üzüntüye dönüştü. “Ne yapabiliriz?” Başını salladı, “Bilmiyorum. Ama şunu söyleyebilirim ki Torrijos bir şeyler yapmaya çalışıyor. Sanırım bu onun sonu olacak ama gerçekten de elinden geleni ardına koymuyor. İnsanları için savaşıırken ölmeyi göze alacak biri o.”

Kanal Bölgesi’nden çıkarken Fidel güldü. “Dans etmeyi sever misin?” Cevap vermeme beklemeden ekledi. “Önce yemek yiye lim, sonra sana Panama’nın başka bir yüzünü daha göstereceğim.”

Askerler ve fahişeler

Lezzetli bir biftek ve soğuk bir biradan sonra restorandan çıkıp arabayla karanlık bir sokağa girdik. Fidel, o bölgede hiçbir zaman yürümeme konusunda beni uyardı. “Buraya gelersen giriş kapısına kadar taksiden inme.” Bir yeri göstererek, “Buradan ötesi, bu çitin ilerisi Kanal Bölgesi’dir,” dedi.

Arabalarla dolu geniş bir araziye gelince yer bulup arabayı park etti. İhtiyar bir adam sekerek bize doğru geldi. Fidel inip onun sırtını sıvazladı. Sonra da arabasının çamurluğunu okşadı. “Ona iyi bak, o benim kadını,” dedi ve adama bir miktar para uzattı.

Kısa bir yürüyüş sonrası park yerinden çıktığımızda birden kendimizi yanıp sönen neon lambalarıyla dolu bir sokakta bulduk. Birbirlerine sopalar doğrultup ateş ediyormuş gibi silah sesi çıkan iki küçük oğlan çocuğu koşarak yanımızdan geçerken biri Fidel’in bacaklarına çarptı.

Çocuk durdu ve geri çekildi. İspanyolca “Özür dilerim efendim.” dedi soluk soluğa.

Fidel her iki elini de oğlanın omuzlarına koydu. “Bir şey olmadı delikanlı. Ama söyle bana, arkadaşın sana neden ateş ediyordu?”

O sırada diğer çocuk da yanımıza geldi ve korumak ister gibi kolunu öbürünün beline doladı. “Kardeşim,” diye açıkladı. “Affedersiniz.”

“Tamam, tamam,” dedi Fidel gülümseyerek. “Bana bir zarar vermedi. Sadece ona neye ateş ettiğini soruyordum.”

Kardeşler birbirine baktı, sonra daha büyük olanı güldü. “Kanal Bölgesi’ndeki gringo general o. Annemizin ırzına geçmeye kalktı, ben de onu ait olduğu yere sepetliyorum.”

Fidel yan gözle bana baktı. "Nereye aitmiş?"

"Evine. Birleşik Devletler'e."

"Annen burada mı çalışıyor?"

"İşte orada." Oğlan gururla sokağın ilerisindeki bir neon panoyu gösterdi. "Barmenlik yapıyor."

"Hadi gidin." Fidel ikisine de biraz para verdi. "Ama dikkatli olun ve karanlıkta durmayın."

"Tabii, efendim. Teşekkür ederiz!" deyip koşarak uzaklaştılar.

Yürürken Fidel, Panamalı kadınların fahişelik yapmasının yasa dışı olduğunu söyledi. "Barmenlik yapıp dans edebilirler ama vücutlarını satamazlar. O yabancılara mahsustur."

Bara girer girmez bizi gürültülü, popüler Amerikan şarkıları karşıladı. Kulaklarım ve gözlerim ortama biraz alışınca kapının yanında duran iri yarı iki Amerikan askerini gördüm. Üniformalarının kolundaki bantlar askerî polis olduklarını gösteriyordu.

Fidel beni bara doğru götürürken gözüm sahneye ilişti. Başları hariç tamamen çıplak üç genç kadın dans ediyordu. Biri gemici şapkası, diğeri yeşil bir bere, üçüncüsü ise bir kovboy şapkası takınıştı başına. Sanki bir dans yarışmasında gibiydiler ve gülüyorlardı. Müzik, dans etme tarzları, sahne... Mekânın, Boston'da bir diskodan farkı yoktu. Çıplak olmaları dışında...

Gençlerden oluşan ve İngilizce konuşan bir grubun arasından geçtik. Tişört ve blucin giymiş olmalarına rağmen, asker tıraşları Kanal Bölgesi'ndeki askerî üstün geldiklerini belli ediyordu. Fidel bir garson kadının omzuna dokundu. Kadın döndü ve bir sevinç çılgılığı atarak kollarını onun boynuna doladı. Gruptaki gençler bunu dikkatle izleyip onaylamayan bakışlarla birbirlerine baktı.

Bariz Kader'in o Panamalı kadını da içerdiğini düşünüp düşünmediklerini merak ettim. Garson kız bizi bir köşeye götürdü, küçük bir masa ve iki sandalye ayarladı.

Otururken Fidel yan masadaki iki kişiyle İspanyolca selamlaştı. Bunlar askerlerin aksine renkli, kısa kollu, baskılı gömlekler

ve buruşuk, bol pantolonlar giymişlerdi. Garson kadın iki Balboa bira getirip dönerken Fidel poposuna hafifçe vurdu. Kadın da gülererek ona bir öpücük yolladı. Etrafıma bakındım ve bardaki genç adamların artık bizi izlemediğini görünce rahatladım, sahnede dans eden kızları seyrediyorlardı.

Müşterilerin çoğu İngilizce konuşan askerlerdi ama yanımızdaki iki kişi gibi Panamalı olduğu her halinden belli olan başkaları da vardı. Saç tıraşları, tişört ve blucin giymemiş olmaları onları belli ediyordu. Bazıları masalarda oturuyordu, diğerleriyse duvarlara yaslanmıştı. Koyun sürüsünü bekleyen köpekler gibi dikkatli ve hazırda duruyorlardı.

Kadınlar durmadan masaları dolaşıyordu. Sürekli hareket halindeydiler; kucaktan kucağa geçiyor, garsonlara bağırıyor, dans ediyor, sallanıyor, şarkı söylüyor ve sırayla sahneye çıkıyorlardı. Dar etekler, tişörtler, blucinler ve yüksek topuklu ayakkabılar giymişlerdi. Birinin üzerinde Viktoryen dönemine ait bir elbiseyle tül vardı. Bir diğerı bikini giymişti. Orada sadece en güzel olanlarının başarıya ulaşabileceği açıktı. Panama'ya gelenlerin sayısı karşısında şaşırmış bir halde, onları buraya gelmeye iten çaresizliklerini düşündüm.

“Hepsi başka ölkelerden mi?” diye bağırdım Fidel'e, müziğin sesini bastırabilmek için.

Başıyla onayladı. “Sadece...” Garson kadınları gösterdi. “Onlar Panamalı.”

“Diğerleri hangi ölkelerden geliyorlar?”

“Honduras, El Salvador, Nikaragua ve Guatemala.”

“Komşularınız yani.”

“Tam değil. En yakın komşularımız Kosta Rika ve Kolombiya'dır.”

Bizi masaya yönlendiren garson kadın gelip Fidel'in dizine oturdu, o da yavaşça sırtını okşadı.

“Clarissa,” dedi, başıyla sahneyi işaret ederek. “Lütfen Kuzey Amerikalı arkadaşşıma onların ülkelerini neden terk ettiğini anlat.” Üç yeni kız diğerlerinden şapkaları alırken işi devredenler aşağıya atlayıp giyinmeye başladı. Müzik salsaya döndü ve yeni gelenler bir yandan dans ederken bir yandan da müziğin ritmine uyarak giysilerini çıkartmaya koyuldu.

Clarissa elini uzattı ve “Tanıştığımıza memnun oldum,” dedi. Sonra kalkıp boş şişelerimize uzandı. “Fidel’in sorusunun cevabı kısaca şu: Kızlar buraya zulümden kaçmak için gelir. Size birer Balboa daha getireyim.”

Kız gittikten sonra Fidel’e döndüm. “Yapma canım! Onlar Amerikan dolarları için burada.”

“Doğru. Ama neden çoğu faşist diktatörlerin hüküm sürdüğü ülkelerden geliyor?”

Sahneye göz attım. Üç kız, gemici şapkasını kıkırdayarak, top gibi birbirlerine atıyordu. Fidel’in gözlerinin içine baktım. “Şaka yapmıyorsun, değil mi?”

“Hayır,” dedi ciddi bir tavırla, “Keşke öyle olsaydı. Bu kızların çoğu ailesini -babasını, ağabeyini, kocasını, erkek arkadaşını- kaybettikten sonra işkence ve ölümle iç içe büyümüştür. Çoğu çocuğunu tek başına büyütüyor. Dans etmek ve fahişelik onlara o kadar da kötü görünmez. Burada çok para kazanıp başka bir yerde hayata yeniden başlayabilirler; küçük bir dükkân, bir kafe açabilirler.”

Barın yakınlarındaki şamata sözünü kesti. Garson kızlardan birinin bir askere yumruk atmaya çalıştığını gördüm. Asker elini yakalayarak bileğini bükmeye başlayınca kız çığlık atarak dizlerinin üstüne çöktü. Asker gülerken bir şeyler söyleyince arkadaşları da güldü. Kız serbest kalan eliyle askere vurmaya çalıştı, o da bileğini biraz daha bükte. Kızın yüzü acıyla buruştu.

Askerî polisler kapının yanında durmuş, olan biteni sakın bir şekilde seyrediyordu. Fidel ayağa fırlayıp bara doğru hareketlendi

ama yan masadaki adamlardan biri elini uzatıp onu durdurdu. “*Tranquilo, hermano,*” dedi. “Sakin ol, kardeşim. Enrique ilgileniyor.”

Sahnenin yanındaki loş bölgeden çıkan uzun boylu, zayıf bir Panamalı, kedi gibi çevik hareketlerle bir anda askerin tepesinde bitiverdi. Bir eliyle adamın boğazını sararken diğeriyle bir bardak suyu yüzüne çarptı. Kurtulan garson kız hemen uzaklaştı. Duvara dayanmış duran Panamalıların bir kısmı etrafında koruyucu çember oluştururken uzun boylu bar fedaisi, askerî bara dayayıp, duymadığım bir şeyler söyledi.

Sonra da sesini yükselterek oradaki herkesin duyabileceği bir şekilde, İngilizce ve tane tane konuştu. “Garsonlara el süremezsiniz, diğerlerine de paralarını ödemedен önce dokunamazsınız.”

İki askerî polis, sonunda harekete geçip Panamalı gruba yaklaştı.

“Tamam, Enrique,” dediler. “Bundan sonrasını biz hallederiz.”

Fedai, askeri bırakmadan önce boynunu bir defa daha sıktı. Asker başını arkaya atıp acıyla bağırdı.

“Anladın mı?” diye sordu Enrique. Zayıf bir inleme duyuldu. “İyi,” dedi Enrique ve adamı askerî polislerle doğru itti. “Çıkarın onu buradan.”

General ile sohbet

Daveti hiç beklemiyordum. 1972 yılındaki ziyaretim sırasında bir sabah Panama'nın kamuya ait elektrik şirketi Instituto de Recursos Hidráulicos Electrificación'da bana verilen ofiste oturmuş, bazı istatistikleri gözden geçirirken bir adam açık kapıma kibarca vurdu. Sayılardan başımı kaldıracabilme şansı doğmasına sevinerek onu içeri davet ettim. Generalin şoförü olduğunu ve beni onun bungalovlarından birine götürmek için geldiğini söyledi.

Bir saat sonra General Omar Torrijos'un karşısında oturdum. Üzerinde tipik Panamalı tarzı günlük bir kıyafet vardı: hâkî renkli bol bir pantolon, önden düğmeli kısa kollu ve yeşil desenli, açık mavi bir gömlek. Uzun boylu, atletik yapılı ve yakışıklıydı. Taşıdığı sorumluluklar düşünülürse, şaşılacak derecede rahat görünüyordu. Siyah saçları geniş alnına dökülmüştü.

Endonezya, Guatemala ve İran'a yapmış olduğum seyahatlerle ilgili sorular sordu. Bu üç ülke onu büyülüyordu. Ama en çok İran hükümdarı Şah Muhammed Rıza Pehlevi ilgisini çekiyordu. Şah, 1941 yılında, babasının onu Hitler ile iş birliği yapmakla suçlayan İngiliz ve Ruslar tarafından devrilmesinden sonra tahta çıkmıştı.¹⁴

“Düşünebiliyor musunuz?” diye sordu Torrijos. “Kendi babanızı deviren bir darbenin parçası olmak ne demek?”

Panama'nın devlet başkanı, o uzak ülkenin tarihi hakkında oldukça bilgiliydi. 1951 yılında Şah'ın talihinin nasıl döndüğü ve

¹⁴ William Shawcross, *Şah'ın Son Seferi: Bir Müttefikin Kaderi (The Shah's Last Ride: The Fate of an Ally)*, New York, Simon and Schuster, 1988; Stephen Kinzer, *Şah'ın Tüm Adamları: Bir Amerikan Darbesi ve Orta Doğu Terörünün Kökleri (All the Shah's Men: An American Coup and the Roots of Middle East Terror)*, Hoboken, John Wiley&Sons, Inc., 2003, s. 45.

kendi başbakanı Muhammed Musaddık'ın onu nasıl sürgüne zorladığı üzerine konuştuk. Başbakana komünist damgasını vurup Şah'ı yeniden tahta oturtmak için müdahale edenin CIA olduğunu bütün dünya gibi Torrijos da biliyordu. Ancak Claudine'in benimle paylaştığı kısımlardan, yani Kermit Roosevelt'in parlak manevralarından ve bunların emperyalizmde yeni bir devrin başlangıcını ve küresel imparatorluk yangınına ateşleyen kibrit olduğundan habersizdi ya da en azından bana söz etmedi.

“Şah yeniden tahta geçtikten sonra,” diye devam etti Torrijos. “Sanayi sektörünü kaldırmak ve İran'ı modern çağa getirmek amacıyla bir dizi radikal program başlatmıştı.”

İran hakkında nasıl bu kadar bilgili olduğunu sordum.

“Meraklıyım,” dedi. “Şah'ın politikalarını, kendi babasını devirip bir CIA kuklası olma yönünde gösterdiği hevesi falan desteklediğimi söyleyemem ama ülkesi için iyi bir şeyler yapıyor gibi görünüyor. Belki ondan bir şeyler öğrenebilirim. Eğer hayatta kalırsa elbette.”

“Sizce kalmayacak mı?”

“Güçlü düşmanları var.”

“Ve dünyanın en iyi muhafızlarına sahip.”

Torrijos alaycı bir tavırla baktı bana. “Gizli polisi SAVAK, acımasız katillerden kurulmuş olmasıyla ünlü. Dost kazanmak için hiç de iyi bir yol değil bu. Bence uzun süre dayanamaz.” Duralayıp gözlerini devirdi. “Muhafızlar mı? Bende de birkaç tane var.” Elini kapıya doğru salladı. “Eğer ülkeniz benden kurtulmaya karar verirse hayatımı koruyabileceklerine inanıyor musunuz?”

Ona bunu gerçekten bir olasılık olarak görüp görmediğini sordum. Kaşlarını kaldırıp bana öyle bir baktı ki, böyle bir soru sorduğum için kendimi aptal gibi hissettim.

“Bizim kanalımız var. Arbenz ve United Fruit Company'den çok daha büyük bir konu bu.”

Guatemala hakkında araştırma yapmış olduğumdan Torrijos'un ne demek istediğini anlamıştım. United Fruit şirketi, Panama Kanalı'nın o ülkedeki politik karşılığı idi. 1800'lerin sonlarında kurulan United Fruit, kısa zamanda Orta Amerika'daki en nüfuzlu güçlerden biri haline gelmişti. 1950'lerin başlarında reform yanlısı Jacobo Arbenz tüm yarım kürede demokratik sürecin bir modeli olarak alkışlanan bir seçimle başkan seçildiğinde, Guatemalalıların yüzde 3'ünden azı, toprağın yüzde 70'ine sahipti. Fakir halka yardım ve açlıktan kurtulacakları sözünü veren Arbenz, seçildikten sonra kapsamlı bir toprak reformu gerçekleştirmişti.

"Latin Amerika'nın tüm yoksul ve orta sınıfları Arbenz'i alkışladı," dedi Torrijos. "Şahsen benim de kahramanlarımdan biriydi. Ama nefesimizi tutmuş bekliyorduk. Guatemala'daki en büyük ve en baskıcı toprak sahiplerinden olan United Fruit'in, onun politikalarına karşı olduğunu biliyorduk. Kolombiya, Kosta Rika, Küba, Jamaika, Nikaragua, Santo Domingo ve burada Panama'da da büyük çiftlik ve toprakları vardı. Arbenz'in bizlere de örnek olup kafalarımıza fikirler sokmasına izin veremezlerdi."

Gerisini biliyordum. United Fruit, Amerikan kamuoyunu ve kongresini, Arbenz'in bir Rus komplosunun parçası olduğuna ve Guatemala'nın da Sovyet uydusu olduğuna inandırmaya yönelik büyük bir halkla ilişkiler kampanyası başlatmıştı. CIA, 1954'te bir darbe tezgâhladı, Amerikan pilotları Guatemala kentini bombaladı ve demokratik yollarla seçilmiş olan Arbenz devrilerek yerine acımasız bir muhafazakâr diktatör olan Albay Carlos Castillo Armas getirildi. Her şeyini United Fruit'e borçlu olan yeni hükümet, teşekkür olarak toprak reformu sürecini tersine çevirdi, yabancı yatırımcılara ödenen faiz ve temettümlere uygulanan vergiyi iptal etti, gizli oylamayı kaldırdı ve binlerce rejim aleyhtarını hapse attı. Castillo aleyhine konuşma cesaretini gösteren herkese işkence edildi. Tarihçiler yüzyılın geri kalan kısmında Guatemala'nın başına bela

olan şiddet ve terörü, United Fruit, CIA ve diktatör albayın emrindeki Guatemala ordusu arasındaki açık ittifaka bağlar.¹⁵

“Arbenz suikasta kurban gitti,” diye devam etti Torrijos. “Hem siyasi hem de kişiliğe dönük bir suikast.” Duraklayıp kaşlarını çatı. “İnsanlarınız o CIA zırvalarını nasıl yutabildi? Ben onun kadar kolay gitmeyeceğim. Buradaki askerler benim adamlarım. Siyasi suikast işe yaramaz.” Güldü. “CIA’nın beni bizzat öldürmesi gerekecek!”

Düşüncelerimize dalıp birkaç dakika sessizlik içinde oturduk. Sonra ilk konuşan Torrijos oldu.

“United Fruit’in sahibinin kim olduğunu biliyor musunuz?” diye sordu.

“Zapata Oil,” dedim. “Birleşmiş Milletler’deki elçimiz George Bush’un şirketi.”

“Hırslı bir adam.” Öne doğru eğilip sesini alçalttı. “Ve şimdi de onun Bechtel’deki adamlarıyla karşı karşıyayım.”

Buna şaşırdım. Dünyanın en güçlü mühendislik şirketi olan Bechtel, büyük projelerde sık sık MAIN’in iş ortağı olmuştu. Ama Panama’nın nâzım planı konusunda başlıca rakiplerimizden biri olduğunu varsaymıştım. “Ne demek istiyorsunuz?” diye sordum.

“Bir süredir deniz seviyesinde, havuzsuz yeni bir kanal yapmayı düşünüyoruz. Daha büyük gemilere hizmet edebilecek bir geçiş. Japonlar buna finansman sağlamaya hevesli olabilir.”

“Kanalın en büyük müşterisi onlar.”

“Aynen öyle. Ama parayı sağlarsalarsa inşaatı da yapacaklar.”

Nihayet anlamıştım. “O zaman da Bechtel açıkta kalır.”

15 Arbenz, United Fruit ve Guatemala’nın kanlı tarihi üzerine çok şey yazıldı. Boston Üniversitesi’ndeki siyaset bilimi profesörü Howard Zinn’in *Birleşik Devletler Halkının Tarihi* (A People’s History of the United States) adlı kitabına bkz. (New York, Harper&Row, 1980). Ayrıca: Diane K. Stanley, *United Fruit Şirketinin Guatamaladaki Altmışaltı Yılı* (The United Fruit Company’s Sixty Six Years in Guatemala), Guatemala, Centro Impresor Piedra Santa, 1994.

“Yakın tarihin en büyük inşaat işi.” Torrijos duraksadı. “Bechtel’in başkanı, Nixon yönetiminin hazine bakanı olan George Shultz. Adamın elinde tuttuğu gücü düşünün artık. Ayrıca herkesçe bilinen parlamaya yatkın bir yanı da var. Bechtel şirketi Nixon, Ford ve Bush’un yardakçılarıyla dolu. Ayrıca bana Bechtel ailesinin Cumhuriyetçi Parti’nin iplerini elinde tuttuğu da söylendi.”

Konuşmanın gidişatı beni oldukça rahatsız etmeye başlamıştı. Torrijos’un nefret ettiği sistemi ayakta tutanlardan biri de bendim ve onun bunu bildiğinden emindim. ABD’nin mühendislik ve inşaat firmalarına iş vermesi karşılığında, uluslararası kredi kabul etmesi için onu ikna etme görevim kocaman bir duvara toslamışa benziyordu. Açık konuşmaya karar verdim.

“Beni buraya neden çağırdınız General?”

Saatine bakıp gülümsedi. “Evet, işimize bakma zamanı geldi. Panama’nın sizin yardımınıza ihtiyacı var. Benim de öyle.” Şaşırmıştım. “Benim yardımına mı? Sizin için ne yapabilirim?”

“Kanal’ı geri alacağız. Ama bu yeterli değil.” Koltuğuna iyice yerleşti. “Aynı zamanda bir model de teşkil etmeliyiz. Yoksullarımızı düşündüğümüzü kanıtlamak ve bağımsızlığımızı kazanma konusundaki kararlılığımızın Rusya, Çin ya da Küba tarafından dikte edilmediğini hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde göstermeliyiz. Dünyaya, Panama’nın makul bir ülke olduğunu ve ABD’nin *karşısında* değil, yoksulların *yanında* olduğunu ispat etmeliyiz.”

Bacak bacak üstüne attı. “Bunu yapmak için yarım kürede benzeri olmayan bir ekonomik temel oluşturmamız gerekiyor. Elektrik... Ama yoksullarımızın en yoksuluna erişen ve sübvans edilen elektrik. Ulaşım ve iletişim için de aynısı. Ve özellikle de tarım için. Bunu yapmak için para gerekiyor. Sizin paranız, Dünya Bankası ve Inter-Amerikan Kalkınma Bankası.”

Bir kez daha öne doğru eğilip gözlerime baktı. “Şirketinizin daha fazla iş istediğini ve bunu da genellikle projelerin boyutlarını şişirerek, daha geniş otoyollar, daha büyük santraller, daha derin

limanlar önererek elde ettiğini anlıyorum. Ama bu defa farklı olacak. Bana halkım için en iyi olanı ver, ben de sana istediğin kadar iş vereyim.”

Bu hiç beklemediğim öneri karşısında şaşırdığım gibi, heyecanlanmıştım da. Kesinlikle MAIN’de öğrendiğim her şeye tersti. Başkan şüphesiz ki dış yardım oyununun bir kandırmaca olduğunu biliyordu. Bu, sırf onu zengin etmek ve Panama’yı borç yüküyle zincirleyerek sonsuza dek ABD ve şirketokrasiye borçlu kılmak için var olan bir düzendi. Latin Amerika’yı Bariz Kader’in güzer-gâhı üstünde tutmak ve sonsuza dek Washington ile Wall Street’e boyun eğmesini sağlamak üzere tasarlanmıştı. Torrijos, sistemin iktidardaki tüm insanların rüşvete açık olduğu varsayımı üzerine kurulu olduğunu biliyordu. Dahası bunu kişisel çıkarları için kullanmama kararının bir tehdit ve zincirleme reaksiyon başlatacak, ileride tüm yapıyı devirebilecek yeni bir domino taşı dizilişi olarak algılanacağını farkında olduğundan da emindim.

Karşımda oturan ve Kanal’dan kaynaklanan çok özel, benzeri olmayan bir güce sahip olduğunu ve bunun da konumunu özellikle nazik bir duruma soktuğunu kesinlikle bilen adama baktım. Dikkatli olması gerekiyordu. Kendini şimdiden az gelişmiş ülkelerin liderleri arasında özel bir kişi olarak kabul ettirmişti. Eğer kahramanı Arbenz gibi bir şeyler yapmaya kararlıysa, dünya bu hamleyi bekliyor olacaktı. Sistem buna nasıl bir tepki gösterecekti? Daha doğrusu, ABD yönetimi nasıl bir tepki verecekti? Latin Amerika tarihinin her sayfası ölü kahramanlarla doluydu.

Hepsinin ötesinde, kendi davranışlarımı haklı çıkartmak için uydurduğum tüm savlara meydan okuyan bir adama baktığımı da biliyordum. Kuşkusuz onun da kişisel kusurları vardı. Ama yaptıkları korsanlığı yasallaştırmak için İngiliz hükümdarlarından aldıkları yazıların arkasına sığınan o kabadayı maceraperestler, örneğin Henry Morgan ya da Francis Drake gibi bir korsan değildi. İlan panosundaki o resim alışılmış bir siyasi kandırmaca değildi.

‘Omar’ın ideali özgürlüktür, bir ideali yok edecek füze henüz icat edilmemiştir!’ Tom Paine de buna benzer şeyler yazmamış mıydı?

Konunun bu yönü merakımı uyandırmıştı. Belki idealler ölmezdi ama ya onların arkasındaki insanlar? Che, Arbenz, Allende... Sonuncusu hâlâ hayatta olan tek isimdi ama ne kadar yaşayacaktı? Ve akla bir soru daha geliyordu. Eğer Torrijos da şehitler arasına katılırsa benim tepkim ne olurdu?

Oradan ayrılırken MAIN’in nâzım planı alacağı, benim de Torrijos’un istediklerinin yapılmasını sağlayacağım konusunda anlaşmıştık.

Ekonomi tarihinde yeni ve karanlık bir döneme girerken

Baş ekonomist sıfatıyla, MAIN'in sadece bir bölümünden ve dünya üzerinde yürüttüğümüz araştırmalardan sorumlu olmakla kalmayıp, aynı zamanda güncel ekonomik eğilimlere ve teorilere de aşina olmam bekleniyordu benden. 1970'lerin başları da uluslararası ekonomide önemli değişiklikler zamanıydı.

1960'larda bir grup ülke, temelde büyük rafineri şirketlerinin gücüne karşılık olarak, petrol üreten ülkeler karteli OPEC'i kurmuştu. İran bunda önemli bir etkendi. Şah her ne kadar pozisyonunu ve büyük olasılıkla hayatını Musaddık ile olan mücadelesi sırasında ABD'nin el altından müdahalesine borçlu olsa da, durumun (belki sırf o nedenden dolayı) her an aleyhine dönebileceğinin gayet bilincindeydi. Diğer petrol zengini ülkelerin devlet başkanları da bu bilinci ve ona eşlik eden paranoyayı paylaşıyorlardı. Aynı zamanda, Yedi Kız Kardeş olarak bilinen uluslararası büyük petrol şirketlerinin fahiş miktarda kâr etmek amacı ile petrol fiyatlarını (ve dolayısıyla üretici ülkelere ödedikleri ücretleri) düşük tutmak için iş birliği yaptığının da bilincindeydiler. OPEC işte buna misilleme olarak kurulmuştu.

Tüm bunlar OPEC'in 1970'lerin başlarında, sanayi devlerini dizlerinin üzerine çökertmesiyle kritik bir noktaya geldi. ABD'de benzin istasyonlarındaki uzun kuyruklarla sembolize olan ve 1973 petrol ambargosuyla sonuçlanan bir dizi koordine eylem, neredeyse Büyük Buhran ile kıyaslanabilecek bir ekonomik felakete yol açacak boyuttaydı. Gelişmiş dünyanın ekonomisine indirilmiş, çok az insanın anlayabileceği büyüklükte bir sistemik şok idi.

Petrol krizi, ABD için daha kötü bir zamanda gelişemedi. Korku ve kendine beslediği şüpheyle dolu, utanç verici Vietnam Savaşı ve istifa etmek üzere olan bir başkandan dolayı sersemlemiş bir ülkeydi. Nixon'ın sorunları Güneydoğu Asya ve Watergate ile sınırlı değildi. Geriye dönüp bakınca, dünya siyaseti ve ekonomisinde yeni bir çağın eşiği olarak nitelendirilecek bir zamanda iş başına geldiği görülüyordu. O günlerde OPEC ülkeleri de dâhil olmak üzere *ufaklıklar* avantajlı durumda görünüyordu.

Dünyada olup bitenler beni büyüleyordu. Geçimimi sağlayan şirketokrasi idi ama yine de patronlarımla burnunun sürtülmesinden gizlice zevk alıyordum. Sanırım bu suçluluk duygumun azalmasına yardımcı oluyordu.

Ambargoyla ilgili gelişmeler yaşanırken hiçbirimiz etkilerinin tam anlamıyla farkında değildik. Elbette teorilerimiz vardı ama bugün çok açık olarak görüleni o zaman anlayamamıştık. Şimdi baktığımızda, petrol krizi sonrası ekonomik büyüme hızlarının 1950'lerde ve 1960'lardakilerin yarısı kadar olduğunu ve bunların çok daha büyük enflasyonist baskı karşısında gerçekleştiğini biliyoruz. Gerçekleşen büyüme de yapısal olarak değişik olup çok az istihdam yarattığından işsizlik fırlamıştı. Üstüne üstlük, uluslararası para sistemi de yara aldı. İkinci Dünya Savaşı'nın sonlanmasından bu yana yürürlükte olan sabit kur ağı fiilen çöktü.

O sıralarda bunları konuşmak için arkadaşlarla sık sık yemeklerde, barlarda bir araya geliyorduk. O insanların bir kısmı benim için çalışıyordu. Ekibimin çoğu, en azından geleneksel standartlara göre serbest düşünen, çok akıllı genç erkek ve kadınlardan oluşuyordu. Diğerleri Boston'daki beyin takımlarında yönetici ya da yerel üniversitelerde profesördü, aralarında bir eyalet milletvekilinin asistanı da vardı. Bunlar resmî olmayan, bazen sadece iki kişinin, bazen bir düzine insanın katıldığı toplantılardı. Oturumlar her zaman heyecanlı ve sert olurdu.

Şimdi o tartışmaları düşündüğümde, genelde hissettiğim üstünlük duygusundan dolayı utanıyorum. Paylaşamayacağım şeyler

biliyordum. Arkadaşlarım bazen niteliklerini sergilerlerdi. Beacon Hill ya da Washington'daki ilişkiler, profesörlük ve doktoralar falan... Ve ben de onlara büyük bir danışmanlık şirketinin bütün dünyayı birinci sınıf uçuşlarla dolaşan baş ekonomisti olduğumu söyleyerek cevap verirdim. Yine de Torrijos gibi kişilerle yaptığım özel toplantıları ya da ülkeleri kontrol altına almak için kullandığımız yöntemler hakkında bildiklerimi tartışamazdım. Bu benim için hem dile getirilemeyen bir kibir hem de bir rahatsızlık kaynağıydı.

Ufaklıkların gücü hakkında konuştuğumuz zamanlar, kendime hâkim olmak için çaba harcamak zorunda kalıyordum. Arkadaşlarımın hiçbirinin bilmesine imkân olmayanı biliyordum: Şirketok-rasi, onun ET çetesi ve geri planda bekleyen çakallar. Bunlar, ufaklıkların kontrolü ele geçirmelerine asla izin vermeyecekti. Bunun için Arbenz ve Musaddık örneklerine veya daha yakın zamana, Şili'nin demokratik olarak seçilmiş başkanı Salvador Allende'nin 1973'te CIA tarafından devrilmesine bakmam yeterliydi. Aslında küresel imparatorluğun boğucu egemenliğinin OPEC'e rağmen (ya da o zamanlar şüphelenip çok sonraları emin olduğum gibi OPEC'in de yardımıyla) güçlenmekte olduğunu seziyordum.

Tartışmalarımız genellikle 1970'lerin başlarıyla 1930'lar arasındaki benzerlikler üzerinde yoğunlaşırdı. Bu ikincisi, uluslararası ekonomi ve bu kavramın araştırılması, analizi ve algılanışı şeklinde önemli bir dönüm noktasını teşkil ediyordu. O on yıl, Keynesyen ekonomiye ve hükümetin piyasaları idare etmekte, sağlık, işsizlik sigortası ve benzer sosyal yardım hizmetlerini sağlamakta önemli rol oynaması gerektiği inancına yol açmıştı. Piyasaların kendi kendilerini düzenledikleri ve devletin müdahalesinin en az seviyede olması gerektiği gibi eski varsayımlardan uzaklaşıyorduk.

Büyük Bunalım, Yeni Anlaşma¹⁶ ile birlikte ekonomik denetimi, hükümetin finansal müdahalesini ve finansal politikaların geniş çaplı uygulanmalarını destekleyen politikaları getirdi. Ek olarak

16 New Deal: Roosevelt'in 1933'te başkan seçildikten sonra istihdam yaratmak ve ekonomik düzelmeyi tetiklemek için yarattığı programlara verilen ad [ç.n.]

hem Bunalım hem de İkinci Dünya Savaşı, Dünya Bankası, IMF ve Gümrük Tarifeleri ile Ticaret Genel Anlaşması (GATT) gibi organizasyonların yaratılmasına yol açtı. 1960'lar, o dönemde ve neoklasik anlayıştan Keynesyen ekonomiye geçişte anahtar konumundaydı. Tüm bunlar Kennedy ve Johnson yönetimleri altında olurken, belki de en önemli etken tek bir kişi idi: Robert McNamara.

McNamara tartışma gruplarımızda adı sık sık geçen biriydi. Hepimiz onun inanılmaz yükselişini biliyorduk: 1949'da Ford Motor Şirketi'nde Planlama ve Finansal Analiz Müdürlüğü'nden, 1960'da (aile dışından seçilen ilk yönetici olarak), şirket başkanlığına, kısa süre sonra da Kennedy'nin savunma bakanlığına.

McNamara, hükümet çalıştığı sürece, Keynesyen bir yaklaşımın şiddetli bir savunucusu olarak, Vietnam'daki asker miktarını, ödeneklerin dağıtımını ve diğer stratejileri belirlemek için matematiksel modeller ile istatistiki yaklaşımlar kullandı. *Girişimci liderlik* konusundaki yaklaşımı sadece hükümet yöneticilerinin değil, aynı zamanda şirket yöneticilerinin de bir özelliği haline geldi. Bu, ülkenin en iyi işletme okullarındaki yöneticilik eğitiminde yeni bir felsefi yaklaşıma da temel oluşturdu ve sonunda, küresel imparatorluğa doğru gidişe önderlik edecek yeni bir yönetici tipinin yetiştirilmesine yol açtı.¹⁷

Masanın etrafında oturmuş dünyadaki gelişmeleri tartışırken ilgimizi özellikle McNamara'nın savunma bakanlığı görevinden ayrıldıktan hemen sonra kabul ettiği Dünya Bankası Başkanı konumu çekiyordu. Arkadaşlarımdan çoğu onun o zamanlar popüler olarak askerî-endüstriyel birlik şeklinde bilineni sembolize ettiği üzerine odaklanıyordu. Büyük bir şirkette, bir hükümette ve şimdi de dünyanın en güçlü bankasında en üst pozisyonda bulunmuştu. Kuvvetler ayrılığı prensibinin açık şekilde ihlali, çoğunu dehşete düşürüyordu, aramızda buna hiç şaşırmayan tek kişi herhalde bendim.

17 'Robert S. McNamara: Sekizinci Savunma Bakanı' ('Robert S. McNamara: 8th Secretary of Defense'), www.defenselink.mil.

Robert McNamara'nın tarihe en büyük ve en kötü katkısının, Dünya Bankasını küresel imparatorluğun o ana kadar görülmemiş derecede baskın bir aracı haline getirmesi olduğunu şimdi görebiliyorum. Aynı zamanda bir örnek de oluşturmuştu. Onun şirketok-rasinin önemli bileşenleri arasındaki farklılıkları giderme becerisi, halefleri tarafından daha da ileriye götürülecekti. Örneğin George Shultz, Nixon'un kabinesinde maliye bakanı ve Ekonomik Politika Konseyi başkanı olmuş, Bechtel'e başkanlık yapmış ve sonra da Reagan kabinesinde dışişleri bakanlığında bulunmuştur. Caspar Weinberger, Bechtel'de başkan yardımcılığı ve genel danışmanlık yaptıktan sonra Reagan kabinesinde savunma bakanı olmuştur. Başkan Johnson'ın CIA direktörü olan Richard Helms, daha sonra Nixon'un İran büyükelçisi olmuştur. Richard Cheney, George H. W. Bush kabinesinin savunma bakanı, Halliburton'ın başkanı ve George W. Bush'un başkan yardımcısıdır. Hatta bir ABD başkanı, George H. W. Bush, Zapata Petroleum'un kurucusu olarak başlamış, Nixon ve Ford yönetimlerinde ABD'nin Birleşmiş Milletler elçisi olarak görev yapmış ve Ford'un CIA direktörü olmuştur.

Geriye dönüp baktığım zaman o günlerin masumiyetine şaşmamak mümkün değil. Birçok yönden hâlâ eski yaklaşımlarla imparatorluk kurmaya çalışıyorduk. Kermit Roosevelt, bir İranlı demokrasi devirip yerine despot bir kral getirerek bize daha iyi bir yol göstermişti. Biz ET'ler, Endonezya ve Ekvador gibi yerlerde hedeflerimizin çoğunu gerçekleştiriyorduk ama Vietnam eski yöntemlere ne kadar çabuk dönebileceğimizin çarpıcı bir örneği idi.

Bu durumu OPEC'in lider konumundaki üyesi olan Suudi Arabistan değiştirecekti.

Suudi Arabistan para aklama tezgâhı

Suudi Arabistanlı bir diplomat, 1974 yılında bana ülkesinin başkenti Riyad'ın fotoğraflarını göstermişti. Bunların arasında bir hükümet binasının dışına yığılmış çöpler arasında dolaşan bir keçi sürüsünün resmi de vardı. Keçiler hakkındaki soruma diplomatın verdiği cevap beni çok şaşırtmıştı. Bana, keçilerin şehrin ana çöp toplama sistemi olduklarını söylemişti.

“Kendine saygı duyan hiçbir Suudi çöp toplamaz,” dedi. “O işi hayvanlara bırakırız.”

Keçiler! Dünyanın en büyük petrol krallığının başkentinde! İnanılır gibi değildi.

O zamanlar petrol krizine çözüm bulmayı denemek üzere yeni görevlendirilen bir grup danışmandan biriydim. O keçiler özellikle ülkenin son 300 yıllık gelişim çizgisi göz önüne alındığında, çözümün nasıl oluşabileceğini anlamam konusunda bana yol gösterdi.

Suudi Arabistan'ın tarihi şiddet ve dini fanatizmle doludur. Yerli bir savaşçı olan Muhammed İbn Suud, 18. yüzyılda aşırı muhafazakâr Vahabi tarikatından gelen kökten dincilerle güç birliğine gitti. Bu sağlam bir ittifaktı ve sonraki 200 yıl boyunca Suud ailesiyle Vahabi müttefikleri, İslam'ın en kutsal şehirleri Mekke ve Medine de dâhil olmak üzere Arap Yarımadası'nın çoğunu fethetti.

Suudi toplumu, kurucularının katı kuralcı idealizmini yansıttığından, Kur'an'a kesin itaat şart olup sıkı şekilde denetlenirdi. Dini polis günde beş defa namaz kılma şartına uyulmasını sağlardı. Kadınların baştan ayağa örtünmesi gerekirdi. Suçlular çok sert cezalandırılırdı, halka açık idamlar ve taşlamalar yaygındı. Riyad'ı ilk ziyaretim sırasında şoförüm fotoğraf makinemi, evrak

çantamı ve hatta cüzdanımı pazar yerinin yakınında park ettiği, kilitli olmayan arabanın içinde ve açıkta bırakabileceğimi söyleyince çok şaşırmıştım.

“Burada kimse hırsızlık yapmayı düşünmez,” dedi. “Hırsızların elleri kesilir.”

Aynı günün ilerleyen saatlerinde Chop Meydanı'na¹⁸ gidip kafa kesilerek yapılacak bir idamı seyretmek isteyip istemediğimi sordu bana. Vahabiliğin kurallara bizim aşırı olarak nitelendireceğimiz bağlılığı sokakları hırsızlardan temiz tutuyor, yasalara karşı gelenler içinse en sert fiziksel cezaları şart koşuyordu. Teklifi reddettim.

Suudilerin dine, politika ve ekonominin önemli bir parçası olarak bakışı, Batı'yı sarsan petrol ambargosuna da katkıda bulundu. Mısır ile Suriye, 6 Ekim 1973 günü, en kutsal Yahudi bayramı olan Yom Kippur'da İsrail'e karşı eşzamanlı bir saldırı başlattı. Bu, Arap-İsrail savaşlarının dördüncüsü ve en yıkıcısı, aynı zamanda dünya üzerinde diğerlerine kıyasla en büyük etki yaratacak olan Ekim Savaşı'nın da başlangıcıydı. Mısır Başkanı Enver Sedat, Suudi Arabistan Kralı Faysal'a, İsrail ile suç ortaklığı yaptığına inandığı ABD'ye misilleme olarak, kendisinin 'petrol silahı' olarak adlandırdığı gücü kullanması konusunda baskı yaptı. 16 Ekim'de İran ve Suudi Arabistan'ın da katıldığı beş körfez ülkesi, petrolün liste fiyatına yüzde 70 zam yaptıklarını duyurdu.

Arap petrol bakanları diğer seçenekleri de değerlendirmek üzere Kuveyt'te toplandı. Irak delegesi, şiddetle ABD'nin hedef alınmasını istiyordu: Diğer delegeleri Arap dünyasındaki Amerikan şirketlerini millileştirmeye, ABD ve İsrail ile dostluk ilişkileri olan tüm diğer ülkelere topyekûn petrol ambargosu uygulamaya ve Amerikan bankalarındaki tüm Arap paralarını çekmeye çağırdı. Bankalardaki Arap paralarının ciddi miktarlarda olduğuna ve böyle bir eylemin 1929'dakinden çok da farklı olmayan bir paniğe neden olabileceğine işaret etti.

18 Chop Chop Square: Riyad'da cuma günleri halka açık idamların gerçekleştirildiği meydan [ç.n.]

Diğer Arap bakanlar bu kadar radikal bir planı kabul etmeye çekindi ama 17 Ekim’de üretimde yüzde 5’lik bir kısıntıyla başlayıp, politik hedefleri gerçekleşene kadar her ay ilave yüzde 5’lik kesintiyi öngören daha sınırlı bir ambargoyu yürürlüğe koymaya karar verdiler. İsrail yanlısı tutumundan dolayı ABD’nin cezalandırılması gerektiği ve en sert ambargonun bu ülkeye karşı uygulanması konusunda da anlaştılar. Hatta toplantıya katılan ülkele-
rin bir kısmı yüzde 5 yerine yüzde 10’luk bir kısıntı yapacaklarını ilan etti.

Başkan Nixon, 19 Ekim’de Temsilciler Meclisi’nden İsrail için 2,2 milyar dolarlık bir yardım çıkartılmasını istedi. Ertesi gün Su-
udi Arabistan ve diğer Arap üreticiler, ABD’ye yapılan petrol sev-
kiyatına tam ambargo koydu.¹⁹

Petrol ambargosu 18 Mart 1974’te sona erdi. Ambargonun sü-
resi kısaydı ama etkisi son derece büyüktü. Suudi petrolünün sa-
tış fiyatı 1 Ocak 1970’de varil başına 1,39 dolarken 1 Ocak 1974’te
8,32 dolara fırlamıştı. Politikacılar ve sonraki yönetimler 1970’li
yılların ilk yarısında alınan dersleri hiçbir zaman unutmuyacaktı.
Uzun vadede ise o birkaç ayın travması şirketokrasinin güçlenme-
sine yaradı: Üç direği (büyük şirketler, uluslararası bankalar ve
hükümet) birbirine o zamana kadar hiç olmadığı şekilde sıkı bağ-
landı. Bu kalıcı bir bağ olacaktı.

Ambargo aynı zamanda tutum ve politikalarda da ciddi deği-
şimlere neden oldu ve Wall Street ile Washington’u böyle bir am-
bargonun bir daha hiçbir şekilde hoş görülemeyeceği konusunda
kararlı hale getirdi. Her zaman zaten öncelikli olan petrol kay-
naklarımızın korunması, 1973’ten sonra bir saplantı haline geldi.

19 1973 petrol ambargosuna yol açan olaylar ve ambargonun etkileri hakkında daha fazla
bilgi için bkz: Thomas W. Lippman, *Serabın İçinde: Amerika’nın Suudi Arabistan ile
Kırılgan Ortaklığı* (Inside the Mirage: America’s Fragile Partnership with Saudi Arabia),
Boulder, Westview Press, 2004, s. 155-159; Daniel Yergin, *Bedel: Petrol, Para ve Güç
İçin Çıkılan Macera* (The Prize: The Epic Quest for Oil, Money & Power), New York,
Free Press, 1993; Stephen Schneider, *Petrolde Fiyat Devrimi* (The Oil Price Revolution),
Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1983; Ian Seymour, OPEC: Instrument of
Change (London: McMillan, 1980).

Ambargo, Suudi Arabistan'ı dünya politika sahnesinde bir oyuncu statüsüne çıkartarak Washington'ı krallığın kendi ekonomimizdeki stratejik önemini kabul etmeye zorladı. ABD ayrıca, şirketokrasi liderlerini petrodolarları Amerika'ya geri getirmenin yollarını aramaya ve Suudi Arabistan yönetiminin ülkenin büyüyen servetini yönetmek için gerekli idari ve kurumsal altyapıdan yoksun olduğu gerçeği üzerinde düşünmeye itti.

Fiyat artışlarının neden olduğu ek petrol geliri, Suudi Arabistan açısından hem iyi hem de kötü idi. Hazineyi milyarlarca dolarla doldurdu ama aynı zamanda Vahabilerin katı dini inançlarının bir kısmının zayıflamasına da neden oldu. Zengin Suudiler dünyayı dolaştı. Avrupa ve ABD'deki okullara ve üniversitelere gittiler. Gösterişli arabalar alıp evlerini Batı tarzı eşyalarla döşediler. Sonuçta tutucu dini inançlar, yerlerini yeni tip bir materyalizme bıraktı ki gelecekte doğacak petrol krizine yönelik korkulara bir çözüm getiren de bu materyalizm oldu.

Ambargonun sona ermesinden neredeyse hemen sonra Washington, Suudiler ile müzakerelere başlayarak onlara petrodolarlar ve en önemlisi, bir daha petrol ambargosu olmayacağına dair güvence karşılığında, teknik destek, askerî teçhizat, eğitim ve ülkelerini 20. yüzyıla taşımak için fırsat önerdi. Müzakereler olağan dışı bir kuruluşun yaratılmasına neden oldu: Birleşik Devletler-Suudi Arabistan Ortak Ekonomik Komisyonu (JECOR) olarak bilinen bu kuruluş, geleneksel dış yardım programlarının tam tersi olan yepyeni bir konsepti içeriyordu: Suudi Arabistan'ı imar edecek Amerikan şirketlerine iş verilmesi için Suudi parasını kullanmak.

Her ne kadar genel yönetim ve finansal sorumluluk ABD Hazine Bakanlığına devredilmiş olsa da bu komisyon son derece bağımsızdı. Sonunda 25 yıldan fazla bir süre içinde, meclis kontrolünün neredeyse tamamen dışında kalarak milyarlarca dolar harcayacaktı. Hazine'nin rolü vardı ama ABD sermayesi kullanılmadığı için Kongre'nin bu konuda hiçbir yetkisi yoktu. JECOR'u derinlemesine inceleyen David Holden ile Richard Johns, şöyle anlatıyor:

“ABD tarafından gelişmekte olan bir ülkeyle imzalanmış bu tip en geniş kapsamlı anlaşmaydı. ABD’nin krallık içine derinlemesine nüfuz etmesini sağlayarak, karşılıklı bağımlılık kavramını güçlendirecek potansiyele sahipti.”²⁰

Hazine Bakanlığı için en başlarında MAIN’i danışman olarak devreye soktu. Bana işimin kritik olacağı, yaptığım ve öğrendiğim her şeyi yüksek derecede gizli olarak kabul etmem gerektiği söylendi. Benim bakış açımdan da gizli bir operasyon gibi görünüyordu. O zamanlar MAIN’in o süreçteki öncü danışman olduğunu zannediyordum ama daha sonraları deneyimine başvurulanan birkaç danışman şirketten biri olduğumuzun farkına vardım.

Her şey çok büyük bir gizlilik içerisinde yürütüldüğünden, Hazine’nin diğer danışmanlarla yaptığı görüşmelerin içeriği hakkında bilgim olmadı. O nedenle de örnek oluşturacak bu anlaşma içindeki rolümün öneminden emin değilim. Ama anlaşmanın ET’ler için yeni standartlar oluşturduğunu ve imparatorluğun çıkarlarının korunması için geleneksel yöntemlere yaratıcı seçenekler sunduğunu biliyorum. Ayrıca benim çalışmalarımın sonunda ortaya çıkan senaryoların çoğunun nihayetinde uygulandığını, MAIN’in Suudi Arabistan’daki ilk büyük ve son derece kârlı sözleşmelerinden birini yaptığını da biliyorum. O yıl oldukça büyük bir prim aldığım da bildiğim şeylerden bir başkasıydı.

Görevim, altyapı için büyük miktarlarda paralar harcandığı takdirde, Suudi Arabistan’da neler olabileceğine dair tahminler yapmak ve o paranın sarf edilmesi için senaryolar üretmektir. Kısacası, Suudi Arabistan ekonomisine (ABD mühendislik ve inşaat şirketlerini de dâhil edecek şartlar altında) yüzlerce milyon dolar harcatmayı haklı çıkartmak için yaratıcılığını sonuna kadar kullanmam istenmişti benden. Bunu ekibimle paylaşmadan tek başıma yapmam söylendi ve çalıştığım servisin birkaç kat yukarısındaki

20 David Holden ve Richard Johns, *The House of Saud: The Rise and Rule of the Most Powerful Dynasty in the Arab World* (New York: Holt Rinehart and Winston, 1981), s. 359.

küçük bir toplantı odasına hapsedildim. İşimin hem millî güvenlikle ilgili olduğu hem de muhtemelen MAIN için çok kazançlı sonuçlar vereceği konusunda uyarılmıştım.

Tabii ki buradaki birincil hedefin her zamanki gibi bir ülkeyi ödeyemeyeceği borç yükü altına sokmak türünden olmadığını, onun yerine petrodolarların büyük kısmının ABD'ye geri dönmesini sağlamanın yollarını bulmak olduğunu anlamıştım. Süreç içinde Suudi Arabistan oltaya takılacak, ekonomisi gittikçe bizimkisiyle iç içe ve ona bağımlı hale gelecek ve tahminen daha da batılılaşarak bizim sistemimize karşı daha anlayışlı ve entegre hale gelecekti.

İşe başlayınca Riyad sokaklarında dolaşan o keçilerin sembolik birer anahtar olduğunu fark ettim. Dünya etrafında turlayan Suudilerin zayıf noktası olan o keçiler, modern dünyaya adım atmaya can atan çöl krallığına daha yakışan bir şeylerle değiştirilmeliydi. Bunun yanı sıra OPEC ekonomistlerinin, petrol zengini ülkelerin petrolleri karşılığında daha fazla katma değerli mallar edinmesi gerektiğini vurguladığını da biliyordum. Ekonomistler bu ülkelere sadece ham petrol ihraç etmek yerine, kendi endüstrilerini geliştirmelerini ve petrolü, ham petrolünkünden daha yüksek getiri sağlayacak olan petrol bazlı ürünler üretmek için kullandıklarını öneriyordu.

Bu iki şeyin farkında olmam herkesin kazançlı çıkacağından kuşku duymadığım bir stratejinin kapılarını açtı. Tabii ki keçiler sadece bir başlangıçtı. Petrol gelirleri ile keçilerin yerine dünyanın en modern çöp toplama ve yok etme sistemini koyarken ABD, şirketlerinin iş almasını sağlayabilir ve Suudiler de bu son teknolojiyle gurur duyabilirdi.

Keçileri, krallığın birçok sektörüne uygulanabilecek, hem kraliyet ailesinin hem ABD Hazine Bakanlığının hem de MAIN'deki patronlarımla gözünde başarıya gidecek bir formülün unsuru gibi düşünmeye başladım. Ham petrolü ihraç edilebilir mamul ürüne çevirmeye odaklı bir endüstriyel sektör yaratmak için para tahsis edilecekti. Çölün ortasında büyük petro-kimya tesisleri ve onların

etrafında da devasa sanayi siteleri yüksелеcekti. Öyle bir plan doğal olarak, binlerce megavatlık elektrik üretim kapasitesinin, enerji nakil ve dağıtım hatlarının, otoyolların, boru hatlarının, iletişim ağlarının, ulaşım sistemlerinin, yeni havaalanlarının, gelişmiş limanların, bunlara yönelik hizmet endüstrisinin ve tüm çarkların dönmesi için elzem olan altyapının inşasını da gerektirecekti.

Bu planın dünyanın geri kalan kısmında da işlerin nasıl yapılacağına dair bir model oluşturacağı hakkında hepimizin yüksek beklentileri vardı. Dünya gezgini Suudiler, bizden övgüyle söz edecek, birçok ülke liderini başardığımız mucizelere tanıklık etmeleri için Suudi Arabistan'a davet edecekti ki, o liderler sonra kendi ülkeleri için benzer planlar yapmalarına yardım etmemiz için bize gelecek ve biz de onları finanse etmek üzere Dünya Bankası kredileri ya da başka borç yükleme yöntemleri ayarlayacaktık. Küresel imparatorluk için iyi bir hizmet olacaktı bu çalışma.

Bu fikirlerin üzerinden geçtikçe aklıma keçiler ve şoförümün söyledikleri geliyordu: "Kendine saygı duyan hiçbir Suudi, çöp toplamaz." O nakaratı çok değişik bağlamlarda tekrar tekrar duymuştum. Suudilerin kendi insanlarını endüstriyel tesislerde işçi ya da projelerden birinin inşasında, yani o tür sıradan işler için kullanmaya hiç niyetli olmadığı ortadaydı. Her şeyden önce nüfusları çok azdı. Ayrıca Suudi Kraliyet Sarayı, vatandaşlarına bir işçinin elde edebileceğinden daha yüksek bir eğitim seviyesi ve hayat tarzı sağlamak üzere bir taahhütte bulunmuştu. Suudiler başkalarını yönetebilirdi, fabrika ya da inşaat işçisi olmaya ne niyetleri vardı ne de hevesleri. Dolayısıyla, işçiliğin ucuz ve insanların işe ihtiyacı olduğu başka ülkelerden iş gücü ithal etmek gerekecekti. Bu insanlar mümkünse Mısır, Filistin, Pakistan ve Yemen gibi diğer Orta Doğu ve İslam ülkelerinden gelmeliydi.

Benim açımdansa böyle bir çözüm bayındırlık fırsatları için daha büyük olanaklar yaratabilirdi. Tüm o işçiler için devasa konut siteleri, alışveriş merkezleri, hastaneler, itfaiye ve polis merkezleri, su ve kanalizasyon arıtma tesisleri, ilave enerji, iletişim ve

ulaşım ağları inşa etmek gerekecekti. Sonuç olarak, bir zamanlar sadece çöl olan yerlerde, modern şehirler yaratılacaktı. Ayrıca karşımızda tuz arıtma tesisleri, mikrodalga sistemleri, sağlık kompleksleri, bilgisayar teknolojileri gibi yeni alanlardaki gelişmeleri araştırmak ve denemek için iyi bir fırsat vardı.

Suudi Arabistan, bir planlamacının gerçeğe dönüşen rüyası, mühendislik ya da inşaat işleriyle ilişkili biri içinse gerçekleşmesi imkânsız bir fantezi gibiydi. Tarihte benzerine rastlanmadık bir ekonomik olanak sunuluyordu: neredeyse sınırsız maddi kaynaklara sahip ve modern dünyaya çok çabuk ve olabildiğince gösterişli giriş yapmak isteyen az gelişmiş bir ölke.

Bu işten çok zevk aldığımı itiraf etmeliyim. Ne Suudi Arabistan'da ne Boston Halk Kütüphanesinde ne de başka herhangi bir yerde o bağlamdaki ekonometrik modellerin kullanımını haklı çıkaracak ele gelir veriler vardı. Aslında, işin büyüklüğüne bakıldığında (tüm bir ölkenin o ana kadar görölmemiş bir boyutta, toptan ve birdenbire değişimi açısından) tarihsel veriler olsa bile, bir anlam ifade etmeyeceği apaçık ortadaydı.

Zaten kimse de en azından oyunun bu kadar başlarında öyle nicel analizler beklemiyordu. Ben de hayal gücümü çalıştırıp krallık için görkemli bir gelecek öngören raporlar yazdım. Bir megavat elektrik, bir kilometre yol ya da bir işçi için yeterli olacak su, kanalizasyon, ev, yiyecek ve sosyal hizmetler gibi şeylerin yaklaşık maliyetlerini tahmin etmek için kullanabileceğim pratik rakamları vardı. Benden o tahminleri daha hassas hale getirmem ya da bunlardan kesin sonuçlar çıkarmam beklenmiyordu. İşim, en basit tarifiyle, neyin mümkün olabileceği hakkında bir dizi plan, belki daha doğru deyişle 'hayal', tanımlayıp bunların maliyetleriyle ilgili kaba tahminler ıkartmaktı.

Gerçek hedeflerse daima aklımdaydı: ABD şirketlerine yapılacak ödemeleri azami düzeye yükseltip Suudi Arabistan'ı giderek ABD'ye daha bağımlı hale getirmek. Bu ikisinin birbiriyle ne kadar ilgili olduğunu fark etmem fazla uzun sürmedi, yeni geliştirilecek

projelerin hemen hepsinin sürekli güncelleme ve bakıma ihtiyacı olacaktı ve o kadar yüksek teknolojiyle gerçekleştirileceklerdi ki, bakım ve modernizasyon ihtiyaçlarını ancak o projeleri geliştiren firmalar karşılayabilecekti. Nitekim işim ilerledikçe, hayal ettiğim her proje için iki liste oluşturmaya başladım. Bir tanesi ilk aşamada yapabileceğimiz tasarım ve inşaat bağlantıları, diğeryse uzun vadeli bakım ve yönetim anlaşmaları. MAIN, Bechtel, Brown&Root, Halliburton, Stone&Webster ve daha birçok ABD mühendis ve müteahhidi uzun yıllar boyu iyi kâr edecekti.

Sadece ekonomik olanın dışında, çok daha değişik bir şekilde de olsa, Suudi Arabistan'ı bize bağımlı kılacak bir yol daha vardı. Bu petrol krallığının modernizasyonu, olumsuz tepkileri de tetikleyecekti. Örneğin, muhafazakâr Müslümanlar çok kızacak, İsrail ve diğer komşu ülkeler kendilerini tehdit altında hissedeceklerdi. Bu ülkenin ekonomik gelişimi, başka bir endüstrinin de gelişimini tetikleyeceğe benziyordu: Arap Yarımadası'nın korunması. ABD silahlı kuvvetleri ve savunma sanayi yanında, bu tip faaliyetlerle uğraşan özel şirketleri de cömert kontratlar ile yine uzun vadeli bakım ve yönetim anlaşmaları bekliyordu. Onların varlığı da havaalanları, füze rampaları, askerî üsler ve bu tesislerle ilgili tüm altyapıyı da içeren yeni bir mühendislik ve inşaat projeleri safhasını da beraberinde getirecekti.

Raporlarımı ofis içi postası ile mühürlü zarflarda Hazine Bakanlığı Proje Yöneticisi'ne gönderiyordum. Bazen grup üyelerinden bir iki kişi ile karşılaştığım oluyordu ki bunlar MAIN'in genel müdür yardımcıları ve patronlarımdı. Hâlâ araştırma ve geliştirme safhasında olan ve henüz JECOR'un parçası olmayan bu projenin resmî bir adı olmadığı için ondan alçak sesle, SAMA diye bahsediyorduk. Görünürde, bu Suudi Arabistan Para Aklama Tezgâhı (*Saudi Arabian Moneylaundering Affair*) demekti ama aynı zamanda şakayla karışık bir kelime oyunuydu, krallığın merkez bankasının adı Suudi Arabistan Para Ajansı (*Saudi Arabian Monetary Agency*) veya SAMA idi.

Bazen bir Hazine temsilcisi de bize katılırdı. Bu toplantılarda çok az soru sorardım. Çoğunlukla sadece işimi tarif eder, sorularına yanıt verir ve benden ne istenirse yapmaya gayret etmeyi kabul ederdim. Müdür yardımcıları ve Hazine temsilcileri, özellikle benim uzun vadeli bakım ve yönetim anlaşmaları ile ilgili fikirlerimden etkilenmişlerdi. Hatta müdür yardımcılarında biri, ondan sonra krallığa atfen sık sık kullandığımız, ‘Güneş emekliliğimiz üzerinde batana kadar sağabileceğimiz inek’ deyimini yaratmıştı. Bu deyim, bana nedense hep bir inek yerine bir keçinin görüntüsünü çağrıştırmıştır.

Bu toplantılar esnasında, rakiplerimizin çoğunun benzer işlerle uğraştığını ve hepimizin ortaya koyduğumuz çabalardan dolayı sonunda cömert kontratlar ile ödüllendirilmeyi beklediğimizin farkına vardım. MAIN’in ve diğer şirketlerin, kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez mantığıyla, bu ön çalışmaların faturasını üstlendiklerini varsayıyordum. Bunun nedenlerinden biri de günlük personel zaman çizelgem üzerinde zamanımı fatura ettiğim numaranın ortak ve idari bir genel gider hesabı olması idi. Bu yaklaşım, çoğu projenin araştırma, geliştirme ve teklif hazırlama safhalarında tipik olarak kullanılırdı. Evet, bu defa ilk yatırım miktarı normalin çok üstünde idi ama o müdür yardımcıları, miktarın geri ödeneceğinden son derece emin görünüyordular.

Rakiplerimizin de bu işin içinde olduklarını bilmemize rağmen hepimiz, herkese yetecek kadar iş olduğunu varsayıyorduk. Dağıtılacak ödüllerin, yaptığımız işin Hazine tarafından kabul edilme düzeyini yansıtacağını ve sonunda hayata geçecek planları öneren danışmanların, en iyi kontratları alacaklarını bilecek kadar da bu işin içerisindeydim. Tasarla ve yap safhasına ulaşacak senaryolar üretmeyi kişisel bir meydan okuma olarak alıyordum. MAIN’de yıldızım hızla yükseliyordu. SAMA’daki anahtar oyuncularından biri olmak, eğer başarılı olursak, bu yükselişin hızlanmasını garantilerdi.

Toplantılarda, SAMA ve tüm JECOR operasyonunun bir örnek oluşturacağı olasılığını da açıkça konuşuyorduk. Uluslararası bankalar aracılığı ile borç almaya ihtiyacı olmayan ülkelerde kârlı işler yaratmak için yepyeni bir yaklaşımdı bu. Böyle ülkelere örnek olarak akla hemen İran ile Irak geliyordu. Üstelik insan doğasını da göz önüne alarak bu ülkelerin liderlerinin de muhtemelen Suudi Arabistan'ı taklit etmek isteyeceklerini düşünüyorduk. İlk başta olumsuz görünen 1973 petrol ambargosunun, son kertede mühendislik ve inşaat firmalarına birçok beklenmeyen armağan sunacağı ve küresel imparatorluğa giden yolu kolaylaştıracağı kesin gibi görünüyordu.

Yaklaşık sekiz ay boyunca ama hiçbir zaman yoğun birkaç günü aşmayan bir şekilde, özel konferans salonuma veya Boston Common Parkı'na bakan apartman daireme kapanarak bu hayalin ışığında çalıştım. Personelimın başka görevleri vardı ve düzenli olarak onları kontrol etsem de çoğunlukla başlarının çaresine bakıyorlardı. Zaman geçtikçe işimizin etrafındaki gizlilik perdesi de aralandı. Gittikçe daha fazla kişi, ortalıkta Suudi Arabistan ile ilgili bir şeylerin döndüğünün farkına varmaya başladı. Heyecan arttı, dedikodular başladı. Müdür yardımcıları ve Hazine temsilcileri de, sanırım biraz da bu dâhiyane plan hakkındaki detaylar ortaya çıkıp kendileri de daha fazla bilgiye sahip oldukça daha açık olmaya başladılar.

Gelişmekte olan bu plan uyarınca, Washington, Suudi Arabistan'ın, petrol arzını ve fiyatlarını dalgalandırabilse de her zaman ABD ve onun müttefiklerinin kabul edebilecekleri bir düzeyde tutacağını garanti etmesini istiyordu. Eğer İran, Irak, Endonezya veya Venezuela gibi diğer ülkeler, bir ambargo tehdidinde bulunursa geniş petrol rezervlerine sahip Suudi Arabistan araya girip boşluğu dolduracaktı. Bunu bilmek bile, uzun vadede, diğer ülkeleri bir ambargo düşüncesinden uzakta tutmaya yetecekti. Bu garanti karşılığında Washington da Suud Hanedanı'na çok cazip bir teklifle gelecekti: ABD, tam ve tartışmasız bir biçimde politik ve

gerekirse askerî destek sağlama garantisi verecek, böylece hanedanın ülkenin hâkimi olarak varlığını sürdürmesini sağlayacaktı.

Coğrafi konumu, askerî kuvvetlerinin yokluğu, İran, Irak, Suriye ve İsrail gibi komşuları karşısında genel olarak zayıf durumu düşünüldüğünde bu, Suud Hanedanı'nın reddedemeyeceği bir teklifti. Bu yüzden de doğal olarak, Washington bu avantajını bir kritik şart daha kabul ettirmek için kullandı. ET'lerin dünyadaki rollerini yeniden tanımlayan ve ileride, başta Irak olmak üzere, diğer ülkelerde de uygulamaya çalışacağımız bir model haline gelen bir şart. Geriye dönüp bakınca, bazen Suudi Arabistan'ın bu şartı nasıl olup da kabul ettiğini anlamakta zorluk çekiyorum. Tabii ki, geri kalan Arap dünyasının çoğu, OPEC ve diğer Müslüman ülkeler, anlaşmanın şartlarını ve kraliyet ailesinin Washington'ın taleplerine nasıl boyun eğdiğini öğrenince dehşete düşmüştü.

Şart şuydu: Suudi Arabistan petrodollarlarını ABD devlet tahvili almak için kullanacak, karşılığında ise bu tahvillerden elde edilecek faiz geliri ABD Hazine Bakanlığına Suudi Arabistan'ın bir Orta Çağ toplumu olmaktan çıkıp, modern ve sanayileşmiş dünyaya adım atmasını sağlamaya yönelik kullanılacaktı. Başka bir deyişle, krallığın petrol gelirinin milyarlarca dolara varan bileşik faizi, benim (ve muhtemelen bazı rakiplerimin) Suudi Arabistan'ı modern bir endüstriyel güce çevirmek için kurmuş olduğumuz hayalleri gerçekleştirmeleri için ABD firmalarına ödenecekti. Kendi hazine bakanlığımız bizi, Suudi parası ile tüm Arap Yarımadası'nda altyapı projeleri ve hatta komple şehirler yapmak üzere işe alacaktı.

Her ne kadar Suudiler, bu projelerin genel yapısı hakkında söz söyleme haklarını saklı tutsalar da gerçek şuydu ki, seçkin (ve çoğu Müslüman'ın gözünde kâfir olan) bir garip yabancı, Arap Yarımadası'nın gelecekteki görünümünü ve ekonomik yapısını belirliyor olacaktı. Üstelik bu da muhafazakâr Vahabi prensipleri üzerine kurulu ve birkaç yüzyıldır da bu prensiplere göre yönetilen bir krallıkta olacaktı. Onlar açısından oldukça büyük bir iyi niyet gösterisi gibi görünüyordu ama bu koşullarda Washington tarafından öne

sürülen politik ve askerî baskılar sonucu, Suud ailesi çok fazla seçeneği olmadığına karar vermiş olmalıydı.

Bizim açımızdan, inanılmaz kâr olasılıkları, sınırsız gibi görünüyordu. Şaşırtıcı bir örnek oluşturma potansiyeline sahip, bal-
dan tatlı bir anlaşmaydı bu. Ve anlaşmayı daha da tatlı kılan, herkesin, özellikle de defterlerini ve sırlarını başkaları ile paylaşmayı hiç istemeyen Bechtel ve MAIN gibi özel şirketlerin nefret ettiği bir süreç olan meclis onayı alınmasına gerek olmamasıydı. Orta Doğu Enstitüsü'nde yardımcı araştırmacı olan eski gazeteci Thomas W. Lippman, bu anlaşmanın önemli noktalarını çok etkili bir şekilde şöyle özetliyordu:

Nakit içinde yüzen Suudiler, yüzlerce milyon doları ABD Hazinesine verecekler, onlar da satıcılara veya çalışanlara ödeme yapmak gerekene kadar bu parayı tutacaklardı. Bu sistem, Suudi parasının Amerikan ekonomisine geri dönmesini garanti ediyordu. Anlaşma, aynı zamanda, komisyon yöneticilerinin Suudiler ile birlikte yararlı olduğuna karar verdikleri herhangi bir projeyi de meclis onayına gerek kalmadan gerçekleştirmelerini sağlıyordu.

Bu tarihî taahhüdün parametrelerini saptamak kimsenin tahmin edemeyeceği kadar kısa bir sürede gerçekleştirildi. Ama ondan sonra bunu uygulamak için bir yol bulmak zorundaydık. Süreci başlatmak için, hükümetin en üst kademelerinde görevli biri, son derece gizli bir görevle, Suudi Arabistan'a gönderildi. Hiçbir zaman emin olamadım ama sanırım o kişi Henry Kissinger idi.

Elçi her kim ise ilk görevi kraliyet ailesine, Musaddık, İngiliz petrol çıkarlarını kapı dışarı ettiği zaman, komşu İran'da neler olduğunu hatırlatmak oldu. Sonra, Suudilerin önüne geri çeviremeyecekleri kadar cazip bir plan koyup onlara aslında çok fazla seçenekleri olmadığını gösterdi. Suudilerin, ya teklifimizi kabul edip onları destekleyip korumamızı garantileyerek hükümdarlıklarını sağlama almak ya da reddedip Musaddık'ın yolundan gitmek arasında bir seçim yapmak zorunda olduklarını çok açık bir şekilde anladıklarına hiç şüphem yok. Elçi, Washington'a döndüğünde,

beraberinde kraliyet ailesinin anlaşmayı kabul ettiği mesajını da getirmişti.

Sadece küçük bir engel vardı. Suudi hükümeti içindeki anahtar oyuncularını ikna etmemiz gerekecekti. Bize söylendiği kadarıyla, bu aile için bir mesele idi. Her ne kadar Suudi Arabistan bir demokrasi olmasa da, yine de öyle görünüyordu ki Suud Hanedanı içinde bir fikir birliğine gerek duyuluyordu.

1975 yılında, o anahtar oyunculardan birini ikna etmek üzere atanmıştım. Her ne kadar gerçek bir veliaht prens olduğunu hiçbir zaman belirleyemediysem de onu her zaman Prens W. olarak düşündüm. İşim, onu Suudi Arabistan Para Aklama Tezgâhı'nın ülkesi kadar kendisinin de yararına olacağı konusunda ikna etmek idi.

Bu, ilk anda görüldüğü kadar kolay değildi. Kendisinin iyi bir Vahabi olduğunu söyleyen Prens W., ülkesinin Batı'nın ticari anlayışını taklit ettiğini görmek istemediği konusunda ısrarcıydı. Aynı zamanda, yapmayı önerdiğimiz şeyin sinsi doğasını anladığını da iddia ediyordu. Bizim, bin yıl önceki Haçlılar ile aynı hedefleri güttüğümüzü söylüyordu: Arap dünyasının Hristiyanlaştırılması. Aslında, bu konuda kısmen de olsa haklıydı. Bence, Haçlılar ile bizim aramızdaki fark sadece bir derece meselesiydi. Avrupa'nın Orta Çağ Katolikleri, Müslümanları araftan kurtarmaya çalıştıklarını iddia ediyorlardı, biz ise Suudilerin modernleşmelerine yardım etmek istediğimizi iddia ediyorduk. Gerçekte, sanırım Haçlılar da şirketokrasi gibi, öncelikle imparatorluklarını genişletme peşindeydiler.

Dini inançlar bir yana, Prens W.'nin bir zaafı vardı, güzel sarışınlar. Bugün artık haksız bir klişe haline gelmiş bir şeyden söz etmek gülünç geliyor ve Prens W.'nin tanıdığım birçok Suudi arasında bu eğilime sahip ya da en azından bunu görmeme izin veren yegâne kişi olduğunu da söylemeliyim. Yine de bu, tarihî anlaşmanın yapılandırılmasında bir rol oynadığı gibi, görevimi tamamlamak için neler yapabileceğimi de gösterdi.

Pezevenklik ve Usame bin Ladin'i finanse etmek

Prens W, en baştan Boston'a beni ziyaret etmeye geldiği zamanlarda, hoşuna gidecek bir hanım tarafından ağırlandı ve bunun basit bir eşlik hizmeti ile de sınırlı kalmamasını beklediğini belirtmişti. Ama kesinlikle, kendisinin veya ailesinden birinin sokakta veya bir kokteylde karşılaşabileceği profesyonel bir telekız da istemiyordu. Prens W. ile buluşmalarımızın gizli olması, bu isteklerini yerine getirmemi kolaylaştırdı.

'Sally', Boston'da yaşayan, sarışın, mavi gözlü, güzel bir kadındı. United Havayolları'nda pilot olan, hem işi gereği hem de işi dışında çok fazla seyahat eden kocası, sadakatsizliğini gizlemek için herhangi bir çaba göstermiyordu. Sally'nin de kocasının eylemlerine karşı şövalye ruhlu bir yaklaşımı vardı: Kocasının maaşı, Boston'daki lüks apartman dairesi ve o günlerde bir pilot eşine sağlanan olanaklar işine geliyordu. On yıl önce, serbest sekse alışıktır bir hippie olduğu için gizli bir gelir kaynağı da cazip gelmişti. Prens W.'ya bir şans tanımaya razı oldu. Ama bir şartla: İlişkilerinin geleceğini, tümüyle Prens'in ona karşı olan tutum ve davranışları belirleyecekti.

Şansıma, her ikisi de diğerinin beklentilerini karşıladı.

'Suudi Arabistan Para Aklama Tezgâhı'nın bir alt servisi olan Prens W. ile Sally ilişkisi, benim için ayrı bir dizi sorun yarattı. MAIN, ortaklarının yasa dışı işlere bulaşmalarını kesinlikle yasaklardı. Massachusetts'te yasa dışı bir faaliyet sayılan bir şey yapıp seks alışverişi yaptığımdan (yani pezevenklik), esas sorunum, Sally'nin hizmetlerinin karşılığını ödemenin bir yolunu bulmaktı. Bereket versin, muhasebe servisi şirket harcamalarımda bana oldukça özgürlük tanıyordu. Bol bahşiş veren biri olduğumdan, Boston'ın

en lüks lokantalarındaki bazı garsonları, bana boş makbuz vermemleri konusunda ikna etmeyi başardım; makbuzları bilgisayarların değil, insanların yazdığı bir çağda yaşıyorduk.

Zaman ilerledikçe Prens W. daha cüretkâr olmaya başladı. Sonunda Sally'nin Suudi Arabistan'a gidip, oradaki villasında kendisiyle birlikte yaşamasını ayarlamamı istedi. Bu, o günler için alışılmamış bir istek değildi, belli Avrupa ülkeleri ile Orta Doğu arasında aktif bir genç kadın ticareti vardı. Bu kadınlarla belirli süreli bir kontrat yapılıyor, bu süre sonunda da oldukça yüklü banka hesaplarıyla evlerine dönüyorlardı. CIA operasyon bölümünde 20 yıllık memur ve Orta Doğu uzmanı Robert Baer olayı şöyle özetliyordu: "1970'lerin başlarında petrodolarlar akınaya başlayınca, girişimci Lübnanlılar ülkeye prensler için kaçak olarak kadın sokmaya başladı... Kraliyet ailesinde de hiç kimse bir çek defterini dengelemeyi bilmediği için, Lübnanlılar Karun kadar zengin oldu."²¹

Bu duruma aşına olmakla kalmayıp böyle kontratları ayarlayabilecek insanlar bile tanıyordum. Ancak, benim için iki büyük sorun vardı: Sally ve ödeme. Sally'nin Boston'dan ayrılıp, Orta Doğu'daki bir çöl malikânesine taşınma gibi bir niyeti olmadığına emindim. Ayrıca, boş lokanta makbuzlarının da böyle bir masraf için yeterli olmayacağı oldukça açıktı.

Prens W., yeni metresinin parasını kendisinin ödemeye hazır olduğunu söyleyerek ikinci sorunu halletti, benim sadece düzenlemeleri yapmam gerekecekti. Bir de Suudi Arabistanlı Sally'nin, ABD'de ona eşlik eden kişiyle aynı olması gerekmediğini söyleyince iyice rahatladım. Londra ve Amsterdam'da Lübnanlı tanıdıkları olan birkaç arkadaşımı aradım. Birkaç hafta içinde, bir başka Sally kontratı imzalamıştı.

Prens W. karmaşık bir insandı. Sally fiziksel bir ihtiyacı karşılamıştı ve benim de bu konuda Prens'e yardım edebilmiş olmam

21 Robert Baer, *Şeytanla Yatağa Girmek: Washington Suudi Petrolü İçin Ruhumuzu Nasıl Sattı (Sleeping with the Devil: How Washington Sold Our Soul for Saudi Oil)*, New York, Crown Publishers, 2003, s. 26.

onun güvenliğini kazanmamı sağlamıştı. Ancak, bu onu hiçbir şekilde SAMA'nın ülkesi için önermek isteyeceği bir strateji olduğu konusunda ikna etmemişti. Bunu sağlamak için çok çalışmak zorunda kaldım. Saatler boyunca, ona istatistikler gösterip Endonezya öncesi birkaç ay boyunca Claudine ile yaptığım eğitim sırasında Kuveyt için geliştirmiş olduğum ekonometrik modeller de dâhil, başka ülkeler için yaptığımız çalışmaları incelemesine yardım ettim. Sonunda pes etti.

Başka ET'lerle, diğer anahtar Suudi oyuncular arasında geçenlerin ayrıntıları hakkında bilgim yok. Bütün bildiğim, sonunda tüm paketin kraliyet ailesince onaylandığı idi. Bu işteki rolünden dolayı, MAIN, ABD Hazine Bakanlığınca yönetilen çok kârlı bir kontratla ödüllendirilmişti. Ülkenin karmaşık ve modası geçmiş elektrik sisteminin tam bir keşfini yapıp ABD standartlarına uygun bir yenisini tasarlamakla görevlendirilmişti.

Her zamanki gibi, ülkenin her bölgesi için ekonomik ve elektrik yük tahminlerini yapacak ilk ekibi göndermek benim işimdi. Uluslararası projelerde deneyimli üç adamım Riyad'a gitmek için hazırlık yaparken, hukuk servisinden, kontrat gereğince önümüzdeki birkaç hafta içerisinde Riyad'da tam donanımlı bir ofis kurmak zorunda olduğumuz haberi geldi. Görünüşe göre, bu madde bir aydan fazla bir zamandır kimsenin gözüne çarpmamıştı. Hazine ile olan anlaşmamız da tüm donanımın ABD veya Suudi Arabistan'da üretilmiş olmasını şart koşuyordu. Suudi Arabistan'da bu tip cihazları yapan fabrikalar olmadığına göre, her şey Amerika'dan gönderilecek demekti. Ama araştırınca gördük ki, Arap Yarımadası'ndaki limanlara girmek için tankerler uzun kuyruklar oluşturmuştu. İstedığımız malzemeyi oraya göndermek aylar alabilirdi.

MAIN'in böyle değerli bir kontratı birkaç oda dolusu ofis mobilyası yüzünden kaybetmeye hiç niyeti yoktu. Tüm ortakların katıldığı bir toplantıda, saatlerce beyin fırtınası yaptık. Bulduğumuz çözüm, bir Boeing 747 kiralayıp, Boston civarındaki mağazalardan alacağımız malzemeyi de doldurup Suudi Arabistan'a göndermekti.

Bu uçağın United Havayolları'na ait olup pilotunun da karısı Suud Hanedanı'nı ikna etmekte gayet kritik bir rol oynayan kişi olmasının ne kadar uygun düşeceğini düşündüğümü hatırlıyorum.

ABD ile Suudi Arabistan arasındaki anlaşma, krallığı neredeyse bir gecede değiştirmişti. Keçiler, Waste Management Inc. tarafından 200 milyon dolarlık bir kontrat gereğince sağlanan 200 adet parlak sarı Amerikan çöp arabası ile değiştirilmişti.²² Benzer şekilde, tarım ve enerjiden, eğitim ve iletişime kadar Suudi ekonomisinin her sektörü modernize edilmişti. Thomas Lippman'ın 2003'te dediği gibi:

“Amerikalılar, göçmen çadırları ve çamurdan çiftçi evlerinden oluşan uçsuz bucaksız ve kasvetli bir toprak parçasını, köşedeki Starbucks ve yeni kamu binalarında kullanılan tekerlekli sandalye rampalarına kadar kendi görüntülerinde yeniden biçimlendirdiler. Suudi Arabistan bugün bir otoyollar, bilgisayarlar, zengin Amerikan banliyölerinde bulunan aynı süslü dükkânlarla dolu klimalı alışveriş merkezleri, zarif oteller, hamburgerciler, uydu yayınları, modern hastaneler, gökdelenler ve dönme dolaplı lunaparklar ülkesidir.”²³

1974 yılında yaptığımız planlar, petrol zengini ülkelerle ilerde yapılacak anlaşmalar için bir standart oluşturmuştu. Bir anlamda SAMA/JECOR uygulaması Kermit Roosevelt'in İran'da oluşturduğu düzeyin bir üstüydü. Yeni kuşak askerlerin, küresel imparatorluk için kullandığı politik-ekonomik silahlara, yeni bir karmaşıklık düzeyi getirmişti.

Suudi Arabistan Para Aklama Tezgâhı ve Ortak Komisyon da uluslararası hukuk için yeni örnekler oluşturmuştu. Bu, İdi Amin olayında çok belirgindi. Kötülüğü ile ünlü Uganda diktatörü 1979'da sürgüne gönderildiği zaman, Suudi Arabistan ona sığınma hakkı tanımış, 100 ile 300 bin arasında kişinin ölümünden sorumlu despot, Suud Hanedanı tarafından sağlanan arabalar ve hizmetçilerle lüks

22 Thomas W. Lippman, *Serabın İçinde: Amerika'nın Suudi Arabistan ile Kırılğan Ortaklığı*, s.162.

23 Aynı eser, s.2.

bir hayat sürmeye başlamıştı. ABD, sessizce itiraz etmiş ama Suudiler ile olan anlaşmaya zarar vermemek için çok da ısrarcı olmamıştı. İdi Amin, son yıllarını balık tutarak ve sahilde yürüyerek geçirdi. 2003 yılında, Cidde’de böbrek yetmezliğinden öldüğünde seksen yaşındaydı.²⁴

Daha görünmez ve sonuçta daha zarar verici olan, Suudi Arabistan’ın uluslararası terörizmi finanse etmede oynamasına izin verilen roldü. ABD’nin, 1980’lerde, Usame bin Ladin’in Sovyetler Birliği’ne karşı yürüttüğü Afgan savaşını, Suud ailesinin finanse etmesini istemesi, gizli bir şey olmadığı gibi Riyad ile Washington, beraberce, mücahitlere yaklaşık 3,5 milyar dolar vermişti.²⁵ Ancak, ABD ve Suudi ortaklığı bundan çok daha ileriye gitmişti.

2003 yılının sonunda, *US. News & World Report* dergisi ‘Suudi Bağlantısı’ adlı kapsamlı bir araştırma yürüttü. Dergi binlerce sayfa mahkeme tutanağını, ABD ve yabancı haber alma raporları ile başka belgeleri inceleyip düzinelerce hükümet yetkilisi, terörizm ve Orta Doğu uzmanıyla mülakatlar yaptı. Bulguları arasında şunlar da vardı:

Kanıtlar tartışılacak türden değildi: Amerika’nın eskiden beri müttefiki ve dünyanın en büyük petrol üreticisi olan Suudi Arabistan, üst düzey bir Hazine Bakanlığı yetkilisinin dediği gibi, bir şekilde terörist finansının ‘merkez üssü’ haline gelmişti...

1980’lerin sonlarından başlayarak -İran devrimi ile Afganistan’daki Sovyet savaşını içeren çifte şoklardan sonra- Suudi Arabistan’ın güya resmî hayırseverliği, hızla büyüyen cihat hareketi için temel para kaynağı haline geldi. Bu para, 20 kadar ülkede, yarı askerî eğitim kampları işletmek, silah satın almak ve yeni üyeler bulmak için kullanıldı.

24 Henry Wasswa, ‘Katil Uganda Diktatörü İdi Amin Öldü’ (*İdi Amin, Murderous Ugandan Dictator, Dies*), Associated Press, 17 Ağustos 2003.

25 ‘Suudi Bağlantısı’ (*The Saudi Connection*), *US. News & World Report*, 15 Aralık 2003, s.21.

Deneyimli haber alma yetkililerine göre, Suudi cömertliği, ABD yetkililerinin olanları görmezden gelmesini sağladı. Kont-
rat, bağış ve maaş halinde milyarlarca dolar, Suudiler ile iş yapan
eski ABD yetkililerine gitmiştir: Büyükelçilere, CIA istasyon şef-
lerine, hatta kabine üyelerine...

Elektronik olarak dinlenen konuşmalar, kraliyet ailesi üyeleri-
nin sadece El Kaide'ye değil, diğer terörist gruplara da destek ol-
duklarını ortaya çıkardı.²⁶

Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a 2001 yılında yapılan
saldırılardan sonra, Washington ve Riyad arasındaki gizli iliş-
kiler hakkında başka kanıtlar da ortaya çıktı. *Vanity Fair* dergisi
Ekim 2003'te, 'Suudileri Kurtarmak' başlıklı ayrıntılı raporunda
daha önce kamuya açıklanmamış bilgileri açıkladı. Bush ailesi,
Suudi Hanedanı ve bin Ladin ailesi arasındaki ilişkiler hakkında
ortaya çıkan öykü beni hiç şaşırtmadı. Bu ilişkilerin, en azından,
1974'te başlayan Suudi Arabistan Para Aklama Tezgâhı'na, Geo-
rge H. W. Bush'un ABD'nin Birleşmiş Milletler elçisi olduğu za-
mana (1971'den 1973'e) ve sonra da CIA başkanı olduğu döneme
(1976'dan 1977'ye) kadar gittiğini biliyordum. Beni asıl şaşırtan,
gerçeğin sonunda basında çıkmış olması idi. *Vanity Fair* şu so-
nuca varıyordu:

Dünyanın en güçlü iki hanedanı olan Bush ailesi ile Suud Ha-
nedanı'nın, 20 yıldan uzun bir süredir yakın kişisel, iş ve politik
bağlantıları olmuştur.

Özel sektörde Suudiler, George W. Bush'un da hissedarı ol-
duğu, sallanan petrol şirketi Harken'i desteklediler. Daha da yakın
zamanda, eski başkan George H. W. Bush ve dostu eski Dışişleri
Bakanı James A. Baker III, muhtemelen dünyanın en büyük özel
sermaye şirketi olan Carlyle Group adına verilen yardım toplama
yemeklerinde, Suudlar'dan önce göz önüne çıkmışlardır. Bugün,
eski başkan Bush, hissedarları arasında, terörist destek gruplarıyla
bağlantıları olmakla itham edilen bir Suudi'nin de bulunduğu bu

26 Aynı kaynak, s. 19, 20,26.

firmada üst düzey danışman olarak görev yapmaya devam etmektedir...

11 Eylül'den sadece günler sonra, bin Ladin ailesi üyeleri dâhil, bazı zengin Suudiler özel jetlerle ABD dışına çıkartıldılar. Kimse bu uçuşların yetkilendirilmesini üstlenmiyordu ve yolcular da sorgulanmadı. Tüm bunları Bush ailesinin Suudiler ile olan uzun süreli ilişkileri mi sağladı?²⁷

27 Craig Unger, 'Suudiler'i Kurtarmak' ('Saving the Saudis'), *Vanity Fair*, Ekim 2003. Bush ailesinin bağlantıları ve Bechtel vs. hakkında daha fazla bilgi için bkz: 'Zapata Petrol Şirketi' ('Zapata Petroleum Corp.'), *Fortune*, Nisan 1958, s. 248; Darwin Payne, *Enerjiye İnisiyatif: Dresser Sanayi Şirketi 1880-1978 (Initiative in Energy: Dresser Industries, Inc. 1880-1978)*, New York, Simon&Schuster, 1979; Nathan Vardi, 'Çöl Fırtınası: Bechtel Taaruza Önderlik Ediyor' ('Desert Storm: Bechtel Group Is Leading the Charge') ve 'Anlaşmalar için Bağlantılar' ('Contacts for Contracts'), her ikisi de *Forbes*, 23 Haziran 2003, s.63-66; Graydon Carter, 'Editörün Mektubu: Dost Semalarda Uçunuz' ('Editor's Letter: Fly the Friendly Skies'), *Vanity Fair*, Ekim 2003; Richard A. Oppel ile Diana B. Henriques, 'Bir Ulus Savaşıyor: Müteahhit. Washington'da ve Irak'ta bağlantıları olan şirket' ('A Nation at War: The Contractor. Company has ties in Washington, and to Iraq'), *New York Times*, 18 Nisan 2003.

B Ö L Ü M III

1975-1981

Panama Kanalı müzakereleri ve Graham Greene

Suudi Arabistan, birçok kişinin kariyerini yaptığı yerdir. Benimki zaten yoluna girmişti ama çöl krallığındaki başarılarım da kuşkusuz yeni kapıların açılmasını sağlamıştır. 1977'ye geldiğimizde, Boston ofisimizde üslenmiş 20 kadar profesyonel ile MAIN'in diğer bölümlerinde ve dünyaya yayılmış ofislerimizde çalışan danışmanları içeren küçük bir imparatorluk oluşturmuştum. Firmanın yüz yıllık tarihindeki en genç ortağıydım. Baş ekonomist sıfatına ek olarak, Ekonomik ve Bölgesel Planlama Müdürü de olmuştum. Harvard'da ve başka yerlerde konuşmalar yapıyor ve gazetelere güncel konularla ilgili yazılar gönderiyordum.²⁸ Yelkenli yatım Boston Rıhtımı'nda, Devrim Savaşı'ndan hemen sonra Berberi korsanlarını bastırmasıyla ünlü tarihî savaş gemisi Constitution Old Ironsides'in yanında demirliydi. Gayet iyi bir maaşım ve kırkımdan çok önce beni milyonerlik seviyesine çıkartacak gibi görünen hisse senetlerim vardı. Doğru, evliliğim dağılmıştı ama değişik kıtalarda güzel ve büyüleyici kadınlarla vakit geçiriyordum.

Bruno, tahmin yapmaya yenilikçi bir yaklaşım getiren bir fikir ileri sürdü, yüzyılın başlarında bir Rus matematikçisinin makalelerine dayanan bir ekonometrik model. Bu model, bir ekonominin belirli sektörlerinin büyüyeceğine ait tahminlere öznel olasılık değerleri atamayı içeriyordu. Büyük borç miktarlarını elde edebilmek için göstermeyi istediğimiz şişirilmiş büyüme oranlarını haklı

28 Örnek için bkz: John M. Perkins, 'Koloniziliğin 1975 Panaması'nda Yeri Yoktur' ('Colonialism in Panama Has No Place in 1975'), *Boston Evening Globe*, 19 Eylül 1975; John M. Perkins, 'ABD- Brezilya Paktı Ekvador'u Rahatsız Ediyor' ('U.S.-Brazil Pact Upsets Ecuador'), *Boston Globe*, 10 Mayıs 1976.

çıkartmak için ideal bir araç gibi görünüyordu. Bruno, bu kavram ile ne yapılabileceğine bir bakmamı istedi.

Bölümüne MIT'ten genç bir matematikçiyi, Doktor Nadipuram Prasad'ı getirip ona bir bütçe verdim. Altı ay içerisinde, ekonometrik modelleme için Markov yönetimini geliştirdi. Birlikte, Markov'u, altyapı yatırımının ekonomik kalkınma üzerindeki etkisini tahmin için devrimci bir model olarak sunan bir dizi teknik makale yazdık.

Hiçbir zaman ödeyemeyecekleri borçların altına girmelerine yardımcı olarak aslında ülkelere iyilik yaptığımızı bilimsel olarak 'ispat eden' bir araç tam istediğimiz şeydi. Üstelik sadece parası ve vakti bol olan çok deneyimli ve bilgili bir ekonometrist Markov'un inceliklerini kavrayabilir veya sonuçlarını sorgulayabilirdi. Birçok saygın kurum tarafından yayımlanan makaleleri biz de değişik ülkelerde konferans ve üniversitelerde bilimsel olarak sunduk. Makaleler -ve biz- tüm sektörde meşhur olduk.²⁹

Diğer yandan Omar Torrijos ve ben gizli anlaşmamıza sadık kaldık. Çalışmalarımızın dürüst olmasını ve önerilerimizin yoksulları da göz önüne almasını garanti ettim. Panama hakkındaki tahminlerimin her zamanki şişme standartlara uymadığı ve hatta

29 John Perkins'in teknik dergilerde yayınlanan makalelerine örnek için, bkz: John M. Perkins, 'Markov Süreci'nin Tahminlere Uygulanması, Böl. I-Ekonomik Gelişim' ('A Markov Process Applied to Forecasting, Part I-Economic Development') ve 'Electricity' Markov Süreci'nin Tahminlere Uygulanması, Böl. II-Elektrik İhtiyacı' ('A Markov Process Applied to Forecasting, Part II-The Demand for Electricity), Elektrik ve Elektronik Mühendisleri Enstitüsü Konferans Belgeleri (The Institute of Electrical and Electronics Engineers, Conference Papers C 73 475-1), Temmuz 1973 ve C 74 1467, Ocak 1974; John M. Perkins ve Nadipuram R. Prasad, 'Ekonomi ve Çevre Arasındaki Doğrudan ve Dolaylı Etkileşimli İlişkilerin Tanımı İçin Bir Model' ('A Model for Describing Direct and Indirect Interrelationships Between the Economy and the Environment'), *Consulting Engineer*, Nisan 1973; Edwin Vennard, John M. Perkins ve Robert C. Ender, 'Enterkonnekte Sistemlerden Çekilecek Elektrik İhtiyacı' ('Electric Demand from Interconnected Systems'), *TAPPI Journal* (Kâğıt Hamuru ve Kâğıt Sanayi Teknik Birliği) 28. Konferans Edisyonu, 1974; John M. Perkins, 'İran Çeliği: Ekonomiye ve Elektrik İhtiyacına Etkileri' ('Iranian Steel: Implications for the Economy and the Demand for Electricity') ve 'Markov Metodu'nun Planlamaya Uygulanması' ('Markov Method Applied to Planning').

sosyalizm koktuğu hakkında şikâyetler duysam da gerçek şuydu ki MAIN, Torrijos hükümetinden kontrat üstüne kontrat kazanıyordu. Bu kontratlar bir ilki de kapsıyordu: Daha geleneksel altyapı sektörlerinin yanında tarımı da içeren yenilikçi nâzım planlar sağlamak. Torrijos ile Jimmy Carter, Kanal Anlaşması'nı yeniden müzakere etmeye oturduklarında ben de kenardan izliyordum.

Kanal müzakereleri tüm dünyada büyük ilgi ve tutku uyandırdı. İnsanlar, ABD'nin, dünyanın geri kalanında çoğunluğun doğru olduğuna inandığı şeyi mi -Panamalıların kontrolü ele geçirmelerine izin vermek- yapacağını, yoksa onun yerine Vietnam bozgununun ardından oldukça sarsılıp yara alan Bariz Kader'in küresel uyarlamasını yeniden geri getirmeye mi çalışacağını görmek için bekliyorlardı. Çoğuna göre, ABD başkanlığına tam zamanında mantıklı ve müşfik bir kişi seçilmiş gibi görünüyordu. Ancak, Washington'ın muhafazakâr kaleleri ve dindar sağ kesimin kürsüleri öfke ile çınılıyordu. Millî savunmamızın bu kalesinden, ABD yaratıcılığının bu sembolünden, Güney Amerika'nın kaderini ABD ticari çıkarlarının kaprislerine bağlayan bu su yolundan nasıl vazgeçebilirdik?

Panama'ya yolculuklarım sırasında, Continental Otel'de kalmaya alışmıştım. Ancak, beşinci ziyaretimde, Continental'da çok gürültülü bir tamirat olduğu için, sokağın karşı tarafındaki Panama Otel'e geçtim. İlk başta, bu rahatsızlığa içerlemiştim, Continental benim için evimden uzaktaki ikinci evimdi. Ama şimdi, bambu koltukları ve tahta pervaneli tavan vantilatörleriyle içinde oturduğum geniş lobi bende alışkanlık yaratmaya başlamıştı bile. *Kazablanka* filminin seti olabilirdi ve her an Humphrey Bogart'ın içeriye girebileceğini düşünmeye başlamıştım. Graham Greene'nin Panama hakkında bir makalesini okuduğum *New York Kitap Kritikleri*'ni masanın üzerine koyup o vantilatörlere baktım ve yaklaşık iki yıl önceki bir akşamı anımsadım.

"Ford, bir daha seçilemeyecek kadar zayıf bir başkan," diye öngörmüştü Omar Torrijos, 1975 yılında bir grup etkin Panamalıya

hitap ederken. Tavandaki pervanelerin serinlettiği eski ve zarif kulübe davet edilen birkaç yabancından biriydim. “Bu kanal meselesini hızlandırmaya karar vermemin nedeni de bu. Onu geri kazanmak için kapsamlı bir politik savaş başlatmanın tam zamanı.”

Bu konuşma beni heyecanlandırmıştı. Otel odama geri döndüğümde, sonradan *Boston Globe*’a postaladığım bir mektup karaladım. Boston’a geri döndüğümdeyse, bir editör beni arayıp bu konuda bir yazı yazınamı istedi. ‘Koloniziliğin 1975 Panaması’nda Yeri Yoktur’ başlıklı yazım, gazetenin 19 Eylül 1975 sayısında neredeyse yarım sayfa olarak yayımlandı.

Yazı, kanalı Panama’ya geçirmek için üç ana sebep öne sürüyordu. Birincisi: ‘Mevcut durum adil değildir, herhangi bir karar için iyi bir sebep.’ İkincisi: ‘Mevcut anlaşma, Panamalılara daha fazla kontrol verilmesine kıyasla, çok daha ciddi güvenlik riskleri yaratmaktadır.’ Okyanuslararası Kanal Komisyonu (Interoceanic Canal Commission) tarafından yapılan ve General Torrijos’un kendisinin de açıkça vurguladığı gibi, ‘Gatun Barajı’nın bir yanına, belki de tek bir kişi tarafından konulacak bir bomba, trafiği iki yıl durdurabilir,’ sonucuna varan bir çalışmaya atıfta bulundum. Ve üçüncüsü: ‘Mevcut durum, zaten sorunlu olan ABD-Latin Amerika ilişkileri için ciddi sorunlar yaratıyor.’ Yazıyı şöyle bitirdim:

Kanalın devamlı ve verimli bir şekilde çalışmasını sağlamanın en iyi yolu, Panamalıların onun kontrolünü ve sorumluluğunu almalarına yardımcı olmaktır. Bunu yaparsak, 200 yıl önce kendimizi adadığımız, toplumların kendi kaderlerini tayin etme hakkına olan bağlılığımızı gösterecek bir eylemi başlatmış olmaktan gurur duyabiliriz...

Sömürgecilik, yüzyılın başlarında da (1900’lerde), 1775’te olduğu gibi, moda idi. Böyle bir anlaşmanın onaylanması, belki o günlerin şartlarında anlaşılabilir. Bugün ise hiçbir tutar tarafı yoktur. Sömürgeciliğin, 1975’te bir yeri olamaz. 200. yılımızı kutlayan bizler bunu anlamalı ve ona göre davranmalıyız.³⁰

30 John M. Perkins, ‘Koloniziliğin 1975 Panama’sında Yeri Yoktur.’

O yazıyı yazmak, özellikle de yakın zamanda MAIN'e ortak yapılmış olduğum göz önüne alındığında, benim açımdan cüretkâr bir hareketti. Ortakların medyadan ve özellikle New England'ın en saygın gazetesinde, politik hiciv yazıları yazmaktan uzak durmaları beklenirdi. Ofis postasından, makalenin kopyalarına iliştirilmiş şekilde, bir sürü tatsız, çoğunlukla isimsiz notlar aldım. Bir tanesinin üzerindeki el yazısının, Charlie Illingworth'e ait olduğundan eminim. İlk proje yöneticim, on yıldan daha uzun bir süredir MAIN'de idi ve hâlâ bir ortak değildi. Notun üzerinde gayet belirgin bir kuru kafa ve kemik sembolü ile basit bir mesaj vardı: 'Bu komünist, gerçekten de şirketimizin bir ortağı mı?'

Bruno beni ofisine çağırdı: "Bu konu, başını biraz ağrıtabilecek gibi. MAIN oldukça muhafazakâr bir yerdir. Ama akıllı olduğunu düşündüğümü de bilmeni isterim. Torrijos buna bayılacak, umarım ona da bir kopya göndermişsindir. İyi. Bu ofiste, Torrijos'un bir sosyalist olduğunu düşünenlerin, işler gelmeye devam ettikçe hiçbir şey umurlarında değil."

Bruno her zamanki gibi haklı çıkmıştı. 1977 yılına gelmiştik ve Carter, Beyaz Saray'da idi. Kanal müzakereleri ciddi bir biçimde sürüyordu. MAIN'in rakiplerinden çoğu yanlış tarafı tutmuş ve Panama'dan atılmışlar ama bizim işimiz katlanmıştı. Ve ben de Graham Greene'nin *New York Kitap Kritikleri*'nde çıkan bir yazısını okumayı henüz bitirmiş, Panama Oteli'nin lobisinde oturuyordum.

Greene'nin 'Beş Cepheli Ülke' isimli makalesi, Panama Millî Muhafız kıtasındaki üst düzey subaylar arasındaki yolsuzluklar hakkında bir tartışmayı da içeren, gözü pek bir yazı idi. Yazar, generalin kendisinin de, yanındakilerden birçoğuna, daha iyi konutlar gibi özel haklar verdiğini kabul ettiğine dikkat çekiyordu. Çünkü 'Eğer onları ben memnun etmezsem, CIA edecek,' diyordu. Açık olan şuydu ki, ABD haber alma örgütü, Başkan Carter'ın isteklerini baltalamaya kararlı olup bunun için gerekirse anlaşma müzakerelerini sabote etmeleri için Panama'nın askerî erkânına rüşvet

vermeye hazırıdı.³¹ Çakalların, Torrijos'un etrafında dönmeye başladıklarını düşünmeden edemedim.

TIME veya *Newsweek* dergilerinden birinin 'Kişiler' bölümünde, Torrijos ile Greene'nin birlikte otururken çekilmiş bir fotoğrafını görmüştüm. Fotoğrafın altındaki yazı, yazarın özel bir misafir ve iyi bir dost olduğunu söylüyordu. Generalin, görünüşe göre güvendiği bu yazarın, böyle bir eleştiri yazması hakkında nasıl hissettiğini merak ettim.

Graham Greene'nin makalesi aklıma, 1972 yılında bir kahve masasında, Torrijos'un karşısında oturduğum o günle ilgili bir soru getiriyordu. O zaman, bu dış yardım oyununun ülkesini borç yükü ile zincirlerken, kendisini zengin etmek için var olan bir düzen olduğunu Torrijos'un bildiğini varsaymıştım. Bu sürecin, iktidardaki tüm insanların rüşvete açık oldukları varsayımı üzerine kurulu olduğunu ve bir kişisel çıkar beklentisi içinde olmayıp, onun yerine dış yardımı gerçekten insanların yarar için kullanma kararının ileride tüm sistemin devrilmesine neden olabilecek bir tehdit olarak algılanacağını bildiğine emindim. Dünya bu adamı gözlüyordu, eylemlerinin Panama'nın çok ötesine uzanan sonuçları vardı ve bu yüzden hafife alınamazdı.

Panama'ya verilen kredilerin ödenmesi imkânsız borçlara dönüşmek yerine fakirlere yardım için kullanılmasına şirketokrasi-nin nasıl bir tepki göstereceğini merak etmişim. Şimdi de Torrijos'un o gün yaptığımız anlaşmadan pişman olup olmadığını merak ediyordum. Bu arada, o anlaşmalar hakkında nasıl hissettiğimden pek emin değildim. ET rolümden geri adım atmıştım. Kendi oyunum yerine onunkini oynamış, daha fazla kontrata karşılık, dürüst olma konusundaki ısrarını kabul etmişim. Salt ekonomik açıdan bakınca, MAIN için çok akıllıca bir karar olmuştu. Yine de Claudine'in bana telkin ettikleriyle tutarlı değildi, küresel

31 Graham Greene, *General'i Tanımak (Getting to Know the General)*, New York, Pocket Books, 1984, sy. 89-90.

imparatorluğa yardımcı olmuyordu. Acaba şimdi çakalların salıverilmelerine mi neden olmuştu?

O gün Torrijos'un bungalovundan çıkarken, Latin Amerika tarihinin ölü kahramanlarla dolu olduğunu düşündüğümü hatırladım. Tanınmış kimseleri yozlaştırmak üzerine kurulu bir sistem, yozlaşmayı reddeden kişilere sıcak bakmaz.

Birden gözlerime inanamadım. Lobide tanıdık biri yürüyordu. O kadar şaşırmıştım ki, önce onun Humphrey Bogart olduğunu zannettim ama Bogart öleli çok oluyordu. Sonra, önümden salınarak geçen kişinin modern İngiliz Edebiyatı'nın büyük isimlerinden, *Gurur ve İhtişam*, *Komedyenler*, *Havana'daki Adamımız* ve yanımdaki masaya az önce bıraktığım makalenin yazarı olduğunu farkettim. Graham Greene bir an için tereddüt etti, etrafına bakındı ve çay salonuna yöneldi.

Arkasından bağırarak veya koşarak istediysen de kendimi tuttum. İçimden bir ses, yalnız kalmaya ihtiyacı olduğunu ve beni istemeyeceğini söyledi. *New York Kitap Kritikleri*'ni elime aldım ve biraz sonra kendimi çay salonunun kapısının önünde bulunca şaşırdım.

Sabah erken saatte kahvaltımı yapmış olduğumdan şef garson bana tuhaf bir bakış fırlattı. Etrafıma bakındım. Graham Greene, duvar dibindeki bir masada tek başına oturuyordu. Yanındaki masayı işaret ettim. "Bir kahvaltı daha almak için oraya oturabilir miyim?" dedim şef garsona.

Her zaman iyi bahşiş vermişimdir. Şef anlayışlı bir şekilde gülümseyerek beni masaya götürdü.

Yazar gazetesine dalmıştı. Kahve ile bir ballı çörek ısmarladım. Greene'nin Panama, Torrijos ve Kanal meselesi hakkındaki düşüncelerini öğrenmek istiyordum. Ama böyle bir konuşmayı nasıl başlatabileceğim hakkında da en ufak bir fikrim yoktu. O sırada, bardağından bir yudum almak için başını kaldırdı.

“Affedersiniz,” dedim.

Dik dik baktı ya da bana öyle geldi. “Evet?”

“Rahatsız ettiğim için özür dilerim. Ama siz Graham Greene’siniz, değil mi?”

“Evet,” deyip sıcak bir şekilde güldü. “Panama’da çoğu kişi beni tanımaz.”

En sevdiğim yazar olduğunu söyledikten sonra, MAIN’deki işim ve Torrijos ile görüşmelerim dâhil olmak üzere hayatımın kısa bir özetini verdim.

Bana ABD’nin Panama’dan çıkmasıyla ilgili bir makale yazan o danışman olup olmadığını sordu. “Yanlış hatırlamıyorsam, *Boston Globe*’da yayımlanmıştı.” Afallamıştım.

“Konumunuz göz önüne alınırsa, oldukça cesur bir hareket,” dedi. “Bana katılmaz mısınız?”

Masasına geçip, onunla bir buçuk saat kadar oturdum. Konuştuğça Torrijos’a ne kadar yakın hissettiğini fark ettim. Generalden bazen oğlundan bahseden bir baba gibi söz ediyordu.

“General benden ülkesi hakkında bir kitap yazmamı istedi,” dedi. “Ben de yazıyorum. Roman olmayacak. Yani benim tarzımın biraz dışında.”

Ona niye genellikle belgesel yerine roman tarzında yazdığını sordum.

“Roman daha güvenli,” dedi. “Konularım zaten genellikle tartışmalı. Vietnam. Haiti. Meksika Devrimi... Yayıncıların çoğu bu konular hakkında belgesel yayınlamaya çekinir.” Masanın üzerindeki *New York Kitap Kritikleri*’ni işaret etti. “Bu tip sözcükler çok zarar verebilir.” Sonra güldü. “Hem roman yazmayı seviyorum. Bana daha fazla özgürlük sağlıyor.” Bana baktı. “Önemli olan, bir şeyler ifade eden konular hakkında yazmaktır. Sizin kanal hakkındaki *Globe* makaleniz gibi.”

Torrijos'a karşı olan hayranlığı çok belirgindi. Öyle görünüyordu ki, Panama'nın devlet başkanı, bir yazarı da en az fakirleri ve kimsesizleri etkilediği kadar etkileyebiliyordu. Aynı derecede belirgin olan bir başka husus da şuydu ki Greene dostunun hayatı hakkında endişeliydi.

"Çok büyük bir iş," dedi heyecanla, "Kuzeyin Devi'ne meydan okumak." Üzüntüyle başını salladı. "Hayatı için endişeleniyorum." Gitme vakti gelmişti.

Yavaşça kalkıp elimi sıkarken "Fransa uçağımı kaçırmamalıyım," dedi. Gözlerimin içine baktı. "Siz neden bir kitap yazmıyorsunuz?" Cesaret verici bir şekilde başını salladı. "Bu sizin içinizde var. Ama unutmayın, önemli şeyler hakkında olsun." Arkasını dönerek uzaklaştı. Sonra durdu ve salona doğru birkaç adım attı. "Endişelenme," dedi. "General başarılı olacak. Kanalı geri alacak." Torrijos gerçekten de kanalı geri aldı.

Aynı yıl, 1977'de, Başkan Carter ile hem Kanal Bölgesi'ni hem de Kanal'ın kendisini Panama kontrolüne devreden yeni anlaşmaları imzaladı. Sonra da Beyaz Saray'ın, bu anlaşmaları onaylaması için meclisin ikna edilmesi gerekti. Bunu uzun ve çetin bir mücadeleye izledi. Son sayımda, Kanal Anlaşması bir oy farkla onaylandı. Muhafazakârlar intikam yeminleri ettiler.

Graham Greene'nin belgesel kitabı *Generali Tanımak* yıllar sonra yayımlandığında 'Dostum Omar Torrijos'un, Nikaragua, El Salvador ve Panama'daki dostlarına,'³² diye başlıyordu.

32 Graham Greene, *General'i Tanımak (Getting to Know the General)*, New York, Pocket Books, 1984.

İran'da Şahların Şahı

1975 ve 1978 arasında İran'ı sık sık ziyaret ettim. Bazen, Latin Amerika veya Endonezya ile Tahran arasında gidip geliyordum. Şahların Şahı, çalıştığımız diğer ülkelere göre çok daha farklı bir durum ortaya koymuştu.

Suudi Arabistan gibi, İran da petrol açısından zengin bir ülke olduğundan iddialı projelerini finanse etmek için borç almaya ihtiyacı yoktu. Ancak, İran'ın Suudi Arabistan'dan temel farkı, nüfusunun büyük çoğunluğunun Orta Doğulu ve Müslüman olmasına karşılık Arap olmayışı idi. Ek olarak, ülkenin hem içerde hem de komşuları ile olan ilişkilerinde, politik kargaşa dolu bir tarihi vardı. Dolayısıyla, orada değişik bir yaklaşımda bulunuldu, Washington ve iş dünyası el ele verip Şah'ı bir kalkınma sembolüne dönüştürmek için iş birliği yaptılar.

Tüm dünyaya, ABD'nin ticari ve politik çıkarları doğrultusunda demokratik bir dostu için neler yapabileceğini göstermek amaçlı büyük bir çabaya giriştik. Açık bir şekilde -antidemokratik unvanı ya da demokratik olarak seçilmiş başbakanına karşı- o kadar da açık olmayan CIA kökenli darbe gerçeği bir yana, Washington ve Avrupalı ortakları, Şah'ın hükümetini, güçlü bir Amerikan karşıtı akımın kendisini göstermeye başladığı Irak, Libya, Çin, Kore ve diğer ülkelerdekilere bir alternatif olarak sunmakta kararlıydılar.

Görünüşte Şah, yoksulların ilerici bir arkadaşı idi. 1962 yılında, büyük özel arazilerin parçalanıp köylü sahiplerine devredilmelerini emretti. Bir sonraki sene, geniş bir yelpazede sosyoe-konomik reformlar içeren Beyaz Devrim'i başlattı. OPEC'in gücü 1970'lerde büyüdüğü, Şah da giderek daha itibarlı bir dünya lideri

olmaya başladı. İran, aynı zamanda, Müslüman Orta Doğu'nun en kuvvetli askerî güçlerinden birim geliştirdi.³³

MAIN, kuzeyde Hazar Denizi kıyısındaki turistik alanlardan, güneyde Hürmüz Boğazı'na bakan askerî tesislere kadar, ülkenin her tarafındaki projelerin içindeydi. Çalışmalarımızın odak noktası, eskiden olduğu gibi, bölgesel gelişme potansiyellerini tahmin edip, sonra da bu tahminleri gerçekleştirecek endüstriyel ve ticari büyümeyi beslemek için gerekli olan enerjiyi sağlayacak elektrik, üretim, ulaşım ve dağıtım sistemlerini tasarlamaktı.

Zaman içinde, İran'ın önemli bölgelerinin çoğunu ziyaret ettim. Kirman'dan Bender Abbas'a çöl dağlarındaki eski kervan yollarını izledim. Eski kralların efsanevi sarayı ve eski dünyanın harikalarından biri olan Persepolis'in kalıntılarını gezdim. Şiraz, İsfahan ve Persepolis yakınlarında, Şah'ın taç giydiği muhteşem çadır kent gibi, ülkenin en ünlü ve görülmeye değer yerlerini dolaştım. Bu arada, bu ülke ve insanlarına karşı da içimde gerçek bir sevgi doğdu.

Dışardan bakıldığında İran, Hristiyan-Müslüman iş birliğine model olacak bir örnek gibi görünüyordu. Ancak, sakın görüntülerin ardında derin kızgınlıkların yatabileceğini kısa zamanda öğrendim.

1977'de bir gece geç vakit, oteldeki odama döndüğümde, kapımın altından atılmış bir not buldum. Emin adında bir adam tarafından yazıldığını fark edince şaşırdım. Onunla hiç karşılaşmamıştık ama bir hükümet toplantısı sırasında, bana onun ünlü bir radikal bölücü olduğu anlatılmıştı. Düzgün bir el yazısı ile yazılmış bir İngilizce ile beni belirtilen lokantada kendisiyle buluşmaya davet ediyordu. Ancak, bir de uyarı vardı: Sadece, İran'ın, 'benim pozisyonumdaki' çoğu insanın hiçbir zaman görmediği bir yanını keşfetmekle ilgileniyorsam gelmeliydim. Emin'in benim gerçek

33 William Shawcross, *Şah 'in Son Seferi: Bir Müttefikin Kaderi*. Şah'ın iktidara gelişi hakkında daha fazla bilgi için, bkz: H. D. S. Greenway, 'İran Komplosu' ('The Iran Conspiracy'), *New York Review of Books*, 23 Eylül 2003; Stephen Kinzer, *Şah'ın Tüm Adamları: Bir Amerikan Darbesi ve Orta Doğu Terörünün Kökleri*.

konumunun ne olduğunu bilip bilmediğini düşündüm. Büyük bir risk aldığımın farkındaydım ama bu gizemli kişiyle tanışmanın cazibesine de karşı geleliyordum.

Taksi beni, arkasındaki binayı görmemi engelleyecek kadar yüksek bir duvarın içindeki minik bir kapının önünde bıraktı. Uzun siyah bir tuvalet giymiş İranlı bir kadın beni içeriye alıp alçak tavanından sarkan süslü yağ lambalarının aydınlattığı bir koridor-
dan geçirdi. Koridorun sonunda, elmas gibi parıldayarak insanı kör eden bir odaya girdik. Gözlerim nihayet alıştığında duvarların yarı değerli taşlarla ve sedef kaplamalı olduğunu fark ettim. Lokantanın içi çok ince işlenmiş bronz avizelerdeki uzun beyaz mumlarla aydınlatılmıştı.

Usta bir elden çıktığı belli lacivert bir takım elbise giymiş, uzun boylu ve uzun, siyah saçlı bir adam yaklaşıp elimi sıktı. İngiliz okullarında okumuş bir İranlı olduğunu belli eden bir aksanla kendisini Emin olarak tanıttı. İlk dikkatimi çeken, bir bölücü radikale hiç de benzemediği idi. Beni, çiftlerin sessizlik içinde yemek yedikleri masaların yanından geçirip diğerlerinden ayrılmış bir köşeye götürdü ve burada rahatlıkla konuşabileceğimizi söyledi. Bu lokantanın gizli buluşmalara ev sahipliği yaptığı hakkında bir izlenime kapıldım. Bizimkisi, büyük olasılıkla, o akşamın tek romantik olmayan buluşmasıydı.

Emin çok kibardı. Görüşmemiz sırasında, beni kötü niyetleri olan biri olarak değil de sadece bir ekonomik danışman olarak gördüğü ortaya çıktı. Bir Barış Gönüllüsü olduğumu bildiğini, ona, ülkesini tanımak ve insanlarla kaynaşmak için her fırsatı değerlendirdiğim söylendiği için beni seçtiğini anlattı.

“Mesleğinizdeki diğer insanların çoğuna göre çok gençsiniz,” dedi. “Tarihimiz ve mevcut sorunlarımızla gerçekten ilgilisiniz. Siz bizim ümidimizsiniz.”

Hem Emin’in görüntüsü hem de lokantada başkalarının da olması beni bir ölçüde rahatlatmıştı. Java’da Rasy ya da Panama’da Fidel gibi insanların bana dostça yaklaşımlarına alışmıştım ve bunu hem

bir övgü hem de bir fırsat olarak kabul ediyordum. Ziyaret ettiğim yerler beni hep büyülediği için diğer Amerikalılardan farklı göründüğümü biliyordum. Kültürlerine gözünüzü, kulağınızı ve kalbinizi açarsanız, insanların size çok çabuk ısındıklarını keşfetmiştim.

Emin bana Yeşeren Çöl projesini bilip bilmediğimi sordu.³⁴ “Şah, çöllüğümüzün bir zamanlar verimli ovalar ve zengin ormanlar olduğuna inanıyor. En azından, öyle olduğunu iddia ediyor. Teorisine göre, Büyük İskender zamanında, bu topraklardan beraberlerinde milyonlarca keçi ve koyun olan büyük ordular geçmiş. Hayvanlar tüm otları ve diğer bitkileri yemiştir. Bu bitkilerin yok olması bir kuraklığa yol açmış ve sonuçta tüm bölge çöle dönüşmüştür. Şah’a göre, şimdi tek yapmamız gereken, milyonlarca ağaç dikmek. Ondan sonra da bir bakmışsın yağmurlar geri gelmiş ve çöl yeniden yeşermiş. Tabii, bu arada milyonlarca dolar harcamamız gerekecek.” Küçümser bir şekilde gülümsedi. “Ve sizinki gibi şirketler çok büyük kâr edecek.”

“Bu teoriye pek inanmıyorsunuz gibi geliyor bana.”

“Çöl bir semboldür. Onu yeşertmek tarımdan çok daha fazlasını gerektirir.”

Garsonlar, çok güzel sunulmuş İran yemekleriyle dolu tepsi-lerle geldiler. İznimi aldıktan sonra, Emin değişik tepsi-lerden birkaç çeşit seçti. Sonra bana geri döndü.

“Cesaretimi mazur görürseniz, Bay Perkins, size bir soru: Kendi yerlilerinizin -Kızılderililerin- kültürlerini yok eden nedir?”

Bunda, açgözlülük ve daha iyi silahlar da dâhil, birçok etme- nin rolü olduğunu söyledi.

“Evet, doğru. Bunların tümü. Ama hepsinden çok çevrenin yok edilmesine indirgenemez mi?” Sonra bana, ormanlar ve yabanöküzü gibi hayvanların yok edilince ve insanlar kendilerine ayrılan arazi- lere götürülünce kültürü oluşturan temellerin çöktüğünü anlattı.

34 Emin, Yeşeren Çöl Projesi ve İran hakkında daha fazla bilgi için, bkz: John Perkins, *Shapeshifting*, Rochester, Destiny Books, 1997.

“İşte burada da aynısı oluyor,” dedi. “Çöl bizim ortamımızdır. Yeşeren Çöl projesi bizim temel yapımızın yok olması tehdidini getiriyor. Bunun olmasına nasıl izin veririz?”

Ona, bildiğim kadarıyla bu projenin ardındaki fikrin kendi halkına ait olduğunu söyledim. Alaycı bir gülümsemeyle, bu fikrin ABD hükümeti tarafından Şah’ın kafasına sokulduğunu ve Şah’ın bu hükümetin sadece bir kuklası olduğunu söyledi.

“Gerçek bir İranlı böyle bir şeye asla izin vermez,” dedi Emin. Sonra da halkı -Bedeviler- ile çöl arasındaki ilişki hakkında uzun bir söyleve girdi. Birçok şehirlileşmiş İranlının tatilini çölde geçirdikleri gerçeğini vurguladı. Bütün aileyi alacak büyüklükte çadırlar kurup bir hafta veya daha uzun bir süre içinde yaşıyorlardı.

“Ben ve halkım çölün bir parçasıyız. Şah’ın, o demir yumruğu ile yönettiğini iddia ettiği insanlar çölden değiller. Çöl *biziz*.”

Sonra bana, çöldeki deneyimleriyle ilgili öyküler anlattı. Gece bittiği zaman beni o büyük duvardaki minik kapıya kadar geçirdi. Taksim dışarda bekliyordu. Emin elimi sıktı ve onunla zaman geçirdiğim için bana teşekkür etti. Genç yaşımı ve açık sözlülüğümü bir daha dile getirdi ve böyle bir konumda olmamın kendisine gelecek için ümit verdiğini ekledi.

“Sizin gibi biriyle vakit geçirmiş olmaktan dolayı son derece memnunum.” Elimi tutmaya devam ediyordu. “Sizden sadece bir iyilik daha isteyeceğim. Bunu laf olsun diye istemiyorum. Ama bu akşam beraberce geçirdiğimiz zamandan sonra, sizin için de anlamlı olacağını bildiğim için söylüyorum. Bundan çok şey kazanacaksınız.”

“Neymiş sizin için yapabileceğim şey?”

Sizi çok yakın bir arkadaşıyla, Şahların Şahı hakkında çok şey söyleyebilecek biriyle tanıştırmak istiyorum. Sizi şaşırtabilir. Ama sizi temin ederim, onunla buluşmakla vaktinizi boşa harcamış olmayacaksınız.”

İşkence görmüş bir adamın itirafları

Birkaç gün sonra, Emin beni arabayla Tahran'ın dışına çıkardı. Tozlu ve yoksul bir gecekondu mahallesinden ve eski bir deve yolundan geçip çölün kıyısına geldik. Güneş arkamızda batarken arabayı palmyelerle çevrili, çamurdan yapılmış bir grup küçük kulübenin yanında durdurdu.

“Marko Polo'dan yüzlerce yıl öncesine ait çok eski bir vaha,” diye açıkladı. Önümden, kulübelerden birine doğru yürüdü. “İçerideki adamın, sizin en saygın üniversitelerinizin birinden alınmış doktora derecesi vardır. Biraz sonra göreceğiniz nedenlerden ötürü, isimsiz kalması gerekiyor. Ona ‘Doktor’ diyebilirsiniz.”

Ahşap kapıya vurduğu zaman içeriden boğuk bir yanıt geldi. Emin kapıyı itip içeriye girmem için işaret etti. Sadece köşedeki alçak bir sehpanın üzerinde bulunan bir yağ lambasıyla aydınlanan penceresiz küçük bir odaydı. Gözlerim alıştığı zaman toprak zeminin İran halılarıyla kaplı olduğunu gördüm. Sonra bir adamın bulanık silüeti belirmeye başladı. Lambanın önüne, yüz hatlarını gizleyecek bir şekilde oturmuştu. Sadece, battaniyelere sarılmış ve başının etrafına bir şeyler sarmış olduğunu seçebiliyordum. Sehpa dışında odadaki tek eşya olan bir tekerlekli sandalyede oturuyordu. Emin, halının üzerine oturmamı işaret etti. Gidip adamı yumuşak bir şekilde kucaklarken kulağına birkaç kelime fısıldadı, sonra da dönüp yanıma oturdu.

“Size Bay Perkins'ten bahsetmiştim,” dedi. “Her ikimiz de sizi ziyaret etme fırsatını bulduğumuz için onur duyuyoruz, efendim.”

“Bay Perkins. Hoş geldiniz.” Alçak ve boğuk bir sesle ve neredeyse aksansız bir İngilizceyle konuşuyordu. Daha iyi duyabilmek

için öne doğru eğildim. “Karşınızdaki iflas etmiş bir adamdır,” dedi. “Her zaman böyle değildim. Bir zamanlar ben de sizin gibi güçlüydüm. Şah’ın yakın ve güvenilir bir danışmanıyım.” Uzun bir duraklama oldu. “Şahların Şahı, Kralların Kralı.” Ses tonu, kızgından öte üzüntülü gibi geldi.

“Dünya liderlerinin çoğunu şahsen tanıyordum. Eisenhower, Nixon, De Gaulle. Hepsi de bu ülkenin kapitalist cepheye geçmesinde yardımcı olmam konusunda bana güveniyordu. “Şah bana...”, öksürük de olabilecek ama bana gülüş gibi gelen bir ses çıkardı. “Ve ben de Şah’a güveniyordum. Dediklerine inanıyordum. İran’ın verdiği sözü yerine getireceğinden ve İslam dünyasını yeni bir çağa taşıyacağından emindim. Şah’ın, benim ve yerine getirmek için doğduğumuza inandığımız görevi yerine getirecek herkesin kaderi gibi görünüyordu.”

Battaniye yığını kıpırdadı, tekerlekli sandalye vızlar gibi bir ses çıkartıp hafifçe döndü. Artık adamın yüzünü profilden görebiliyordum. Tıraşsız sakalı ve o anda fark ettiğim, profilinin düzlüğü. Burnu yoktu! Bir anda ürperdiğimi hissedip nefesimi tuttum.

“Çok hoş bir manzara değil, değil mi, Bay Perkins? Ne yazık ki aydınlıkta göremiyorsunuz. Gerçekten grotesk bir manzara.” Yine, boğuk bir gülme sesi geldi. “Ama sizin de anlayacağınız gibi, isimsiz olarak kalmalıyım. Tabii ki, eğer uğraşırsanız kim olduğumu bulabilirsiniz ama o zaman da ölmüş olduğumu öğrenebilirsiniz. Ben resmî olarak artık yokum. Ama denemeyeceğinize eminim. Benim kim olduğumu bilmemeniz, siz ve aileniz için daha hayırlı. Şah’ın ve SAVAK’ın kolu uzundur.”

Sandalye vızlayarak eski konumuna döndü. Sanki o profili görmemem yapılan vahşeti ortadan kaldırıyor. Rahatladığımı hissettim. O zamanlar, bazı İslam kültürlerinde var olan bu âdeti bilmiyordum. Toplumun veya onun liderlerinin şeref veya haysiyetlerine leke düşürdüklerine inanılan bireyler, burunları kesilerek cezalandırılıyorlardı. Böylece, bu adamın yüzünün de açıkça gösterdiği gibi, hayat boyu damgalanıyorlardı.

“Bay Perkins, eminim sizi neden buraya davet ettiğimizi merak ediyorsunuzdur.” Tekerlekli sandalyedeki adam, cevabımı beklemeden devam etti. “Gerçek şu ki, kendine Şahların Şahı diyen bu adam, aslında şeytanın ta kendisidir. Babası sizin CIA’nız tarafından ve ne yazık ki benim de yardımımla, Nazi iş birlikçisi olduğu iddiası ile tahttan indirildi. Sonra da Musaddık rezaleti oldu. Bugünse Şah’ımız, kötülük konusunda, Hitler’i bile geride bırakma yolunda ilerliyor. Bunu da hükümetinizin bilgisi ve desteği ile yapıyor.”

“Neden?” diye sordum.

“Çok basit. O sizin Orta Doğu’daki tek gerçek müttefikiniz ve endüstri dünyası da petrol eksenini, yani Orta Doğu etrafında döner. Ha, tabii bir de İsrail var. Ama o da aslında size yarar sağlamak için çok ayak bağı oluyor. Üstelik orada petrol de yok. Politikacılarınız Yahudi oylarını yatıştırıp kampanyalarını finanse etmek için onların parasını almak zorundalar. Onun için, korkarım, İsrail’e muhtaçsınız. Ancak, anahtar İran’dır. Sizin Yahudilerden bile daha güçlü olan petrol şirketlerinizin bize ihtiyacı var. Şah’ımıza ihtiyacınız var ya da öyle olduğunu sanıyorsunuz, tıpkı Güney Vietnam’ın yozlaşmış liderlerine ihtiyacınız olduğunu sandığınız gibi.”

“Aksini mi söylüyorsunuz? İran, Vietnam’ın eş değeri mi?”

“Potansiyel olarak çok daha kötü. Aslında bu Şah, çok da uzun bir süre dayanamaz. İslam dünyası ondan nefret ediyor. Sadece Araplar da değil, her taraftaki Müslümanlar; Endonezya, ABD’deki Müslümanlar ama en çok da kendi halkı.”

Bir çarpma sesi geldi ve sandalyesinin yanına vurduğunu fark ettim. “O kötü biri! Biz İranlılar ondan nefret ediyoruz.” Sonra bir sessizlik oldu. Sanki tüm bunlar onu yorup takatsiz bırakmış gibiydi. Sadece derin nefes alışlarını duyabiliyordum.

“Doktor, mollalara çok yakındır,” dedi Emin sakın ve alçak bir sesle. “Buradaki dini gruplar arasında büyük bir dalgalanma var

ve bu, Şah'ın kapitalizminden çıkar sağlayan ticari kesimdeki bir avuç insan hariç tüm ülkeye yayılmış durumda.”

“Söylediklerinize inanıyorum,” dedim. “Ama buraya yapmış olduğum dört ziyaret sırasında böyle bir şeye tanık olmadığımı da söylemek zorundayım. Konuştuğum herkes Şah'ı seviyor ve ekonomideki yükselişten memnun gibi görünüyor.”

“Farsça bilmiyorsunuz,” dedi Emin. “Sadece bu işten en çok çıkarı olanlar tarafından söylenenleri duyuyorsunuz. ABD’de veya İngiltere’de okumuş olanlar, sonunda Şah için çalışırlar. Doktor bir istisnadır.”

Bir süre söyleyeceklerini tartar gibi durakladı. “Basınınız için de aynı şey geçerli. Onlar da sadece Şah'ın yakınları ve onun çevresindeki birkaç kişiyle konuşuyor. Tabii basınınızın büyük bir bölümü de petrol tarafından yönetiliyor. Onlar da duymak istediklerini duyup reklam verenlerinin okumak istediklerini yazıyorlar.”

“Tüm bunları size niye anlatıyoruz, Bay Perkins?” Doktor’un sesi, sanki konuşmak için gösterdiği gayret ve duygular, bu buluşma için toplayabildiği enerjiyi tüketmiş gibi daha da boğuklaşmıştı. “Çünkü sizi buradan gitmeniz ve şirketinizi de ülkemizden uzak durmak konusunda ikna etmeniz için inandırmaya çalışıyoruz. Burada çok para kazanacağınızı zannetseniz bile, bunun bir hayal olduğu konusunda sizi uyarmak istiyoruz. Bu hükümet uzun süre dayanmayacak.” Elini yine sandalyesine vurdu. “Ve onun yerine gelecek olan, size ve sizin gibilere acımayacaktır.”

“Paramızı alamayacağımızı mı söylüyorsunuz?”

Doktor bir öksürük nöbetine tutuldu. Emin, yanına gidip sırtını ovdu. Doktorun öksürmesi geçince onunla Farsça bir şeyler konuştu ve sonra da sandalyesine geri döndü.

“Bu görüşmeyi bitirmek zorundayız,” dedi Emin. “Sorunuzun cevabı olarak da evet, paranızı alamayacaksınız. Tüm işi yapacaksınız ama paranızı alma zamanı geldiğinde Şah gitmiş olacak.”

Dönüş yolunda Emin'e, onun ve Doktor'un neden MAIN'i öngördükleri bu finansal felaketten kurtarmak istediklerini sordum.

"Aslında, şirketinizin iflas ettiğini görmek bizi mutlu ederdi. Ama onun yerine, İran'dan gitmenizi tercih ederiz. Sizinki gibi tek bir şirketin bile gitmesi, bir akım başlatabilir. Umudumuz bu. Burada bir kan gölü istemiyoruz. Ama Şah mutlaka gitmeli ve bunu kolaylaştıracak her şeyi denemeye hazırız. Onun için de henüz vakit varken, Bay Zambotti'nizi buradan çıkmaya ikna etmeniz için Allah'a dua ediyoruz."

"Neden ben?"

"Akşam yemeğimiz sırasında, Yeşeren Çöl projesinden konuşurken gerçeğe açık olduğunuzu anlamıştım. Hakkınızdaki istihbaratımızın doğru olduğunu, yani iki dünya arasında, ortada kalmış biri olduğunuzu biliyordum."

Benim hakkımda gerçekten ne kadar şey bildiğini merak etmeden duramadım.

Bir kralın düşüşü

1978 yılında bir akşam, Tahran InterContinental Oteli'nin lobi-sindeki lüks barda yalnız başıma otururken omzumda bir el hissettim. Dönüp baktığımda, karşımda takım elbiseli, iri yapılı bir İranlı duruyordu.

“John Perkins! Beni hatırlıyor musun?”

Eski futbol oyuncusu hayli kilo almıştı ama sesini tanımamak mümkün değildi. On yıldan uzun süredir görmediğim, Middle-bury'den arkadaşım Ferhat karşımdaydı. Kucaklaşıp oturduk. Kısa süre içinde, benim ve işim hakkında her şeyi bildiği ortaya çıktı ve kendi işi hakkında konuşmak istemediği de.

“Sadede gelelim,” dedi ikinci biralarımızı ısmarlarken. “Yarın Roma'ya uçuyorum. Ailem orada oturuyor. Aynı uçağa senin için de bir bilet aldım. Burada işler sarpa sarıyor. Acil gitmen lazım.” Bir uçak bileti uzattı. Söylediklerini ciddiye aldım. Burada bir işim olabilirdi ama işimin bir parçası da beladan uzak durmak ve hayatta kalmaktı.

Roma'da, Ferhat'ın ailesiyle bir akşam yemeği yedik. Babası, bir zamanlar Şah'ın hayatını kurtarmak için bir suikastçi mermi-sinin önüne kendini atan İranlı emekli general, eski patronu hakkındaki hayal kırıklığından söz ederek, son yıllarda Şah'ın gerçek yüzünü, küstahlığını ve açgözlülüğünü gösterdiğinden söz etti. Orta Doğu'da hüküm süren nefretten Amerikan politikalarını (özellikle de ABD'nin İsrail'i, yozlaşmış liderleri ve zorba hükümetleri desteklemesini) sorumlu tutan General, Şah'ın da birkaç ay içerisinde gideceğini tahmin ediyordu.

“Biliyorsunuz,” dedi. “Bu isyanın tohumlarını 1950'lerin başlarında, Mussadık'ı devirdiğiniz zaman siz attınız. O zaman benim

gibi, siz de bunun çok akıllıca olduğunu düşünmüştünüz. Ama şimdi, başınıza -başımıza- bela oluyor.”³⁵

Dedikleri beni şaşkına çevirmişti. Emin ve Doktor’dan da benzer şeyler duymuştum ama bunları bir de bu adamdan işitmek olaya yeni bir boyut kazandırıyordu. Gerçi artık herkes İslami kökten dinci bir grubun varlığından haberdardı ama kendimizi, Şah’ın, halkın çoğunluğunun gözünde fazlasıyla popüler ve dolayısıyla politik olarak dokunulmaz olduğu konusunda ikna etmiştik. Fakat General ısrar ediyordu.

“Bir kenara yazıyorum,” dedi ciddi bir şekilde. “Şah’ın düşüşü sadece bir başlangıç olacak. Bu, İslam dünyasının nereye gittiğinin bir göstergesidir. Öfkemiz çok uzun zamandır için için yanmakta. Yakında patlayacak.”

Yemek boyunca Ayetullah Humeyni hakkında çok şey dinledim. Ferhat ve babası, onun fanatik Şii yanını desteklemediklerini açıkça belirttiler. Ama Şah’a karşı kazanmış olduğu başarılarından etkilendiklerini de gizlemediler. İsmi ‘Tanrı’dan ilham almış’ anlamına gelen bu kişinin, 1902’de Tahran yakınlarındaki bir kasabada, koyu Şii bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldiğini söylediler.

Humeyni, her ne kadar 1950’lerin başlarındaki Musaddık-Şah mücadelesine karışmamaya özellikle dikkat ettiyse de 1960’larda faal olarak Şah’a karşı çıkmış ve aşırı eleştirilerinden dolayı önce Türkiye’ye, ardından da Irak’taki kutsal Şii şehri Necef’e sürülmüş ve burada muhalefetin resmî lideri konumuna gelmişti. Buradan, mektuplar, yazılar ve teyp bantları göndermek suretiyle İran halkını direnmeye, Şah’ı devirmeye ve dine dayalı bir devlet yapısı kurmaya teşvik etmişti.

Ferhat ve ailesiyle yediğimiz o akşam yemeğinden iki gün sonra, İran’dan bombalama ve ayaklanma haberleri geldi. Ayetullah Humeyni ile mollalar, yakında kontrolü ele geçirmelerini sağlayacak saldırıya başlamışlardı. Ondan sonra, olaylar hızla gelişti. Ferhat’ın

35 Şah’ın iktidara gelişi hakkında daha fazla bilgi için, bkz: H.D.S. Greenway, ‘İran Komplosu’; Stephen Kinzer, *Şah’ın Tüm Adamları*.

babasının sözünü ettiği öfke, şiddetli bir İslami ayaklanma şeklinde patladı. Şah, Ocak 1979'da ülkesini terk edip Mısır'a kaçtı, sonra da kanser teşhisi ile New York'taki bir hastaneye yattı.

Ayetullah Humeyni'nin destekçileri, onun geri dönmesini talep ettiler. Kasım 1979'da, militan bir İslami grup, Tahran'daki ABD Elçiliği'ni ele geçirip 52 Amerikalıyı 444 gün rehin tuttu.³⁶ Başkan Carter, rehinelerin serbest bırakılmaları için pazarlık yapmaya çalıştı. Bu işe yaramayınca 1980'in nisan ayında bir askerî kurtarma harekâtını onayladı. Tam bir felakete dönüşen bu harekât aynı zamanda Carter'ın başkanlık tabutuna son çiviye çakan çekiç oldu.

ABD ticari ve politik gruplarınca uygulanan büyük baskılar, kanser hastası Şah'ı ABD'den ayrılmak zorunda bıraktı. Tahran'dan kaçtığı günden beri sığınacak yer bulmakta zorlanıyordu, tüm eski dostları ona sırt çevirmişti. Ama General Torrijos her zamanki şefkatini gösterip Şah'ın politikalarını hiç desteklememesine rağmen, ona Panama'da sığınma hakkı teklif etti. Bu ülkeye gelen Şah, bir süre önce yeni Panama Kanal Anlaşması müzakerelerinin yürütüldüğü yere yerleşti.

Mollalar ABD Elçiliği'ndeki rehinelere karşılık, Şah'ın geri verilmesini talep ettiler. Washington'da Kanal Anlaşması'na karşı çıkanlar da Torrijos'u yolsuzluk ve Şah ile iş birliği yaparak Amerikan vatandaşlarının hayatını tehlikeye atmakla suçlayıp Şah'ın, Ayetullah Humeyni'ye teslim edilmesini istediler. Ne gariptir ki, bu kişilerin çoğu, daha birkaç hafta öncesine kadar Şah'ın en sadık destekçileri arasındaydı. Sonunda Mısır'a dönmek zorunda kalan bir zamanların Şahların Şahı orada kanserden öldü.

Doktor'un tahminleri doğu çıkmıştı. Rakiplerinin çoğu gibi, MAIN de İran'da milyonlarca dolar kaybetti. Carter yeniden başkan seçilemedi; rehineleri kurtarma, mollaları devirme, İran'a yeniden demokrasi getirme ve Panama Kanalı meselesini düzeltme sözleri veren Reagan-Bush yönetimi başa geçti.

36 Ayetullah Humeyni hakkındaki *TIME* dergisi makaleleri, 12 Şubat 1979, 7 Ocak 1980 ve 17 Ağustos 1987.

Benim için, alınması gereken dersler çok açık ve netti. İran, ABD'nin dünyadaki rolü gerçeğini reddetmeye çalışan bir ülke olduğunu şüphe götürmez bir şekilde ortaya koymuştu. Şah ve ona karşı kabaran nefret dalgası hakkında bu kadar yanlış bilgilendirilmiş olmamızı anlamak mümkün değildi. MAIN gibi, ülkede ofisi ve personeli olan firmalarda çalışan bizler bile durumdan haberdar olamamıştık. NSA ve CIA'nın, 1972'deki buluşmamız sırasında bile Torrijos tarafınca bilinenleri gördüklerinden ama kendi haber alma birimlerimizin hepimizi kasıtlı olarak yanlış yönlendirdiklerinden emindim.

Kolombiya: Latin Amerika'nın kilit taşı

Suudi Arabistan, İran ve Panama, çekici oldukları kadar rahatsız edici örnekler olmakla birlikte, aynı zamanda kuralın istisnası olarak da öne çıkıyorlardı. İlk ikisi, büyük petrol rezervleri ve sonuncusu da kanalından dolayı alışılmışın dışındaydılar. Kolombiya'nın durumu ise daha tipik idi ve MAIN, oradaki muazzam bir hidroelektrik projesinin tasarım ve ana mühendislik firmasıydı.

Panamerikan ilişkilerinin tarihi üzerine kitap yazan Kolombiyalı bir profesör, bir zamanlar bana, Teddy Roosevelt'in, ülkesinin önemini anladığını söylemişti. Dediğine göre, eski bir Rough Rider³⁷ olan ABD Başkanı bir haritayı göstererek Kolombiya'yı "Güney Amerika kemerinin kilit taşı" olarak tanımlamıştı. Bu öyküyü hiçbir zaman doğrulatabadım ama gerçekten de haritaya baktığında Kolombiya, kıtanın tam üstündeki konumuyla, sanki kıtanın geri kalanını yerinde tutuyormuş gibi görünür. Tüm güney ülkelerini Panama Boynu'na ve dolayısıyla Orta ve Kuzey Amerika'ya bağlar.

Roosevelt, Kolombiya'yı gerçekten bu şekilde tanımladı mı bilmiyorum ama ülkenin kilit niteliğini anlayan birçok başkandan biriydi. ABD, yaklaşık 200 yıldan beri Kolombiya'yı bir kilit taşı ya da daha doğrusu, ticari ve politik açıdan güney yarım küreye giriş kapısı olarak görmekteydi.

Ülke, aynı zamanda doğal güzelliklerle de bezenmişti. Hem Atlantik hem de Pasifik kıyılarında palmiye dizili muhteşem plajlar, görkemli dağlar, Kuzey Amerika'nın batısındaki büyük ovalara rakip olabilecek pampalar ve biyolojik çeşitlilik açısından zengin,

37 1898'deki İspanyol-Amerikan Savaşı'nda çarpışan 1. Amerikan Gönüllü Süvari Birliği'ne verilen ad [ç.n.]

büyük yağmur ormanları... Halkının da yerel Tairona ırkından Afrika, Asya, Avrupa ve Orta Doğu'ya kadar uzanan çeşitli etnik kökenlerin fiziksel, kültürel ve sanatsal niteliklerini birleştiren kendilerine has bir özelliği vardı.

Latin Amerikan tarih ve kültüründe önemli bir rol oynayan Kolombiya, sömürge döneminde Peru'nun kuzeyi ile Kosta Rika'nın güneyi arasında kalan tüm İspanyol topraklarının genel valisinin mekânıydı. Altın yüklü büyük kalyonlar, paha biçilmez hazineleri, Şili ve Arjantin kıyılarından İspanya'daki limanlara götürmek için, Kolombiya'nın kıyı şehri Cartagena'dan yelken açarlardı. Bağımsızlık savaşlarının birçok önemli olayı Kolombiya'da geçmiştir; örneğin, Simón Bolívar komutasındaki güçler, İspanya kralı taraftarlarını 1819'da Boyacá Savaşı'nda yenmişlerdi.

Kolombiya, günümüzde Latin Amerika'nın en yetenekli yazar, artist, filozof ve diğer entelektüellerinin bazılarıyla birlikte, finansal olarak tutarlı ve göreceli olarak demokratik hükümetleri ile ün salmıştır. Aynı zamanda, Başkan Kennedy'nin Latin Amerika'daki ülke inşaatı programları için de bir model olmuştur. Guatemala'nın aksine, CIA yapımı olmayan ve Nikaragua'nın aksine hem sağcı diktatörlere hem de komünistlere alternatif olacak seçilmiş bir hükümete sahip olmuştur. Son olarak, güçlü Brezilya ve Arjantin dâhil başka birçok ülkenin aksine, Kolombiya, ABD'ye güvensizlik göstermemiştir. Uyuşturucu kartelleri lekesine rağmen Kolombiya'nın güvenilir müttefik imajı devam etmiştir.

Ne var ki Kolombiya tarihinin ihtişamı nefret ve şiddetle gölgelenmiştir. İspanya genel valisinin mekânı, aynı zamanda Engizisyon'un da evi idi. Muhteşem kaleler, malikâneler ve şehirler, Hintli ve Afrikalı kölelerin kemikleri üzerine inşa edilmişti. Altın kalyonlarından taşınan hazineler, kolay nakledilmek için eritilmiş kutsal nesneler ve sanat şaheserleri eski halkların kalplerinden sökülüyordu. Görkemli kültürler istilacıların kılıçları ve hastalıklarla yok olmuştu. Yakın geçmişte, 1945'te yapılan tartışmalı bir başkanlık seçimi, siyasi partiler arasında derin bir bölünmeye yol

açmış ve 200 binden fazla insanın yaşamını yitirdiği *La Violencia*'ya^{38 39} (1948-1957) neden olmuştu.

Tüm çelişki ve ironiye rağmen gerek Washington gerekse Wall Street, tarihsel olarak, Kolombiya'yı, Panamerikan ticari ve siyasi çıkarlarının korunması için vazgeçilmez bir konumda görmüştür. Bunun, Kolombiya'nın kritik coğrafik konumuna ek olarak, yarım küredeki liderlerin ilham ve rehberlik için başkent Bogota'yı takip ediyor olmalarının dışında, ülkenin hem kahve, muz, tekstil, mücevherat, çiçek, yağ ve kokain gibi ABD'de satılan birçok ürünün kaynağı hem de bizim ürettiğimiz mal ve hizmetlerin alıcısı olması da dâhil birçok nedeni vardır.

20. yüzyılın sonlarında Kolombiya'ya sattığımız en önemli hizmetlerden biri de mühendislik ve inşaat sektöründe uzmanlık idi. Kolombiya, çalıştığım birçok yere benziyordu. Ülkeyi yüklü miktarda borç altına sokacak projeler üretip sonra da bu projelerden elde edilen geliri ve kendi doğal kaynaklarını kullanarak bu borcu ödeme kapasitesinin olduğunu göstermek kolaydı. Dolayısıyla, enerji dağıtım ağları, otoyollar ve iletişim sistemlerine yapılacak büyük yatırımlar, Kolombiya'nın engin gaz ve petrol kaynaklarını barındıran ama gelişmemiş Amazon bölgelerini açmasını sağlayacak, bu projeler de borcun ve faizinin geri ödenmesi için gerekli geliri yaratacaktı.

Teori buydu ama dünya çapındaki gerçek emellerimizle tutarlı olan gerçek ise küresel imparatorluğun çıkarları için Bogota'yı boyunduruk altına almaktı. Benim işim ise diğer birçok yerde olduğu gibi büyük miktarda kredi için ortamı hazırlamaktı. Kolombiya'nın bir Torrijos'a sahip olma şansı yoktu, dolayısıyla şişirilmiş ekonomik ve elektrik yükü tahminleri üretmekten başka yapabileceğim bir şey olmadığı sonucuna vardım.

38 Gerard Colby ve Charlotte Dennet, *Amazon'un Fethi: Nelson Rockefeller ve Petrol Çağında Evangelizm*.

39 Kolombiya'da liberal popülist aday Jorge Eliecer Gaitán'ın öldürülmesi ile başlayan ve 'şiddet' olarak adlandırılan olaylar zinciri [ç.n.]

İşimle ilgili olarak ara sıra duyduğum suçluluk hissi dışında, Kolombiya benim için kişisel bir barınak haline geldi. Ann ile birlikte 1970'lerin başlarında orada birkaç ay geçirmiş, hatta Karayip sahilindeki dağlarda küçük bir kahve çiftliği için peşinat bile ödemiştik. Sanırım o dönemde birlikte geçirdiğimiz zaman, önceki yıllarda birbirimizde açtığımız yaraları iyileştirmeye en yaklaştığımız anlardı. Ama sonunda, yaralar çok derinleştiği için ülke ile gerçek tanışıklığım ancak evliliğimizin sona ermesinden sonra gerçekleşebildi.

MAIN'e 1970'lerde bir dizi hidroelektrik tesis ile ormanın derinliklerinden dağların tepelerindeki şehirlere enerji nakil hatları da dâhil olmak üzere, birçok altyapı projesi geliştirme ihalesi verilmişti. Benim de bir sahil şehri olan Barranquilla'da bir ofisim vardı ve hayatımda güçlü bir değişim nedeni olacak o güzel Kolombiyalı kadınla 1997 senesinde orada tanıştım.

Paula'nın -çoğu yabancıнын bir Kolombiyalı'dan beklemediği- uzun sarı saçları ve harikulade yeşil gözleri vardı. Anne ve babası kuzey İtalya'dan gelmişlerdi; o da soyunu takip ederek moda tasarımcısı olmuştu. Sonra da bir adım daha ileri gitmiş, tasarımlarının giysilere dönüştüğü küçük bir imalathane kurmuştu. Tasarımları, ülkesinde olduğu kadar, Panama ve Venezuela'daki lüks butiklerde de satılıyordu. Çok sevecen bir kişiliği vardı, biten evliliğimin ardından geçirdiğim bunalımları atlatmamda ve kadınlara karşı oldukça olumsuzlaşan tavırlarımanın bir kısmının üstesinden gelmemde bana yardımcı oldu. Aynı zamanda, işimde verdiğim kararların sonuçları hakkında da bana çok şey öğretti.

Daha önce de söylediğim gibi, yaşam, kontrolümüz dışında gelişen bir dizi rastlantıdan oluşur. Benim durumumda, bunların arasında, kırsal New Hampshire'da sadece erkeklerin devam ettiği bir okulda öğretmenlik yapan bir babanın oğlu olarak yetişmiş olmak, Ann ve onun Frank amcası ile tanışmış olmak, Vietnam Savaşı ve Einar Greve ile tanışmış olmak da vardı. Ancak, bu rastlantılarla karşılaştığımız zaman seçim yapmak durumunda kalırız.

Nasıl karşılık verdiğimiz ve rastlantılar karşısındaki eylemlerimiz belirleyici olur. Örneğin, o okulda başarılı olmak, Ann ile evlenmek, 'Barış Gönüllüleri'ne girmek ve bir ekonomik tetikçi olmaya karar vermek. Bu kararların tümü beni hayatta şu anda bulduğum konuma getirmişti.

Bir diğer rastlantı da Paula idi ve onun üzerimdeki etkisi, beni hayatımın akışını değiştirecek eylemlerde bulunmaya itecekti. Onu tanıyana kadar hep sistemin bir parçası olmuştum. Sık sık, kendimi, yaptıklarımı sorgularken bulmuş, bazen de suçluluk duymuştum. Ama her zaman sistem içinde kalmamı haklı çıkartacak bir bahane bulmuştum. Belki de Paula tam zamanında karşıma çıkmıştı. Zaten bir şeyler yapacaktım; Suudi Arabistan, İran ve Panama'daki deneyimlerim beni harekete geçmeye zorlayacaktı. Ama nasıl ki bir kadın, yani Claudine, ET'lerin saflarına katılmaya beni ikna etmekte etkili olmuşsa, bir diğeri, Paula da o sıralarda tam ihtiyacım olan şeydi. Kendimi sorgulamamı ve o rolü oynamaya devam ettiğim sürece, hiçbir zaman mutlu olamayacağımı görmemi sağladı.

Amerikan Cumhuriyeti'ne karşı küresel imparatorluk

“Açık konuşacağım,” dedi Paula bir gün, kahvede otururken. “Kızılderililer ve üzerine baraj yaptığın nehir boyunca yaşayan tüm çiftçiler, senden nefret ediyor. Şehirde yaşayan ve doğrudan etkilenmeyen insanlar bile, şantiyenize saldıran gerillalara sempati duyuyor. Hükümetiniz bu insanlara komünist, terörist ve uyuşturucu kaçakçısı diyor ama gerçek şu ki onlar sadece, aileleri senin şirketinin yok etmekte olduğu topraklar üzerinde yaşayan insanlar.”

Ona Manuel Torres'ten yeni bahsetmiştim. Manuel, bir MAIN mühendisi ve kısa bir süre önce hidroelektrik santral şantiyemizde gerillalar tarafından saldırıya uğrayan adamlardan biriydi. Bir Kolombiya vatandaşıydı ve ABD Dışişleri Bakanlığının o şantiyeye Amerikan vatandaşlarını göndermemizi yasaklayan kararından dolayı işe alınmıştı. Biz buna, “Kolombiyalılar Harcanabilir” doktrini diyorduk ve benim nefret etmeye başladığım bir görüşü sembolize ediyordu. Bu tip politikalara karşı olan duygularım, yaşamımı git-tikçe zorlaştırmaya başlamıştı.

“Manuel'in dediğine göre, adamlar AK-47'leriyle havaya ve ayaklarına doğru ateş etmişler,” dedim Paula'ya. “Anlatırken sakin gibi duruyordu. Ama neredeyse histeri nöbeti geçirecek gibi olduğunu biliyorum. Kimseye zarar vermemişler. Sadece o mektubu vermişler ve onları sandallarına bindirip nehirden aşağıya yollamışlar.”

“Aman Tanrım!” diye bağırdı Paula. “Zavallı adam çok korkmuş olmalı.”

“Tabii ki öyle. Manuel’e, adamların Kolombiya’nın en kötü şöhetli iki gerilla grubu olan FARC veya M-19’dan hangisine ait olduklarını düşündüğünü sordum.”

“Ve?”

“İkisi de değil,” dedi. Ama mektupta yazanlara inandığını da ekledi.

Paula, getirmiş olduğum gazeteyi alarak mektubu yüksek sesle okudu.

“Her gün, sadece hayatta kalabilmek için çalışan bizler, atalarımızın kanları üzerine yemin ederiz ki, nehirlerimizin üzerinde barajlar yapılmasına hiçbir zaman izin vermeyeceğiz. Bizler basit Kızılderililer ve Mestizolarız.⁴⁰ Topraklarımızın sular altında kalmasına seyirci kalmaktansa ölmeyi tercih ederiz. Kolombiyalı kardeşlerimizi uyarıyoruz: İnşaat şirketleri için çalışmaktan vazgeçin.” Gazeteyi masanın üzerine bıraktı. “Ona ne dedin?”

Bir an için duraksadım. “Bir seçeneğim yoktu. Resmî şirket politikasına uymak zorundaydım. Ona, bunun bir çiftçinin yazacağı bir mektuba benzeyip benzemediğini sordum.” Oturmuş, sabırla bana bakıyordu.

“Omzunu silkmekle yetindi.” Göz göze geldik. “Ah, Paula, bu rolü oynamaktan nefret ediyorum.”

“Sonra ne yaptın?” diye ısrar etti.

“Onu sindirmek için yumruğumu masaya indirdim. AK-47’li çiftçilerin ona mantıklı gelip gelmediklerini sordum. Sonra da AK-47’yi kimin icat ettiğini bilip bilmediğini sordum.”

“Biliyor muymuş?”

“Evet, ama cevabını zor duyabildim. ‘Bir Rus,’ dedi. Tabii, haklı olduğunu, mucitin Kızıl Ordu’da madalya almış Kalaşnikov

40 Amerika kıtalarında, Kızılderili ve Avrupalı karışımı olan insanları ifade eden terim [ç.n.]

adında bir komünist olduğunu söyledim. O notu yazanların komünistler olduğunu anlamasını sağladım.”

“Buna inanıyor musun?” diye sordu.

Bir an durdum. Bu soruya nasıl dürüstçe cevap verebilirdim? İran’ı ve Emin’in beni iki dünya arasında, ortada bir yerde kalmış bir kişi olarak tanımlamasını anımsadım. Bir anlamda, gerillalar saldırdığı zaman o kampta olmuş olmayı ya da gerillalardan biri olmayı istedim. Birden benliğimi garip bir duygu kapladı, Emin’i, Doktor’u ve Kolombiyalı asileri kışkandım. Onlar, idealleri olan insanlardı. Gerçek dünyaları seçmişlerdi, arada bir yerde, ne idüğü ve kime ait olduğu belirsiz toprak parçalarını değil.

“Yapacak bir işim var,” dedim sonunda.

Nazikçe güldü.

“Nefret ediyorum,” diye devam ettim. Yıllar boyunca sürekli gözümün önüne gelen insanları düşündüm. Tom Paine ve diğer Devrim Savaşı kahramanları, korsanlar ve öncüler. Onlar sınırlarda duruyorlardı, ortada değil. Fikirlerinin yanında durmuşlar ve sonuçlarını kabullenmişlerdi. “Her gün işimden biraz daha nefret ediyorum.”

Elimi tuttu. “İşinden mi?”

Gözlerimiz birbirine kenetlendi. Ne dediğini anlamıştım. “Kendimden.”

Elimi sıkıp, hafifçe başını salladı. Bunu söylemek bile beni birden rahatlatmıştı.

“Ne yapacaksın, John?”

Verecek bir cevabım yoktu. Rahatlama duygusu savunmaya dönüşmüştü. Bilinen bahaneleri sıraladım: İyi bir şeyler yapmaya çalışıyordum, sistemi içeriden değiştirmek için yollar arıyordum ve eskiden beri güvendiğim eğer ben gidersem, yerime daha kötü biri geleceği bahanesi. Ama bana bakışından, bunların hiçbirini

yutmadığını görebiliyordum. Daha da kötüsü, ben de yutmuyordum. Beni, temel gerçeği anlamaya zorlamıştı: Suç işimde değil, bende idi.

“Peki, sen?” diye sordum, sonunda. “Sen neye inanıyorsun?”

İç geçirip elimi bırakırken “Konuyu değiştirmeye mi çalışıyorsun?” diye sordu. Başımı salladım.

“Tamam,” diye onayladı. “Ama bir şartla. Bu konuya başka bir gün geri döneceğiz.” Eline bir kaşık alıp inceler gibi yaptı. “Gerillaların bazılarının Rusya ve Çin’de eğitildiklerini biliyorum.” Kahvesini karıştırdı, sonra da kaşığı yaladı. “Başka ne yapabilirler? Modern silahları ve sizin okullarınızdan çıkmış askerlerle savaşmayı öğrenmek zorundalar. Bazen, malzeme almaya para bulmak için kokain satıyorlar. Başka nasıl silah alabilirler? Çok zor şartlarla karşı karşıyalar. Sizin Dünya Bankanız kendisini savunmak için onlara yardım etmiyor. Aslında, onları bu duruma getiren o.”

Sütlü kahvesinden bir yudum aldı. “Davalarında haklı olduklarına inanıyorum. Elektrik sadece birkaç kişiye, Kolombiya’nın en zenginlerine yararlı olacak, binlercesi ise sizin o barajınız yüzünden zehirlenen su ve balıklardan dolayı ölecek.”

Bize -bana- karşı çıkan insanlar hakkında bu kadar sevecen bir şekilde konuştuğunu duymak ürpermeme neden oldu. Kollarımı ovuşturduğumu fark ettim.

“Gerillalar hakkında bu kadar çok şeyi nasıl biliyorsun?”

Daha kelimeler ağzımdan çıkarken içimden bir his cevabı bilmek istemediğimi söyledi.

“Onların bir kısmı ile aynı okula gittim,” dedi. Duraksadı, fincanını itti. “Erkek kardeşim onlara katıldı.”

İşte ortaya çıkmıştı. İçim boşalmış gibi hissettim. Onun hakkında her şeyi bildiğimi sanıyordum ama bu... Gözümün önünden, eve gelip karısını yatakta başka bir adamla bulan bir adamın hayali geçti.

“Peki, neden şimdiye kadar bir şey söylemedin?”

“Gereksiz gözüktü. Neden söyleyecektim ki? Gurur duyulacak bir şey değil.” Durdu. “Onu iki yıldan beri görmedim. Çok dikkatli olmak zorunda.”

“Hayatta olduğunu nasıl biliyorsun?”

“Bilmiyorum. Ama kısa bir süre önce hükümet, onun adını arananlar listesine koydu. Bu iyiye işaret.”

Yargılayıcı olma ya da savunmaya geçme dürtüsüne engel olmaya çalışıyordum. Kışkırdığımı fark etmeyeceğini ümit ettim. “Nasıl oldu da onlardan birine dönüştü?” diye sordum.

Şansıma, gözlerini kahve fincanına dikmişti. “Bir petrol şirketinin, sanırım Occidental idi, binasının önünde gösteri yaparken. Birkaç düzine arkadaşıyla birlikte, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan bir yerli kabilenin toprakları üzerindeki sondaj çalışmalarını protesto ediyorlardı. Üzerlerine saldıran askerler tarafından dövülüp hapse atıldılar. Dikkatini çekerim, yaptıkları hiçbir şey yasa dışı değildi, sadece o binanın önünde dururken pankart sallayıp şarkı söylüyorlardı.” Yanındaki pencereden dışarıya baktı. “Onu neredeyse altı ay hapiste tuttular. Orada olanları bize hiç anlatmadı ama çıktığında bambaşka bir insan olmuştu.”

Bu, Paula ile yapacağımız benzer birçok konuşmanın ilkiydi ve şimdi biliyorum ki bu konuşmalar ileride olacaklara ortam hazırlıyordu. Kalbim parçalanıyordu ama hâlâ cüzdanım ve 10 sene önce, 1968’de, NSA’nın profilimi çıkartırken belirlediği diğer zaaf larım tarafından yönetiliyordum. Paula bunu görmeye ve korsanlarla diğer asilere olan tutkumun ardındaki daha derin duygularıyla yüzleşmeye beni zorlayarak kurtuluşa giden yola girmeme yardım etti.

Kendi kişisel ikilemlerimin yanı sıra Kolombiya’da geçirdiğim süre, eski Amerikan cumhuriyeti ile yeni küresel imparatorluk arasındaki ayrımı anlamam için de bana yardımcı oldu. Cumhuriyet, dünyaya umut sunmuştu. Maddi olmaktan öte, ahlakî ve felsefî bir temeli vardı. Herkese eşitlik ve adalet kavramları üzerine

kurulmuştu. Ama gerçekçi de olabiliyordu; sadece ütöpik değil, aynı zamanda yaşayan, nefes alan, yüce gönüllü bir varlıktı. Ezilmişleri bağrına basıp himaye edebiliyordu. Bir esin kaynağı ve aynı zamanda yabana atılamayacak bir güçtü; gerektiği zaman, İkinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi, ilkelerini savunmak için harekete geçebiliyordu. Cumhuriyeti tehdit eden büyük şirketler, bankalar ve bürokrasi gibi kurumlar, dünyada köklü değişiklikler gerçekleştirmek için de kullanılabilirdi. Bu tip kurumlar, eğer isteseler, hastalıklara, açlığa ve hatta savaşılara son vermek için gerekli iletişim ağlarına ve ulaşım sistemlerine sahipti.

Küresel imparatorluk ise cumhuriyetin can düşmanı idi. Ben-cil, çıkarıcı, açgözlü ve maddiyatçı, merkantilist⁴¹ bir sistemdi. Kendisinden önceki imparatorluklar gibi, kollarını sadece kaynak biriktirmek ve görünen her şeyi toplayıp doymak bilmeyen ağzına tıkmak için açıyordu. Yöneticilerinin daha fazla güç ve zenginlik kazanmaları için gerekli gördüğü her yolu kullanıyordu.

Tabii, bu ayrımı anlamak için çabalarken kendi rolüm hakkında da daha net bir fikir sahibi oldum. Claudine beni uyarmıştı, MAIN'in önerdiği işi kabul edersem benden beklenenlerin ne olacağını dürüstçe anlatmıştı. Yine de bunun altında yatanları anlamam için, Endonezya, Panama, İran ve Kolombiya gibi ülkelerde çalışmam gerekmişti. Ve bir de Paula gibi bir kadının sabrı, sevgisi ve kişisel öyküleri.

Amerikan cumhuriyetine sadıktım ama bu yeni ve ince emperyalizm oyunları ile yapmaya çalıştığımız, Vietnam'da askerî olarak başarmaya çalıştığımızın finansal eş değeri idi. Güneydoğu Asya bize orduların sınırları olduğunu anlattığında ekonomistlerin yanı sıra daha iyi bir plan yapmak olmuş ve yabancı yardım kuruluşları ile onlara hizmet eden -daha doğrusu onlar tarafından hizmet edilen- özel müteahhitler de bu planı uygulamakta ustalaşmışlardı.

41 Ülkenin refahını, sahip olduğu altın, gümüş vb. değerli madenlere bağlayan, ülkedeki değerli maden yataklarının işletilmesine önem veren ve ihracatı artırıp ithalatı azaltmaya çalışan iktisat öğretisi. [ç.n]

Gittiğim her ülkede, ABD şirketleri için çalışan erkek ve kadınların -her ne kadar resmen ET ağının bir parçası olmasalar da- komplo teorilerinde öngörülenlerden çok daha zararlı bir şeyin içinde yer aldıklarını gördüm. MAIN’de çalışan birçok mühendis gibi, eylemlerinin sonuçlarından habersiz olan bu insanlar, şirketleri için ayakkabı ve otomotiv parçaları imal eden imalathane ve fabrikaların, yoksulları Orta Çağ’daki derebeylikleri ya da güneydeki plantasyonları anımsatan bir esarete daha da gömmek yerine, onlara yardım ettiğine inanıyorlardı. Daha önceki sömürü örneklerinde olduğu gibi, modern serfler veya köleler de Avrupa’nın kovuklarında, Afrika ormanlarında ya da Amerika’nın vahşi sınır bölgelerinde yaşayan talihsiz kişilerden daha iyi durumda olduklarına inandırılmışlardı.

MAIN’de devam etmem veya işi bırakıp gitmem hakkındaki mücadele açık bir meydan savaşı haline gelmişti. Vicdanımın bırakıp gitmek istediği konusunda şüphe yoktu ama iş adamı kimliğim olarak algıladığım o diğer taraf, o kadar emin değildi.

Bir yandan da kendi imparatorluğum büyümeye devam ediyordu; çeşitli portföylerime ve egoma, işçiler, ülkeler ve hisse senetleri ekleyip duruyordum. Paranın, hayat tarzının baştan çıkarıcılığına ve gücün getirdiği adrenaline ek olarak, sık sık Claudine’in, bir kere girersem, bir daha asla çıkamayacağıma dair yaptığı uyarıyı hatırlıyordum.

Paula buna dudak büktü. “O ne bilir ki?”

Claudine’in birçok şey hakkında haklı olduğunu hatırlattım.

“O uzun zaman önceydi. Hayatlar değişir. Hem, ne fark eder ki? Kendinden memnun değilsin. Claudine veya bir başkası, olayları daha da kötüleştirmek için ne yapabilir ki?”

Bu, Paula’nın sık sık kullandığı bir savdı ve sonunda ben de bunu kabul ettim. Ona ve kendime, tüm o para, macera, şan ve şöhretin artık kargaşa, suçluluk duygusu ve strese değmediğini itiraf

ettim. Bir MAIN ortağı olarak gittikçe zenginleşiyordum ve biraz daha kalırsam temelli olarak kapana kısılacağımı biliyordum.

Bir gün, Cartagena'daki sayısız korsan saldırısına göğüs germiş eski İspanyol kalesinin yanındaki plajda gezinirken, Paula o ana kadar aklıma gelmeyen bir yaklaşım önerdi. "Bildiklerin hakkında hiçbir zaman bir şey söylemezsen ne olur?" diye sordu.

"Yani... Sessiz mi kalayım?"

"Aynen öyle. Onlara peşinden gelmeleri için bir neden verme. Hatta seni yalnız bırakmaları, suyu bulandırmamaları için elinden geleni yap."

Çok mantıklı bir fikirdi. Bunu niye daha önceden düşünemedim diye de merak ettim. Kitap yazarak ya da herhangi başka bir şekilde gerçekleri açıklamak gibi bir niyetim yoktu. Bir Haçlı olmayacaktım; onun yerine, hayattan zevk almaya çalışan, keyif için seyahat eden, sade bir insan olacaktım. Belki Paula gibi biriyle bir aile bile kurabilirdim. Bu işten artık sıkılmıştım, sadece çıkmak istiyordum.

"Claudine'in sana öğrettiği her şey bir kandırmaca," diye ekledi Paula. "Hayatın bir yalan." Küçümser bir şekilde güldü. "Son zamanlarda öz geçmişine hiç göz attın mı?" Atmadığımı itiraf ettim.

"Bir bak," diye öğütledi. "Geçen gün İspanyolca kopyasını okudum. İngilizce olanına benziyorsa, eminim çok ilginç bulacaksın."

Yanıltan Öz geçmiş

Ben Kolombiya'da iken, Jake Dauber'ın MAIN'in başkanlığından istifa ettiği haberi geldi. Beklenildiği gibi, Yönetim Kurulu Başkanı ve CEO Mac Hall, Dauber'ın yerine Bruno'yu getirdi. Boston ve Barranquilla arasındaki telefon hatları o gün çıldırdı. Herkesin beklentisi kısa bir süre içinde benim de terfi ettirileceğim idi, ne de olsa Bruno'nun en güvendiği adamlarından biriydim.

Bu değişiklikler ve söylentiler, benim de kendi durumumu gözden geçirmem için ek bir bahane oldu. Hâlâ Kolombiya'da iken Paula'nın önerisine uyup öz geçmişimin İspanyolca çevirisini okudum. Ve hayretler içinde kaldım. Boston'a dönünce hem İngilizce aslını hem de şirket dergisi *MAINLINES*'in Kasım 1978 sayısını çıkarttım, o sayıdaki 'Uzmanlar MAIN Müşterilerine Yeni Hizmetler Sunuyor' başlıklı makale benden söz ediyordu.

Bir zamanlar o öz geçmişten ve makaleden büyük gurur duymuştum ama şimdi onlara Paula'nın gözüyle bakınca, sadece artan bir kızgınlık ve üzüntü hissediyordum. Bu belgelerde ifade edilenler bilinçli bir aldatmaca hatta yalandı. Bu belgelerin, içinde yaşadığımız zamanı ve küresel imparatorluğa doğru gidişimizi simgeleyen bir gerçekliği de içeren daha derin bir anlamı da vardı: Ardında yatan gerçeği maskeleymeye yönelik, sadece görünüme dayalı bir stratejiyi temsil ediyorlardı. Garip bir şekilde, hayatımın da öyküsünü simgeliyorlardı: Sentetik bir yüzeyin üzerine çekilmiş parlak bir cila.

Öz geçmişimde yazanların sorumluluğunun büyük bir kısmının bana ait olduğunu bilmek beni oldukça rahatsız ediyordu. Standart şirket prosedürleri uyarınca hem temel öz geçmişimi hem de hizmet ettiğim müşteriler ve yapılan işin türünü de içeren bir dosyayı

sürekli olarak güncellemem gerekiyordu. Eğer bir pazarlama elemanı veya proje müdürü beni bir teklifin içine katmak veya özelliklerimi başka bir şekilde kullanmak isterse, bu bilgileri o andaki ihtiyacına cevap verecek şekilde vurgulayarak kullanabilirdi.

Bu kişi, örneğin, benim Orta Doğu'daki deneyimlerimi ya da Dünya Bankasına veya diğer uluslararası etkinliklerde yaptığım sunumları öne çıkartmak isteyebilirdi. Bunu yapacağı zaman, değiştirilmiş öz geçmişimi yayımlamadan önce benim onayımı alması gerekiyordu. Ancak, diğer birçok MAIN çalışanı gibi ben de çok sık yolculuk ettiğimden, istisnalar sıkça yapıldı. Dolayısıyla, her ne kadar belirtilen bilgiler dosyamda varsa da Paula'nın göz atmamı önerdiği öz geçmişim ve onun İngilizce karşılığı benim için tümüyle yeniydi.

İlk bakışta, öz geçmişim yeterince masum görünüyordu. 'Deneyim' başlığı altında ABD, Asya, Latin Amerika ve Orta Doğu'daki büyük projelerin sorumlusu olduğumu söylüyor ve proje tiplerini sıralıyordu: Kalkınma planlaması, ekonomik tahminler, enerji ihtiyaç tahminleri gibi. Bu bölüm Ekvador'da Barış Gönüllüleri nezdinde yapmış olduğum çalışmaları anlatarak bitiyordu, ancak, 'Barış Gönüllüleri'ne hiçbir atıfta bulunmayarak benim, tuğla yapan cahil And köylülerinin kurduğu küçük bir kooperatife yardım eden bir gönüllü olmak yerine, bir inşaat malzemeleri firmasının genel müdürü olduğum izlenimini yaratıyordu.

Bunu, uzun bir müşteri listesi takip ediyordu. Bu listede Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (Dünya Bankasının resmî adı), Asya Kalkınma Bankası, Kuveyt Hükümeti, İran Enerji Bakanlığı, Suudi Arabistan'daki Arap-Amerikan Petrol Şirketi (ARAMCO), Instituto de Recursos Hidráulicos y Electrificación, Perusahaannya Umum Listrik Negara ve daha birçokları yer almıştı. Ama asıl dikkatimi çeken en son madde oldu: ABD Hazine Bakanlığı, Suudi Arabistan Krallığı. Her ne kadar dosyamın bir parçası olsa da o listenin basılabilmiş olması hayret verici idi.

Öz geçmişimi bir an için bir yana bırakarak, *MAINLINES*'teki makaleye döndüm. Yazarıyla yaptığım görüşmeyi gayet net olarak anımsıyordum, çok yetenekli ve iyi niyetli genç bir kadındı. Makaleyi yayımlamadan önce, onayım için bana vermişti. Bu kadar gururumu okşayıcı bir yazı yazdığı için ona minnet duymuş ve derhal onaylamıştım. Bir kez daha sorumluluk benimdi. Yazı şöyle başlıyordu:

'Masaların ardındaki yüzlere bakınca, Ekonomik ve Bölgesel Planlamanın, MAIN'deki, en yeni kurulan ve hızlı büyüyen bölümlerden biri olduğunu söylemek zor değil. Ekonomi grubunun kurulmasında her ne kadar birçok kişinin etkisi olduysa da bunun gerçekleşmesi, temelde bir kişinin, şu anda grubun başı olan John Perkins'in çabaları sayesinde olmuştur.

Ocak 1971'de yük tahmin şefinin yardımcısı olarak işe alınan John, o zamanlar MAIN'de çalışan az sayıda ekonomistten biri idi. İlk görevinde bir elektrik ihtiyaç çalışması yapmak üzere, 11 kişilik bir ekibin parçası olarak Endonezya'ya gönderilmişti.'

Makale, iş geçmişimin kısa bir özetini verip, nasıl 'Ekvador'da üç sene geçirdiğimi' anlatıyor ve şöyle devam ediyordu:

'John Perkins'in, o zamanlar Ekvador'un Paute şehrinde MAIN'in bir hidroelektrik projesinde çalışmakta olan Einar Greve (sonradan MAIN'den ayrılıp Tucson Gaz ve Elektrik şirketinin başına geçen eski bir çalışanımız) ile tanışması bu döneme rastlar. İkisi arasında gelişen dostluk ve devam eden haberleşme sonucu John'a MAIN'de bir iş teklif edildi.

Yaklaşık bir sene sonra John, yük tahmin şefi oldu ve müşteriler ve Dünya Bankası gibi kuruluşlardan gelen taleplerin artmasıyla, MAIN'de daha fazla ekonomiste gereksinim olduğunu fark etti.'

Her iki belgedeki ifadelerin hiçbirisi açıkça yalan değildi. Her ikisinin de arkasındaki bilgiler dosyamdaki kayıtlarda vardı. Ama gerçeğin çarpıtılıp yumuşatılmış bir şeklini sunuyorlardı. Ve resmî belgelere tapan bir kültüre ait olduklarından yaptıkları çok daha kötüydü.

Açık yalanlar çürütülebilir. Hâlbuki açık aldatmacalara değil de gerçek kırıntılarına dayanan ve diğer kuruluşların, uluslararası bankaların ve hükümetlerin güvenini kazanmış bir kuruluşun ürünü olan bu ikisi gibi belgeleri çürütmek imkânsızdır.

Bu durum, öz geçmişim için özellikle geçerliydi; çünkü o, makale gibi, bir dergide çıkan bir söyleşi değil, resmî bir belgeydi. Öz geçmişin altında ve o öz geçmişin parçası olacağı her teklif dosyasının ve raporun kapağında görünen MAIN ambleminin uluslararası iş dünyasında hatırı sayılır bir ağırlığı vardı. Bu, en az doktorların ve avukatların ofislerinde asılı duran diplomalardakiler kadar güven veren bir mühürdü.

Bu belgeler beni yerkürenin her tarafına yolculuk eden ve dünyayı daha uygar ve zengin bir yer yapacak çeşitli çalışmalar yürüten çok başarılı bir ekonomist ve saygın bir danışmanlık firmasında bir bölüm müdürü olarak resmediyordu. Aldatmaca söylenilende değil, söylenilmeyendeydi. Eğer dışarıdan biri gibi objektif bir şekilde bakacak olsaydım, atlananların birçok soruyu da beraberinde getirdiğini kabul etmek zorunda kalırdım.

Örneğin, NSA tarafından işe alınmam veya Einar Greve'in ordu ile bağlantısı ve NSA bağlantı göreviyle ilgili hiçbir şey söylenmemişti. Tabii ki, şişirilmiş ekonomik tahminlerde bulunmam için inanılmaz derecede baskı altında olduğum ya da işimin aslında Endonezya ve Panama gibi ülkelerin hiçbir zaman ödeyemeyecekleri büyüklükte borçlar ayarlamak olduğu hakkında da bir şey yoktu. Selefim Howard Parker'ın dürüstlüğüne herhangi bir övgü olmadığı gibi, benim yük tahmin şefi olma nedenimin, Howard gibi doğru olduğuna inandıklarımı söyleyip kovulmak yerine, patronlarımın istediği yanlı sonuçları vermeye razı gelişim olduğundan da söz edilmemişti. Ama en şaşırtıcı olanı, müşteri listemin altındaki o son madde idi: ABD Hazine Bakanlığı, Suudi Arabistan Krallığı.

İnsanların o satırı nasıl yorumlayacaklarını merak ediyordum. ABD Hazine Bakanlığı ile Suudi Arabistan arasındaki ilişkinin ne olduğunu pekâlâ sorabilirlerdi. Bazıları bunu belki de bir yazım hatası zannedecekti, yanlışlıkla beraber basılmış iki ayrı satır.

Ama okuyanların çoğu, gerçeği, yani bu lafın çok belli bir nedenden ötürü oraya konulmuş olduğunu asla tahmin edemeyecekti. O laf, içinde çalıştığım ortamın duayenlerinin, dünya tarihini değiştirmesine rağmen gazetelere hiç yansımayan yüzyılın anlaşmasını yaratan ekibin bir parçası olduğumu anlamaları için oradaydı. Amerika'ya sürekli petrol sağlanmasını garantileyen, Suud Hanedanı'nın hükümranlığını koruyan ve Usame bin Ladin'e finansal destek sağlanmasıyla Uganda'nın İdi Amin'i gibi uluslararası suçluların korunmasına yardım eden bir anlaşmanın yapılmasında katkım olmuştu. Öz geçmişimdeki o tek satır, konuyu bilenler içindi. MAIN'in baş ekonomistinin, söylediklerini yapabilecek biri olduğunu ifade ediyordu.

Mainlines makalesindeki son paragraf, yazarın kişisel bir gözlemiydi ve nazik bir noktaya dokunuyordu:

'Ekonomik ve Bölgesel Planlama bölümü çok hızlı büyüdüğü halde John, işe alınan her kişinin çalışkan bir profesyonel olmasının onun şansı olduğunu düşünüyor. Söyleşimiz sırasında, çalışanlarına duyduğu ilgi ve onlara olan desteği ise takdire değer bir şekilde açıkça ortadaydı.'

İtiraf etmeliyim ki, kendimi hiçbir zaman gerçek bir ekonomist gibi düşünmemiştim. Boston Üniversitesi'nden pazarlama ağırlıklı işletme üzerine bir lisans derecesi ile mezun olmuşum. Matema-tiğim ve istatistiğim her zaman kötüydü. Middlebury Koleji'nde Amerikan Edebiyatı okumuştum, yazmak bana kolay geliyordu. Dolayısıyla, baş ekonomist ve Ekonomik ve Bölgesel Planlama Müdürü olmamı ekonomi ya da planlama becerilerim yerine, patronlarının ve müşterilerimin istediği tip araştırmaları ve sonuçları sunma konusundaki hevesliliğime ve kişileri yazı yolu ile ikna et-medeki doğal becerime bağlamak daha doğru olurdu. Bunlara ek olarak, çoğu lisansüstü, birkaçı da doktora dereceli çok yetenekli kişileri işe alacak kadar da akıllıydım; böylece, işimin teknik yönlerini benden çok daha fazla bilen bir kadro oluşturmuştum. O makalenin yazarının "çalışanlarına duyduğu ilgi ve onlara olan desteği ise takdire değer" demesine şaşmamak gerek.

Bu iki belgeyi ve benzer birkaçını daha masamın çekmece-
sinde tutup sık sık onlara bakıyordum. Sonradan, kendimi bazen
çalışanlarımın masaları arasında dolaşıp benim için çalışan bu
insanlara bakarken ve hem onlara yaptıklarım hem de zengin ile
yoksul arasındaki uçurumun daha da büyümesinde hepimizin oy-
nadığı rol hakkında suçluluk duyarken buldum. Ben ve çalışanla-
rım birinci sınıf otellerde kalıp en iyi lokantalarda yerken ve kişi-
sel portföylerimizi her gün biraz daha büyütürken her gün açlıktan
ölenleri düşünüyordum.

Yetiştirdiğim insanların şimdi ET saflarına katılmış oldukla-
rını düşündüm. Onları ben getirmiş, işe almış ve eğitmiştim. Ama
benim girdiğim zamanki gibi olmamıştı. Dünya değişmiş, şirke-
tokrasi ise ilerlemişti. İşimizde artık daha iyi ve daha zararlıydık.
Benim için çalışan kişiler benden daha farklıydılar. Onların ya-
şamlarında NSA yalan makineleri ya da Claudineler olmamıştı.
Küresel imparatorluğun misyonunu gerçekleştirmek için yapma-
ları gerekenin ne olduğunu onlara birileri anlatmamıştı. Ekonomik
Tetikçi, hatta ET lafını duymamışlar, bu işten hayatları boyunca
çıkamayacakları onlara söylenmemişti. Onlar işi sadece benim
örneğimden, ödüllendirme ve cezalandırma sistemimden öğren-
mişlerdi. Benim istediğim tip araştırmaları ve sonuçları üretme-
leri gerektiğini biliyorlardı. Maaşları, Noel primleri, aslında işleri
beni memnun etmelerine bağlıydı.

Ben de yüklerini hafifletmek için aklıma gelen her şeyi yap-
mıştım. İyimser tahminlerin, büyük kredilerin ve GSMH'yi artı-
rıp dünyayı daha iyi bir yer yapacak sermaye girdilerinin önemi
hakkında, onları ikna etmek için yazılar yazmış, konferanslar ver-
miş ve mümkün olan her fırsatı değerlendirmiştim. Kandırmaca ve
tehdidin, daha belirsiz ve yumuşak bir beyin yıkama şekline dö-
nüştüğü bu noktaya gelmek için 10 yıldan az bir süre gerekmişti.

Şimdi ise masalarında oturmuş, Boston'ın Back Bay'ine ba-
kan bu insanlar, küresel imparatorluğun amaçlarına hizmet etmek
için dünyaya açılıyorlardı. Nasıl Claudine beni yaratmışsa, ben de

onları yaratmıştım. Ama benden farklı olarak, onların olan bitenden haberleri yoktu.

Tüm bunları düşünüp kafa yorarak uykusuz çok gece geçirdim. Paula'nın öz geçmişimi gündeme getirmesi Pandora'nın Kutusu'nu açmıştı ve çalışanlarımla saflıklarını kıskanıyordum. Onları bilerek kandırılmış, bu sayede kendi vicdanlarına karşı korumuştum. Benim peşimi bırakmayan etik sorunlarla baş etmek zorunda değillerdi.

İş hayatında dürüstlük ile görüntü ve gerçeklik konularında da oldukça düşündüm. Herhalde, dedim kendi kendime, tarihin başlangıcından beri insanlar birbirlerini kandırmıştır. Efsaneler ve folklor, çarpıtılmış gerçekler ve dolandırıcılıkları anlatan öyküler ile doludur: hilebaz halı tüccarları, açgözlü tefeciler ve hükümdarı giysilerinin sadece kendisine görünmez olduğu konusunda ikna etmeye hazır terziler...

Ancak, her ne kadar olayların her zaman böyle oldukları, öz geçmişimin görünümünün ve arkasındaki gerçeğin sadece insan doğasını yansıttığı sonucuna varmayı istesem de aslında böyle olmadığını biliyordum. Her şey değişmişti. Artık, çok yakında önemli değişiklikler yapmazsak sadece etik olarak değil, aynı zamanda fiziki olarak da kültürümüzün sonunu getirecek yeni bir aldatmaca düzeyine ulaşmış olduğumuzu anlayabiliyordum.

Organize suç örneği, bir benzetme yapma olanağı sağlıyordu. Mafya patronları genellikle sokak serserileri olarak başlar. Ama zaman içerisinde, tepeye çıkanlar görünüm değiştirir. En iyi terzilerin ellerinden çıkma elbiseler giyer, yasal bir iş sahibi olur ve topluma yararlı birer vatandaş rolüne bürünürler. Yerel yardım kuruluşlarına bağışlarda bulunurlar ve içinde oldukları toplumun saygısını kazanırlar. Zor durumda olanlara borç verirler. MAIN öz geçmişindeki John Perkins gibi, bu adamlar da örnek birer vatandaş görünümündedir. Ama bu görünümün altında bir kan gölü yatmaktadır. Borçlular borçlarını ödeyemeyince tetikçiler gelip diyetlerini ödemelerini ister. Bu işe yaramazsa, devreye beyzbol sopaları taşıyan çakallar girer. Son çare olarak da silahlar çıkarılır.

Baş ekonomist, Ekonomik ve Bölgesel Planlama Müdürü olarak, parlak görünümümün basit bir halı tüccarı kandırmacası, alıcının da farkında olabileceği bir şey olmadığını farkındaydım. Bu, hiçbir şeyden şüphelenmeyen bir müşteriye kandırmaya değil, dünyanın şimdiye kadar görmüş olduğu en kurnazca ve en etkili emperyalizm biçimini desteklemeye yönelik ürkütücü bir sistemin parçasıydı. Kadromdaki herkesin bir unvanı vardı: finansal analist, sosyolog, ekonomist, baş ekonomist, ekonometrist, fiyatlandırma uzmanı ve benzeri. Yine de bu unvanların hiçbiri bu insanların her birinin kendi çapında birer ET olduğunu ve küresel imparatorluğun çıkarlarına hizmet ettiğini göstermiyordu.

Bu unvanlar, bizlerin buz dağının yalnızca görünen kısmı olduğumuzu işaret etmiyordu. Ayakkabı ve spor malzemesi pazarlayanlardan, ağır endüstri ürünleri imal edenlere kadar, her büyük uluslararası şirketin kendi ET eş değerleri vardı. Bu gidişat hızla tüm dünyaya yayılıyordu. Serseriler deri ceketlerini çıkartıp takım elbiselerini giymişler ve bir saygınlık havasına bürünmüşlerdi. New York, Chicago, San Francisco, Londra, Pekin ve Tokyo'daki şirket merkezlerinden gelen kadın ve erkekler, tüm kıtalara dağılıp yozlaşmış politikacıları ülkelerinin şirketokrasinin egemenliği altına girmesine izin vermeleri için ikna etmeye, çaresiz insanları da emeklerini imalathanelere ve üretim hatlarına satmaya teşvik etmeye çalışıyorlardı.

Öz geçmişimin ve o makalenin kelimeleri ardındaki söylenmeyen ayrıntıların, hepimizi ahlaki açıdan iğrenç ve sonunda kendini yok etmeye yönelik bir sisteme zincirlenmiş bir halde tutmaya yönelik bir duman ve aynalar dünyası olduğunu anlamak rahatsız ediciydi.

Paula, satır aralarını okumaya zorlayarak, beni sonunda hayatımı değiştirecek yolda bir adım daha atmaya itmişti.

DENEYİM

John M. Perkins, Enerji ve Çevre Sistemleri Bölümünde, Ekonomi Servisi Müdürü'dür. MAIN'e katılmasından bu yana, Bay Perkins, Amerika Birleşik Devletleri, Asya, Latin Amerika ve Orta Doğu'da önemli projelerin sorumluluğunu üstlenmiştir. Bu çalışmaları arasında kalkınma planlaması, ekonomik tahminler, enerji talep tahminleri, pazarlama çalışmaları, tesis yeri incelemesi, yakıt sağlama analizi, ekonomik fizibilite çalışmaları, çevresel ve ekonomik etki çalışmaları, yatırım planlaması ve yönetim danışmanlığı bulunmaktadır. Bunlara ek olarak, birçok proje kapsamında da müşteriler, Bay Perkins ve ekibi tarafından geliştirilen tekniklerin kullanımı konusunda eğitilmiştir.

Bay Perkins, son zamanlarda, 1) enerji talebi tahminlerinde bulunup ekonomik kalkınma ile enerji üretimi arasındaki ilişkiyi belirleme, 2) projelerin çevresel ve sosyoekonomik etkilerini değerlendirme 3) Markov ve ekonometrik modelleri ulusal ve bölgesel ekonomik planlamaya uygulama konularında bilgisayar paket programları hazırlamak için oluşturulan bir projenin yöneticiliğini de yapmaktadır.

Bay Perkins, MAIN'de çalışmaya başlamadan önceki üç yıl boyunca, Ekvador'da, pazarlama çalışmaları ile bir inşaat malzemeleri şirketinin organizasyonu ve yönetimi faaliyetlerinde bulunmuştur. Aynı zamanda, tüm Ekvador'da kredi ve borçlanma kooperatifleri organize etmenin fizibilitesi hakkında da çalışmalar yürütmüştür.

EĞİTİM

İşletme diploması, Boston Üniversitesi Lisansüstü çalışmalar:

Modelleme, Mühendislik Ekonomisi, Ekonometri, Olasılık Yöntemleri

DİLLER

İngilizce, İspanyolca

PROFESYONEL BAĞLANTILAR

Amerikan Ekonomi Birliği Uluslararası Kalkınma Topluluğu

YAYINLAR

"Elektrik Talep Tahminlerine Uygulanan bir Markov Yöntemi"

"Enerji Tahminlerine Makro bir Yaklaşım"

"Ekonomi ve Çevre Arasındaki Doğrudan ve Dolaylı Etkileşimleri Tanımlamak İçin bir Model"

"Enterkonnekte Sistemlerden Elektrik Enerjisi"
"Planlamaya Uygulanmış Markov Yöntemi"

ÖZELLİKLER

Ekonomik Etki Çalışmaları
Yatırım Planlaması
Yakıt Sağlama Çalışmaları
Ekonomik Kalkınma Planlaması
Eğitim Programları
Proje Yönetimi
Paylaşım Planlaması
Yönetim Danışmanlığı

Hizmet verilen müşteriler:

- Arap-Amerikan Petrol Şirketi, Suudi Arabistan
- Asya Kalkınma Bankası
- Boise Cascade Şirketi
- Şehir Hizmetleri Şirketi
- Dayton Güç & Aydınlatma Şirketi
- General Elektrik Şirketi
- Kuveyt Hükümeti
- Instituto de Recursos Hidráulicos y Electricación, Panama
- Inter-Amerikan Kalkınma Bankası
- Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası
- İran Enerji Bakanlığı
- New York Times
- New York Eyaleti Enerji Dairesi
- Perusahaan Umum Listrik Negara, Endonezya
- Güney Carolina Elektrik ve Gaz Şirketi
- Kâğıt Hamuru ve Kâğıt Endüstrisi Teknik Birliği
- Union Camp Şirketi
- ABD Hazine Bakanlığı, Suudi Arabistan Kralığı

Uzmanlar MAIN

Müşterilerine Yeni

Hizmetler Sunuyor *Pauline Quellette*

Masaların ardındaki yüzlere bakınca Ekonomik ve Bölgesel Planlamanın, MAIN'deki, en yeni kurulan ve hızlı büyüyen bölümlerden birisi olduğunu söylemek zor değil. Bugün, bu bölümde, son yedi yıl içinde işe girmiş 20 civarında uzman çalışıyor. Bu uzmanlar arasında yalnız ekonomistler değil, aynı zamanda şehir planlamacıları, demograflar, pazar uzmanları ve MAIN'in ilk sosyoloğu da bulunuyor.

Ekonomi grubunun kurulmasında her ne kadar birçok kişinin etkisi olduysa da bunun gerçekleşmesi, temelde bir kişinin, şu anda grubun başı olan John Perkins'in, çabaları sayesinde olmuştur. Ocak 1971'de yük tahmin şef yardımcısı olarak işe alınan John, o zamanlar MAIN'de çalışan az sayıda ekonomistten biriydi. İlk görevi olarak, bir elektrik ihtiyaç çalışması yapmak üzere, 11 kişilik bir ekibin parçası olarak Endonezya'ya gönderilmişti. O günleri hatırlarken gülerek "Orada üç ay hayatta kalıp kalamayacağımı görmek istediler," diyor. Ama geçmiş deneyimlerinin de yardımıyla, John'un 'hayatta kalma' sorunu yoktu. Yakın bir zamanda Ekvador'da, bir inşaat malzemeleri kooperatifi ile İnkaların torunları olan Keçuva yerlilerine yardım ederek, üç yıl geçirmişti. "Yerliler," diyor John, "yaptıkları tuğlacılık işinde sömürüldükleri için bir Ekvador kuruluşu ondan, bir kooperatif oluşturmalarını istemişti. O da bir kamyon kiralamış ve yerlilerin, tuğlalarını doğrudan tüketicilere satmalarında yardımcı olmuştu. Sonuç olarak, verim yüzde 60 artmıştı. Kâr, sayıları iki buçuk yılda 200 aileye ulaşan kooperatif üyeleri arasında paylaştırılıyordu."

John Perkins'in, o zamanlar Ekvador'un Paute şehrinde MAIN'in bir hidroelektrik projesinde çalışmakta olan Einar Greve (eski bir çalışmamız) ile tanışması bu döneme rastlar. İkisi arasında gelişen dostluk ve devam eden iletişim sonucunda John'a MAIN'de bir iş teklif edildi. Yaklaşık bir yıl sonra John yük tahmin şefi oldu ve müşterileriyle Dünya Bankası gibi kuruluşlardan gelen taleplerin artmasıyla, MAIN'de daha fazla ekonomiste gereksinim olduğunu fark etti. "MAIN her ne kadar bir mühendislik şirketi de

olsa," diyor John, "müşterilerimiz bize, bundan daha fazlası olmamız gerektiğini söylüyorlardı." Müşterilerin gereksinimlerini karşılamak için, 1973 yılında daha fazla ekonomist işe aldı ve bunun sonucunda, kendisine baş ekonomist unvanını getiren bölümü kurdu.

Perkins

John'un son projesi, bir ay geçirdiği ve yeni döndüğü Panama'da tarımsal kalkınma ile ilgili. MAIN, ilk sosyal çalışmasını, ilk sosyoloğu Martha Haves ile Panama'da gerçekleştirdi. Martha, bu projenin, insanların yaşamları ve kültürleri üzerindeki etkilerini saptamak için Panama'da bir buçuk ay geçirdi. Bu çalışmada, tarım ve diğer ilgili alanlardaki uzmanlar da kullanılmıştı.

Ekonomik ve Bölgesel Planlama bölümü çok hızlı büyüdüğü halde, John, işe alınan her kişinin çalışkan bir profesyonel olmasının onun şansı olduğunu düşünüyor. Söyleşimiz sırasında, çalışanlarına duyduğu ilgi ve onlara olan desteği ise takdire değer bir şekilde açıkça ortadaydı.

Mainlines, Kasım 1978

Ekvador başkanı büyük petrol şirketlerine karşı

Kolombiya ve Panama'daki işim, artık ikinci evim gibi olan Kolombiya'da temaslarımı sürdürürken Ekvador'u ziyaret etmem için de birçok fırsat sunmuştu bana. Ekvador, ABD'nin politik ve ticari çıkarları için kontrol altında tutulan bir dizi diktatör ve sağcı oligarşi altında ezilmişti. Tipik bir muz cumhuriyeti olan bu ülkede şirketokrasi çok yol almıştı.

Ekvador'da Amazon Havzası'ndaki petrolün ciddi anlamda kullanımı 1960'ların sonlarına doğru başladı ve bir alışveriş dalgasına neden olarak uluslararası bankaların Ekvador'u yöneten az sayıda aileyi tuzağa düşürmelerini sağladı. Petrol gelirlerinin garantisinde, ülkelerini büyük miktarlarda borç yükü altına soktular. Ülkenin her tarafında yollar ve sanayi siteleri, hidroelektrik santaller ve barajlar, enerji nakil ve dağıtım sistemleri ile diğer enerji projeleri hayata geçirildi. Zenginleşen yine uluslararası mühendislik ve inşaat firmaları olmuştu.

Bu And ülkesinde, yıldızı parlayan bir adam, politik yozlaşma ve şirketokrasi ile iş birliği kuralının istisnası idi. Benim de birkaç kez görüştüğüm Jaime Roldós, otuzlarında bir üniversite profesörü ve avukattı. Karizmatik bir kişiliği vardı. Bir defasında, biraz da ukalaca, ne zaman isterse Quito'ya gelip ona ücretsiz danışmanlık verebileceğimi söylemiştim. Her ne kadar bu bir espri olsa da tatil zamanlarında severek yapacağım bir işti, bu yüzden önermiştim. Ondan hoşlanmıştım ve kendisine de söylediğim gibi, ülkesini ziyaret etmek için bir bahaneye her zaman hazırdım. Güldü ve o da bana benzer bir teklifte bulundu, ne zaman benzin faturamla ilgili bir sorunum olursa onu arayabileceğimi söyledi.

Roldós, bir halkçı, milliyetçi, fakirlerin haklarına ve ülke kaynaklarının mantıklı bir şekilde kullanılmasında politikacıların sorumluluğuna inanan bir insan olarak ün yapmıştı. 1978’de başkanlık kampanyasına başladığı zaman hem kendi vatandaşlarının hem de yabancı güçlerin petrol çıkarlarını elinde tuttuğu tüm ülkelerin vatandaşları ile dış güçlerin etkilerinden kurtulmak isteyen insanların dikkatini çekmişti. Statükoya karşı çıkmaktan korkmayan ender modern politikacılardan biriydi. Petrol şirketlerinin ve onları destekleyen sistemin üstüne gitti.

Örneğin, Amerikalı misyoner bir grup olan Yaz Dil Enstitüsü’nü (Summer Institute of Linguistics- SIL), petrol şirketleri ile iş birliği içinde olmakla suçladı. SIL misyonerlerine Barış Gönüllüleri günlerimden aşına idim. Bu organizasyon, diğer birçok ülkeye olduğu gibi, Ekvador’a da yerel dilleri inceleme, kaydetme ve başka dillere çevirme bahanesi altında girmişti.

Petrol araştırmalarının ilk yıllarında, SIL, Amazon Havzası’ndaki Huaorani kabilesi ile yoğun olarak çalışırken rahatsız edici bir bulgu ortaya çıkmıştı. Ne zaman sismologlar genel merkeze bir bölgede petrol bulunma olasılığının yüksek olduğunu bildirirse, SIL oraya gidiyor ve yerlileri o bölgeyi terk edip bedava yemek, barınacak yer, giyecek, sağlık hizmetleri ve misyoner tarzı eğitim alacakları özel bölgelere gitmeye teşvik ediyordu. Ancak, bunun için, arazilerini petrol şirketlerine devretmek zorunda idiler.

SIL misyonerlerinin, kabileleri, evlerini terk edip özel bölgelere gitmeye ikna etmek için el altından çeşitli yöntemlere başvurdukları hakkında söylentiler çıktı. Sık tekrarlanan bir öykü de içinde yoğun miktarda laksatif olan yiyecek bağışında bulunup sonra da ishal salgınını tedavi etmek için ilaç verdikleri idi. SIL, tüm Huaorani bölgesine, içlerine radyo vericileri gizlenmiş yiyecek paketleri atmış, Shell kasabasındaki ordu karargâhındaki ABD askerî personeli tarafından işletilen ileri teknolojiye sahip iletişim istasyonlarındaki alıcılar da bunları sürekli dinlemişti. Ne zaman kabilelerden biri zehirli bir yılan tarafından sokulsa veya ciddi olarak

hastalansa, bir SIL temsilcisi, panzehir veya gerekli ilaçlarla, çoğunlukla da petrol şirketi helikopteriyle geliveriyordu.

Petrol araştırmalarının ilk yıllarında SIL misyoneri 5 kişi, gövdelerine Huaorani mızrakları saplanmış halde ölü olarak bulunmuştu. Sonradan, Huaorani kabilesindekiler bunu, SIL'a kendilerinden uzak durmaları için bir mesaj göndermek amacıyla yaptıklarını iddia ettiler. Mesaj dikkate alınmadı hatta tam tersine bir etkisi oldu. Öldürülenlerden birinin kız kardeşi olan Rachel Saint, tüm ABD'yi dolaşıp, 'vahşileri' eğitip medenileşmelerine yardımcı olduklarını iddia ettiği SIL ve petrol şirketleri için para ve destek sağlamak üzere televizyona çıktı.

Bazı kaynaklara göre SIL, Rockefeller yardım kuruluşlarından da yardım alıyordu. Bu Rockefeller bağlantılarının, SIL'in topraklarını çalmak ve petrol araştırmalarını desteklemek için bir paravandı; ailenin ileri geleni John D. Rockefeller tarafından kurulan Standard Oil, daha sonra Chevron, Exxon ve Mobil dâhil olmak üzere başka büyük petrol şirketlerine bölünmüştü.⁴²

Roldós bana, Torrijos'un açtığı yoldan yürüyen biri gibi görünüyordu. Her ikisi de dünyanın en büyük süper gücüne karşı durmuştu. Torrijos, kanalı geri almak istemiş, Roldós'un petrol konusundaki güçlü milliyetçi tavrı ise dünyanın en etkili şirketlerini tehdit eder hale gelmişti. Torrijos gibi, Roldós da komünist değildi ama ülkesinin kendi kaderini belirleme hakkını savunuyordu. Ve analistler, büyük şirketlerin ve Washington'ın aynı Torrijos gibi Roldós'un da başkan olmasına asla tahammül etmeyeceğini ve eğer seçilirse sonunun Guatemalalı Arbenz ya da Şilili Allende gibi olacağını ileri sürüyorlardı.

Bana öyle geliyordu ki bu ikisi birlikte Latin Amerikan politikasında, dünyadaki tüm ülkeleri etkileyebilecek değişikliklere temel olabilecek yeni bir oluşum başlatabilirdi. Bu adamlar Castro

42 SIL, tarihçesi, eylemleri ve petrol şirketleri ile Rockefeller bağlantısı hakkında detaylı bilgi için, bkz Gerard Colby ve Charlotte Dennet, *Amazon'un Fethi*, Joe Kane, *Vahşiler*, New York, Alfred A. Knopf, 1995, Rachel Saint hakkında bilgi için, s. 85, 156, 227.

veya Kaddafî gibi değillerdi. Rusya veya Çin ile ya da Allende'nin durumunda olduğu gibi uluslararası sosyalist hareket ile bir ilişkileri yoktu. Dogmatik yerine pragmatik olan popüler, zeki ve karizmatik liderlerdi. Milliyetçiydiler ama Amerikan karşıtı değillerdi. Roldós ile Torrijos'un, şirketokrasinin üzerine kurulu olduğu üç sütundan-büyük şirketler, uluslararası bankalar ve işbirlikçi hükümetler- sonuncusunu kaldırma olasılığı vardı.

Roldós platformunun büyük bir kısmını, Hidrokarbonlar Politikası olarak bilinen kavram oluştuyordu. Bu politika, Ekvador'un en yüksek potansiyele sahip kaynağının petrol olduğu ve bu kaynağın gelecekteki tüm kullanımının nüfusun en büyük yüzdesine en fazla yararı sağlayacak şekilde olması gerektiği varsayımına dayanıyordu. Roldós, devletin yoksul ve güçsüzlere yardım görevinin sıkı bir savunucusu idi. Hidrokarbonlar Politikası'nın sosyal reform yaratmak için bir araç olarak kullanılabileceği konusunda ümit besliyordu. Ancak, diğer birçok ülkede olduğu gibi Ekvador'da da etkin ailelerin en azından bir kısmının desteğini almadan seçilemeyeceğini, onlar olmadan seçilmeyi başarsa bile destekleri olmadan projelerinin hayata geçtiğini göremeyeceğini bildiği için iki tarafı dengelemek zorunda idi.

Bu kritik zamanda, Beyaz Saray'da Carter'ın olmasından şahsen memnundum. Texaco ve diğer petrol şirketlerinin çıkar baskılarına rağmen, Washington çoğunlukla olayların dışında duruyordu. Bu durumun, Cumhuriyetçi ya da Demokrat, diğer yönetimlerin çoğunda böyle olmayacağını biliyordum.

Ekvadorluların Jaime Roldós'u -bir dizi diktatörün ardından demokratik olarak seçilen ilk başkanları- Quito'daki Başkanlık Sarayına göndermelerine hepsinden çok bu Hidrokarbonlar Politikası'nın neden olduğuna inanıyorum. Roldós, politikasının temellerini, 10 Ağustos 1979'da başkan olarak yaptığı ilk konuşmasında, şöyle anlatmıştı:

Ülkenin enerji kaynaklarını korumak için etkili tedbirler almalıyız. Devlet, mutlaka, ihracatta çeşitliliği korumalı ve ekonomik

bağımsızlığını yitirmemelidir... Kararlarımızı, sadece millî çıkarlarımız ve egemenlik hakkımızın sınırsız savunması yönlendirecektir.⁴³

Başkanlık koltuğuna oturduktan sonra Roldós'un, artık petrol oyununda ana oyuncu konumuna gelmiş olan Texaco'ya odaklanması gerekiyordu. Bu, oldukça çetrefilli bir ilişkiydi. Petrol devi yeni başkana güvenmediği gibi, örnek olacak bir politikanın parçası olmak da istemiyordu. Böyle politikaların diğer ülkelerde model olarak kullanılabileceğinin son derece farkındaydı.

Roldós'un baş danışmanlarından Jose Carvajal'ın bir konuşması yeni yönetimin tavrını özetliyordu:

Eğer bir ortak [Texaco] risk almak istemez, araştırma için yatırım yapmak veya petrol imtiyazı bölgelerini kullanmak istemezse, diğer ortağın bu yatırımları yapmaya ve sonra tek sahip olarak yönetimi devralmaya hakkı vardır...

Yabancı şirketler ile ilişkilerimizin adil olması gerektiğine inanıyoruz. Bu mücadelede ödün vermemeliyiz, her türlü baskıya karşı hazırlıklı olmalıyız. Bu yabancılarla pazarlık ederken de korku ya da aşağılık kompleksine kapılmamalıyız.⁴⁴

1980 yılbaşında bir karar verdim. Sonraki on yılın başlangıcı idi. Ben, yirmi sekiz gün sonra otuz beşime basacaktım. O yıl içinde hayatımda önemli bir değişiklik yapacak ve gelecekte kendime Jaime Roldós ve Omar Torrijos gibi günümüz kahramanlarını örnek alacaktım.

Ayrıca, birkaç ay önce de şaşırtıcı bir şey olmuştu. Bruno, kârlılık açısından MAIN tarihindeki en başarılı başkan olmasına rağmen Mac Hall ansızın ve haber vermeden onu kovmuştu.

43 John D. Maitz, *Ekvador'da Petrol ve Politika (Politics and Petroleum in Ecuador)*, New Brunswick ve Oxford, Transaction Books, 1987, s. 272.

44 Jose Carvajal Candall, 'Objetivos y Politicas de CEPE', Quito, Ekvador, Primer Seminario, 1979, s. 88.

İstifa ediyorum

Mac Hall'un, Bruno'yu kovması MAIN'de bir deprem etkisi yapmıştı. Tüm şirkette karışıklık ve itirazlara neden oldu. Evet, Bruno'nun düşmanları vardı ama onlardan bazıları bile bu gelişmeden rahatsızlık duyuyordu. Çalışanların çoğuna göre, nedenin kıskançlık olduğu açıktı. Yemek masalarında ve kahve makinesinin etrafında yapılan sohbetlerde, insanlar, Hall'un, kendinden on beş yaş genç ve şirketi yeni kârlılık seviyelerine çıkartan bu yönetimden korktuğunu düşündüklerini söylüyorlardı.

"Hall, Bruno'nun bu kadar iyi gitmesine izin veremezdi," dedi yönetimden biri. "Bruno'nun yönetimi ele alıp onu göndermesinin an meselesi olduğunun farkındaydı."

Bu savları ispat edercesine Hall, yeni başkan olarak Paul Priddy'yi atadı. Paul, yıllarca MAIN'de müdür yardımcılığı yapmış, yumuşak huylu, temelden gelme bir mühendisti. Kanımca, yönetim kurulu başkanının her dediğini yapacak ve ona şahane kârlar elde ederek tehdit oluşturmayacak sönük biriydi. Çoğu kişi de bu görüşümü paylaşıyordu.

Bruno'nun gidişi benim için yıkıcı oldu. Kişisel bir danışman olduğu gibi uluslararası çalışmalarımızda da anahtar bir kişiydi. Ayrıca, daha çok yurtiçi işlerimize odaklanmış olan Priddy'nin denizaşırı rolümüzün gerçek kapsamıyla ilgili pek bir fikri yoktu. Şirketin bundan sonra nereye gideceğini düşünüyordum. Evinden aradığım Bruno ise olaya felsefik açıdan yaklaştı.

"Sen de biliyorsun John, beni kovmak için bir sebebi olmadığına farkındaydı," dedi Hall'u kastederek. "Bu yüzden ben de çok yüksek bir kıdem tazminatında ısrar edip aldım. Mac büyük

bir oy kitlesini kontrol ettiği için karanın verdikten sonra yapabileceğim hiçbir Şey yoktu.” Bruno, müşterilerimiz arasındaki çok uluslu bankalardan gelen bazı yüksek mevki iş tekliflerini düşündüğünü söyledi.

Ona, ne yapmam gerektiğini düşündüğünü sordum.

“Gözlerini açık tut,” diye öğütledi. “Mac Hall gerçeklik ile bağını kaybetmiŐ. Ama hele Şimdi, bana yaptığından sonra bunu ona kimse söylemez.”

1980 Mart’ının sonlarında, bu olayın etkisi henüz geçmemiŐken, Virgin Adaları’na yelkenliyle tatile ıktım. Tatil yerini seçerken fark etmemiŐtim ama Şimdi biliyorum ki, yılbaşında vermiş olduğum kararı uygulamaya geçirmeme yardımcı olacak bir adım atmamda, bu bölgenin tarihi etken olmuştu.

Sir Francis Drake Kanalı’na giden yolda gemimiz sağa sola salanırken gökkuŐađı bayraklı aŐŐap bir tekne yaklaştı. Yelkenleri rzgrla ŐiŐen teknenin içindeki altı kadar kadın ve erkek bana bağırıp el salladılar. Sarong giymiş hippilerin her halinden ve teknelerinden belli oluyordu ki gemide ađdaŐ korsanlar gibi zgr ve kuralsız bir yaşam sürüyorlardı.

İimde kıskançlığın kabardığını hissettim. Böylesi bir özgürlük istiyordum, sonra anladım: fkem ve dargınlığım ebeveynlerime değildi. O anda fark ettim ki hayatım kmsediğim ebeveynlerimin bana bađıŐladığı bir hediyeydi. Bu ana dek kat ettiğim yola beni hazırladıkları ve bana ilham verdikleri için onlara borçluydum. Ayrıca yaptığım tüm hataların sorumluluğunu stlenmeliydim. Hep yaptığım gibi anne babamı suçlamak hem aptalcaydı ve adil değildi hem de bana engel teşkil ediyordu.

Saint John Adası’na sokulmuŐ Leinster Koyu’na girdim, orada korsan gemilerinin bu sulardan geçecek altın dolu filoları pusuda bekledikleri mağara vardı. apayı kenardan saldım, zincir berrak suların iine boŐaldı ve tekne yavaŐlayarak durdu.

Yerleştikten sonra sandalı kıyıya sürdüm ve eski bir şeker çiftliğinin yıkıntılarının oraya demirledim. Suyun dibinde öylece dururken düşünmemeye ve kendimi tüm duygulardan arındırmaya çalıştım. Ama işe yaramadı.

Akşama doğru, oradaki bir tepeye çıkıp eski çiftliğin viran duvarları üzerinden, aşağıda demirli teknemize baktım ve güneşin Karayipler'e doğru batışını seyrettim. Her şey çok sakin ve huzur verici görünüyordu. Ama etrafımdaki çiftliğin bir zamanlar büyük bir sefalet ve umutsuzluk mekânı olduğunu biliyordum; yüzlerce Afrikalı esir burada, silah zoruyla bu muhteşem malikâneyi yaparken, şekerpancarını ekip hasat ederken ve ham şeker romun temel bileşenine dönüştüren makineleri çalıştırırken ölmüştü. Buranın sükûneti, geçmişindeki vahşeti maskeliyordu.

Güneş, dağlık bir adanın arkasında gözden kayboldu. Ufku geniş eflatunumsu bir bant kapladı. Deniz kararmaya başladı ve ben şok edici gerçeğe yüz yüze geldim: Ben de bir esir tüccarıydım, MAIN'deki işim sadece fakir ülkeleri borç yükü altında küresel imparatorluğun içine çekmek değildi. Ne abartılı tahminlerim, sadece ülkem petrole ihtiyaç duyduğu zaman diğer ülkelerden diyetini almayı garantilemek için kullanabileceği araçlardı, ne de bir ortak olarak konumum, sadece şirketin kârlılığını artırmakla alakalıydı. İşim, aynı zamanda, insanlar ve aileleriyle de ilgiliydi; üzerinde oturduğum duvarı inşa ederken ölen insanlar, kullandığım insanlar gibi.

Ben, 10 yıl boyunca, Afrika ormanlarına girip erkekleri ve kadınları onları bekleyen gemilere sürükleyen tüccarların varisi olmuştum. Benimkisi daha modern, daha ince bir yaklaşım olmuştum. Ben hiçbir zaman ölmekte olan bedenleri görmek, çürüyen etleri koklamak veya acı dolu çığlıkları duymak zorunda kalmamıştım. Ama benim yaptıklarım da en az o kadar haince idi ve ben kendimi bunlardan ayırabildiğim, bunların kişisel yönlerinden, o vücutlardan, etlerden ve çığlıklardan kendimi soyutlayabildiğim için belki de son kertede daha büyük bir günahkârdım.

Başımı denizden, koydan ve eflatun gökyüzünden çevirdim. Afrika'daki evlerinden kopartılmış esirler tarafından yapılmış duvarlarına gözlerimi yumdum. Hepsini kafamdan uzaklaştırmaya çalıştım. Gözlerimi açtığım zaman, tam karşımda beyzbol sopasının iki katı uzunluğunda ve onun kadar kalın, büyük ve yamuk yamuk bir sopa gördüm. Ayağa fırladım, sopayı kaptım ve taş duvarlara vurmaya başladım. Yorgunluktan bitkin düşene kadar da vurmaya devam ettim. En sonunda çimlerin üstüne yatıp tepemden geçen bulutları seyrettim.

Bir süre sonra sandala geri döndüm. Orada, sahilde durup mavi sularda demirli tekneyi seyrettim ve ne yapmam gerektiğinin bilincine vardım. Eğer eski hayatıma, MAIN'e ve onun temsil ettiği şeylere geri dönersem, sonsuza kadar kaybolacağımı biliyordum. Zamlar, emeklilik ikramiyeleri, sigorta ve ek avantajlar, şirketteki hissem... Ne kadar uzun süre kalırsam, ayrılmam da o kadar zor olacaktı. Bir esir olmuştum. O taş duvarları dövdüğüm gibi kendimi dövmeye devam edebilir ya da kaçabilirdim.

İki gün sonra Boston'a döndüm. 1 Nisan 1980'de de Paul Priddy'nin ofisine gidip istifamı verdim.

B Ö L Ü M IV

1981-2004

Ekvador başkanının ölümü

MAIN'den ayrılmak kolay olmadı; Paul Priddy bana inanmayı reddediyordu. "1 Nisan şakası yapıyorsun." dedi göz kırparak.

Ciddi olduğum konusunda kendisini ikna ettim. Paula'nın, insanları kızdırabilecek veya bir ET olarak yaptıklarımı açıklayacağım şüphesi uyandırabilecek herhangi bir davranışta bulunmamam konusundaki öğüdünü de hatırlayarak, MAIN'in benim için yapmış olduğu her şeyi takdir ettiğimi vurguladım. Ama artık yollarımızı ayırma zamanının geldiğine inandığımı söyledim. Hep, dünyada MAIN aracılığıyla tanımış olduğum insanlar hakkında yazmak istemiştım ama politik anlamda değil. *National Geographic* ve diğer dergiler için serbest olarak çalışmak ve yolculuk etmeye devam etmek istediğimi söyledim. MAIN'e olan bağlılığımı belirttim ve her fırsatta onu öveceğime söz verdim. Sonunda Paul razı oldu.

İstifamdan sonraki günlerde, hemen herkes beni kararımdan vazgeçirmeye çalıştı. MAIN'in benim için ne kadar iyi bir yer olduğu söylendi, hatta aklımı kaçırmış olabileceğim bile dile getirildi. Sonunda, biraz da onları kendilerini sorgulamaya zorladığı için, kimsenin kendi isteğimle ayrıldığımı kabul etmek istemediği sonucuna vardım. Eğer ben ayrılmak istediğim için deli değilsen, o zaman onlar kaldıkları için kendi nedenlerini sorgulamak zorunda kalabilirlerdi. Beni mantıklı düşünemeyen bir insan olarak görmek, onlar için daha kolaydı.

En rahatsız edici olanıysa, kendi çalışanlarımla tepkileriydi. Onların gözünde onları terk ediyordum ve yerimi alacak belli biri de yoktu. Ancak, kararımı vermişim. Ayağımı sürüyerek geçen bunca yıldan sonra, her şeye yeniden başlamak konusunda kararlıyım.

Ne yazık ki, olaylar o kadar basit değildi. Evet, artık bir işim yoktu ama imtiyazlı ortak olmaktan çok uzak olduğum için, hisselerimi satınca elime geçen para emekli olmam için yeterli değildi. MAIN’de birkaç sene daha kalmış olsaydım, bir zamanlar düşlediğim o kırk yaşındaki milyoner olabilirdim. Ancak, otuz beşimde bu hedefe ulaşmak için önümde daha uzun bir yol vardı. Boston’da nisan soğuk ve kasvetli geçiyordu.

Sonra bir gün Paul Priddy arayıp, ofisine gitmem için neredeyse yalvardı. “Müşterilerimizden biri bizi bırakmakla tehdit ediyor,” dedi. “Kendilerini uzman tanık olarak senin temsil etmeni istedikleri için bizi tutmuşlardı.”

Bunun hakkında çok düşündüm. Paul’un karşısına oturduğum zaman, kararımı vermiştim. Fiyatımı söyledim: MAIN’deki maaşımın üç katından fazla bir ücret. Hiç beklemiyordum ama kabul etti ve bu benim yeni işimin başlangıcı oldu.

Ondan sonraki birkaç sene boyunca, özellikle yeni elektrik santalleri projelerinin kamu altyapı komisyonlarınca onayını isteyen ABD elektrik şirketleri için yüksek ücretli bir uzman tanık olarak çalıştım. Müşterilerimden biri de New Hampshire Kamu Hizmet Şirketi idi. Görevim, yemin altında, oldukça tartışmalı Seabrook Nükleer Santrali’nin ekonomik fizibilitesini savunmaktı.

Artık Latin Amerika ile doğrudan bir ilgim olmasa da oradaki olayları izlemeyi sürdürdüm. Bir uzman tanık olarak, duruşmalar arasında oldukça zamanım oluyordu. Paula ile temasımı devam ettirdim ve uluslararası petrol politikası sahnesinde bir anda öne çıkan Ekvador’daki Barış Gönüllüleri günlerimden kalan eski dostluklarımı yeniledim.

Jaime Roldós ilerliyordu. Seçim kampanyası sırasında vermiş olduğu sözleri ciddiye almış ve petrol şirketlerine karşı tam gaz saldırıya geçmişti. Panama Kanalı’nın her iki yanındakilerin çoğunun görmedikleri ya da göz ardı ettikleri birçok şeyi görüyor gibiydi. Dünyayı küresel bir imparatorluk haline getirmeyi ve ülkesinin insanlarını neredeyse hizmetkârlık seviyesinde bir role

indiremeyi amaçlayan akımların farkındaydı. Onun hakkındaki gazete makalelerini okudukça sadece kendini adamışlığı ile değil, olayların ardındaki derin anlamları algılaya yeteneği ile de beni etkilemişti. Ve bu derin anlamlar dünya politikasında yeni bir çağa girmekte olduğumuz gerçeğine işaret ediyordu.

1980 Kasım'ında Carter, ABD başkanlık seçimlerinde Ronald Reagan'a karşı kaybetti. Torrijos ile imzalamış olduğu Panama Kanalı Anlaşması, İran'daki durum, özellikle de Tahran'da ABD Elçiliği'nde tutulan rehineler ve başarısız kurtarma operasyonu, ana sebeplerdi. Ancak, ortada dönen bir şeyler daha vardı. En büyük hedefi küresel barış olan ve kendini ABD'nin petrole olan bağımlılığını azaltmaya adanmış bir başkan gitmiş, yerine ülkenin hak ettiği yerin, askerî güç ile elde edilmiş dünya piramidi- nin tepesi olduğuna ve nerede olurlarsa olsunlar, petrol sahalarını kontrol etmenin Bariz Kader'imizin bir parçası olduğuna inanan bir insan gelmişti. Beyaz Saray'ın çatılarına güneş enerjisi panel- leri yerleştiren bir başkanın yerine, Oval Ofis'e gelir gelmez on- ları söktüren biri gelmişti.

Carter belki etkin bir politikacı olmayabilirdi ama Amerika için, Bağımsızlık Bildirgesi'nde tanımlanmış olanla tutarlı bir viz- yonu vardı. Bugün geriye dönüp bakıldığında, Carter nerede ise saflık derecesinde eski kafalı görünüyor, bu ulusu yaratan ve ata- larımızı kıyılarına çeken ideallere geri dönmek gibi bir şey. On- dan hemen öncekilerle ve sonrakilerle kıyasladığımız zaman ay- kırı gözüküyordu. Dünya görüşü ET'lerinkine hiç benzemiyordu.

Diğer yanda ise Reagan, kesinlikle bir küresel imparatorluk mi- marı ve bir şirketokrasi hizmetkârı idi. Seçildiği zamanlar, bir Hol- lywood aktörü olmasını, *mogul*'lardan⁴⁵ gelen emirleri uygulayan ve emir almasını bilen biri olmasını, çok uygun bulmuştum. Onun tanımı da buydu. Büyük şirketlerin CEO ofisleri ile banka yönetim kurulları ve hükümet koridorları arasında gidip gelen adamların

45 Mogul: Özellikle medya ve film endüstrisinde yer alan, zengin, önemli ve güçlü iş adamlarına verilen ad. [ç.n.]

işlerini görecekti. Ona hizmet eder görünen ama aslında hükümeti yönlendiren Başkan Yardımcısı George H. W. Bush, İçişleri Bakanı George Shultz, Savunma Bakanı Caspar Weinberger, Richard Cheney, Richard Helms ve Robert McNamara gibi adamlara hizmet edecekti. Bu adamların istediklerini savunacaktı: verdiği emirlere uyan bir dünyayı ve tüm kaynaklarını kontrol eden bir Amerika, Amerika tarafından yazılmış kuralları uygulayan bir ABD silahlı kuvvetleri ve küresel imparatorluğun CEO'su olarak Amerika'yı destekleyen uluslararası bir ticaret ve bankacılık sistemi.

Geleceğe baktıkça, ET'ler için çok iyi olacak bir döneme giriyoruz gibi görünüyordu. Ayrılmak için tam da bu zamanı seçmiş olmam kaderin bir cilvesi idi. Ama üzerinde düşündükçe yaptığımın doğruluğuna daha da ikna oluyordum. Zamanlamamın doğru olduğunu biliyordum.

Uzun vadede bunun ne anlam ifade ettiğine gelince, kristal bir kürem yoktu, ancak tarihten imparatorlukların sonsuza dek sürmediklerini ve her çıkışın bir inişi olduğunu biliyordum. Benim bakış açımdan, Roldós gibi insanlar ümit veriyorlardı. Ekvador'un yeni başkanının mevcut durumun inceliklerinin çoğunu anladığına emindim. Torrijos'un bir hayranı olduğunu ve Panama Kanalı meselesindeki cesur tutumundan dolayı Carter'ı alkışladığını biliyordum. Roldós'un tökezlemeyeceğine emindim. O ve Torrijos gibilerinin kararlılık ve cesaretlerinin diğer ülkelerin liderlerine de örnek olacağını ümit ediyordum.

1981'in başlarında, Roldós yönetimi yeni Hidrokarbonlar Yasası'nı Ekvador parlamentosuna resmen sundu. Bu yasa uygulandığı takdirde ülkenin petrol şirketleri ile olan ilişkilerinde bir reform yaratacaktı. Birçok yönden devrimci hatta radikal olarak nitelendiriliyordu. İşlerin yapılma şeklini değiştirmeyi amaçladığı kesindi. Etkisi Ekvador'un çok ötesine, Latin Amerika'nın büyük bir bölümüne ve tüm dünyaya yayılacaktı.

Petrol şirketleri beklenilen şekilde tepki verdi, tüm kartlarını oynadılar. Halkla ilişkiler personeli, Jaime Roldós'a çamur atarken

lobiciler de tehdit ve rüşvet dolu çantalarıyla Quito ile Washington'a gittiler. Ekvador'un günümüzün demokratik olarak seçilmiş olan ilk başkanı, başka bir Castro olarak göstermeye çalıştılar. Ama Roldós baskılara boyun eğmedi. Politika ile petrol -ve din- arasındaki komplo suçlayarak karşılık verdi. SIL'ı petrol şirketleri ile iş birliği içinde olmakla açıkça itham etti ve sonra da çok cesurca -ve belki de düşüncesizce- enstitüyü ülkeden attı.^{46 47}

Yasa teklifini parlamentoya göndermesinin üzerinden sadece haftalar geçmişken ve enstitü misyonerlerini henüz birkaç gün önce kapı dışarı etmişken Roldós, petrol şirketleri de dâhil olmak üzere, tüm yabancı kurumları, Ekvador halkına yardımcı olacak planlar uygulamaya koymazlarsa ülkesinden çıkmak zorunda bırakılacakları konusunda uyardı. Quito'daki Olimpik Atahualpa Stadyumu'nda önemli bir konuşma yaptıktan sonra Ekvador'un güneyindeki küçük bir kasabaya gitti.

Orada, 24 Mayıs 1981'de, bir uçak kazasında öldü.⁴⁸

Dünya şok olmuştu. Latin Amerikalılar ise hiddetten köpürüyorlardı. Güney yarım küredeki gazeteler "CIA Suikasti!" diye bağırان manşetler attı. Washington ve petrol şirketlerinin kendisinden nefret etmeleri bir yana, birçok olay da bu iddiaları destekler görünüyordu ve başka gerçekler de ortaya çıktıkça bu şüpheler iyice güçlendi. Sonunda hiçbir şey kanıtlanamadı ama tanıklar Roldós'un, hayatına kastedildiğinden şüphelendiği için önlem aldığını, bu önlemler arasında iki uçakla yolculuk etmek olduğunu da söylüyorlardı. İddiaya göre, güvenlik görevlilerinden biri son dakikada onu diğer uçağa binmeye ikna etmişti. O uçak da havaya uçmuştu.

Tüm dünya tepki vermesine rağmen, bu haber ABD medyasında neredeyse hiç yer almadı.

46 John D. Martz, *Ekvador'da Petrol ve Politika*, s. 272.

47 Gerard Colby ve Charlotte Dennet, *Amazon'un Fethi*, s. 813.

48 John D. Martz, *Ekvador'da Petrol ve Politika* (New Brunswick and Oxford: Transaction Books, 1987), s. 303.

Ekvador'un başkanlığını Osvaldo Hurtado devraldı. SIL'ı ve onun petrol şirketi destekçilerini geri getirdi. Yıl bitmeden, Texaco ve diğer yabancı şirketler Guayaquil Körfezi'nde ve Amazon Havzası'nda petrol aramak üzere iddialı bir program başlatmıştı.⁴⁹

Roldós'a övgüsünde, Omar Torrijos ona 'kardeşim' diye seslendi. Aynı zamanda, kendi suikastı ile ilgili olarak karabasanlar gördüğünü de itiraf etti, muazzam bir ateş topu içerisinde gökten düştüğünü görüyordu. Adeta geleceği görmüştü.

49 John D. Martz, *Ekvador'da Petrol ve Politika*, s. 381,400.

Panama: Bir başkanın daha ölümü

Roldós'un ölümü beni çok sarsmıştı. Belki de şaşırmamalıyım. Saf olmaktan çok uzaktım. Arbenz'i, Musaddık'ı, Allende'yi ve isimleri gazetelere veya tarih kitaplarına geçmeyen ama şirketok-rasiye karşı geldikleri için yaşamları mahvolan, bazen de kısa ke-silen başka bir sürü insan biliyordum. Yine de şok olmuştum. Her şey o kadar aşikârdı ki.

Suudi Arabistan'daki muhteşem başarımızdan sonra, böyle amaçsızca apaçık eylemlerin artık geçmişte kaldığına karar ver-miştim. Çakalların artık hayvanat bahçelerine ait olduklarını dü-şünüyordum. Şimdi ise yanıldığımı görüyordum. Roldós'un ölü-münün bir kaza olmadığı hakkında en ufak bir şüphem bile yoktu. CIA tarafından organize edilen bir suikastın bütün işaretlerini ta-şıyordu. Bir mesaj göndermek üzere bu kadar açık bir şekilde uy-gulanmış olduğunu anlıyordum. Eli belindeki silahta Hollywood kovboyu imajı ile yeni Reagan yönetimi, böyle bir mesajı yerine ulaştırmak için çok ideal bir araçtı. Çakallar geri gelmişti ve Omar Torrijos ile şirketokrasi karşıtı bir Haçlı seferine karışmaya niyet-lenen diğer herkesin de bilmesini istiyorlardı.

Ama Torrijos boyun eğmiyordu. Roldós gibi o da tehditlere kulak asmayı reddediyordu. O da SIL'ı ülkesinden kovdu ve Rea-gan yönetiminin Kanal Anlaşması'nı yeniden masaya yatırma is-teğini inatla reddetti.

Roldós'un ölümünden 2 ay sonra Omar Torrijos'un karabasan-ları gerçek oldu, o da bir uçak kazasında öldü. Takvimler 31 Tem-muz 1981'i gösteriyordu.

Hem Latin Amerika hem de tüm dünya sarsıldı. Torrijos tüm dünyada tanınan biriydi, ABD'yi Panama Kanalı'nı gerçek sahiplerine geri vermeye zorlayan ve Ronald Reagan'a karşı çıkmaya devam eden bir lider olarak saygı duyulan biriydi. Bir insan hakları savunucusu, İran Şahı da dâhil siyasi yelpazenin her tarafından sığınmacılara kollarını açan bir devlet başkanı ve çoğu kişinin Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterileceğinden emin olduğu, sosyal adaletin karizmatik sesiydi. Şimdi ise ölmüştü. "CIA Suikasti!" bir kez daha makale ve başyazılara manşet oldu.

Graham Greene'i Panama Otelinde tanıdığım gezisi üzerine yazdığı *General'i Tanımak* adlı kitabına şu paragraf ile başlamıştı:

1981'in ağustos ayında, Panama'ya beşinci ziyaretim için bavulumu hazırladığım sırada, telefonda dostum ve ev sahibim General Omar Torrijos Herrera'nın ölüm haberi geldi. Panama Dağları Coclesito'daki evine giderken bindiği küçük uçak düşmüştü ve kurtulan olmamıştı. Birkaç gün sonra koruma görevlisi, Panama Üniversitesi Marksist eski felsefe profesörü, matematik profesörü ve şair Çavuş Chuchu, yani Jose de Jesus Martinez, bana "O uçakta bir bomba vardı. O uçakta bir bomba olduğunu biliyorum ama nerden bildiğimi sana telefonda söyleyemem," diyordu.⁵⁰

Her yerde insanlar, yoksul ve güçsüzlerin savunucusu olarak ün yapan bu adamın ölümüne ağlayıp Washington'ın CIA'nın eylemleri hakkında soruşturma açması için haykırmaya başladılar. Ancak öyle bir şey olmayacaktı. Torrijos'tan nefret eden çok güçlü insanlar vardı. Başkan Reagan, Başkan Yardımcısı Bush, Savunma Bakanı Weinberger ile Genelkurmay Başkanı ve birçok güçlü kuruluşun CEO'ları ondan açıkça nefret ediyordu.

Askerî kuvvet komutanları, özellikle Torrijos-Carter Anlaşması'nda yer alan ve onları Amerikalılar Okulu'nu ve ABD Güney Komutanlığı'nın tropik savaş merkezini kapatmaya zorlayan şartlardan dolayı çok kızgındı. Dolayısıyla, komutanların ciddi bir sorunu

50 Graham Greene, *General'i Tanımak*, s. 11.

vardı. Ya bu yeni anlaşmanın etrafından dolaşmak için bir yol bulacaklar ya da bu tesislere ev sahipliği yapmayı kabul edecek başka bir ülke keşfedeceklerdi ki bu 20. yüzyılın son yıllarında gerçekleşmesi pek muhtemel olmayan bir olasılıktı. Tabii bir çözüm yolu daha vardı: Torrijos'tan kurtulup halefiyle anlaşmayı yenilemek.

Torrijos'un kurumsal düşmanları arasında çok uluslu büyük şirketler de bulunuyordu. Çoğunun ABD politikacıları ile bağlantıları vardı ve Latin Amerikan iş gücünün yanı sıra petrol, kereste, kalay, bakır, boksit ve tarım arazileri gibi doğal kaynaklarından yararlanmaktaydılar. Aralarında imalat sektöründen iletişime, denizcilik ve ulaştırma sektörlerindeki çok uluslu firmalara kadar mühendislik ve diğer teknoloji ağırlıklı birçok şirket bulunuyordu.

Bechtel Grup, özel şirketlerle ABD hükümeti arasındaki sıcak ilişkiye çok güzel bir örnek oluşturunuyordu. Bechtel'i iyi tanırdım. MAIN'de iken sık sık bu şirket ile yakın ilişkilerde bulunmuştum ve baş mimarı da yakın bir dostum olmuştu. Bechtel, ABD'nin en etkili mühendislik ve inşaat şirketi idi. Başkanı ve üst düzey yöneticileri arasında George Shultz ve Japonların mevcut Panama Kanalı'nı yeni, daha verimli bir başka kanal ile değiştirmeye yönelik bir planını utanmadan desteklemiş olan ve Torrijos'tan nefret eden Caspar Weinberger de vardı.⁵¹ Böyle bir plan sadece kanalın mülkiyetini ABD'den Panama'ya geçirmekle kalmayacak, aynı zamanda Bechtel'i de yüzyılın en heyecan verici ve kazançlı mühendislik projesine katılmaktan alıkoyacaktı.

Torrijos bu adamlara karşı çıkarken bunu nazik, cazibeli bir biçimde ve harika bir espri anlayışı ile yapmıştı. Şimdi ise ölmüştü. Onun yerine espri anlayışına, karizmasına ve zekâsına

51 George Shultz: 1972-74; Nixon-Ford kabinesinde Maliye Bakanı ve Ekonomik Politika Konseyi Başkanı, 1974-82; Bechtel'in başkanı, 1982-89; Reagan-Bush kabinesinde dışişleri bakanı. Caspar Weinberger: 1973-75; Nixon-Ford yönetiminde Yönetim ve Bütçe Dairesi Direktörü, Sağlık, Eğitim ve Sosyal Yardım Bakanı, 1975-80; Bechtel Başkan Yardımcısı ve Hukuk Müşaviri, 1980-87; Reagan-Bush kabinesinde savunma bakanı.

sahip olmayan, çoğu kişinin, dünyadaki Reaganlara, Bushlara ve Bechtellere karşı durma şansı olmadığına inandığı Manuel Noriega gelmişti.

Bu facia beni derinden etkilemişti. Saatlerce Torrijos ile yaptığım konuşmalar üzerinde düşündüm. Bir gece geç vakitlerde, uzun bir süre, bir dergideki resmine bakarak oturdum ve Panama'daki ilk gecemi, yağmur altında bindiğim taksiyi ve önünde durduğumuz o devasa ilan panosundaki resmini hatırladım. 'Omar'ın ideali özgürlüktür, bir ideali yok edecek füze, henüz icat edilmemiştir!' O fırtınalı gecede olduğu gibi, o sözleri hatırlamak tekrar ürpermemi neden oldu.

O zamanlar Torrijos'un Panama Kanalı'nı gerçek sahiplerine geri vermek için Carter ile iş birliği yapmasının ve bu zaferin yanı sıra Latin Amerikan sosyalistleri ile diktatörler arasındaki farklılıkları giderme çabalarının, Reagan-Bush yönetimini, ona suikast düzenleyecek kadar kızdıracağını bilemezdim.⁵² Başka bir karanlık gecede, Twin Otter uçağı ile yaptığı olağan bir uçuş sırasında öldürüleceğini ya da ABD dışında tüm dünyanın Torrijos'un elli iki yaşında ölümünün bir dizi CIA suikastinden biri daha olduğu hakkında en ufak bir şüpheleri olmayacağını da tahmin edemezdim.

Torrijos yaşasaydı, şüphesiz, birçok Orta ve Güney Amerika ülkesinin başına bela olan, artan şiddet olaylarını bastırmaya çalışacaktı. Geçmiş eylemlerine bakarsak, uluslararası petrol şirketlerinin Ekvador, Kolombiya ve Peru'nun Amazon bölgelerinde neden oldukları yıkımı azaltmak için bir anlaşma zemini arayacağını varsayabiliriz. Bu çabaların bir sonucu da Washington'ın terörist ve uyuşturucu savaşları diye adlandırdığı ama Torrijos'un, aileleri ile evlerini korumak isteyen çaresiz insanların eylemleri

52 ABD'nin Torrijos'u öldürme planları ilk olarak 1973 Watergate duruşmaları sırasında ABD Senatosu'na verdiği ifadede John Dean tarafından açıklanmıştı; 1975'te Senatör Frank Church başkanlığında CIA hakkında yürütülen Senato soruşturmasında, hem Torrijos'u hem de Noriega'yı öldürme planları hakkında ek ifadeler ve belgeler sunulmuştu. Örnek olarak bkz: Manuel Noriega ile Peter Eisner, *Manuel Noriega'nin Anıları*, s. 107.

olarak nitelendireceği korkunç anlaşmazlığın giderilmesi olacaktı. En önemlisi de eminim Amerika kıtaları, Afrika ve Asya'daki yeni kuşak liderler için bir rol modeli olurdu ki bu da CIA, NSA ve ET'lerin asla izin veremeyeceği bir durumdu.

Enerji şirketlerim, Enron ve George W. Bush

Torrijos'un öldüğü günlerde Paula'yı görmeyeli aylar olmuştu. Aralarında MAIN'deyken tanıştığım ve babası Bechtel'in baş mimarı olan genç çevre planlamacısı Winifred Grant'ın da olduğu başka kadınlarla çıkıyordum. Paula da Kolombiyalı bir gazeteci ile beraberdi. İlişkimizi bitirmeye ama arkadaş olarak kalmaya karar vermiştik.

Uzman tanıklık işimle boğuşuyordum, özellikle Seabrook Nükleer Santrali'ni savunmak zordu. Zaman zaman, para için yine kendimi satıp eski rolüme bürünmüşüm gibi geliyordu. Winifred bu dönemde bana çok yardımcı oldu. Sıkı bir çevreci olmasına rağmen, artan miktarlarda elektrik üretme ihtiyacının pratik nedenlerinin farkındaydı. San Francisco'daki East Bay'ın Berkeley bölgesinde büyümüş ve Kaliforniya Üniversitesi Berkeley Kampüsü'nden mezun olmuştu. Hayat hakkındaki görüşleri Ann ve katı kuralcı aileminkilerle çelişen serbest düşünceli biriydi.

İlişkimiz ilerledi. Winifred, MAIN'den izin aldı ve birlikte benim teknemle Atlantik sahilinden Florida'ya yelken açtık. Acelemiz yoktu, sık sık değişik limanlarda tekneyi bırakıp uzman tanık olarak ifade vermek için uçuyordum. Sonunda Florida'da West Palm Beach'e gelip bir daire kiraladık. Evlendik ve 17 Mayıs 1982'de kızımız Jessica doğdu. Otuz altı yaşımıydım ve eğitim aldığımız doğal doğum sınıfındaki diğer erkeklerden oldukça yaşlıyım.

Seabrook işinin bir bölümü de New Hampshire Kamu Hizmet Komisyonu'nu nükleer santrallerin eyalette elektrik üretimi için en iyi ve en ekonomik seçim olduğuna ikna etmek idi. Ne var ki konuyu inceledikçe kendi savlarının geçerliliği hakkındaki şüphelerim de artmaya başladı. Konu hakkındaki yayınlar, yeni araştırmalar yapıldıkça durmadan değişiyor ve ortaya çıkan kanıtlar

da giderek birçok alternatif enerji kaynağının nükleer güçten teknik olarak daha üstün ve daha ekonomik olduğunu gösteriyordu.

Nükleer gücün emniyetli olduğu hakkındaki eski teori de artık geçerliliğini yitirmeye başlamıştı. Yedekleme sistemlerinin güvenilirliği, operatörlerin eğitimi, insanların hata yapma eğilimleri, cihazların yorulması ve nükleer atıkların ortadan kaldırılmaları konusundaki yetersizlik hakkında ortaya ciddi sorular atılıyordu. Şahsen, bir mahkemede ve yemin altında takınmam beklenen -takınmam için para aldığım- tavırdan rahatsızlık duymaya başladım. Aynı zamanda, yeni çıkan teknolojilerin bazılarının gerçekten de çevreye yarar sağlayacak elektrik üretim yöntemleri sunduklarına da ikna olmaya başlamıştım. Bu durum, özellikle, daha önceden çöp olarak nitelendirilen maddelerden elektrik üretiminde geçerliydi.

Bir gün, New Hampshire kamu hizmeti şirketindeki patronlarıma, artık onlar lehine tanıklık yapamayacağını bildirdim. Çok kazançlı bu mesleği bırakmaya ve yeni teknolojilerin bazılarını tasarım masasından alıp teorileri pratiğe dönüştürecek bir şirket kurmaya karar vermiştim. Bu girişimin belirsizliğine ve hayatında ilk defa bir aile kuruyor olmasına rağmen, Winifred bana yüzde yüz destek oldu.

1982'de, Jessica'nın doğumundan birkaç ay sonra Bağımsız Güç Sistemleri (Independent Power Systems-IPS) şirketini kurdum. Şirketin misyonu, çevreye yararlı elektrik santralleri geliştirmek ve diğer firmalara da aynı şekilde davranmaları yönünde model oluşturmaktı. Riski yüksek bir işti ve rakiplerimizin çoğu sonunda iflas ettiler. Ancak, 'rastlantılar' imdadımıza yetişti. Gerçekten de çoğu zaman birilerinin yardım etmek için devreye girdiğine, eski hizmetlerim ve devam eden suskunluğumdan dolayı ödüllendirildiğime emindim.

Bruno Zambotti, Amerikalararası Kalkınma Bankası'nda (Inter-American Development Bank) üst düzey bir pozisyonda işe girmişti. IPS'nin yönetim kurulunda da yer alıp yeni şirketin finansmanında yardımcı olmayı kabul etti. Bankers Trust, ESI Energy, Prudential Insurance Company, Chadbourne ve Parke (eski ABD

senatörü, başkan adayı ve İçişleri Bakanı Ed Muskie'nin de ortağı olduğu büyük bir Wall Street avukatlık firması) ve Riley Stoker Şirketi (Ashland Petrol şirketinin sahibi olduğu, karmaşık ve gelişmiş elektrik santrali kazanları tasarlayan ve imal eden bir mühendislik firması) bize destek verdi. Hatta IPS'yi bir vergiden muaf tutarak rakiplerine karşı belirgin bir üstünlük sağlamasına neden olan Temsilciler Meclisinin bile desteğini aldı.

IPS ve Bechtel 1986'da (aynı anda ama birbirlerinden bağımsız olarak) asit yağmuruna neden olmadan atık kömür yakmak için çok gelişmiş ve modern teknolojiler kullanan santrallerin yapımına başladılar. Seksenlerin sonuna doğru bu iki santral, üretim şirketlerinin uzun zamandır iddia ettiklerinin aksine, birçok atık madenin elektriğe dönüştürülebileceğini ve kömürün asit yağmuruna neden olmadan yakılabileceğini kesin olarak ispatlayarak elektrik üretim sektöründe bir çığır açmışlar ve yeni hava kirliliği yasaları çıkartılmasına yardımcı olmuşlardı. Bizim santralimiz aynı zamanda, böyle yeni ve gelişmiş teknolojilerin, küçük, bağımsız bir şirket tarafından da Wall Street ve diğer bilinen yollar vasıtasıyla finanse edilebileceğini ortaya koymuştu.⁵³ IPS santralinin başka bir yararı da atık ısıyı, soğutma havuzları veya soğutma bacaları yerine, üç buçuk hektarlık bir hidrofonik seraya göndermesiydi.

IPS başkanı olarak konumum, enerji sektörünün derinlerine erişme olanağı vermişti. Bu işin içindeki en etkili insanlarla çalıştım: avukatlar, lobiciler, yatırım bankacıları ve büyük şirketlerin üst düzey yöneticileri. Aynı zamanda, Bechtel'de 30 yıldan fazla bir süre çalışmış, baş mimar konumuna yükselmiş ve şimdi

53 IPS, onun alt kuruluşu Archbald Power Corporation ve eski CEO'su John Perkins hakkında ek bilgi için, bkz: Jack M. Daly ve Thomas J. Duffy, 'Archbald'da Kömür Atıkları Yakmak', ('Burning Coal's Waste at Archbald'), *Civil Engineering*, Temmuz 1988; Vince Coveleskie, 'Yan-Nesil Santral Yetkileri Engellendi' ('Co-Generation Plant Attributes Cited'), *Scranton Times*, 17 Ekim 1987; Robert Curran, 'Archbald Tesisi Hizmete Girdi' ('Archbald Facility Dedicated'), *Scranton Tribune*, 17 Ekim 1987; 'Archbald Santrali Atık Kömürü Güce Dönüştürecek' ('Archbald Plant Will Turn Coal Waste into Power'), *Citizen's Voice*, Wilkes-Barre, 6 Haziran 1988; 'Pasiflerden Aktiflere: Kömür Tozundan Işık ve Gıdaya' ('Liabilities to Assets: Culm to Light, Food'), *Citizen's Voice*, Wilkes-Barre, 7 Haziran 1988.

de 1970'lerin başındaki Suudi Arabistan Para Aklama Tezgâhı sırasında yapmış olduğum işlerin doğrudan bir sonucu olarak, Suudi Arabistan'da bir şehrin kurulmasından sorumlu bir kayınpederim olma avantajına da sahiptim. Winifred, Bechtel'in San Francisco merkezinin yanında büyümüştü ve şirket ailesinin de bir üyesiydi, Berkeley'den mezun olduktan sonraki ilk işi de Bechtel'deydi.

Enerji sektörü büyük çapta bir yeniden yapılanma yaşıyordu. Büyük mühendislik firmaları, o ana kadar yerel tekel olmalarının avantajlarını kullanan üretim firmalarını ele geçirmek (ya da en azından onlarla rekabete girmek) için birbiriyle yarışlıyordu. Gü-
nün anahtar kelimesi 'serbestleştirme' idi ve kurallar akşamdan sabaha değişiyordu. Ortalık mahkemelerin ve parlamentonun aklını karıştıran bir ortamdan yararlanmak isteyen hırslı insanlar için fırsatlarla doluydu. Sektörün duayenleri buna 'Enerjinin Vahşi Batısı' çağı adını verdiler.

Bu süreçten zarar görenlerden biri de MAIN oldu. Bruno'nun öngördüğü gibi Mac Hall, gerçeklikle bağını kaybetmişti ve kimse bunu ona söylemeye cesaret edemiyordu. Paul Priddy hiçbir zaman kontrolü eline geçiremedi ve MAIN yönetimi sadece sektörü kasıp kavuran değişikliklerden yararlanmayı başaramamakla kalmadı, bir dizi de ölümcül hata yaptı. Bruno'nun yaptığı rekor kârlardan sadece birkaç yıl sonra ET rolünü bırakan MAIN finansal açıdan darboğaza girdi. Ortaklar, MAIN'i kartlarını doğru oynamış olan büyük mühendislik ve inşaat şirketlerinden birine sattı.

Ben 1980 senesinde hisselerimi neredeyse 30 dolardan satmıştım, diğer ortaklar yaklaşık 4 yıl sonra bunun yarısından azına razı olmak zorunda kaldı. Böylece yüz yıllık gururlu bir hizmet süreci utançla sonlanmış oldu. Şirketin bu hale düşmesinden üzüntü duy-
makla birlikte, o zaman vermiş olduğum ayrılma kararımın doğ-
ruluğu da ortaya çıkmıştı. MAIN adı yeni sahiplerince bir süre daha kullanıldı, sonra o da bırakıldı. Tüm dünya ülkelerinde bir zaman-
lar o kadar ağırlığı olan şirket logosu da unutuldu gitti.

MAIN enerji sektöründeki değişen atmosfere yeterince ayak uyduramayan şirketlere bir örnekti. Yelpazenin öbür ucunda ise

biz içeridekilerin büyüleyici bulduğu bir firma vardı: Enron. Sektördeki en hızlı büyüyen firmalardan biri olan ve birdenbire ortaya çıkan Enron, hemen devasa anlaşmalara imza atmaya başlamıştı. İş toplantılarının çoğunda, katılımcılar sandalyelerine yerleşip, kendilerine birer bardak kahve koyup, evraklarını düzenlerken birkaç dakikalığına sohbet ederlerdi. O günlerde bu sohbet konusu genellikle Enron üzerinde odaklanıyordu. Firma dışındaki hiç kimse Enron'un bu mucizeleri nasıl gerçekleştirebildiğini anlayamıyordu. İçeridekiler ise sadece bizlere gülüp sessizliklerini koruyorlardı. Bazen ısrar edilince, yönetimde yeni yaklaşımlardan, 'yaratıcı finans'tan ve dünya başkentlerindeki güç odaklarını iyi tanıyan yöneticilerle çalışma konusundaki becerilerinden bahsediyorlardı.

Bütün bunlar bana, eski ET tekniklerinin yeni bir şekli gibi geliyordu. Küresel imparatorluk hızla ilerliyordu.

Petrol ve uluslararası ortamla ilgilenenlerimiz için ise sık konuşulan bir konu daha vardı: başkan yardımcısının oğlu George W. Bush. Bush'un ilk enerji şirketi Arbusto⁵⁴ sonunda 1984'te Spectrum 7 ile birleşerek kurtarılan başarısız bir şirketti. Ardından, Spectrum 7 kendini iflasın eşiğinde buldu ve 1986'da Harken Enerji şirketi tarafından satın alındı, G. W. Bush, yıllık 120 bin dolar maaşla, yönetim kurulu üyesi ve danışman olarak kaldı.⁵⁵

Hepimiz, ABD başkan yardımcısı olan bir babanın bu görevlendirme kararında etkili olduğunu varsaydık, genç Bush'un bir petrol yöneticisi olarak başarı sicili böyle bir görevi kesinlikle hak etmiyordu. Harken'in, bu fırsatı, tarihinde ilk defa uluslararası ortama açılmak ve Orta Doğu'da aktif olarak petrol yatırımları aramak için kullanması da rastlantı olamazdı. *Vanity Fair* dergisi şöyle diyordu: "Bush'un yönetim kuruluna girmesinin ardından Harken'a harika şeyler olmaya başladı; yeni yatırımlar, sürpriz finansman kaynakları, beklenmeyen arama ruhsatları."⁵⁶

54 İspanyolca 'çali'.

55 Joe Conason, 'George W. Bush'un Başarı Öyküsü' ('The George W. Bush Success Story'), *Harpers Magazine*, Şubat 2000; Craig Unger, 'Suudileri Kurtarmak', *Vanity Fair*, Ekim 2003, s. 165.

56 Aynı yazı, s. 178.

1989'da Amoco, Bahreyn hükümeti ile denizde petrol arama hakları için pazarlık yapmaktaydı. Bu sırada Başkan Yardımcısı Bush, başkan seçildi. Bahreyn'e yeni atanan ABD Büyükelçisi Charles Hostler'ı bilgilendirmek üzere görevlendirilmiş İçişleri Bakanlığı Danışmanı Michael Ameen kısa bir süre içinde, Bahreyn hükümetiyle Harken arasında görüşme ayarladı. Birdenbire Amoco gitmiş, yerine Harken gelmişti. Her ne kadar Harken, daha önce Güneydoğu Amerika dışında bir yerde ve hiçbir zaman denizde petrol aramamış olsa da Arap dünyasında duyulmamış bir şekilde, Bahreyn'de hem de tek başına, toprak altı arama haklarını kazandı. Birkaç hafta içerisinde Harken'in hisseleri yüzde 20'den fazla değer kazanarak hisse başına 4,50 dolardan 5,50 dolara çıktı.⁵⁷

Sektördeki görmüş geçirmiş insanlar bile Bahreyn'de olanlardan dolayı şaşkına dönmüştü. Enerji sektöründe uzman ve aynı zamanda Cumhuriyetçi Parti destekçisi bir avukat arkadaşım "G. W.'nun, sonradan babasının ödemek zorunda kalacağı bir şeyler peşinde olmadığını umarım," dediğinde, Wall Street'teki, Dünya Ticaret Merkezinin tepesindeki bir barda kokteyllerimizi yudumluyorduk. Endişe içindeydi. "Gerçekten değer mi diye merak ediyorum," diye devam etti, başını hüznle sallayarak. "Oğlunun kariyeri, başkanlığı riske atmaya değer mi?"

Meslektaşlarımdan daha az şaşırmıştım ama sanırım özel bir bakış açısına sahiptim. Kuveyt, Suudi Arabistan, Mısır ve İran hükümetleri için çalışmıştım, Orta Doğu politikalarına yabancı değildim. Bush'un da tıpkı Enron yöneticileri gibi, ben ve ET'deki meslektaşlarım tarafından yaratılan ağın bir parçası olduğunu biliyordum; onlar feodal lordlar, büyük toprak ve çiftlik sahipleriydi.⁵⁸

57 Bkz: George Lardner Jr. ve Lois Romano, 'Dönüm Noktası' ('The Turning Point After Coming Up Dry'), *Washington Post*, 30 Temmuz 1999; Joe Conason, 'George W. Bush Başarı Öyküsü', *Harpers Magazine*, Şubat 2000.

58 Yıllar sonra saygın muhasebe şirketi Arthur Andersen'in de enerji tüketicilerini ve Enron çalışanlarını milyarlarca dolar dolandırmak üzere Enron yöneticileriyle iş birliği yaptığı ortaya çıkmış, böylece yeni bir anlam kazanan bu teori, tam da kamu soruşturmasına konu olmaya hazır hale geldiği sırada Irak Savaşı çıkmış (2003), dikkatleri başka yöne kaydırmıştı. Bahreyn, savaş sırasında başkan George W. Bush'un stratejisiinde kritik bir rol üstlendi.

Rüşvet alıyorum

Yaşamımın bu döneminde, dünya ekonomisinde gerçekten de yeni bir çağa girmiş olduğumuzu fark ettim. Bir zamanlar modellerimden biri olan Robert McNamara'nın, Savunma Bakanı ve Dünya Bankası başkanı olduğu dönemlerde başlatmış olduğu olaylar zinciri, en büyük korkularımı bile aşacak bir boyuta ulaşmıştı. McNamara'nın ekonomiye Keynesyenvari yaklaşımı ve savunduğu saldırgan liderlik tarzı her tarafa yayılmıştı. ET kavramı, çok çeşitli firmalardaki her tür yöneticiyi de içine alacak şekilde genişlemişti. NSA tarafından işe alınmış ya da profillenmiş olmayabilirlerdi ama benzer şeyler yapıyorlardı.

Şimdiki tek fark ise şirket yöneticisi ET'lerin uluslararası bankalardan fon kullanmakla uğraşmamaları idi. Eski takım (yani benim takımım) gelişmeyi sürdürse de bu yeni şekil daha da tehditkâr bir görünüm almıştı. 1980'lerde orta yönetim katmanlarından yükselen genç erkek ve kadınlar için sonuca giden her yol mübahtı: daha fazla kâr. Küresel imparatorluk sadece kârlılığını artırmak için bir yoldu.

Benim de içinde olduğum enerji sektörü bu yeni yönelimlerin tipik bir örneği idi. 1978'de parlamentodan geçen Kamu Hizmetleri Tanzim Politikası Yasası (PURPA) bir dizi düzenlemeden sonra 1982'de yasalaştı. Parlamento, bu yasayı ilk başta benimki gibi küçük ve bağımsız şirketleri elektrik üretiminde alternatif yakıtlar ile diğer yenilikçi yaklaşımlar geliştirmek için teşvik edici bir unsur olarak düşünmüştü. Yasayla büyük üreticilerin küçük üreticilerden adil ve uygun fiyatlarla enerji almaları şart koşulmuştu. Bu strateji Carter'ın ABD'nin petrole (sadece ithal edilen değil, genelinde petrole) olan bağımlılığını azaltma isteğinin

bir sonucuydu. Yasanın amacı açıkça, alternatif enerji kaynaklarını olduğu kadar, ABD'nin girişimci ruhunu temsil eden küçük şirketlerin de gelişmelerini teşvik etmek idi. Ancak, gerçeğin çok farklı olduğu ortaya çıktı.

1980'lerde ve 1990'ların başlarında, vurgu, girişimcilikten serbestleştirmeye doğru kaydı. Chicago Ekonomi Okulu üyesi Milton Friedman, ticaretin tek amacının sosyal ve çevresel sonuçlarına bakmadan kârı maksimuma çıkarmak ve hükümet yönetiminin gereksiz ve zararlı olduğunu öne sürerek Nobel Ekonomi Ödülü'nü kazandı. Bu doktrin, McNamara'nın saldırgan liderlik üzerindeki vurgusuyla birlikte CEO'ları yalnızca kâra odaklanmaya teşvik etti. Enerji endüstrisinin en zengin şirketleri bu fikirleri, PURPA'nın yenilikçi yaklaşımlar ile yeni enerji kaynakları geliştirmek niyetini takdir etmek yerine, daha fazla kontrol, pazar payı kazanmak ve kârı artırmak için ellerinden geleni yapmaya yordular.

Diğer küçük bağımsızların birçoğunun büyük mühendislik ve inşaat firmalarınca ve kamu hizmeti şirketleri tarafından yutulmalarını izledim. Bu sonuncular, yasada, hem denetlenen hizmet sağlayıcılarını hem de denetim dışı bağımsız enerji üretim şirketlerini bünyelerinde barındırabilen holdingler kurmalarına olanak sağlayan gedikler buldular. Birçoğu, başlattıkları saldırgan programlar aracılığıyla bağımsızları iflasa zorlayıp sonra da onları satın aldı. Diğerleri ise basitçe, sıfırdan başlayıp bağımsızlara benzeyen kendi eş değerlerini geliştirdiler.

Petrole olan bağımlılığı azaltma fikri ise unutuldu gitti. Reagan'ın petrol şirketlerine minnet borcu vardı, Bush ise servetini bir petrolcü olarak yapmıştı. Ve bu ikisinin de yönetimlerinde kilit oyuncuların ve bakanların çoğu ya petrol endüstrisinin ya da ona sıkı sıkıya bağlı olan mühendislik ve inşaat şirketlerinin birer parçasıydı. Üstelik son çözümlemede, birçok demokrat da onlar üzerinden kazanç sağlayıp borçlu duruma düşmüştü.

IPS çevre dostu enerji konusundaki vizyonunu sürdürdü. Kendimizi orijinal PURPA hedeflerine adamıştık ve şanslı bir hayat

sürüyorduk. Sadece ayakta kalmakla kalmayıp gelişen az sayıdaki bağımsızdan da biriydik. Bunun nedeninin, şirketokrasiye geçmişte verdiğim hizmetler olduğu konusunda artık hiçbir şüphem kalmamıştı.

Enerji sektöründe olanlar, tüm dünyayı etkilemekte olan eğilimi de sembolize ediyordu. Sosyal yardım, çevre ve diğer yaşam kalitesi konuları hakkındaki endişeler, açgözlülük karşısında ikinci plana atıldı. Bu süreç içerisinde, özel kuruluşları teşvik etmek yoğun bir şekilde vurgulandı. İlk başlarda, bu, kapitalizmin komünizme üstün olduğu ve onu önleyeceği fikri de dâhil olmak üzere, teorik platformlarda savunuldu. Ancak, zaman içerisinde, bu mazerete de gerek kalmadı. Proje sahiplerinin, hükümetler yerine zengin yatırımcılar olmalarının, doğal olarak, daha iyi bir şey olduğu baştan kabul edildi. Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar da o zamana kadar hükümetlerce yönetilmiş olan su ve kanalizasyon sistemleri, iletişim ağları, enerji sistemleri ve diğer hizmetlerin serbestleştirme ve özelleştirilmelerinin savunuculuğunu yaparak bu kavramı sahiplendiler.

Sonuçta, ET kavramını daha büyük bir topluluğa genişletip önceden sadece seçkin bir kulübe kabul edilmiş olan bizlere ayrılmış olan görevlere, geniş bir yelpazeye dağılmış firmalardan yöneticileri göndermek kolay oldu. Bu yöneticiler tüm dünyaya dağıldılar. En ucuz iş gücü havuzlarını, en erişilebilir kaynakları ve en büyük pazarları araştırdılar. Yaklaşımlarında acımasızdılar. Kendilerinden önce giden ET'ler gibi (benim Endonezya, Panama ve Kolombiya'daki vicdan muhasebemde olduğu gibi) suçlarını mazur gösterecek yollar buldular. Ve bizler gibi, onlar da toplumları ve ülkeleri ağlarına düşürdüler. Zenginlik ve ülkelerin kendilerini borç batağından kurtarmaları için bir yol olarak özel sektörü kullanma sözleri verdiler. Okullar ve otoyollar yaptılar, telefonlar, televizyonlar ve sağlık hizmetleri bağışladılar. Sonunda başka yerlerde daha ucuz işçiler ve daha erişilebilir kaynaklar bulunca da çekip gittiler. Umut besledikleri bir toplumu terk ettikleri zaman

sonuçlar çoğunlukla yıkıcı oluyordu ama görünürde bunu, bir anlık bir tereddüt bile yaşamadan ve vicdanları sızlamadan yapıyorlardı.

Tüm bunların psikolojilerini nasıl etkilediğini, bende olduğu gibi, kendilerini sorguladıkları bir an olup olmadığını merak ediyordum. Hiç, pis bir kanalın yanında durup ihtiyar bir adam tuvaletini yaparken yıkanmaya çalışan genç bir kadını seyretmişler miydi? Zor soruları soracak Howard Parkerlar kalmamış mıydı?

IPS'deki başarılarımın ve aile yaşamımın keyfini çıkartsam da yoğun depresyon anlarıma engel olamıyordum. Artık genç bir kız babasıydım ve onun miras alacağı gelecek beni ürkütüyordu. Oynamış olduğum rol yüzünden kendimi suçlu hissediyordum.

Aynı zamanda, geriye bakıp çok rahatsız edici tarihî bir yönelimi de görebiliyordum. Uluslararası modern finans sistemi, İkinci Dünya Savaşı sonuna doğru, birçok ülke liderinin katıldığı ve New Hampshire'daki Bretton Woods'ta -benim evimde- yapılan bir toplantıda yaratılmıştı. Yıkılmış bir Avrupa'yı yeniden yapılandırmak amacı ile kurulan Dünya Bankası ve IMF olağanüstü başarı sağlamıştı. Sistem hızla genişlemiş ve kısa zamanda ABD'nin belli başlı tüm müttefiklerince onaylanarak baskı rejimlerine karşı her yerde deva bir çözüm olarak alkışlanmıştı. Bizi komünizmin şeytani pençelerinden kurtaracağına emindik.

Ama tüm bunların bizi nereye götüreceğini merak etmeden de duramıyordum. 1980'lerin sonlarına doğru, Sovyetler Birliği'nin ve dünya komünist hareketinin çöküşüyle birlikte, asıl hedefin komünizmi engellemek olmadığı ortaya çıktı. Aynı şekilde, kökleri kapitalizmde olan küresel imparatorluğun önünün açık olacağı da belliydi. Dünyanın Durumu (State of the World) Platformu Başkanı Jim Garrison'ın dediği gibi:

“Toptan ele alındığında, dünyanın bir bütün olarak entegrasyonu, özellikle de ekonomik küreselleşme (‘serbest pazar’ kapitalizminin uyduruk özellikleri açısından bakıldığında) kendi başına gerçek bir ‘imparatorluk’ olmaktadır... Dünya üzerindeki hiçbir ülke, küreselleşmenin güçlü cazibesine karşı koyamamıştır. Çok

azı, Dünya Bankasının ‘yapısal ayarlamaları’ ile ‘şartlarından’, Uluslararası Para Fonu’ndan ve Dünya Ticaret Örgütü’nün arabuluculuğundan kaçınayı başarabilmiştir. Bütün yetersizliklerine rağmen ekonomik küreselleşmenin ne anlama geldiğini, kuralların neler olduğunu ve kimin ödüllendirilip kimin cezalandırılacağını hâlâ bu uluslararası finans kuruluşları belirlemektedir. Dengesiz bile olsa, dünyanın tüm millî ekonomilerinin tek bir küresel serbest pazar sistemi içinde entegre olduğunu hayattayken görme olasılığımız var.”⁵⁹

Bu konular hakkında düşündükçe, her şeyi anlatan bir kitabı, *Bir Ekonomik Tetikçinin Vicdanı*’nı, yazmanın zamanı geldiğine karar verdim. Ama bunu gizli tutmak için bir çaba da harcadım. Bugün bile, yalnız başına yazabilen bir yazar değilim. Yaptığım işi tartışma gereği duyuyorum. Diğer insanlardan esinlenirim ve onlardan bana geçmişteki olayları hatırlamama ve onları değerlendirmeme yardım etmelerini isterim. ET’ler ve çakalların hikâyelerini yazmak istediğimden bu sefer eskiden tanıdığım insanlarla iletişime geçtim.

Sonra beni ve küçük kızım Jessica’yı öldürmekle tehdit eden anonim bir telefon aldım. Bunu bir başkası izledi. Korkmuştum. Çakalların neler yapabileceğini biliyordum. Ne yapacağımı bilemez durumdaydım. Claudine’in bu sistemden çıkış olmadığını söyleyen uyarısı kulaklarımda yankılandı. Ne yapabiliirdim?

1987’de bir öğleden sonra, eski MAIN ortaklarından biri beni arayıp Stone&Webster Mühendislik Şirketi’nde (SWEC) çok kazançlı bir danışmanlık işi teklif etti. SWEC o zamanlar dünyanın ileri gelen mühendislik ve inşaat firmalarından biri olup enerji sektörünün değişen ortamında kendine bir yer edinmeye çalışıyordu. Kontratımda benim, IPS’de olduğu gibi enerji geliştirme dalında, şirketin yeni bir alt kuruluşuna rapor vereceğim belirtiliyordu.

59 Jim Garrison, *Amerikan İmparatorluğu: Küresel Lider mi, Yoksa Başboş Kalmış Güç mü?* (*American Empire: Global Leader or Rogue Power?*), San Francisco, Berrett-Koehler Publishers, 2004, s. 38.

Herhangi bir uluslararası veya ET tipi projede yer almamın istenilmeyeceğini öğrenmek beni rahatlatmıştı.

Aslında pek fazla bir şey yapmam da beklenmiyordu. Başarılı olmuş bir bağımsız enerji firması kurup yönetmiş az sayıda insandan biriydim ve sektörde çok iyi bir ünüm vardı. SWEC'nin birincil olarak istediği, öz geçmişimi kullanıp adımları danışmanları listesine yazmaktı ki bunda yasa dışı herhangi bir taraf olmayıp standart endüstri yöntemleriyle de uyumlu idi. Teklif bana özellikle çekici gelmişti, çünkü bazı nedenlerden dolayı, IPS'yi satmayı düşünüyordum. SWEC saflarına katılıp şahane bir ücret alma fikri gayet iyi görünüyordu.

İşe alındığım gün, SWEC'nin CEO'su beni yemeğe davet etti. Şundan bundan konuşurken, bir tarafımın, karmaşık bir enerji firmasını yönetme sorumluluğunu, bir tesisin yapımı sırasında yüzden fazla insanın sorumluluğunu taşımayı ve elektrik santralleri inşa edip işletmekle ilgili tüm risklerle uğraşmayı geride bırakıp danışmanlık işine geri dönmeye hevesli olduğunu fark ettim. Bana teklif edeceğini bildiğim hatırı sayılır ücreti nasıl harcayacağımı düşünmüştüm bile. Diğer yandan, onu, kâr amacı olmayan bir kuruluş yaratmak için kullanmaya karar vermiştim.

Tatlılarımızı yerken CEO ile yazmaya olan ilgim hakkında konuştuk. Gözlerimin içine bakarak, "Mesleğiniz hakkında bir kitap yazmaya niyetiniz var mı?" diye sordu.

Midemde bir düğüm hissettim. Birdenbire, tüm bunların ne anlama geldiğini anlamıştım. Hiç tereddütsüz, "Hayır," dedim. "Şu anda yerlilerin stresle nasıl baş ettiğini anlatan bir kitap yazıyorum ama işim hakkında bir kitap yayımlamayı düşünmüyorum."

"Bunu duyduğuma sevindim," dedi. "Bu şirkette gizliliğe önem veririz. Aynen MAIN'deki gibi."

"Anlıyorum."

Gülerek sandalyesinde geriye yaslandı, rahatlamış görünüyordu. "Tabii, son kitabınız gibi stresle baş etme ve onun gibi şeylerden

bahseden kitaplar, son derece uygun. Hatta kariyerinize yardımcı bile olurlar. SWEC'nin bir danışmanı olarak, bu tip şeyleri yayımlamakta serbestsiniz.” Bir tepki beklercesine bana baktı.

“Bunu öğrendiğim iyi oldu.”

“Evet, son derece uygun. Ancak, söylemeye gerek yok ama bu şirketin isminden kitaplarınızda asla bahsetmeyeceksiniz ve buradaki işimizin doğası ile veya MAIN’de yapmış olduklarınızla ilgili hiçbir şey yazmayacaksınız. Politik konulardan veya uluslararası bankalarla olan ilişkilerimiz ve kalkınma projeleri ile ilgili hiçbir şeyden söz etmeyeceksiniz.” Bana baktı. “Yalnızca bir gizlilik meselesi.”

“Anlatmanıza gerek yok,” diye onu rahatlattım. Bir an için, kalbimin durduğunu sandım. Endonezya’da Howard Parker’ın yanında, Fidel ile birlikte arabayla Panama şehrinin içinden geçerken ve Paula ile Kolombiya’da bir kahvede otururken hissetmiş olduklarıma benzer, eski bir his geri geldi. Kendimi- yine- satıyordum. Bu yasal açıdan bir rüşvet değildi; bu şirketin adımı bordrosunda göstermek, önerilerim için bana başvurmak ile zaman zaman bir toplantıda boy göstermem için bana para ödemesi son derece olağan ve yasaldı ama işe alınmamın ardındaki gerçek nedeni anlamıştım.

Bana, üst düzey bir yöneticinin maaşına eş değer bir yıllık ücret teklif etti.

O günün akşamında şaşkın bir vaziyette havaalanında oturmuş, beni Florida’ya geri götürecek uçağı bekliyordum. Kendimi bir fahişe gibi hissediyordum. Daha da kötüsü, kızıma, aileme ve ülkeme ihanet ettiğimi düşünüyordum. Ama ‘Zaten başka çarem yoktu,’ dedim kendime. Rüşveti kabul etmeseydim çakalların kızımlı, beni veya ET’nin dünyaya yansıttığı ‘gerçek’lerin altında yatan hikâyeleri açıklayacak herhangi birini öldürmekte bir an bile tereddüt etmeyeceğini biliyordum.

Amerika Birleşik Devletleri Panama'yı işgal ediyor

Torrijos ölmüştü. Ama Panama'nın kalbimde hâlâ özel bir yeri vardı. Güney Florida'da yaşarken, Orta Amerika'daki güncel olaylar hakkında bilgi edinebileceğim birçok kaynağa erişimim vardı. Onun merhametli kişiliği ve güçlü karakterine sahip olmayan kişiler tarafından sahiplenilmiş olsa da Torrijos'un mirası yaşıyordu. Panama'nın, ABD'yi Kanal Anlaşması'nın şartlarına uymaya zorlamadaki kararlılığı gibi, bu yarım kürede var olan farklılıkları giderme çabaları da onun ölümünden sonra sürdü.

Torrijos'un halefi Manuel Noriega, ilk başta akıl hocasının yolundan gitmeye kararlı gibi görünmüştü. Noriega ile tanışmamıştım ama görünüşe göre, başlangıçta Latin Amerika'nın yoksul ve ezilmişlerinin haklarını korumaya çalıştı. En önemli projelerinden biri, finansmanı ve yapımı Japonlar tarafından sağlanacak bir kanalın yapılması işinin araştırılmaya devam edilmesiydi. Tahmin edileceği gibi, bu konuda gerek Washington ve gerekse özel Amerikan şirketlerinin ciddi engellemeleriyle karşılaştı. Noriega'nın dediği gibi:

İşçileri Bakanı George Shultz, çok uluslu inşaat firması Bechtel'in eski bir yöneticisiydi; Savunma Bakanı Caspar Weinberger ise bir zamanlar Bechtel'in müdür yardımcısı. Bechtel, tabii ki, kanal inşaatının getireceği milyarlarca doları kazanmak istiyordu. Reagan ve Bush yönetimleri, Japonya'nın muhtemel bir kanal inşaatı projesinde başı çekmesi olasılığından korkuyorlardı; güvenlik hakkında yersiz bir endişe de yok değildi ama bu aynı zamanda da ticari bir rekabet sorunu idi. ABD inşaat firmaları milyarlarca dolar kaybedebilirdi.⁶⁰

60 Manuel Noriega ile Peter Eisner, *Manuel Noriega'nın Anıları*, New York, Random House, 1997, s. 56.

Ama Noriega bir Torrijos değildi. Eski patronunun karizması veya dürüstlüğü onda yoktu. Zaman içerisinde rüşvet almak ve uyuşturucu ticaretine bulaşmak konusunda tatsız bir ün sahibi oldu, hatta siyasi rakibi Hugo Spadafora'nın suikastini organize etmiş olmasından bile şüphelenildi.

Noriega, ününü, Panama Savunma Kuvvetleri'nin, CIA ile irtibat görevini yürüten askerî istihbarat birimi olan G-2 grubunun başındaki albayken yapmıştı. Bu görevi yürütürken, CIA Direktörü William J. Casey ile yakın ilişkiler geliştirdi. CIA de, bu bağlantıyı, Karayipler ile Orta ve Güney Amerika'daki planlarını yürütmek için kullandı. Örneğin, Reagan yönetimi, ABD'nin 1983'te Grenada'yı istilası hakkında Castro'ya bir ön uyarı yapmak istediğinde, Casey, bu mesajı iletmesi için Noriega'ya başvurmuştu. Albay, aynı zamanda, CIA'nın Kolombiyalı uyuşturucu kartellerine sızmasına da yardımcı olmuştu.

1984'e gelindiğinde Noriega, generalliğe ve Panama Savunma Kuvvetleri'nin komutanlığına terfi etmişti. Casey'nin, o sene Panama şehrine geldiğinde, havaalanında, onu karşılayan yerel CIA şefine, "Nerede benim evladım? Nerede Noriega?" diye sorduğu rivayet edilir. General de Washington'ı ziyaret ettiğinde, Casey ile onun evinde buluşuyordu. Seneler sonra Noriega, Casey ile yakın ilişkisinin, kendisini dokunulmaz hissetmesine neden olduğunu itiraf edecekti. CIA'nın, G-2 gibi, ülkesinde hükümetin en güçlü kuruluşu olduğuna inanıyordu. ABD'nin Kanal Bölgesi'ndeki askerî üsleri ve Panama Kanalı Anlaşması hakkındaki görüşlerine rağmen Casey'nin kendisini koruyacağından emindi.⁶¹

Böylece, Torrijos adalet ve eşitlik konusunda uluslararası bir sembol iken, Noriega bir rüşvet ve yozlaşma sembolü haline geldi. Bu konudaki kötü ünü, 12 Haziran 1986'da *New York Times*'ın 'Panama Liderinin Uyuşturucu Ticareti ve Kara Para Aklama İşinde

61 David Harris, *Ay'ı Vurmak: Benzeri Olmayan Bir Amerikan İnsan Avının Gerçek Öyküsü (Shooting the Moon: The True Story of an American Manhunt Unlike Any Other, Ever)*, Boston, Little, Brown and Company, 2001, s. 31-34.

Olduğu İddia Ediliyor' manşetli bir haberi yayımlamasıyla perçinlendi. Pulitzer Ödülü sahibi bir gazeteci tarafından kaleme alınan bu haber, generalin birçok Latin Amerikan şirketinin gizli ve yasa dışı ortağı olduğunu, hem ABD hem de Küba adına çift taraflı casusluk yaptığını, G-2'nin, onun emri ile gerçekten de Hugo Spadafora'nın başını kestiğini ve Noriega'nın, şahsen, 'Panama'daki en önemli uyuşturucu ticaretini' yönettiğini öne sürüyordu. Bu haberde general çok kötü resmedilmişti ve ertesi gün yayımlanan devam yazısında da ayrıntılar vardı.⁶²

Diğer sorunlarının yanı sıra Noriega'nın bir de imaj sorunu olan Amerikan başkanı (gazetecilerin George H. W. Bush'un 'kışkırtıcılık faktörü' olarak adlandırdığı) derdi vardı.⁶³ Hele, Noriega, Amerikalılar Okulu'na 15 yıllık bir uzatma tanımayı ınatla reddedince, bu daha da özel bir önem kazandı. Bu konuda, generalin anıları ilginç bir bakış açısı öneriyor:

"Torrijos'un mirasını ne kadar azim ve gururla sürdürsek de ABD bunların hiçbirinin olmasını istemiyordu. Orta Amerika'daki Amerikalılar Okulu'nun artan savaş hazırlıkları nedeniyle, okula hâlâ ihtiyaçları olduğunu ileri sürerek tesisler için bir uzatma ya da yeniden görüşme talep ettiler. Ama Amerikalılar Okulu bizim için bir utanç kaynağı idi. Ölüm mangaları ve baskıcı sağcı militanlar yetiştiren bir eğitim tesisini topraklarımızda barındırmak istemiyorduk."

Gerçi dünya buna hazır olmalıydı ama 20 Aralık 1989'da, ABD, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana bir şehre yapılmış en büyük hava saldırısını Panama'ya gerçekleştirdi, dünya şaşkına uğradı.^{64 65} Bu, sivil bir halka yapılan anlamsız bir saldırıydı. Panama ve Panamalıları, ABD için de herhangi başka bir devlet için de kesinlikle bir tehdit oluşturmuyordu. Tüm dünya siyasileri, hükümetleri

62 David Harris, *Ay'ı Vurmak*, s. 43.

63 Manuel Noriega ile Peter Eisner, *Manuel Noriega'nın Anıları*, s. 212; Craig Unger, 'Şimdileri Kurtarmak', *Vanity Fair*, Ekim 2003, s. 165.

64 Manuel Noriega ile Peter Eisner, *Manuel Noriega'nın Anıları*, s. 114.

65 Bkz: www.famoustexans.com/georgebush.htm

ve basın, bu tek taraflı Amerikan eylemini uluslararası hukukun açık bir ihlali olarak lanetlediler.

Bu askerî operasyon, bir kitle katliamı veya başka bir insanlık suçu işleyen bir ülkeye -örneğin, Pinochet Şili'sine ya da Stroessner'in Paraguay'ı, Somosa'nın Nikaragua'sı, D'Aubuisson'un El Salvador'u ya da Saddam'ın Irak'ına- karşı gerçekleştirilmiş olsaydı, anlaşılabilirdi. Ama Panama böyle bir şey yapmamıştı, sadece bir avuç güçlü politikacıyla yöneticinin isteklerine karşı gelmek cüretinde bulunmuştu. Kanal Anlaşması'nın şartlarına uyulmasında ısrar etmiş, sosyal reformcularla konuşmuş ve Japon finansmanı ile inşaat firmalarını kullanarak yeni bir kanal yapımı olanağını araştırmıştı. Sonra da bunların sonuçlarına katlanmak zorunda kalmıştı. Noriega'nın dediği gibi:

“Şunu açıkça belirtmek isterim: 1986'da ABD tarafından başlatılan ve 1989'da Panama'nın işgali ile sona eren zayıflatma kampanyası, ABD'nin, Panama Kanalı'nın gelecekte Japonya tarafından desteklenen bağımsız bir Panama tarafından kontrol edilebileceği ihtimalini içeren tüm senaryoları bertaraf etmek istemesinin sonucudur. Bu arada, Shultz ve Weinberger de kamu yararına çalışan kişiler maskesi altında -insanların, onların temsil ettiği güçlü ekonomik çıkarlar hakkındaki bilgisizliklerinin de verdiği rahatlıkla- beni alaşağı etmek için bir propaganda kampanyası hazırlıyorlardı.⁶⁶”

Washington'un bu saldırı için öne sürdüğü mazeret tek bir adama dayanıyordu. ABD'nin genç kadın ve erkeklerini hayatları ve vicedanları pahasına, sayısız çocuk da dâhil olmak üzere masum insanları öldürmeye ve Panama şehrinin büyük bir bölümünü ateşe vermeye göndermesinin ardındaki tek neden Noriega idi. Noriega, insanlık düşmanı kötü biri ve uyuşturucu tüccarı bir canavar olarak tanıtılmış ve böylece yönetime, iki milyon vatandaşı olan ve rastlantıya bakın ki, dünyadaki en değerli toprak parçalarının birinin üzerinde oturan bir ülkeyi işgal etme bahanesi sağlamıştı.

66 Manuel Noriega ile Peter Eisner, *Manuel Noriega'nın Anıları*, s. 56-57.

Bu işgal, beni, birkaç gün sürecek bir depresyona sokacak kadar rahatsız etmişti. Noriega'nın korumaları olduğunu biliyordum, yine de çakalların, Roldós ve Torrijos'a yaptıkları gibi, onu da öldürebileceklerini düşünmekten kendimi alamıyordum. Korumalarının çoğu ABD askerî personeli tarafından eğitildiği için büyük bir olasılıkla olanları görmezden gelmek ya da bir suikast düzenlemek üzere kolaylıkla satın alınmış olabilirlerdi.

Dolayısıyla, işgal hakkında düşünüp okudukça bunun, ABD politikasında, eski imparatorluk kurma yöntemlerine dönüşü simgelediğine ve Bush yönetiminin, amaçlarına ulaşmak yolunda güç kullanmaktan çekinmeyeceğini dünyaya göstererek Reagan yönetiminden bir adım ileri gitmeye kararlı olduğuna ikna oluyordum. Öyle görünüyordu ki, Panama'daki amaç, Torrijos'un mirasını ABD'ye yakın bir kukla yönetim ile değiştirmenin yanı sıra Irak gibi ülkeleri de korkutup boyun eğmeye zorlamaktı.

New York Times Magazine yardımcı editörü ve birçok kitabın da yazarı David Harris'in ilginç bir gözlemi vardı. 2001'de yazdığı *Ay'ı Vurmak* adlı kitabında şöyle diyordu:

Dünyanın her köşesinde Amerikalıların çatıştığı binlerce lider, kral, diktatör ve cunta arasından, General Manuel Antonio Noriega, Amerikalıların bu şekilde peşinden gittiği tek isimdir. 225 yıllık resmî varlığı sırasında, ABD sadece bir defa başka bir ülkeyi işgal edip liderini kendi toprakları içinde Amerikan yasalarına karşı gelmiş olmasından dolayı yargılanması ve hüküm giymesi için ABD'ye götürmüştür.⁶⁷

Bombardıman sonrası, ABD kendini birdenbire nazik bir durumla karşı karşıya buldu. Bir süre için sanki her şey ters tepecekmiş gibi göründü. Bush yönetimi kişiliksizlik söylentilerini bastırmış olabilir ama şimdi de yasallık sorunu ve terörist bir eylem sırasında yakalanmış bir zorba gibi görünmekle karşı karşıya idi. ABD ordusunun, askerler ölüleri yakıp gömerlerken medya mensuplarına, Kızılhaç'a ve diğer yabancı gözlemcilere, ağır bombardımana

67 David Harris, *Ay'ı Vurmak*, s. 6.

maruz kalmış olan bölgelere girmeyi üç gün süreyle yasakladığı ortaya çıktı. Basın, yasa dışı ve diğer uygunsuz davranışlar hakkında ne kadar kanıtın yok edildiği ve sağlık hizmetlerinin zamanında ulaşmamış olmasından dolayı kaç kişinin öldüğü konusunda sorular sordu. Ama bu sorular hiçbir zaman yanıtlanmadı.

İstila hakkındaki gerçeklerin çoğunu hiçbir zaman öğrenemeyeceğiz, katliamın gerçek boyutlarını da. Savunma Bakanı Richard Cheney, 500 ile 600 arasında ölü olduğunu iddia etti. Ama bağımsız insan hakları grupları bu rakamın 3 bin ile 5 bin arasında değiştiğini tahmin ediyordu; 25 bin kişi de evsiz kalmıştı. Noriega tutuklandı, Miami'ye götürüldü ve 40 yıl hapse mahkûm edildi; o zamanlar, ABD'de resmen savaş mahkûmu statüsünde olan tek kişiydi.

Dünya, uluslararası hukukun bu açık ihlali ve savunmasız insanların dünyadaki en kuvvetli askerî güç tarafından gereksiz katli karşısında ayağa kalktı. Ama ABD'de çok az insan bu isyanın ve Washington'ın işlemiş olduğu suçların farkındaydı. Basında çıkan haberlerin sayısı da son derece azdı. Bunda birkaç faktör etkiliydi: hükümet politikası, yayıncılar ve televizyon yöneticilerine Beyaz Saray'dan edilen telefonlar, kişiliksizlik faktörünün kendi sorunları haline gelmesinden korktukları için karşı çıkmaya çekinen milletvekilleri ve toplumun tarafsızlıktan çok kahramanlara ihtiyacı olduğunu düşünen gazeteciler.

Bir istisna, Panama'nın işgalinde bulunan ve yıllarca onu analiz etmeye devam eden *Newsday* editörü ve Associated Press muhabiri Peter Eisner, 1997'de yayımlanan *Amerika'nın Mahkûmu Manuel Noriega'nın Anıları* adlı kitabında şöyle yazmıştı:

Noriega ile savaşmak adına gerçekleştirilen katliam, yıkım ve adaletsizlik (ve bu olayı çevreleyen yalanlar) ABD'nin temel demokrasi prensiplerine bir tehdit oluşturmaktaydı... Askerlere Panama'da öldürmeleri emredilmişti ve kendilerine, bir ülkeyi zalim, ahlaksız bir diktatörün pençesinden kurtarmaları gerektiği

söylenince de öyle yaptılar, onlar bir kere harekete geçtikten sonra da ülkelerinin (ABD) insanları uygun adım peşlerinden geldiler.⁶⁸

Noriega ile Miami'deki hapisane hücrelerinde yaptığı söyleşiler de dâhil, uzun bir araştırma sonunda, Eisner diyor ki:

Kilit noktalarda, kanıtların, Noriega'ya yönlendirilen suçlamaları ortaya koyduğunu düşünmüyorum. Yabancı bir askerî lider veya egemen bir ülkenin başkanı olarak, eylemlerinin Panama'nın işgalini haklı kıldığını ya da ABD'nin ulusal güvenliğine bir tehdit oluşturduğunu da düşünmüyorum.

Eisner konuşmasını şöyle bitiriyor:

Siyasi durum analizim ve Panama hakkında işgal öncesinde, işgal sırasında ve işgal sonrasındaki gördüklerim beni, ABD'nin Panama'yı işgalinin, gücün abartılı bir şekilde kötüye kullanımı olduğu sonucuna getirmiştir. Temel olarak, bu işgal, kabul edilemez bir kan dökme pahasına, küstah Amerikan siyasetçilerinin ve onların Panama'daki müttefiklerinin amaçlarına hizmet etmiştir.⁶⁹

Panama'nın Kolombiya'dan kopartılmasından Torrijos'un iş başına gelmesine kadar geçen süre içerisinde, ABD'nin kuklaları olarak hizmet eden Arias ailesi ve Torrijos öncesi oligarşi, yeniden yönetime getirildi. Yeni Kanal Anlaşması belirsiz bir hale geldi. Temel olarak, resmî belgelerin dediklerinin aksine, Washington bir kez daha bu su yolunun kontrolünü ele geçirdi.

Bu olaylar ve MAIN'de çalışırken yaşamış olduklarımın üzerinde düşünürken durup durup aynı soruları sorduğumu fark ettim: Milyonlarca insanı etkileyen tarihî önemdeki kararlar da dâhil, kaç karar, doğru olanı yapmak isteği yerine, kişisel çıkarlarını önemseyen insanlar tarafından alınıyordu? Üst düzey kaç hükümet görevlimiz ulusa sadakat yerine açgözlülüklerine hizmet ediyordu? Kaç savaş, bir başkanın, seçmenlerinin onu kişiliksiz olarak görmelerini istemediği için çıkmıştı?

68 Manuel Noriega ile Peter Eisner, *Manuel Noriega'nın Anıları*, New York, Random House, 1997, s. 248 77 Aynı kitap, s. 21 l.

69 Aynı kitap, s. xxi.

SWEC'nin başkanına vermiş olduğum söze rağmen, Panama iş-gali hakkındaki rahatsızlığım ve bir şey yapamama duygum beni, kitabımla ilgili çalışmalarımı sürdürmeye itti. Ama şimdi, Torrijos üzerine odaklanmaya karar vermiştim. Onun öyküsünü, dünyamızı kirleten birçok adaletsizliği ortaya çıkartmanın ve kendimi suçtan arındırmanın bir yolu olarak görüyordum. Bu defa, dostlarımın ve meslektaşlarımın önerilerini almak yerine yaptığım şey hakkında sessiz kalmaya kararlıyım.

Kitap üzerinde çalıştıkça biz ET'lerin dünyaya verdiği zararların boyutu hakkında hayrete düştüm. Öne çıkan birkaç ülke üzerinde yoğunlaşmaya çalıştım. Ama benim çalıştığım ve sonra daha kötü duruma düşen yerlerin listesi hayret vericiydi. Aynı zamanda, kendi ahlaksızlığımın boyutları da beni dehşete düşürmüştü. Kendimi defalarca sorgulamıştım ama bu işin içindeyken günlük faaliyetlerime, daha büyük resmi görmemi engelleyecek derecede odaklanmış olduğumu fark ettim.

Endonezya'da iken, Howard Parker ile tartıştıklarımız ya da Rasy'nin genç Endonezyalı arkadaşlarının öne sürdüğü konular hakkında endişe duymuştum. Panama'da çalışırken, Fidel'in beni götürdüğü gecekondu mahalleleri, Kanal Bölgesi ve o diskotekte gördüklerimin bana düşündürdüklerinden çok etkilenmiştim. İran'da, Emin ve Doktor ile olan görüşmelerim beni çok rahatsız etmişti. Şimdi ise bu kitabı yazma süreci bana özet bir bakış sağlamıştı. Büyük resmi görmeyip eylemlerimin gerçek anlamlarını fark etmemenin ne kadar kolay olduğunu anlayabiliyordum.

Tüm bu olayların doğası ne kadar da basit ve açık görünüyordu ve ne kadar da tehlikeli. Bu durum, bana askerleri çağırıştırıyordu. Başlangıçta, saftılar. Başka insanları öldürmenin etik tarafını sorgulayabilirler ama çoğunlukla kendi korkuları ile yüzleşmek, kendi varlıklarını sürdürmeye odaklanmak zorundadırlar. İlk düşmanlarını öldürdükten sonra, karmakarışık hislere kapılırlar. Öldürdükleri adamların ailelerini merak edip pişmanlık duyabilirler. Ama zaman geçip de daha fazla savaşta yer alıp daha

fazla insan öldürdükçe duygusuzlaşırlar. Artık profesyonel askere dönüşmüşlerdir.

Bir açıdan, ben de profesyonel bir askere dönüşmüştüm. Bu gerçeği kabullenmek, suçların işlenip imparatorlukların kurulması sürecini daha iyi anlamamı sağladı. Artık, bu kadar insanın hunharca eylemleri nasıl gerçekleştirmiş olduğunu anlayabiliyordum. Örneğin, ailesine düşkün iyi İranlıların nasıl olup da Şah'ın acımasız gizli polisi için çalışabildiklerini, iyi Almanların nasıl olup da Hitler'in emirlerine uyabildiklerini, iyi Amerikalıların nasıl olup da Panama şehrini bombalayabildiklerini.

Bir ET olarak, NSA'dan veya herhangi bir hükümet kuruluşundan doğrudan bir kuruş bile almamıştım. Maaşım MAIN tarafından ödeniyordu. Özel bir kuruluştaki çalışan sade bir vatandaşım. Bunu anlamak, gelişmekte olan ET ve kurum yöneticisi rolünün ne olduğunu daha açık bir biçimde görmemi sağladı. Dünya sahnesinde kendi eylemlerine hissiz kalan yepyeni bir asker türü doğmaktaydı. Şöyle yazdım:

Bugün, erkekler ve kadınlar, Tayland, Filipinler, Botswana, Bolivya ve diğer tüm ülkelere, umutsuzca iş arayan insanları bulmak için gidiyor. Buralara, sadece sefil durumdaki bu insanlardan (çocukları yetersiz ve kötü beslenen hatta açlıktan ölmekte olan insanlar, gecekonduarda yaşayan ve daha iyi bir hayata dair tüm ümitlerini yitirmişler, geleceği hayal bile edemeyenler) yararlanmak amacıyla gidiyorlar.

Bu erkekler ve kadınlar, Manhattan, San Francisco veya Chicago'daki lüks ofislerini bırakıp, lüks jetler içinde kıtaları ve okyanusları aşyp, birinci sınıf otellerde kalıp, ülkenin en iyi lokantalarında yemek yerler. Sonra da çaresiz insan avına çıkarlar.

Günümüzde esir tüccarları hâlâ var. Ama artık, Charleston, Cartagena ve Havana'nın mezarlarında en yüksek parayı getirecek en iyi malları bulmak için Afrika ormanlarının derinliklerine dalmaya ihtiyaçları yok. Tek yapmaları gereken, çaresiz insanları işe alıp, istedikleri pazarlarda satabilecekleri ceketleri, blucinleri,

tenis ayakkabılarını, otomobil ve bilgisayar parçalarını ve daha binlerce malı üretebilecek bir fabrika kurmak. Fabrika sahibi olmayı bile istemeyebilirler; bunun yerine, tüm pis işlerini yapması için yerli bir iş adamını tutarlar.

Bu adam ve kadınlar, düzgün insanlar olduklarını düşünürler. Evlerine döndüklerinde yanlarında, çocuklarına göstermek için çektikleri, gezdikleri şirin yerlerin ve eski harabelerin fotoğrafları vardır. Birbirlerini tebrik edip, uzak diyarlardaki gümrüklerin gariplikleri ile ilgili dedikodu yaptıkları seminerlere katılırlar. Patronları, yaptıklarının tamamen yasal olduğu konusunda onları rahatlatmak için avukatlar tutar. Bu çaresiz insanlara aslında yardım etmekte olduklarına kendilerini ikna etsinler diye işe alınmış psikoterapist ve insan kaynakları uzmanları vardır.

Eski esir tüccarları, tümüyle insan sınıfına girmeyen bir türle muhatap olduklarını ve onlara Hristiyanlaşma fırsatı verdiklerini düşünürlerdi. Aynı zamanda, esirlerin, kendi toplumlarının varlığının devamı için gerekli olduklarını ve ekonominin temel taşı oluşturduklarını da anlamışlardı. Modern esir tüccarı ise çaresiz insanların hiç para kazanamamalarındansa günde bir dolar kazanmalarının yeğ olduğunu ve üstelik böylece büyük dünya ekonomisine entegre olma fırsatını yakaladıklarını düşünür. Aynı zamanda, bu çaresiz insanların, şirketinin varlığının devamı için de gerekli olduğunu ve kendi yaşam tarzının temel taşı oluşturduğunu da bilir. Hiçbir zaman durup bunların geniş çaptaki sonuçlarını, arkalarındaki ekonomik sistemi ve dünyadaki çocukların geleceğini ilerde nasıl etkileyebileceğini düşünmez.

Irak'ta bir ET başarısızlığı

1980'lerdeki IPS başkanı ve 1980'lerin sonları ile 1990'lardaki SWEC danışmanı konumum, bana, Irak hakkında çoğu insanın sahip olmadığı bilgiye erişim imkânı verdi. Gerçekten de 1980'lerde Amerikalılar bu ülke hakkında çok az şey bilirdi. Irak onların radar ekranlarında değildi, o kadar. Ben ise orada olanları merakla izliyordum.

Dünya Bankası, USAID, IMF ve diğer uluslararası finans kuruluşlarında çalışan eski arkadaşlarla ve kayınpederim de dâhil, Bechtel, Halliburton ve diğer büyük mühendislik ve inşaat firmalarındaki insanlarla temasımı sürdürdüm. IPS altyüklenicileri ile diğer bağımsız enerji firmalarında çalışan mühendislerin çoğu, aynı zamanda Orta Doğu'daki projelerin de içindeydi. ET'lerin Irak'ta hararetle çalıştıklarının farkındaydım.

Reagan ve Bush yönetimleri, Irak'ı Suudi Arabistan'a dönüştürmeye kararlıydı. Saddam Hüseyin'in, Suud Hanedanı'nın yolundan gitmek için birçok geçerli nedeni vardı. Bunun için, Suudilerin Para Aklama Tezgâhı'ndan elde ettikleri kazançları görmesi yeterdi. O anlaşma yapıldığından beri, Suud çöllerinden modern şehirler yükselmiş, Riyad'ın çöp toplayıcı keçileri yerlerini parıltılı kamyonlara bırakmıştı ve şimdi de Suudiler, dünyadaki en gelişmiş teknolojilerden yararlanıyorlardı: modern tuz arındırma tesisleri, atık su arıtma sistemleri, iletişim ağları ve enerji dağıtım ağları.

Saddam Hüseyin şüphesiz ki, konu uluslararası hukuk olduğunda, Suudilerin özel muamele gördüğünün de farkındaydı. Bunların başında, Washington'daki iyi dostları, dünyanın büyük bir kısmı tarafından terörist derecesinde radikal olarak nitelendirilen fanatik grupların finansmanı ve uluslararası kaçakların barındırılması da

dâhil, birçok Suud eylemi geliyordu. Gerçekten de ABD, Usame bin Ladin'in Sovyetler Birliği'ne karşı yürüttüğü Afgan savaşı için Suudi Arabistan'dan açıkça finansal destek istemiş ve almıştı. Reagan ve Bush yönetimleri, bu anlamda, Suudileri cesaretlendirmekle kalmamış, başka birçok ülkeye de aynısını yapmaları ya da en azından olanları görmezden gelmeleri için baskı uygulamıştı.

1980'lerde Bağdat'taki ET varlığı çok güçlüydü. Saddam'ın sonunda gerçeği göreceğine emindiler ve ben de bu varsayımı destekliyordum. Sonunda, eğer Irak, Washington ile Suudi Arabistan arasında yapılabilecek bir anlaşmaya varırsa, Saddam, ülkesinin yönetimi ile ilgili olarak istediğini alabilir, hatta dünyanın o bölgesindeki etki alanını bile genişletebilirdi.

Saddam'ın hastalıklı bir despot olması, kitle katliamları nedeniyle ellerine kan bulaşmış olması, acımasız davranış ve eylemlerinin Adolf Hitler'inkileri çağrıştırıyor olması önemli değildi. ABD, bu tip insanlara bundan önce de birçok defa hoşgörü göstermiş, hatta onları desteklemişti. Petrodolarlar, kesintisiz petrol sağlama sözü ve tahvillerin faizinin tüm Irak'ın altyapı sistemlerini iyileştirmek, yeni şehirler yaratmak ve çölleri birer vahaya dönüştürmek için Amerikan şirketlerini tutmakta kullanılmasını sağlayacak bir anlaşma karşılığında, ona Amerikan devlet tahvili vermeye çoktan razıydık. Diğer birçok ülkede yaptığımız gibi, ona tanklar ve savaş uçakları satmaya, bu teknolojiler gelişmiş silahların yapımında kullanılabilecek bile olsa, onun için kimyasal tesisler ile nükleer santraller yapmaya gönüllü olabilirdik.

Irak bizim için, görüldüğünden çok daha fazla önem taşıyordu. Yaygın kanının aksine, Irak sadece petrol demek değildi. Aynı zamanda, su ve jeopolitik konum da demektir. Irak, hem Dicle hem de Fırat nehirlerinin geçtiği iki ülkeden biri olduğu için taşıdığı önemi gittikçe artan su kaynaklarını elinde tutmaktaydı. 1980'lerde, suyun gerek politik gerek ekonomik olarak önemi, enerji ve mühendislik sektöründeki bizler için belirgin bir hal almaya başlamıştı. Özelleştirme yarışında bağımsız küçük enerji firmalarına göz diken

büyük şirketlerin çoğu, şimdi Afrika, Latin Amerika ve Orta Doğu'daki su sistemlerini özelleştirme peşinde koşuyordu.

Petrol ve suya ek olarak, Irak son derece stratejik bir mevkide bulunur. İran, Kuveyt, Suudi Arabistan, Ürdün, Suriye ve Türkiye ile sınırı olup Basra Körfezi'ne de kıyısı vardı. Hem İsrail hem de eski Sovyetler Birliği'nden roketle kolaylıkla vurulabilecek uzaklıktaydı.

Askerî stratejistler modern Irak'ı, Fransız ve Kızılderi Sa-vaşları ile Amerikan İhtilali sırasındaki Hudson Nehri vadisiyle eş değer tutuyorlardı. 18. yüzyılda, Fransızlar, İngilizler ve Amerikalılar, Hudson Nehri vadisini kontrol edenin kıtayı da kontrol edeceğini biliyordu. Bugün ise Mezopotamya'yı kontrol edenin, Orta Doğu'yu kontrol edecek anahtarı da elinde tuttuğu herkes tarafından bilinen bir gerçektir.

Ama hepsinden önemlisi, Irak, Amerikan teknolojisi ve mühendislik becerileri açısından devasa bir pazar idi. Dünyanın en büyük (bazı tahminlere göre Suudi Arabistan'da bulunanlardan bile daha büyük) petrol sahalarından birine sahip olduğu gerçeği, devasa altyapı ve endüstrileşme programlarını finanse edecek durumda olduğunu garanti ediyordu. Tüm büyük oyuncular-mühendislik ve inşaat firmaları, bilgisayar sistemleri sağlayıcıları, uçak, füze ve tank yapımcıları, ilaç ve kimyasal madde şirketleri- Irak'a odaklanmıştı.

Ancak 1980'lerin sonlarına doğru, Saddam'ın ET senaryosunu yutmadığı ortaya çıkmıştı. Bu da birinci Bush yönetimi için büyük bir sıkıntı ve utanç kaynağıydı. Panama gibi, Irak da George H. W. Bush'un kişiliğe imajına katkıda bulunmuştu. Bush bir çıkış yolu ararken Saddam, onun ekmeğine yağ sürerek, 1990 Ağustos'unda petrol zengini Kuveyt şeyhliğini istila etti. Bush, kendisinin de Panama'yı yasa dışı ve tek taraflı olarak işgalinin üzerinden bir seneden az bir süre geçmiş olmasına rağmen, Saddam'ı uluslararası hukuku ihlal etmekle suçlayarak karşılık verdi.

Başkanın, sonunda tam bir askerî saldırı emri vermesi kimseyi şaşırtmadı. Uluslararası bir gücün parçası olarak 500 bin Amerikan askerî gönderildi. 1991'in ilk aylarında askerî ve sivil Irak hedeflerine karşı bir hava saldırısı düzenlendi. Bunu, teçhizat yönünden yetersiz ve ümitsiz derecede zayıf Irak ordusunu bozguna uğratan 100 saatlik bir kara saldırısı takip etti. Kuveyt kurtulmuştu. Gerçek bir despot cezalandırılmış ama adalete teslim edilmemişti. Amerikan halkının gözünde Bush'un popülaritesi yüzde 90'a fırladı.

Irak operasyonu sırasında Boston'da toplantılara katılıyordum, SWEC için gerçekten bir şeyler yapmam istendiği ender zamanlardan biriydi bu. Bush'un kararına verilen coşkulu desteği gayet net anımsıyorum. Doğal olarak, Stone&Webster çalışanları da heyecanlıydı. Ama sadece katil bir diktatöre karşı çıktığımız için değil. Onlar için, Irak'taki bir Amerikan zaferi, yüksek kâr ve terfiler ile zamlar için bir imkân demekti.

Bu heyecan, sadece bizim gibi, savaştan doğrudan yararlanacak sektörlerde çalışan insanlarla sınırlı değildi. Sanki ülkenin her tarafındaki insanların, ABD'nin kendisini askerî yönden yeniden kanıtlamasına şiddetle ihtiyacı vardı. Sanırım bu tavrın ardında Reagan'ın Carter'ı yenilgiye uğrattığı, İran'daki rehinelere serbest kaldığı ve Reagan'ın Panama Anlaşması'nı yeniden masaya yatırma niyetini açıkladığı zaman oluşan felsefi değişim de dâhil olmak üzere birçok neden vardı. Bush'un Panama'yı işgali zaten yanmakta olan ateşi körüklemişti.

Ancak, milliyetçi söylevlerin ve eyleme çağrılarının arkasında, ABD ticari çıkarlarının ve dolayısıyla, Amerikan şirketleri için çalışan çoğu insanın, dünyaya bakış açıları ile ilgili çok daha ince bir değişimin yer aldığı kanısındayım. Küresel imparatorluğa doğru gidiş, ülkenin çoğunluğunun da katkıda bulunduğu bir gerçeklik haline gelmişti. Küreselleşme ve özelleştirme fikirleri ciddi bir şekilde benliklerimize işlemeye başlamıştı.

Sonuç olarak, bu, sadece ABD ile ilgili değildi. Küresel imparatorluk tam da adı gibi olmuştu, tüm sınırları aşıyordu. Önceden

Amerikan şirketleri olarak saydıklarımız, artık yasal olarak bile gerçekten uluslararası olmuştu. Çoğu birden fazla ülkede faaliyet gösteriyordu. İşlerini yürütürken kullanacakları kural ve yönetmelikleri istedikleri gibi seçme şansına sahiptiler ve bir sürü küreselleştirici ticaret anlaşması ve kurumu bunu daha da kolay bir hale getiriyordu. ‘Demokrasi’, ‘sosyalizm’ ve ‘kapitalizm’ gibi ke-
limelerin artık modası geçmeye başlamıştı. Şirketokrasi gerçekli-
ğimiz olmuştu ve dünya ekonomisi ve politikasında giderek en bü-
yük etkene dönüşüyordu.

Garip bir şekilde, Kasım 1990’da IPS’yi sattığım zaman, ben de şirketokrasiye boyun eğdim. Ortaklarım ve benim için kazançlı bir anlaşmaydı ama satmamızın asıl nedeni, Ashland Oil şirketinin bize çok fazla baskı yapmasıydı. Deneylerimden, onlarla savaşma-
nın birçok yönden bize çok pahalıya mal olacağını, satmanın ise bizleri zengin edeceğini biliyordum. Ancak, bir petrol firmasının alternatif enerji şirketimin sahibi olması da bana ironik gelmişti, bir tarafım kendini bir hain gibi hissediyordu.

SWEC çok az zamanımı alıyordu. Zaman zaman, toplantılar için Boston’a gitmem ya da bir teklifin hazırlanmasında yardımcı olmam isteniyordu. Bazen Rio de Janeiro gibi yerlere, oradaki önemli kişilerle sohbet etmeye gönderiliyordum. Bir keresinde de özel bir jetle Guatemala’ya uçtum. Sık sık proje yöneticilerini arayıp onlara benim de bordroda olduğumu ve yardıma hazır olduğumu hatırlatıyordum. Bu kadar az bir iş karşılığında, o kadar çok para almak vicdanımı rahatsız ediyordu. İyi bildiğim bir işti ve faydalı olmak istiyordum. Ama kimsenin böyle bir şeye niyeti yoktu.

Ortada kalmış olmak beni çok rahatsız ediyordu. Varlığımı haklı gösterecek ve geçmişimin tüm eksilerini artıya dönüştürebilecek bir şeyler yapmak istiyordum. Gizliden gizliye ve çok düzensiz bir biçimde *Bir Ekonomik Tetikçinin Vicdanı* üzerinde çalışmayı sürdürdüm ama onun bir gün yayımlanacağını düşünerek kendimi kandırmadım.

1991 yılında, Rüya Değişimi (Dream Change) adında kâr amacı gütmeyen bir şirket kurdum. Şirketin sloganı Shuar felsefesi olan 'senin hayatın, dünya, aynı hayal ettiğin gibi' idi, inandığın her şeyi yapabilirsin, diyordu. Çevre korumacılığı ve yerel tedavi teknikleri hakkındaki bilgilerini paylaşmaya hevesli Shuarlar ile vakit geçirip bir şeyler öğrenmeleri için küçük grupları Amazon'a götürmeye başladım. Sonraki birkaç sene boyunca, bu geziler için talep de şirket de büyüdü. Kendini, sanayileşmiş ülkelerdeki insanların dünyaya ve dünyayla olan ilişkilerine bakışlarını değiştirmeye adanmış olan Rüya Değişimi, tüm dünyada kendine sadık bir takipçi kitlesi oluşturdu ve birçok ülkede, insanları benzer misyona sahip kuruluşlar yaratmaya yöneltti.

1990'lı yıllar boyunca, yeni kuruluşların oluşumuna yardımcı olarak ve bazılarının yönetim kurullarında yer alarak, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar dünyasının içine daha fazla girdim. Çoğu Rüya Değişimi'ne kendini adanmış insanlar tarafından kurulmuştu ve Latin Amerika yerlileri ile -Amazon'dan Shuar ve Achuarlar, Andlardan Quechualar, Guatemala'dan Mayalar- ile çalışıyor veya ABD ile Avrupa'daki insanlara bu kültürleri tanıtıyorlardı. Bill ve Lynne Twist tarafından kurulmuş The Pachamama Alliance özellikle petrol şirketlerini yerel topraklardan uzak tutmak ve yağmur ormanlarını sanayileşmeden korumak için bağış toplamada ve bu tarz faaliyetlerin önemi hakkında insanları bilinçlendirmek için programlar geliştirmede başarılı olmuştu.

SWEC, bu hayırsever çalışmaları onaylıyordu, çünkü Birleşik Yol'da kendi taahhütleri ile de tutarlıydı. Bu arada, yerel öğretilere odaklanmaya ve ET faaliyetlerime değinmekten uzak durmaya hep dikkat ederek başka kitaplar da yazdım. Can sıkıntısını geçirmenin yanı sıra bu önlemler, Latin Amerika ve benim için önemli politik konularla ilişkiyi sürdürmeme yardımcı oluyordu.

Ama bu yazma ve kâr amacı gütmeyen faaliyetlerimin bir denge sağladığına, geçmişteki hatalarımı düzeltmekte olduğuma kendimi ne kadar inandırmaya çalışsam da bu giderek daha da zorlaşıyordu.

İçten içe, kızıma karşı olan sorumluluklarımdan kaçtığımı biliyordum. Jessica, milyonlarca çocuğun hiçbir zaman ödeyemeyeceği bir borç yükü ile doğduğu bir dünyayı devralıyordu. Ve ben, bunun sorumluluğunu üstlenmek zorundaydım.

Kitaplarım, özellikle de *Dünya, Onu Düşlediğin Gibidir*, giderek daha popüler oluyordu. Onun başarısı, seminerler düzenleyip konferanslar vermem için gelen taleplerin giderek artmasına neden oldu. Bazen, Boston veya New York ya da Milano'da bir dinleyici kitlesinin önünde dururken, durumun ironikliği dikkatimi çekerti. Eğer dünya onu düşlediğin gibi ise neden böyle bir dünya düşlemiştim? Böyle bir karabasani gerçekleştirmekte bu kadar etkin bir rol oynamayı nasıl becermiştim?

1997 yılında, Karayipler'deki St. John Adası'nda bir tatil köyünde bir hafta sürecek Omega Enstitüsü seminerleri için anlaşma yapmıştım. Oraya gece geç saatlerde vardım. Ertesi sabah uyanıp odanın önündeki küçük balkona çıktığımda, kendimi 17 sene önce MAIN'den ayrılmaya karar verdiğim küçük koya bakarken buldum. Duygulanmıştım. Bir sandalyeye çöktüm.

Hafta boyunca, serbest zamanımın çoğunu o balkonda, Leinster Koyu'na bakarak ve duygularımı anlamaya çalışarak geçirdim. Ayrılmış olmama rağmen, bir sonraki adımı atmadığının ve ortada bir yerde durma kararımın bana çok pahalıya mal olmaya başladığının bilincine vardım. Hafta bittiğinde, etrafımdaki dünyanın düşlemek istediğim dünya olmadığı ve aynen öğrencilerime söylediğim şeyi yapmam, yani düşlerimi, hayatta gerçekten istediklerimi yansıtacak şekilde değiştirmem gerektiği sonucuna varmıştım.

Eve döndüğüm zaman, kurumsal danışmanlık işimden ayrıldım. Beni işe alan SWEC başkanı artık emekli olmuştu. Onun yerinde yeni bir adam vardı. Benden daha genç ve öykümü anlatmamda sakınca görmeyen biri. Bir masraf azaltma programı başlatmıştı ve bana artık o saçma ücreti ödemek zorunda kalmayacağını öğrenmek onu memnun etti.

Böylece, uzun süredir üzerinde çalışmakta olduğum kitabı bitirmeye karar verdim, sadece bu kararı vermek bile şahane bir rahatlama hissi yarattı. Bu fikrimi, çoğu kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda olup, yerli kültürler ve yağmur ormanlarının korunması ile uğraşan yakın arkadaşlarımla paylaştım. Beklenmedik bir şekilde, bundan rahatsız oldular. Bu konuda konuşmamın eğitim çalışmalarına zarar vereceğinden ve desteklediğim kâr amacı gütmeyen kurumları riske atacağından endişe duyuyorlardı. Çoğumuz, Amazon kabilelerine, topraklarını petrol şirketlerinden korumaları için yardım ediyorduk; şimdi gerçeği söylemek, bu konudaki inanırlılığımıza zarar verip tüm hareketi engelleyebilirdi. Bazıları beni desteklerini çekmekle bile tehdit ettiler.

Böylece, bir kez daha, yazmaya ara verdim. Onun yerine, insanları Amazon'un derinliklerine götürmeye ve onlara modern dünyanın çoğunlukla dokunmadığı bir mekânı ve bir kabileyi göstermeye odaklandım. 11 Eylül 2001'de de oradaydım.

Kişisel olarak, benim için 11 Eylül ve sonrası

10 Eylül 2001'de *Shuarlar'ın Ruhu* adlı kitabımın katılımcı yazarı Shakaim Chumpi ile Ekvador Amazonu'nda bir nehirde seyahat ediyordum. On altı Kuzey Amerikalıyı, Shakaim'in yağmur ormanlarının derinliklerindeki kabilesine götürüyorduk. Ziyaretçiler bu kabilenin insanları hakkında bilgi sahibi olmak ve değerli yağmur ormanlarını korumada onlara yardım etmek için gelmişti.

Shakaim, yakın tarihteki Ekvador-Peru çatışmasında asker olarak savaşıyordu. Büyük petrol tüketicisi ülkelerdeki insanların çoğu bu savaşı hiç duymamıştı ama öncelikle onlara petrol sağlamak için yapılan bir savaşı bu. Her ne kadar, iki ülke arasındaki sınır yıllardan beri tartışma konusu olsa da bir çözüm arayışı ancak son zamanlarda acil bir hale gelmişti. Bunun nedeni de petrol şirketlerinin, petrol açısından zengin belli yörelerde ayrıcalık kazanmak için hangi ülke ile pazarlığa oturmaları gerekeceğini bilmek istemeleriydi. Sınırların belirlenme zamanı gelmişti.

Shuar kabilesi insanları, Ekvador'un ilk savunma hattını oluşturmaktaydı. Kendilerinden sayıca ve teçhizat bakımından üstün güçleri yenerek iyi birer savaşçı olduklarını göstermişlerdi. Savaşın ardındaki politik nedenleri ya da sonucunun petrol şirketlerine yolu açacağını bilmiyorlardı. Savaştlılar çünkü uzun bir savaşçı geçmişleri vardı ve yabancı askerlerin topraklarına girmelerine izin vermeye de hiç niyetleri yoktu.

Üstümüzde çığlık çığlığa uçan papağanları seyrederek nehirde kürek çekerken Shakaim'e ateşkesin hâlâ devam edip etmediğini sordum.

“Evet,” dedi. “Ama korkarım sana şimdi de sizinle savaşmaya hazırlandığımızı söylemek zorundayım.” Bununla şahsen beni veya gruptaki diğer insanları kastetmediğini de ekledi. “Sizler bizim dostlarımızsınız,” diyerek beni rahatlattı. Petrol şirketlerimizi ve bu şirketleri korumak için ormana girecek askerî güçleri kastettiğini de ekledi.

“Huaorani kabilesine neler yaptıklarını gördük. Ormanlarını mahvettiler, nehirleri kirlettiler ve çocuklar dâhil birçok insanı öldürdüler. Bugün, Huaorani topluluğu neredeyse yok oldu. Aynı-
sının bizim de başımıza gelmesine izin vermeyeceğiz. Perululara yaptığımız gibi, petrol şirketlerinin de bölgemize girmelerine izin vermeyeceğiz. Hepimiz, son adamımız ölene dek savaşmaya yemin ettik.”⁷⁰

O gece tüm grup, sazlarla örülü bir damın altında, toprağa çakılmış bambu levhalardan yapılmış şahane bir Shuar evinin ortasındaki bir ateşin etrafında oturduk. Onlara, Shakaim ile aramızda geçen konuşmayı anlattım. Hepimiz, dünyada başka kaç kişinin petrol şirketlerimiz ve ülkemiz hakkında benzer şekilde düşündüğünü merak ediyorduk. Shuarlar gibi, kaç ulus daha hayatlarına girip kültürlerini ve topraklarını mahvedeceğimizden dehşete düşüyordu? Kaç tanesi bizden nefret ediyordu?

Ertesi sabah, telsizimizin bulunduğu küçük ofise gittim. Pilotlardan birkaç gün içerisinde gelip bizi almalarını istedim. Onlarla konuşurken bir çılgılık duydum.

“Aman Tanrım!” diye bağırdı radyonun öbür ucundaki adam. “New York’a saldırıyorlar!” Geri planda müzik yayını yapmakta olan radyonun sesini açtı. Ondan sonraki yarım saat boyunca, ABD’de gelişmekte olan olayları dakika dakika dinledik. Diğer herkes gibi benim de sonsuza dek unutamayacağım bir andı.

Florida’daki evime döndüğüm zaman, Dünya Ticaret Merkezi kulelerinin eski yeri olan Sıfır Noktası’nı (Ground Zero) ziyaret

70 Huaoraniler hakkında daha fazla bilgi için bkz: Joe Kane, *Vahşiler*, New York, Alfred A. Knopf, 1995.

etmem gerektiğini hissettim. Bu yüzden New York'a bir uçuş ayarladım. Şehrin dışındaki otelime öğleden sonra giriş yaptım. Mevsime pek uymayan, yumuşak ve ılık bir kasım günü idi. Hevesle Central Park'ın içinden yürüdüm, sonra da şehrin, bir zamanlar çokça vakit geçirmiş olduğum bir bölgesine, Wall Street yakınlarında şimdi Sıfır Noktası olarak bilinen alana doğru yöneldim.

Yaklaştıkça, merakım yerini bir dehşet duygusuna bıraktı. Görüntüler ve kokular korkunçtu. İnanılmaz bir yıkımdı: bir zamanların muhteşem binalarının bükülmüş ve erimiş iskeletleri, enkaz, duman, kararmış yıkıntılar ve yanık etin keskin kokusu. Hepsini televizyonda görmüş olabilirdim ama burada olmak bambaşka bir şeydi.

Kendimi buna, özellikle de insanları görmeye hazır hissetmiyordum. Yakınlarda yaşayanlar, çalışanlar ve felaketten sağ çıkanlar ortalıkta dolaşıyorlardı. Mısırlı bir adam küçük ayakkabı tamircisinin önünde geziniyor, bir yandan da başını inanmakta zorlanırcasına sallıyordu.

"Alışamıyorum," diye mırıldandı. "Birçok müşterimi ve dostumu kaybettim. Yeğenim öldü." Mavi gökyüzünü işaret etti. "Sanırım onu atlarken gördüm. Bilmiyorum... El ele tutuşup, sanki uçabilirlermiş gibi kollarını sallayarak atlayan o kadar çok insan vardı ki."

İnsanların birbirleriyle konuşma tarzları da şaşırtıcıydı. Dilleriyle değil, gözleriyle konuşuyorlardı. Ciddiydiler fakat birbirlerine şefkat dolu bakıyorlardı, yarım gülüşleri binlerce kelimedenden daha fazla şey ifade ediyordu.

Orada insanı etkileyen bir şey daha vardı. İlk başta çıkartamadım; sonra fark ettim: ışık. Aşağı Manhattan, IPS için sermaye bulmaya şehrin bu taraflarına geldiğim, yatırım bankacılarımla 'Dünyaya Bakan Pencere'lerde akşam yemeği sırasında stratejik planlar yaptığımız günlerde karanlık bir kanyon idi. Işık görmek isterseniz çok yukarıya, Dünya Ticaret Merkezinin tepesine çıkmak zorundaydınız. Şimdi ise burada, sokağın seviyesinde idi. Kanyon yarılp açılmıştı ve sokakta, enkazın yanında duran bizler, güneş ışığı

ile ısınyorduk. Gökyüzünü ve ışığı görmenin insanlara kalplerini açmalarında yardımcı olup olmadıklarını düşünmeden edemedim. Böyle düşünmek bile kendimi suçlu hissetmeme neden oldu.

Trinity Kilisesi'nin köşesini dönüp Wall Street'ten aşağı doğru yürümeye başladım. Gölgele içindeki, bildiğimiz New York'a geri dönüş. Gökyüzü yok, ışık yok. İnsanlar, birbirlerinin farkında olmadan, aceleyle kaldırımında yürüyorlar. Bir polis, bozulup yolda kalmış bir arabaya bağırıyor.

Önüme çıkan ilk merdivenlere, 14 Numara'nın önüne oturdum. Bir yerlerdeki dev pervanelerin gürültüsü diğer sesleri bastırıyordu. New York Borsası binasının büyük taş duvarından geliyor gibi görünüyordu. İnsanları izledim. Sokakta, bir aşağıya bir yukarıya, ofislerinden çıkmış evlerine ya da iş konuşmak için bir lokanta veya bara gidiyorlardı. Birkaçı yan yana yürüyor, birbirleriyle konuşuyordu. Ama çoğunluğu yalnız ve sessizdi. Göz teması kurmaya çalıştım, olmadı.

Bir araba alarmının sesi dikkatimi sokağın aşağısına çekti. Bir adam ofisinden çıkıp bir anahtarı arabaya doğru tuttu, alarm sustu. Orada, sessizce, uzunca bir süre oturdum. Bir süre sonra, cebimden istatistiklerle dolu, güzelce katlanmış bir kâğıt çıkarttım.

Sonra onu gördüm. Yere bakarak, ayaklarını sürüye sürüye yürüyordu. İnce, gri bir sakalı vardı ve Wall Street'te böyle ılık bir öğleden sonraya uygunsuz kaçan kirli bir pardösü giymişti. Afgan'a benziyordu.

Bana baktı. Sonra, kısa bir tereddüt yaşadı, sonra merdivenleri çıkmaya başladı. Başını eğerek kibarca selam verdi ve aramızda bir iki metre bırakarak yanıma oturdu. Dümdüz ileri bakıyordu, konuşmayı benim başlatmam gerekecekti.

“Hoş bir ikindi.”

“Evet, güzel.” dedi. Belirgin bir aksanı vardı. “Böyle zamanlarda güneş ışığı isteriz.”

“Dünya Ticaret Merkezi sebebiyle mi?” Başını eğdi.

“Afganistan’dan mısın?”

Gözlerini açarak bana baktı. “O kadar belli mi?”

“Oldukça fazla seyahat ettim. Yakın bir zamanda da Kaşmir’e ve Himalayalar’a gittim.”

“Kaşmir.” Sakalını çekiştirdi. “Savaş.”

“Evet. Hindistan ve Pakistan. Hindular ve Müslümanlar. İnsan din hakkında düşündürüyor, değil mi?”

Gözleri benimkileri buldu. Koyu kahverengi, neredeyse siyah-
tılar. Bana bilge ve hüznü göründüler. New York Borsası bina-
sına doğru döndü. Uzun ve boğumlu parmağıyla binayı gösterdi.

“Veya belki de,” dedim. “Tüm bunlar din değil de ekonomi ile ilgili.”

“Asker miydin?”

Küçük bir kahkaha atmaktan kendimi alamadım. “Hayır. Eko-
nomik danışman.” Üzerinde istatistikler yazılı kâğıdı ona uzattım.
“Benim silahlarım bunlardı.”

Uzanıp kâğıdı aldı. “Sayılar.”

“Dünya istatistikleri.”

Listeyi inceledi, sonra gülümsedi. “Okuma bilmiyorum.” Kâ-
ğıdı bana geri verdi.

“Sayılar bize, her gün 24 bin insanın açlıktan öldüğünü söylü-
yor.” 11 Eylül’de ölen 3000 kişiden bahsetmedim bile.

Hafiften bir ısıklık çaldı, sonra bunun hakkında biraz düşünüp,
iç geçirdi. “Neredeyse onlardan biri oluyordum. Kandahar yakın-
larında küçük bir nar çiftliğim vardı. Ruslar gelince, mücahitler
ağaçların arkasına ve su hendeklerine saklandılar.” Ellerini kaldı-
rıp tüfek gibi tuttu. “Tuzak.” Ellerini indirdi. “Tüm ağaçlarım ve
hendeklerim mahvoldu.”

“Sonra ne yaptın?”

Başıyla elimdeki listeyi işaret etti. “Dilencileri de gösteriyor mu?”

Göstermiyordu. Ama hatırlıyor gibiydim. “Dünyada 80 milyon kadar var sanırım.”

“Biri de bendim.” Başını salladı, düşünceye dalmış gibiydi. Konuşmaya başlamadan önce, birkaç dakika sessizlik içinde oturduk. “Dilencilik yapmak hoşuma gitmedi. Çocuğum öldü. Ben de afyon yetiştirdim.”

“Afyon?”

Omzunu silkti. “Ağaç yok, su yok. Ailemizi beslemek için tek yol.”

Boğazımda bir yumruyla birlikte, içimi sıkan, suçlulukla karışık bir üzüntü hissettim. “Biz afyon yetiştirmeyi günah sayarız. Ama en zengin insanlarımızın çoğu servetlerini uyuşturucu ticaretine borçludur.”

Bana bakan gözleri sanki ruhuma işliyordu. “Bir askersin,” dedi ben bu basit gerçeği onaylamasına başımı sallarken. Sonra yavaşça ayağa kalktı ve sallanarak merdivenlerden aşağı indi. Kalmasını istiyordum ama bir şey söyleyecek gücü de kendimde bulamadım. Ben de ayağa kalkıp ardından gittim. Merdivenlerin sonunda bir tabela beni durdurdu. Üstünde, önünde oturduğum binanın bir resmi vardı. En tepede, bu tabelanın New York Heritage Trails tarafından buraya konulduğunu söylüyordu. Şöyle diyordu:

Wall ve Broad sokaklarının köşesinde, Venedik’te San Marko Meydanı’ndaki çan kulesinin üzerine bindirilmiş Halikarnas Mozaesi; Wall Street 14 Numara’nın ardındaki tasarım fikri budur. Zamanında, 165 metre yüksekliğiyle dünyanın en yüksek banka binası olan gökdelen, ilk olarak ülkenin en zengin finansal kurumlarından Bankers Trust’ın genel müdürlüğüne ev sahipliği yapmıştı.

Orada huşu içinde durup, binaya baktım. Geçen yüzyılın başından hemen sonra, Wall Street 14 Numara, Dünya Ticaret Merkezinin sonradan üstleneceği rolü oynamış, güç ve ekonomik üstünlüğün sembolü olmuştu. Enerji şirketimi finanse etmek için anlaştığım kurumlardan biri olan Bankers Trust’ı da barındırmıştı.

İhtiyar Afgan adamın çok doğru bir şekilde ifade ettiği gibi bir asker olarak devraldığım mirasın önemli bir parçasıydı.

O gün onunla, orada konuşmam garip bir rastlantı gibi görünüyordu bana. *Rastlantı*. Bu sözcük beni durdurdu. Rastlantılara verdiğimiz tepkilerin hayatımızı nasıl biçimlendirdiğini düşündüm. Buna nasıl bir tepki göstermeliydim?

Yürümeye devam ederek gözlerimle kalabalığı taradım ama onu göremedim. Bir sonraki binada, mavi plastikle kaplanmış kocaman bir heykel vardı. Binanın taş yüzündeki bir oyma, buranın, 30 Nisan 1789'da George Washington'un Birleşik Devletler'in ilk başkanı olarak yemin ettiği Federal Hall, Wall Street 26 Numara olduğunu açıklıyordu. Burası, tüm insanların yaşam, özgürlük ve mutluluğu arama hakkını koruma sorumluluğunun verildiği ilk kişinin yemin ederek işe başladığı noktanın ta kendisiydi. Sıfır Noktası'na, Wall Street'e bu denli yakın.

Adanın etrafını dönüp Pine Sokağı'na saptım. Orada David Rockefeller'in kurduğu, tohumu petrol paraları olan ve meyvelerini benim gibi insanların topladığı Chase Bankası'nın dünya merkeziyle yüz yüze geldim. ET'lere hizmet eden ve küresel imparatorluğu desteklemekte en ustalardan olan bu banka, birçok yönden şirketokrasinin de sembolü idi.

Dünya Ticaret Merkezinin, 1960 senesinde David Rockefeller tarafından başlatılan bir proje olduğunu ve yapının son yıllarda bir *baş belası* olarak nitelendirildiğini okuduğumu hatırladım. Finansal garabet olarak bir şöhreti vardı, modern fiber optik ve internet teknolojileriyle uyumsuzdu. Üstelik verimsiz ve pahalı bir asansör sistemine sahipti. O iki kule bir zamanlar *David* ve *Nelson* olarak adlandırılmıştı. Şimdiyse *baş belası* yoktu.

Yavaş yavaş, isteksiz bir şekilde, yürümeye devam ettim. Öğleden sonrasının ılıklığına rağmen ürperdim. Garip bir tedirginlik ve bir önsezinin beni ele geçirdiğini fark ettim. Yürüyüşümü hızlandırıp nereden kaynaklandığını bulamadığım bu duyguyu üzerimden atmaya çalıştım. Sonunda kendimi yine, o dumanı tüten

deliçe, bükülmüş metale, yerdeki o büyük yara izine bakarken buldum. Yıkımdan kurtulmuş bir binanın duvarına yaslanıp çukurun içine baktım. Yıkılmakta olan kuleden dışarı fırlayan insanları ve onlara yardım etmek için içeriye giren itfaiyecileri düşündüm. Yukarıdan atlayan insanları, onların hissettiği ümitsizliği düşünmeye çalıştım. Ama bunların hiçbirini gözümün önüne getiremedim. Onun yerine Usame bin Ladin'i ABD hükümetiyle anlaşma yapmış bir danışmanlık şirketi için çalışan bir adamdan, para ve milyonlarca dolarlık silah alırken gördüm. Sonra kendimi ekranı boş bir bilgisayarın önünde otururken gördüm.

Bakışlarımı Sıfır Noktası'ndan, yangından kurtulan ve artık normale dönmeye başlayan New York sokaklarına çevirdim. Bugün o sokaklarda yürüyen insanların, tüm bunlar hakkında (sadece yıkılan kuleler değil, aynı zamanda mahvolan nar çiftlikleri ve her gün açlıktan ölen 24 bin insanla da ilgili olarak) ne düşündüğünü merak ediyordum. Kendilerini, işlerinden ve benzin içen arabalarından ve faiz ödemelerinden kopartıp, çocuklarına bırakacakları dünyaya nasıl bir katkıda bulunduklarını düşünmeye vakit ayırıp ayırmadıklarını ya da böyle şeyleri hiç düşünüp düşünmediklerini merak ediyordum. Afganistan (ABD silahlı kuvvetler çadırları ve tanklarıyla dolu televizyondaki Afganistan değil, o ihtiyar adamın Afganistan'ı) hakkında ne bildiklerini merak ediyordum. Ve her gün ölen o 24 bin kişinin neler düşündüğünü merak ediyordum.

Ve sonra kendimi yine boş bir bilgisayar ekranının önünde otururken gördüm.

Dikkatimi Sıfır Noktası'na çevirdim. Şu anda kesin olan bir şey vardı: Ülkem intikam peşindeydi ve Afganistan gibi ülkelere odaklanıyordu. Ben de insanların şirketlerimiz, askerlerimiz, politikamız ve küresel imparatorluğa gidişimizden nefret ettiği dünyadaki diğer tüm yerleri düşünüyordum.

Merak ediyordum, Panama, Ekvador, Endonezya, İran, Guatemala ve Afrika'nın çoğuna ne olacaktı?

Yaslanmakta olduğum duvardan ayrılıp uzaklaşmaya başladım. Kısa boylu bir adam bir gazeteyi havada sallıyor ve İspanyolca bağıırıyordu. Durdum.

“Venezuela ihtilalin eşiğinde!” diye bağıırıyordu, trafiğın, komaların ve kalabalığın sesini bastırarak.

Gazeteyi alıp, bir süre orada, ana haberi inceleyerek durdum. Venezuela’nın demokratik bir şekilde seçilmiş ve ABD karşıtı başkanı Hugo Chávez ile ABD politikalarının Latin Amerika’da uyardığı nefret duygusuyla ilgiliydi.

Evet, Venezuela’ya ne olacaktı?

Venezuela: Saddam imdada yetişiyor

Venezuela'yı yıllarca gözlemiştim. Petrol sayesinde sefaletten zenginliğe yükselen ülkelerin tipik bir örneği idi. Aynı zamanda, petrol zenginliğinin tetiklediği kargaşanın, zengin ile yoksul arasındaki dengesizliğin ve şirketokrasi tarafından arsızca kullanılan bir ülke örneği idi. Benim gibi eski tarz ET'lerin, yeni tarz kurumsal ET'ler ile buluştuğu yerlerin bir sembolü haline gelmişti.

O gün Sıfır Noktası'ndayken gazetede okuduğum olaylar, Hugo Chávez'in Venezuela'nın yoksul ve hakları ellerinden alınmış kesimi tarafından, ezici bir farkla başkanlığa seçildiği 1988 seçimlerinin doğrudan bir sonucuydu.⁷¹ Chávez, derhal radikal önlemler almıştı. Mahkemelerin ve diğer kuramların kontrolünü eline almış ve meclisi feshetmişti. ABD'yi, 'utanmaz emperyalizmin-den' dolayı suçlamış, küreselleşmeye güçlü bir şekilde karşı çıkmış ve sadece adı bile Jaime Roldós'un uçağı düşmeden kısa bir süre önce Ekvador'da yaptığını hatırlatan bir Hidrokarbonlar Yasası'nı yürürlüğe koymuştu. Yasa, yabancı petrol şirketlerinden alınan işletme payını iki katına çıkarıyordu. Chávez sonra da bir kamu kurumu olan petrol şirketi Petróleos de Venezuela'nın geleneksel bağımsızlığına karşı çıkararak üst düzey yönetimine kendisine sadık kişileri getirmişti.⁷²

Venezuela petrolü dünya ekonomileri için hayati öneme sahipti. Ülke, 2002 yılında dünyanın dördüncü büyük petrol ihracatçısı ve

71 'Venezuela Uçurumun Kenarında' ('Venezuela on the Brink') *New York Times*, 18 Aralık 2002.

72 *Devrim Televizyondan Verilmeyecek* (*The Revolution Will Not Be Televised*). Yönetenler: Kim Bartley ve Donnacha O'Briain, Irish Film Board ile birlikte, 2003. Bkz: www.chavezthefilm.com.

ABD'nin üçüncü tedarikçisi idi.⁷³ Petr leos de Venezuela, 40 bin çalışanı ve yıllık 50 milyar dolarlık satışıyla, ülke ihracatının yüzde 80'ini sağlamakta olup, tartışmasız bir şekilde Venezuela ekonomisindeki en önemli kurumdu.⁷⁴ Ch vez, bu endüstriye el koyarak dünya sahnesine önemli bir oyuncu olarak girmeyi başarmıştı.

Birçok Venezuelalı, bunu kader ve 80 yıl önce başlayan bir sürecin tamamlanması olarak gördü. 14 Aralık 1922'de, Maracaibo yakınlarında büyük bir petrol patlaması olmuştu. Sonraki    gün boyunca, günde 100 bin varil ham petrol havaya fışkırmış ve bu tek jeolojik olay Venezuela'yı sonsuza kadar değiştirmişti. 1930'a gelindiğinde ülke, dünyanın en büyük petrol ihracatçısı idi. Venezuelalılar, petrole tüm sorunlarının bir çözümü olarak bakıyorlardı.

Sonraki 40 yıl içindeki petrol gelirleri Venezuela'yı dünyanın en fakir ülkelerinden biri olmaktan çıkardı ve Latin Amerika'nın en zengin  lkelerden biri olmasını sağladı. Ülkenin en önemli istatistiklerinin tümü iyiye gitti: sağlık hizmetleri, eğitim, istihdam, yaşam süresi ve bebek ölümü yüzdesi. şirketler zenginleşmeye başladılar.

1973 OPEC petrol ambargosu sırasında, petrol fiyatları tavana vurunca, Venezuela'nın da millî bütçesi dörde katlandı.

ET'ler işbaşı yaptı. Uluslararası bankalar ülkeye, büyük altyapı yatırımları ve endüstriyel projelerle kıtadaki en yüksek gökdelenlerin yapımı için büyük miktarda kredi sağladı. Sonra, 1980'lerde, kurumsal ET'ler geldiler. Yeni çıkmakta olan dişlerini bilemeleri için bulunmaz bir fırsattı. Oldukça genişlemiş olan Venezuela orta sınıfı, zengin ürün yelpazesi için pazar oluşturmaktaydı ve çalışma koşulları kötü olan imalathane ile fabrikalara iş gücü sağlayacak fakir kesim de sayıca çok fazlaydı.

73 'Venezuela Başkanı İstifaya Zorlandı' ('Venezuelan President Forced to Resign'), Associated Press, 12 Nisan 2002.

74 Simon Romero, 'Venezuela'da Devlet ve Onun Petrol şirketi İle Netameli Uzlaşma' ('Tenuous Truce in Venezuela for the State and its Oil Company'), *New York Times*, 24 Nisan 2002.

Sonra petrol fiyatları dibe vurdu ve Venezuela borçlarını ödeyemez duruma geldi. Bunun üzerine 1989'da IMF çok sert tasarruf önlemleri dayatarak şirketokrasiyi çeşitli yollarla desteklemesi için Karakas'a baskı yaptı. Venezuelalıların buna tepkisi sert oldu, çıkan olaylarda 2 binden fazla insan öldü. Petrolün sonsuz bir destek kaynağı olduğu imajı paramparça oldu. 1978 ve 2003 yılları arasında, Venezuela'da kişi başına düşen gelirde yüzde 40'ın üzerinde bir düşüş yaşandı.⁷⁵

Yoksulluk arttıkça öfke de yoğunlaştı. Orta sınıf ve yoksullar arasında kutuplaşma oluştu. Ekonomileri petrol üretimine dayalı ülkelerde sıkça olduğu gibi, demografik yapıda radikal değişiklikler meydana geldi. Batmakta olan ekonomi, etkisini orta sınıf üzerinde gösterdi ve birçok kişi yoksullaştı.

Yeni demografik durum, Chávez (ve Washington ile çatışma) için gerekli ortamı hazırladı. Yeni başkan iktidara gelir gelmez Bush yönetimini kızdıracak önlemler aldı. 11 Eylül saldırılarından hemen önce, Washington seçeneklerini değerlendirmekteydi. ET'ler başarısız olmuştu, çakalları gönderme vakti gelmiş olabilir miydi?

Derken 11 Eylül tüm öncelikleri değiştirdi. Başkan Bush ve danışmanları, ABD'nin Afganistan'daki eylemlerine ve Irak'ın işgaline dünya kamuoyunun desteğini sağlamaya odaklandılar. Tüm bunlara ek olarak, Amerikan ekonomisi de gerileme dönemindeydi. Venezuela işi askıya alındı. Ancak, Bush ile Chávez'in ilerde eninde sonunda kapışacakları belliydi. Irak ve diğer Orta Doğu petrol kaynakları tehdit altında iken, Washington Venezuela işini uzun süre ertelemeyi göze alamazdı.

Sıfır Noktası ve Wall Street civarında dolaşmak, ihtiyar Afganlı ile karşılaşmak ve Chávez'in Venezuelası hakkında okumak beni, yıllardır uzak durmaya çalıştığım bir noktaya getirdi ve son 30 yılda yaptıklarının sonuçlarına ciddi bir şekilde bakmaya zorladı.

75 Bob Edwards, 'Venezuela Petrol Düşünde Yolunda Gitmeyen Neydi?' ('What Went Wrong with the Oil Dream in Venezuela?'), Ulusal Açık Radyo, Sabah Baskısı, 8 Temmuz 2003.

Oynamış olduğum rolü veya bir ET olarak yaptıklarımın, kızımın kuşağını çok olumsuz bir şekilde etkilemekte olduğu gerçeğini inkâr edemezdim. Yaptıklarımı affettirecek eylemlerde bulunmak için daha fazla bekleyemeyeceğimi biliyordum. Yaşamımla ilgili gerçekleri açıklamalıydim ki, insanlar küresel adaletsizliği fark etsin ve dünyadaki çoğu kişinin bizden neden nefret ettiğini anlasın.

Bir kez daha yazmaya başladım ama bu sefer öyküm artık çok eskimiş gibi göründü. Bir şekilde onu güncellemeliydim. Afganistan, Irak ve Venezuela'yı ziyaret edip o üç ülke hakkında bugünkü gözlemlerimi yazmayı düşündüm. Güncel dünya olaylarının bir ironisini temsil ediyor gibiydiler: Her biri, sarsıcı politik kargaşalar yaşamış ve sonunda pek de ideal olmayan liderlerle baş başa kalmışlar (acımasız ve despotik bir Taliban, psikopat bir Saddam ve ekonomik yönden beceriksiz bir Chávez), ama şirketokrasi bu ülkelerin ciddi sorunlarını çözme çabasında bulunmamıştı. Onun yerine, yaptıkları sadece petrol politikalarımızın önünde duran liderleri zayıflatmak olmuştu. Birçok yönden, Venezuela bunlar içinde en ilginç olanıydı çünkü Afganistan'a askerî bir müdahale yapılmışken ve aynısı Irak için de kaçınılmazken, yönetimin Chávez'e tepkisi hâlâ bir sır olarak duruyordu. Anladığım kadarıyla mesele, Chávez'in iyi bir lider olup olmamasıyla ilgili değildi, Washington'un, şirketokrasinin küresel imparatorluğa yürüyüşünün önünde duran bir lidere tepkisinin ne olacağıyla ilgiliydi.

Ancak, böyle bir yolculuğu organize etmeye fırsat bulamadan olaylar bir kez daha araya girdi. İşim yüzünden 2002 yılında birkaç defa Güney Amerika'ya gittim. Chávez rejimi altında iflas etmek üzere olan Venezuelalı bir aile, Amazon'a yaptığım gezilerden birine katıldı. Yakın arkadaş olduk ve öyküyü bu kez onların bakış açısından dinledim. Chávez'i bir kurtarıcı olarak gören ekonomik yelpazenin diğer ucundaki Latin Amerikalılar ile de tanıştım. Karakas'taki gelişmeler, biz ET'lerin yaratmış olduğu dünya ile örtüşüyordu.

Aralık 2002'ye gelindiğinde Venezuela ve Irak'taki durum kriz noktasına ulaşmıştı. Bu iki ülke, birbirlerinin tam zıttı yönlere gitmekteydi. Irak'taki tüm üstü örtülü çabalar -hem ET'ler hem de çakallar- Saddam'ı yola getirmeyi başaramamıştı ve biz de şimdi son çözüm olan işgal için hazırlık yapıyorduk. Venezuela'da ise Bush yönetimi Kermit Roosevelt'in İran modelini devreye sokuyordu. *New York Times*'ın bildirdiği gibi:

Yüz binlerce Venezuelalı, Başkan Hugo Chávez'i devirmek amacıyla yapılan ve yirmi sekizinci gününe giren ülke çapındaki genel greve olan desteklerini göstermek için bugün sokaklara döküldü.

Yaklaşık 30 bin petrol çalışanı tarafından desteklenen grev, dünyanın beşinci en büyük petrol üreticisi olan bu ülkeyi aylar sürecektir bir kargaşaya sürükleyebilir.

Son günlerde, grev çıkınaza girmiş gibi gözüküyor. Bay Chávez, greve katılmayan işçileri kullanarak petrol şirketinin operasyonlarını normale döndürmeye çalışıyor. İş dünyası ve işçi liderlerinin koalisyonu liderliğindeki karşıtlarıysa, grevin petrol şirketini ve dolayısıyla, Chávez hükümetini devireceğini iddia ediyor.⁷⁶

CIA de aynen bu şekilde Musaddık'ı devirip yerine Şah'ı getirmişti. Bundan daha güçlü bir benzerlik olamazdı. Sanki tarih, 50 yıl sonra, ürkütücü bir şekilde kendini tekrarlıyordu. 50 yıl sonra petrol hâlâ belirleyici güçtü.

Chávez'i destekleyenler, karşıtlarıyla çatışmaya devam etti. Söylendiğine göre, birçok insan vurularak öldürüldü, düzinelercesi de yaralandı. Ertesi gün, yıllardır çakallarla çalışan eski bir arkadaşım ile konuştum. Benim gibi, o da hiçbir zaman doğrudan hükümet için çalışmamış ama birçok ülkede gizli operasyonlar yürütmüştü. Bana, özel bir müteahhidin, kendisine Karakas'ta grevler başlatıp, çoğu Amerikalılar Okulu'nda eğitilmiş olan askerî personele, seçilmiş devlet başkanına ihanet etmeleri için rüşvet vermesini teklif

76 Ginger Thompson, 'Venezuelalı Grevçiler Chavez ve Petrol İhracatı Üzerindeki Baskısını Sürdürüyor' ('Venezuela Strikers Keep Pressure on Chavez and Oil Exports'), *New York Times*, 30 Aralık 2002.

ettiğini söyledi. Teklifi geri çevirmişti ama dediğine göre, “Kabul eden adam işini biliyordu.”⁷⁷

Petrol şirketlerinin yöneticileri ve Wall Street, petrol fiyatlarının fırlamasından ve ABD rezervlerinde bir düşüşten korkuyorlardı. Orta Doğu’daki durum da göz önüne alındığında, Bush yönetiminin Chávez’i devirmek için elinden gelen her şeyi yaptığını biliyordum. Sonra, başarılı oldukları haberi geldi, Chávez devrilmişti. *New York Times* bu gelişmeleri, tarihî bir perspektif vermek ve günümüz Venezuela’sında Kermit Roosevelt rolünü oynayan kişinin de kimliğini açıklamak için fırsat bildi:

Birleşik Devletler Soğuk Savaş sırasında ve sonrasında, ekonomik ve politik çıkarlarını savunmak amacıyla Orta ve Güney Amerika’daki dikta rejimlerini destekledi.

Küçük Guatemala ülkesinde, 1954 yılında, CIA demokratik olarak seçilmiş hükümeti devirmek için bir darbe organize etmiş ve 40 yıl boyunca da ardından gelen sağcı hükümetleri solcu isyancı gruplara karşı desteklemiştir. Bu dönemde yaklaşık 200 bin sivil ölmüştür.

Şili’de, CIA destekli bir darbe, General Augusto Pinochet’i 1973 ile 1990 yılları arasında iktidarda tutmuştur. Peru’da, kırılğan bir demokratik hükümet, hâlâ bu örgütün, devrik ve gözden düşmüş Başkan Alberto K. Fujimori ile onun sahtekâr Haber Alma Şefi Vladimiro L. Montesinos’a 10 yıl boyunca verilen destekteki rolünü çözmeye çalışmaktadır.

ABD, neredeyse 20 yıl boyunca CIA için değerli bir muhbir olan uyuşturucu tüccarı Başkan Manuel A. Noriega’yı devirmek amacıyla 1989’da Panama’yı istila etmek zorunda kalmıştı. Ve 1980’lerde, İran’a nakit para karşılığı silah satmak da dâhil,

77 Çakallar ve diğer tip tetikçiler hakkında daha fazla bilgi için, bkz: P. W. Singer, *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry* (Ithaca, NY and London: Cornell University Press, 2003); James R. Davis, *Fortune’s Warriors: Private Armies and the New World Order* (Vancouver and Toronto: Douglas&McIntyre, 2000); Felix I. Rodriguez ve John Weisman, *Shadow Warrior: The CIA Hero of 100 Unknown Battles* (New York: Simon and Schuster, 1989).

ne gerekiyorsa yapılarak, Nikaragua'daki solculara karşı silahsız bir direniş başlatmak için gösterilen çabalar, sonunda üst düzey Reagan yönetimi bürokratlarının suçlanmalarına neden olmuştu.

O zamanlar soruşturulanların arasında Latin Amerika'daki mücadelelerin deneyimli ismi Otto J. Reich da vardı. Bay Reich, hiçbir zaman herhangi bir şekilde suçlanmadı. Kendisi, sonradan ABD'nin Venezuela Büyükelçisi oldu, daha sonra da başkan atamasıyla Amerikalararası ilişkilerden sorumlu içişleri bakan yardımcısı oldu. Bay Chávez'in devrilmesi onun başarısıdır.⁷⁸

Bay Reich ve Bush yönetimi, Chávez'e karşı yapılan darbenin kutlamalarına başladı fakat parti birdenbire kesiliverdi. Chávez, şaşırtıcı bir dönüşle kontrolü ele geçirip 72 saatten az bir süre içerisinde yeniden iktidara gelmişti. İran'daki Musaddık'ın aksine, Chávez, (en üst rütbeli subayları onun aleyhine çevirmek için gösterilen tüm çabalara karşın) askerleri kendi tarafında tutmayı başarmıştı. Ayrıca, devletin güçlü petrol şirketi de onun tarafındaydı. Petróleos de Venezuela, grev yapan binlerce işçiye karşı sağlam durarak kendini kurtarmayı başardı.

Etraf yatışınca, Chávez, hükümetin petrol şirketi çalışanları üstündeki kontrolünü artırdı, orduyu ihanete ikna edilmiş birkaç sadakatsiz subaydan arındırdı ve karşıtlarının çoğunu ülkeden çıkmaya mecbur etti. Ülke çapındaki grevi yönetmek için çakallarla iş birliği yapan Washington bağlantılı tanınmış iki muhalefet lideri için de yirmi beşer yıl hapis cezası istedi.⁷⁹

Sonuç olarak, tüm bu olaylar zinciri Bush yönetimi için bir felaketti. *Los Angeles Times*' in dediği gibi:

Bush yönetimi yetkilileri salı günü, Venezuela başkanı Hugo Chávez'i Venezuela'daki askerî ve sivil liderler aracılığıyla devirmeyi aylardır tartıştıklarını kabul etti. Yönetimin, bu başarısız darbe girişimini ele alış tarzı inceleme konusu olmuştur.⁸⁰

78 Tim Weiner, 'A Coup by Any Other Name', *New York Times*, 14 Nisan 2002

79 "Venezuela Leader Urges 20 Years for Strike Chiefs", *Associated Press*, 22 Şubat 2003.

80 Paul Richter, "U.S. Had Talks on Chávez Ouster", *Los Angeles Times*, 17 Nisan 2002.

Sadece ET'lerin değil, akalların da başarısız oldukları apaçıktı. 2003'teki Venezuela, 1953'teki İran'dan çok daha farklıydı. Bunun bir işaret mi, yoksa basit bir sapma mı olduğunu merak ediyordum. Ve bir de Washington'un bundan sonra ne yapacağını.

Hiç olmazsa şimdilik, Saddam Hüseyin sayesinde, Venezuela'da ciddi bir krizin atlatıldığına ve Chvez'in kurtulduğuna inanıyordum. Bush yönetimi Afganistan, Irak ve Venezuela ile aynı anda uğraşamazdı. şu anda, bunu yapacak ne askerî güce ne de politik desteğe sahipti. Ancak bu şartların çabuk değişebileceğini ve Chvez'in yakın bir gelecekte güçlü bir muhalefet ile karşı karşıya kalma olasılığının yüksek olduğunu biliyordum. Yine de Venezuela, 50 yılda çok fazla bir şeyin değişmediğinin bir göstergesi idi. Sonuç dışında.

Bu kelimeleri yazarken, Chavez'in birkaç yıl sonra öleceği hakkında hiçbir fikrim yoktu. ABD, Orta Doğu'yla bitmek bilmeyen savaşlardan yıpranacak, Rusya dünya sahnesine tekrar çıkacaktı. Çin ET'leri Batılı meslektaşlarını geçecek ve kıtaların tümü zerindeki ABD hegemonyasını tehdit edecekti. şirketokrasi, tarihin ilk gerçek küresel imparatorluğunu yönetecek ve sonraki 12 yılda geçmiştekilerden çok daha farklı şeyler yaşanacaktı.

B Ö L Ü M V

2004-GÜNÜMÜZ

Komplo: zehirlendim mi?

Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafları ilk kez yayımlandıktan sonra durum çok daha kötüleşti. On iki yıl önce, bu tür kitapların insanları uyandıracağını ve işleri iyiye döndürmek için onlara ilham vereceğini ummuştum. Gerçekler ortadaydı. Ben ve benim gibiler şirketokrasiyi destekleyen bir ET sistemi yaratmıştı. Wall Street'in hırsız baronları, hükümetler, çakallar ve dünya çapındaki ağları herkesi mahveden bir global ekonomi oluşturmuştu. Savaş veya savaş tehdidi, borç ve dünya kaynaklarını yağmalayan aşırı bir maddecilik üzerine kurulmuştu, yok olana kadar da kendini tüketecekti. Sonunda en zengin bile bu ölüm ekonomisinin kurbanı olacaktı.

Çoğumuz bu sistemin büyük bir parçası, genelde bilinçsiz olan iş birlikçileriyiz. Şimdi zaman değişti. Umarım bu gerçekleri ortaya çıkarmak insanları bilinçli kılar ve 2017 yılında yeni bir bakış açısıyla, yepyeni bir hikâyeyle sonuçlanacak şekilde harekete geçmeleri için ilham verir.

İnsanlar sarsılarak uyandırıldı. İzlanda, Ekvador ve Yunanistan'daki yerel hareketler, Arap Baharı ve Latin Amerika'daki Amerikalılar için Bolivarıcı İttifak (ALBA) gibi bölgesel hareketler dâhil olmak üzere, dünya çapında birçok hareket dünyanın çöktüğünü anladığımızı göstermektedir.

Beklemediğim şey ET sisteminin bu denli esnek olmasıydı. Ölüm ekonomisini korumaya ve ona katkıda bulunmaya kesin kararlıydılar. ET'lerin ve çakalların yeni bir sınıfının yükselmesini beklemiyordum.

İlk kitapta ET sisteminin dünyayı yönetmek isteyen alçak, yasa dışı ve gizli planlar kuran küçük bir grup insan tarafından

yönlendirilmediğini açıkça belirtmiştim. Başka bir deyişle her şeyi birbirine bağlayan ‘büyük komploya’ inanmıyordum.

Sonra tuhaf bir şey oldu.

2005 Mart’ının sonlarında, ilk kitabın yayımlanmasının üzerinden beş ay bile geçmemişti, bir pazartesi New York’a uçuyordum. Ertesi gün Birleşmiş Milletler’de konuşacaktım. Kendini sadece serbest çalışan bir gazeteci olarak tanıtan bir adam bir söyleşi için basın temsilcimin peşini bırakmıyordu. Referansları baştan savma görüldüğünden ve o sırada basına çok fazla zaman ayırdığımdan basın temsilcim adamı oyalıyordu. Ancak adam, beni La-Guardia Havalimanı’ndan almayı, öğle yemeğine götürmeyi ve ardından kalacağım arkadaşımın dairesine bırakmayı teklif edince basın temsilcim bana danışmış ve ben de razı olmuşum.

Havalimanından çıktığımda bekliyordu. Beni küçük bir kafeye götürdü, kitabı ne kadar beğendini söyledi, bir ET olarak hayatımla ilgili klasik sorular sordu ve ardından beni arkadaşımın Yukarı Batı Yakası’ndaki evine bıraktı.

Adamı bir daha hiç görmedim. Bu görüşme sıradan bir olay olarak kalacaktı ki, görüşmeden birkaç saat sonra ciddi bir iç kanama geçirmem buna engel oldu. Vücudumdaki kanın yarısını kaybettim, şoka girdim ve beni Lenox Hill Hastanesi’ne yetiştirdiler. İki haftamı orada geçirdim ve kalın bağırsağımın yüzde 70’i alındı.

Hastanede yatarken hastalığımın belki de yavaşlamam için bir mesaj olduğunu, vücuduma aşırı yüklendiğimi, konuşmalarımı gerçekleştirdiğim turlara ve yazı yazmaya ara vermem gerektiğini düşündüm.

New York’taki gastroenterolog bu sorunların ciddi bir divertikülozdan kaynaklandığını söyledi. Daha yeni kolonoskopi olmuşum. Florida’daki doktorum en büyük endişem olan kanser belirtisi görmediğini belirtmişti. “Senin yaşındaki çoğu insan gibi,” deyip biraz divertikülüm olduğundan bahsetmişti ve beş sene sonra kendisini tekrar ziyaret etmemi tavsiye etmişti.

Tabii ki BM konuşmam, birçok basın etkinliğiyle beraber iptal edilmişti. Ameliyat haberim çabucak yayılmıştı ve çok fazla e-posta almıştım. Çoğu e-posta destek ve geçmiş olsun dileklerini belirtiyordu. Bazı e-postalar beni hain olmakla suçluyordu. Birkaçı ise zehirlendiğimden emindi.

Gastroenteroloğuma sorduğumda zehirlenmediğimden ‘epeyce emindi’ ama ‘asla asla dememeyi’ de öğrenmişti. Her türlü bu durum beni daha fazla komplo okumaya itmişti.

Hâlâ büyük komploya inanmıyorum. Deneyimlerime göre yasa dışı, dünyaya hükmedecek stratejiler üreten insanlardan oluşan gizli bir kulüp yok. Ancak ET sisteminin gücünün bir parçasının, birçok küçük komploju ortaya atmak olduğunun da farkındayım. ‘Küçük’ten kastım belli bir hedefe odaklanmış olmaları. Bu tür komplolar -yasa dışı hedefleri başarmak için gerçekleştirilen gizli hareketler- ben ilkokula başladığım zamanlar bile vardı. CIA’nın 1953 yılında İran’ın demokratik olarak seçilmiş başbakanı Mussadık’a karşı şahla beraber gerçekleştirdiği darbe buna bir örnektir. Lise yıllarımda da devam etmişti, 1963’teki CIA destekli Domuzlar Körfezi çıkarmasını hatırlayın. Bir ET iken 1981 yılında CIA, Ekvador’da Roldós ve Panama’da Torrijos olmak üzere iki müşteriye suikast düzenlemişti. Ardından 2002’de ilk kitabı yazmaya başladığımda Venezuela başkanı Hugo Chávez’i devirmek için Amerika destekli bir komplo gerçekleşmişti. Sonrasında Irak’ta kitle imha silahları olduğuna dair yalan komplolar ortaya çıkmıştı.

Bir ET iken komploların hedefi, ABD ve şirketlerin geliştirmekte olan ülkeler üstündeki kazancını arttırmak üzerineydi, şirketlerimizin kaynakları sömürmesi için devlet liderlerini devirmek dâhil ne gerekiyorsa yapıyorduk. Kolon ameliyatımdan sonra evimde istirahat ederken birçok rapor okudum. Endonezya, Panama, Mısır, İran, Suudi Arabistan ve diğer ülkelerde kullandıkları yöntemleri artık Avrupa’da ve ABD’de uyguluyorlardı. 11 Eylül sonrası sözde küresel terör tarafından desteklenmiş komplolar küresel şirketleri kontrol eden çok varlıklı bireylere aşırı bir güç vermişti. En dikkat

çekici komplolar NAFTA ve CAFTA arasında ve daha yakın zamanda Trans-Pasifik Ortaklığı (TTP) ve Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) arasında 'serbest' ticaret anlaşmaları uygulamaktı. Böylece şirketlere dünya genelinde ülkeler üstünde fiilen egemenlik kurma yetkisi verilecekti, zenginlerin vergi ödememesi üzerine olan yasaların geçmesi için politikacılar ikna edilecekti, politikayı etkilemesi için basın kontrol edilecekti ve Amerikan vatandaşları sürekli savaşla korkutulacaktı.

Bu ve bunun gibi birçok komplo ET sistemini 1970'lerde olduğundan çok daha ileriye götürmüştür. Yazmama rağmen gizlice olup biten birçok şeyi kaçırdığımı itiraf etmeliyim. Eski yöntemler bilenirken yenileri icat edildi. Sistemin kalbi aynı kaldı: ekonomik ve politik ideolojisi borçla köleleştirmeye dayanır ve insanları korkuyla felç ederek zorlar. Zamanında bu hareketlerin Amerikalıların çoğuna ve dünyanın geri kalanına uygulanması komünizmin yıkıcı gücüne karşı korunmak fikriyle desteklenmiştir. Korku şimdi Müslüman teröristlere, göçmenlere ve şirketlerin kontrolünü tehdit eden herkese çevrilmiştir. Dogma benzerdir ama etkisi çok daha büyüktür.

İyileştikten sonra suçluluk duygusunun karanlık çukuruna düştüm. Gece yarısı, liderlere rüşvet verdiğim ve onları tehdit ettiğimi gördüğüm kâbuslarla uyanıyordum. ET geçişimle daha tam anlamıyla yüzleşememiştim.

O işte neden on yıl geçirdiğimi sorguladım ve ardından kaçmanın ne kadar zor olduğunu hatırladım. Sorun, sadece paranın cazibesi, birinci sınıfta uçmanın, en iyi otellerde kalmanın ve diğer avantajlı yanları ya da MAIN'deki patronumla iş arkadaşlarım tarafından gördüğüm baskı değildi. İşin atmosferiydi, unvanımdı, kısacası kendi kültürümün ta kendisiydi. Amerika'yı pazarlamak ve geri kalan herkesle birlikte kendini de komünist rejimin bizi yok etmek için var olduğuna inandırmak üzere eğitilmiş bir Amerikalıydım.

Bir gün arkadaşlarımdan biri, ilkokulumda erkekler tuvaletinin duvarına asılmış olana benzer bir fotoğrafın posterini e-postayla yolladı. Şeytanî tasvir edilmiş bir adam “Tuvaletinde Bolşevikler mi Ürüyor?” diyordu. Scott kâğıt havlularının bir reklamıydı ve posterin altında “Konforları için düzgün tesisler sunamayan şirketler çalışanlarının saygısını kaybeder.” yazıyordu. Amerikan ürünü almamanın vatan hainliği olduğuna dair güçlü bir mesaj veriyordu.

Fotoğraf, hayatıma şekil veren yılları düşünmeme sebep oldu. Sovyetler Birliği’nin ilk uydusu olan Sputnik’i fırlatmasının ardından nükleer başlıkların yolda olduğuna ikna olmuştuk. Sirenin tüyler ürpertici sesi, hayali Sovyet füzelerinden korunmamız için haftalık tatbikatlarda masaların altına sığınmamıza neden oluyordu. Amerika’daki komünist çetesine gizlice girmiş bir FBI ajanının anılarını anlatan *I Led Three Lives* gibi film ve televizyon programları aramıza sızmış ve saldırmaya hazırlanan Bolşevik posterindeki Kızıl provokatörlere karşı bizi uyarıyordu.

ET saflarına katıldığım zaman Çin-Sovyet kuklası gibi gösterilen bir ülke olan Vietnam’a karşı kaybetmekte olduğumuz aşikârdı. Bir ‘domino etkisi’ olacağı söylenmişti. Buna göre, sırada Endonezya, Tayland, Güney Kore, Filipinler ve devamı vardı. Kızıl dalganın Avrupa’yı geçip Amerika’yı yutması çok sürmeyecekti. Demokrasi ile kapitalizm -eğer bu saldırıyı durdurmazsak- hapa yutmuştu ve bu durum komünizme siper almış Scott gibi şirketleri sonuna dek desteklememizi gerektiriyordu.

Suçluluk duygumun derinliklerine inmek kendimi yıllarca kandırdığımı görmemi kolaylaştırmıştı. Milyonlarca insanın benimle aynı durumda olduğunu görmemi sağlamıştı. Artık insanlara komünizm korkusu aşılanmıyor ama hâlâ Rusya, Çin, Kuzey Kore ile bunlara ek olarak El Kaide ve diğer teröristlere¹ duyulan korku devam etmekte. Bu insanlar, günümüzde yabancı topraklara gidip şirketlerinin ne yapabileceğini görmüyorlar, Amazon’daki petrol sızıntılarının yanında durmuyor ve işçilerin çalıştığı kötü imalathaneleri görmüyorlar. Onun yerine kendilerini televizyon karşısında

uyuşturuyorlar. Sürece destek veren okullara, bankalara, insan kaynakları uzmanlarına ve devlet yetkililerine güvenmekle yetinmiyorlar. Ancak, içten içe durumun böyle olmadığını da biliyorlar. Onlar aslında biziz; hikâyelerin saptırıldığını da suça ortak olduğumuzu itiraf etme vaktinin geldiğini de biliyoruz.

Ameliyatımdan kısa süre sonra Boston'a yaptığım bir yolculukta Boston Üniversitesi'nden eski bir hocam olan ve *A People's History of the United States* adlı kitabın yazarı Howard Zinn'le iletişime geçmiştim. O sırada seksenlerinde olmasına rağmen hâlâ işe yaramamış bir deney olarak gördüğü sistemi, yeniden düzenlemek için aktif bir biçimde kampanya yapmaktaydı. Sıklıkla suçluluk duygusuna boğulduğumu paylaştığımda, bu duyguyu taze tutmamı söylemişti.

"Korkma," demişti. "Suçlusun. Hepimiz suçluyuz. Büyük şirketlerin propaganda makinelerine sahip olduğunu ve bizim de aldatılmaya izin verdiğimizizi itiraf etmeliyiz. İnsanlara örnek olabilirsin. Kendini değiştirerek bir çıkış yolu ve kefaret olduğunu göster."

Ona orta sınıf Amerikalıları Orta Çağ burjuvası gibi gördüğümü söylemiştim, çoğu insan şehirden uzakta, kalenin duvarlarının dışında yaşıyordu. "Askerler ve çakallara bizi komşu kalelerin şövalyelerinden korumaları için vergi veririz."

Birçok öğrenciyi etkilemiş ve onlara ilham vermiş gülümsemesiyle "Kesinlikle," demişti. "Bizi yüzüstü bırakmış bir sistemi korumak için her şeyi yaparız."

Ameliyatının ve Howard ile olan konuşmamın ardından *Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı*'nın yayımlanmasından beri aldığım en önemli dersin 'Barış Gönüllüleri'nde Andlı tuğla üreticileriyle yaptığım gönüllü çalışmamda öğrendiğime benzer bir ders olduğunu anladım: ET sisteminin çalışmasının tek sebebi; insanların, sistemin çalışmasına izin vermesidir. En iyi ihtimalle başımızı diğer tarafa çeviririz, en kötü ihtimalle de onu etkin bir şekilde destekleriz. Beni en çok rahatsız eden şeylerden biri, bu sisteme göz yummamın yanı sıra etkin bir şekilde birçok insanı bu sistemi

desteklemesi için de ikna etmiş olmamdı. Daha çok gayret sarf edeceğime söz verdim. Sonrasında, kendi toplumumda, ülkemde ve dünyamda ne olup bittiğini daha dikkatli izledim.

Howard'ın tavsiyesini takip etmeye kararlı olsam da vicdanıyla boğuşmayan bir adamı içten içe kıskanıyordum. Florida'daki iyileşme sürecimde bana muazzam destek vermişti ve kendi şiddet içeren hareketlerini meşrulaştırmakta hiçbir sorunu görmüyordu. Bir çakaldı, ufak bir iş için Orta Doğu'ya gidecekti.

Bir çakal konuşuyor: Seyşeller Komplosu

Yetişkin olarak hayatımın büyük bölümü boyunca dövüş sanatlarıyla ilgiliydim ve 1999'da Güney Florida'daki evimin yakınında Koreli bir usta olan Chung Young Lee ile 15 sene çalışmıştım. Bir öğleden sonra, dersten önce *dojang*'ımıza (antreman yapılan mekân) bir yabancı geldi. 1.80 boylarında atletik bir yapıya sahipti. Arkadaş canlısı bir şekilde güldü ancak tehditkâr bir havası da vardı. Adının Jack olduğunu söyledi. Siyah kuşağı vardı ve okulumuza yazılmayı düşünüyordu. Usta Lee, üniformasını giyip sınıfa katılması için adamı davet etti.

Kıdemli siyah kuşak olarak, dersin sonunda yabancıнын yeteneklerini test etme görevi benimdi. Adam giyinirken Usta Lee yanıma yanaştı. "Dikkatli ol." Hafifçe omzuma dokundu. "Defans."

Her zamanki egzersizimize başlar başlamaz Jack'in hızlı ve yetenekli olduğu anlaşıldı. Sıra bize gelince karşı karşıya durduk ve birbirimizi selamladık. Usta Lee işaret verdi. Jack anında bir döner tekme attı. Engelledim ve geri tekmeye cevap verdim. Yana kaçtı ve göğsüme bir ön tekmeye beni yere serdi.

Usta Lee ve benim içgüdülerimiz doğruydu. Dersimi almıştım. Jack kızdırmak isteyeceğim bir rakip değildi.

Ders bittikten sonra üçümüz muhabbet etmeye başladık. Jack 'güvenlik danışmanı' olarak çalıştığı ülkelerden bahsetti, her biri politik noktalardı. Detay vermekten kaçınıyordu ama Usta Lee ve ben bakışmaya devam ediyorduk. Ardından adam Dojang'a katılmak için imza attı.

Sonraki aylarda Jack'i tanımaya başladım. Bazen öğle yemeği yiyorduk veya bir bira içiyorduk. Bir sonraki görevini bekleyen

bir çakal olduğuna dair hiç şüphem yoktu. Hayatıyla ilgili daha çok şey öğrenmek beni heyecanlandırıyordu. Sözlerimizi yumruk gibi kullanıyor ve birbirimizin çevresinde daire çiziyorduk. Ardından bir gün 1970’lerde Seyşeller’e yaptığı kısa ziyaretten bahsetti. İnanamamıştım.

1970’li yılların sonlarında MAIN’in kıdemli başkan yardımcısı ve emekli ABD ordusu generali Chuck Noble Seyşeller’e gitme hazırlığında olduğunu söylemişti. Adalardan oluşan bu ülke Hint Okyanusu’nda Pentagon’un en stratejik ordu üstlerinden birine ev sahipliği yapan Diego Garcia’ya yakındı. Seyşeller’in Başkanı France-Albert René, Washington’ın Diego Garcia ile ilgili gizli kalmasını istediği gerçekleri ortaya çıkarma tehdidinde bulunuyordu. Bu gerçekler Orta Doğu, Afrika ve Asya’nın bir kısmındaki operasyonları için önemli olan bir tesisini kapaması için ABD’yi zorlayabilirdi. Her nasılsa çok hızlı bir şekilde durumu değiştiren şeyler olmuştu.

René’ye yaklaşmış bir gizli ajan, başkanın Roldós ve Torrijos gibi baştan çıkarılamayacağı sonucuna varmıştı. İş bitirmem gerektiği söylendi ve 1981’de bir çakal takımı René’ye suikast yapmak için gönderildi. Kiralık uçakları Seyşeller’e indiğinde keşfedildiler. Silahlı çatışma yaşandı. Etrafları sarılmış ve yeterli silaha sahip olmayan az sayıdaki çakallar Hindistan Havayolları’na ait bir Boeing 707 uçağını kaçırmışlardı. Kalkar kalkmaz uçağın düşürüleceğine inanan çakalların altısı arkada kalıp yerel halkın arasına karışarak kaçmayı denemişti. Geri kalanlar, 707 mürettebatını Güney Afrika’ya uçmaya zorlamışlardı.

Arkada kalan altı kişi yakalanıp tutuklanmıştı. Dördüne ölüm cezası verilirken ikisine uzun süreli hapis cezası verilmişti. 707 iner inmez çevresi Güney Afrika emniyet güçleri tarafından sarılmıştı. Çakallar yakalanıp tutuklanmıştı.

Jack’e dik dik baktım, merak ediyordum...

“70’lerin sonlarında neredeyse oraya gidiyordum,” dedim. “Başkanla çalışacaktım.”

Gözlerimin içine odaklandı. “Albert René mi?”

“Adını duymuş muydun?”

“Öldürmeye çalışmıştım.” Dostça sırıttı. “Ama bu konuşmak istediğim bir şey değil.”

Az konuşmasının sebebini anlıyordum. Çakal takımının bir üyesi olması yeterli bir bilgiydi. Konuşmamızın ardından dosyalarını inceledim. Adı dosyalarda vardı, 707 hava korsanlarından biriydi. Güney Afrika davaları sırasında gazetelerde adı geçmişti.

Jack’e Seyşeller’i hiç sormadım. İş burnumu sokmamın sadece güvenini sarsacağını biliyordum. Onun yerine daha eskileri konuştuk. Beyrut’ta şiddet kol gezerken doğmuştu. Bir şirket yöneticisinin oğluydu. Amerikan vatandaşıydı ancak hayatı 1960’ların sonundaki ve 1970’lerin başındaki sevgi dolu yıllarda sokaklarda takılan gençlerinkine hiç benzemiyordu. Çiçek çocukların çeşmelerdeki danslarını izlemektense, Jack AK-47’ler sokaklarda ölüm saçarken, bir annenin oğlunun yanında tecavüze uğramasına tanık olmuştu. On sekizinci doğum gününden hemen sonra Filistin Kurtuluş Örgütü tarafından kaçırılmıştı. İsrail için ajanlık yapmakla suçlanmış, işkence görmüş ve infaz edilmekle tehdit edilmişti. Sonuçta serbest bırakılmıştı ancak bu tecrübe hayatını değiştirmişti.

“O piçler beni korkutmadı,” demişti. “Sinirlendirmişlerdi. Savaşçı olmam gerektiğini göstermişlerdi.”

Rodezya’ya (şu anki Zimbabve) gitmişti. Ordusu verimliliğiyle ve vahşiliğiyle ün salmıştı ve paralı askerler için bir numaralı eğitim noktasıydı. Jack üstün yetenekliydi ve seçkin Güney Afrika Özel Kuvvetler Tugayı’na seçilmişti. Genelde bilinen adıyla “Recces” (Rönesans Komandoları) dünya üzerindeki en ölümcül savaşçılar olarak biliniyordu. Recces’den mezun olduğu zaman CIA’nın ilgisini çekecek üne kavuşmuştu.

Jack uzun süreler boyu dojang’dan kayboluyordu. Usta Lee ve ben onun sörf yapmaya gittiği ülkelerde gerçekleşen şiddet dolu

olayları tartışıyorduk: Endonezya’da bombalama, Lübnan’da ayaklanma, Güney Afrika’da suikast.

Ardından 11 Eylül olayları oldu ve Irak 2003’te işgal edildi. Jack Orta Doğu’da bir görev için seçildi. “Bu iş tam bana göre, benimle Seyşeller’e gelen birkaç eski dostla buluşacağım.” Bu konuyla ilgili tek söylediği şey buydu.

2005’teki ameliyatın ardından onu bir aylık tatil için Amerika’ya döndüğü zamana kadar görmedim. Her gün beni ziyaret ediyordu ve daha uzun yürüyüşler yapmaya zorluyordu. “Usta Lee’in orada kışını tekmeleyebilmen için ayağa kalkman lazım,” diyordu.

İşi hakkında pek konuşmuyordu. Onun yerine çektiği fotoğrafları gösteriyordu. Bir yanda tarlalarda çalışan Iraklılar’ın, develere binen çocukların ve güzel gün batımlarının sanatsal fotoğrafları, diğer yanda ise bombalanmış binaların, mahvolmuş askerî araçların ve patlayan arabalardan kaçan insanların fotoğrafları vardı.

Ona *Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı*’nın bir kopyasını verdim. 24 saat içinde hepsini okumuştı. “Gerçek hikâyeyi anlatmışsın,” dedi. “Umarım daha fazlasını yazarsın, daha derine girersin.” Bu şeffaflığına olan şaşkınlığımı ifade edince şu cevabı verdi: “Saklayacak hiçbir şeyimiz yok.”

Bu noktada uzun zamandır kaçındığım konuyu ortaya attım.

“René’nin suikastından sonraki planınız neydi?”

Sadece bir anlığına duraksadı. “Oradan hızlıca defolmaktı, halyalete dönüşmekti.” Son kelimelerine güldü. Kenya ordusunun Nairobi’de bekleyen paraşütçülerle dolu bir uçağı olduğunu söyleyerek açıklamaya devam etti. Çakallar René’yi öldürdükten sonra Kenyalılar hızlıca gelip darbeyi üstlenecekti. Jack ve takımı ticari uçaklarla başka ülkelere dağılacaktı.

“Yani kimse darbenin bir grup beyaz paralı asker tarafından gerçekleştirileceğini bilmeyecekti,” dedim.

Başıyla onayladı.

“Sırta kadem basacaktınız ve dünyaya kıtadan gelen Afrikalı bir ordunun René’yi öldürdüğünü, hükümeti yok ettiğini ve eski başkanı tekrar başa geçirdiğini söyleyecektiniz.”

“Plan buydu.”

“CIA, Güney Afrika, Diego Garcia. Haberin dışında kalacaktı.” Hafifçe ıslık çaldım. “Nasıl bir dümen ama!”

“Akıllıca, değil mi?”

“Evet.” Amerikan politik sisteminin temellerine direkt bir saldırı olduğundan, oy verenler özellikle kandırıldığında demokrasi-nin bir saçmalık olduğundan bahsetmedim. “Ancak yakalandınız.”

“Evet.” Dalgın dalgın baktı. Ardından canlandı. “Ama biliyor musun sonunda işe yaradı. Güney Afrika emniyet kuvvetleri ve hükümet dostumuzdu. Hindistan Havayolları uçağı indikten sonra yargılandık ve suçlu bulunduk. Ardından birkaç ay sonra sessiz bir şekilde serbest bırakıldık.” Bilgiç bilgiç sıırttı. “Sözde başarı-sızlığımız, başarıya dönüştü. Güney Afrika hükümeti tutuklanan altı adamımızı bırakması için René’ye 3 milyon dolar ödedi. Hiç-biri idam edilmedi. Hiçbiri hapiste uzun süre yatmadı. Ardından René ile iş birliği içine girdi. Asla Diego Garcia’nın sırlarını açıklamadı ve ABD’nin dostu olmaya devam etti.”

René’nin yolsuzluk yapamayacağı sonucunu çıkararak gizli ajanın yanıldığından bahsettim, işten geri çekilmemin sebebiydi.

“Belki de René tünelin ucundaki ışığı görmüştü,” dedi Jack. “Unutma, ölüme bu kadar yaklaştı.” Ellerini kaldırdı ve birbirine yaklaştırdı. “Suikast teşebbüsümüz onu CIA’nın ciddi olduğuna ikna etti.”

Bir an söylediklerini değerlendirdim. Roldós’u ve Torrijos’u düşündüm. “CIA Ekvador ve Panama başkanını oyunumuzu oynamadıkları için, sen oraya gitmeden birkaç ay önce öldürmüştü.”

“Kesinlikle.” Güldü. “O ölümlerin Bay René üstünde büyük etkisi olduğundan emin olabilirsiniz.”

“Şimdi nerede peki?”

“René mi? Başkanlıktan emekli oldu. Hem de yirmi yıl sonra! Diego Garcia ise yıllardır Amerika’nın Orta Doğu, Afrika ve Asya’ya baskın düzenleme noktası.”

Seyşeller’deki çakalların hikâyesi bize çok şey anlatmaktadır. Bir başarısızlık olarak görülebilir ama sonunda Washington’ın istediği her şey başarılmıştır. Başkanı öldürmekten daha iyisi gerçekleştirilmiş, iş birliği yapması için korkutulmuş ve rüşvet verilmiştir. Bu şekilde Başkan, imparatorluğun uysal bir hizmetkârı olmuştur. Anahtar kişiler yakalanmıştır ama kısa süre içinde işlerine geri dönmüşlerdir. Seyşeller Havalimanı’ndaki baskını veya Hindistan Havayolları uçağının kaçırılmasını okuyan herkes bunun, teröristlerin -komünistlerin- hükümeti devirme girişimi olduğuna inanmıştır. Halkın, bu olayın kötüye gitmiş bir CIA komplosu olduğuna dair hiçbir fikri yoktur.

Ekvador isyancıları

İyileşme sürecimde zehirlenmiş olma ihtimalim aklıma takıldı.

NSA veya CIA'nın beni öldürmeye çalıştığına inanmıyordum, düşüncesi bile çok korkunçtu. Onun yerine zamansız ölümümün daha fazla kitap sattıracağına kendimi inandırmıştım ki en son isteyecekleri şey bu olurdu. Eğer zehirlendiysem, beni öğle yemeğine götüren 'gazeteci' şahsi bir kan davasından dolayı yapmış olmalıydı diyordum kendi kendime. Beni vatan haini olmakla suçlayan e-postalar yollayan insanlarla benzer şekilde hissediyor olmalıydı. Her türlü, gelen e-postalardan insanları sinirlendirecek şeyler yaptığımı biliyordum. Bununla nasıl yaşayabilirdim?

Gittikçe artan suçluluk duygum, Ekvador'un Amazon ormanlarındaki Achuarlar ile yaşarkenki bir anımı aklıma getirmişti.

Çok hastalanmıştım. Yemek yiyemiyordum ve çok kısa süre içinde bayağı kilo kaybetmiştim. En yakın yol, ormanın içinde iki günlük yürüyüş mesafesindeydi ve doktor ise külüstür bir otobüsle iki gün uzaktaydı, nerdeyse ayakta bile duramadığımı düşünülünce imkânsız bir görevdi. Ölümüne boyun eğmiştim. Ardından geleneksel bir Achuar şifacısı olan Tundum adlı bir şaman beni iyileştirmişti.

Bütün gece süren şamanik yolculukta tatsız New Hampshire yiyecekleriyle büyüdüğümü gördüm. Şimdi yeme alışkanlıkları çok farklı insanlarla birlikteydim. Nehir organik maddelerle dolu olduğundan, içme suyunu insan salyasının yardımıyla fermente olan bir türlü birayla karıştırıyorlardı.

Bir seçim şansım olmaksızın yemeklerini yiyip biralarını içiyordum. O gece de o yemekleri yediğim her gece gibi, beni öldürmek istediğini söyleyen bir ses duydum. Aynı zamanda Achuarların

inanılmaz güçlü ve sağlıklı olduğunu gördüm. Gece ilerledikçe beni öldürenin yemek veya içecekler değil düşüncelerim olduğunu fark ettim. Ertesi sabah tamamen sağlıklıydım.

Birkaç gün sonra Tunduum iyileştiğim için ona borçlu olduğumu söyledi. Çırağı olmam gerekiyordu. İstedikim en son şeydi. İşletme okumuştum, gelecekte Şamanizm ile uğraşmayacaktım ama hayatımı kurtarmıştı ve ona borçluydum.

Tunduum'la geçirdiğim vakitte düşüncelerimin gücünü öğrendim. Bana eski bir atasözü öğretti: "Eğer hayal edebilirsen, var edebilirsin."

Düşüncelerim paranoya ve suçluluk duygusuyla kaplıydı. Onları değiştirmeliydim.

...

Ameliyatımdan kısa bir süre sonra bir gün evimin yanındaki ormana gittim. Büyük bir meşe ağacına sırtımı yaslayıp oturdum ve gözlerimi kapadım. Tunduum'ı gözümün önüne getirdim ve doğal yaşamla olan bağımı hissettim. Achuarlar birçok kabile kültürü gibi, birinin düşüncelerini değiştirmesinin kalple mümkün olduğuna inanmaktaydılar.

Bir an için farkına varana dek sessizce oturdum: Kurtuluşum, daha iyi bir dünya yaratmak için kendimi elimden gelen her şeyi yapmaya adanmıştı. Bir kitap yazıp günahlarımı itiraf etmenin yeterli olacağına inandığım bir tuzığa düşüyordum. Artık kefaretin başladığım şeye nihai bir bağlılık içinde olmamda yattığını anlamıştım. Kalın bağırsağımın büyük kısmının alınmasının işimi bırakmak demek olduğu yanılgısına düşmemeliydim. Howard Zinn haklıydı. Yazar ve konuşmacı kimliğimi güçlendirmem gerektiğini artık görebiliyordum. Bir eylemci olmalıydım. Bunu yapmanın en iyi yolunun kurduğum veya kurulmasına yardım ettiğim organizasyonlarda daha etkin olmak olduğunu fark ettim.

Rüya Değişimi on beş yıllık tarihi boyunca bir sürü başarıya ulaşmıştı. İnsanları Amazon'lardaki, And'lardaki, Asya

bozkırlarındaki, Afrika'daki ve Orta Amerika'daki yerli şamanlarla yaşamaya ve öğrenmeye götürmüştük. Amerika'da ve Avrupa'da atölyeler düzenlemiştik ve her yıl düzenlenen, dünyadaki yerli öğretmenleri yüzlerce Amerikan vatandaşıyla buluşturan şaman toplantılarını Omega Enstitüsü ile ortaklaşa düzenlemiştik. Ancak ameliyatımın ardından Rüya Değişimi müdürü Llyn Roberts ve ben masrafları azaltma kararı aldık. Llyn, *Shamanic Reiki* ve *Shapeshifting into Hight Consciousness* adları ile yayımlanacak kitapları yazmakla meşguldü. Ben de *Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı*yla uğraşıyordum.

Diğer yandan Pachamama Birliği son derece faaldi. Tarihlerimiz iç içe geçmişti.

1994'te Ekvadorlu arkadaşım Daniel Koupermann Achuar liderleriyle Ekvador'un Amazon ormanlarının derinliklerinde buluşmam için ısrar etmişti. Achuarlar, Tundum ve Shuarlar dünyanın nasıl hayal edersek öyle olduğuna ve ortak bir rüyayı gördüğümüze inanıyorlardı. Petrol ve diğer şirketleriyle, Achuar arazisini, kültürünü ve kendi deyişleriyle dünya üstündeki bütün insan mevcudiyetini yok etmekle tehdit eden ülkelerden insanlarla iletişim kurmak için desteğini istiyorlardı.

Bu mesajı yakın zamanda tanıştığım ve güçlü eylemci kişiliğiyle beni etkileyen Lynne Twist'e iletmeliydim. 1995'te eşi Bill'le beraber bir grup insan Achuarlara gitmek için ormana girdik. Yoluğun sonunda gruptaki insanlar sonradan Pachamama Birliği'ne dönüşecek kâr amacı gütmeyen kuruma 100 bin dolar bağışlamışlardı.

Ardından olayın dışında kalmıştım ama Bill ve Lynne inanılmaz bir kararlılıkla yollarına devam etmişti. Hayatımda gördüğüm en kararlı, özverili ve etkileyici insanlardı. Ameliyat sonrası zihniyetimi değiştirirken Pachamama Birliği, Achuarlara yardım etmekten çok daha fazlasını yapıyordu. Kâr amacı gütmeyen bir Ekvador kardeş kuruluşu olan Fundación Pachamama petrol şirketlerinin birçok yerli topluluğun yerleştiği topraklardan uzak

durmasını sağlıyordu. Hayalperest'in Uyanışı sempozyumu -ilham verici videolar içeren dört saatlik bir program- internette yayılıyordu ve yakında 80 ülkeye ulaşacaktı.

Bill ve Lynne'ı arayıp organizasyonda daha çok yer almak istediğimi söyledim. Bu fikri coşkuyla karşıladılar.

Kısa bir süre sonra tekrar Ekvador'daydım. Quito'daki Fundación Pachamama ofisi vızır vızır çalışıyordu. Geçen on yıl içinde ülkede pek çok politik karışıklık yaşanmıştı -on sene içinde sekiz kere başkan değişmişti. Şimdi çok farklı tip bir politikacı ortaya çıkmıştı.

Adı Rafael Correa'ydı. Alt orta sınıf bir aileden geliyordu ve beş yaşındayken babası uyuşturucu kaçakçılığından hapis yatmıştı. Böyle yasa dışı hareketlere göz yummayacağını söylemesine rağmen babası gibi insanların 'eve ekmek getirmeye mecbur' olduğunu anlıyordu.

Önce Guayaquil'deki bir Katolik üniversitesinden, ardından ekonomi üstüne yüksek lisans yapacağı bir Belçika üniversitesinden burs kazanmıştı. Sonrasında Illinois Üniversitesi'nde ekonomi doktorası yapmıştı.

Yeni başkan adayına dünya insanı denilebilirdi. Yakışıklı, akıllı ve karizmatikti. Ana dili olan İspanyolcanın yanında İngilizce, Fransızca ve Keçuva dili konuşabiliyordu. Eşi Belçikalı idi ve başkan adayı Avrupa ile Amerika politikasını çok iyi biliyordu. Petrole karşı gelip yağmur ormanlarını koruyacağına dair reform tasarısını açıkladığında karşısındaki tehlikenin farkındaydı.

Correa'nın tasarısını 2006 seçimleri öncesinde okumuştum.

Bana eski bir müşterimi, başka bir Ekvadorlu olan Başkan Jaime Roldós'u hatırlatıyordu. Ona; petrolün, ondan önceki askerî diktatörlerin bıraktığı borçları ödeyeceği konusunda güven verdiğim zamanı hatırladığımda derin bir pişmanlık duyuyordum. Dünya Bankasına olan borcu ertelemek gibi bir seçeneği olmadığını ve Texaco ile bir anlaşma yapması gerektiğini söylemiştim.

Dinlememişti. Onun yerine Texaco'nun gelirlerinden hisse talep etmişti ve şirketin ABD'de doğayı korumak için aldığı gereken önlemleri bu ülkede de alması gerektiği hakkında ısrar etmişti.

Quito'daki otelimde oturmuş, Mayıs 1981'de Roldós'un Quito'daki futbol stadyumunda yaptığı inanılmaz konuşmasının kaydını izliyordum. Vatandaşlarına ülkesini 'kahramanca' görmelerini temenni ediyordu. Her türlü baskıya karşı egemenlik ve özgürlük için çabalayan bir dünya lideriydi. Konuşmasının sonunda topluluğa söylediği son sözler kalbimin çarpmasına sebep olmuştu: "Viva la patria!" (Çok yaşa vatanım!). Kedere ve suçluluğa boğulmuş bir biçimde, onu ölüme götüren özel uçağının kazadan önce ve sonraki görüntülerine bakıyordum.

Roldós'un ölümünün üzerinden üç ay bile geçmeden başka bir müşterim, Panama'dan Omar Torrijos aynı şekilde katledilmişti.

Şimdi Correa vardı. Jaime Roldós'u hatırlatan bir adaydı. Correa, *Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı*'na atıfta bulunarak ET'lerin kendisine yaklaştığını ve çakalların oluşturduğu tehlikenin farkında olduğunu söylemişti.

Bill, Lynne, Daniel ve ben Pachamama Birliği'nin büyük destekçileri için gerçekleştirdiği yıllık geziye önderlik etmeye karar vermiştik. Onları Achuarların ortaklığımızın bir parçası olarak yağmur ormanlarında inşa ettiği ekoturistik pansiyonun bulunduğu Kapawi'ye götürecektik.

Quito'dan başlayıp bizi Achuar arazisine uçuracak Shell uçuş pistinde son bulan araba yolu muhteşemdi. Yolun sonunda bir sınır karakolu ve hizmet ettiği petrol şirketi olan Shell'le aynı adı taşıyan ormandan bozma askerî bir üs vardı. Yol hem dolambaçlı hem nefes kesiciydi. Andların tepesinden yağmur ormanlarına iniş neredeyse iki buçuk kilometreydi. Harıl harıl akan şelalelerle ve parlak ananasgillerle dolu dik tepeler bir tarafta yükseliyordu. Diğer tarafta, beş bin kilometre ötede Pastaza Nehri'nin yılan gibi dönerek Atlantik Okyanusu'na döküldüğü yerde, dünya ansızın derin bir boşluğun içine düşüyordu.

Bu yolda ilerlerken dünyanın bu tarafına ilk gelişimi anımsadım ve işlerin ne kadar değiştiğini düşündüm. 1968’de Texaco, Ekvador’un Amazon ormanlarındaki petrol yataklarını yeni keşfetmişti. Günümüzde petrol, ülke ihracatının yaklaşık yarısını oluşturuyor. İlk ziyaretimden kısa süre sonra inşa edilen TransAnd boru hattı o günden beri yarım milyon varilden fazla petrolü yağmur ormanlarına akıtmıştı, bu miktar Exxon Valdez’in sızıntısının iki katından fazlaydı. Ekvador’u Amerika’ya en çok petrol sağlayan dünyanın on ülkesinden biri yapmaya söz vermiş bir ET birliği tarafından yapılmış 500 kilometre uzunluğundaki boru hattı 1,3 milyar dolara mal olmuştu. Yağmur ormanlarının büyük bölümü yenik düşmüştü. Amerikan papağanı ve jaguarlar yok olmuş, üç Ekvador yerli kültürü çökmenin eşiğine gelmiş ve el değmemiş nehirler alevler içindeki çöplüklere dönüşmüştü.

Son yıllarda Fundación Pachamama desteğiyle yerli toplumlar direnmeye başlamışlardı. 7 Mayıs 2003’te otuz bin Ekvadorluyu temsil eden arkadaşım Steven Donziger’ın önderliğindeki Amerikalı avukatlar Chevron Texaco’ya karşı bir milyar dolarlık dava açmışlardı. Davada, 1971 ve 1992 yılları arası petrol devinin büyük çukurlar ile nehirlerle günde dört milyon galon petrol, ağır metaller ve kanserojen maddelerle kirlenmiş zehirli atığı boşalttığı, şirketin insanların ve hayvanların ölümüne sebep olan üç yüz elli-den fazla kapatılmamış atık çukuru bıraktığı ileri sürülmektedir.⁴

Quito-Shell yolundaki değişimin belirgin bir sembolü de Pastaza Nehri’nin yanında yükselen devasa gri duvardı. Uygunsuz, doğal görünmeyen ve manzaraya uyumsuz sıırılsıklam bir betondur. Bu, bir avuç Ekvadorlu aileyi varlıklı kılan sektörlerin yakıtını oluşturan Agoyan hidroelektrik projesiydi.

Agoyan’dan geçtiğimde her seferinde kendi çabamla geliştirilmiş projelerden biri olduğu gerçeğiyle yüz yüze geliyordum. Böyle projelerin finanse edilme biçiminden dolayı Correa başkanlık yarışına girmeye karar verdiğinde, Ekvador millî gelirinin büyük kısmını borcunu ödemek için kullanıyordu. Ulusal Para Fonu,

Ekvador'a bu döngünün sona ermesinin tek yolunun yağmur ormanları altındaki geniş petrol yataklarını petrol şirketlerine satmak olduğu garantisini vermişti.

Rafael Correa ise eğer başkan seçilirse bunların hepsinin değişeceği sözünü vermişti.

Oyların yaklaşık yüzde 60'ını alarak başkan seçilmişti.

2007'de göreve başlar başlamaz seçim kampanyasında verdiği sözleri tutmaya başlamıştı. Ekvador'un birçok borcunu ödemeyi reddetti ve ET'ler tarafından rüşvet verilmiş CIA destekli askerî diktatörler tarafından imzalandıklarını ilan etti ki, bunun doğru olduğunu biliyordum. ABD'nin Latin Amerika'daki en büyük askerî üssünü kapattı, komşusu Kolombiya'da CIA'nın asilerle olan savaşına verdiği desteği kesti. Ekvador Merkez Bankasına ABD'deki yatırımları yerel projelere çevirmesini emretti. Anayasasını yeniden düzenleyerek, ülkesinin dünya üzerinde geri alınamayan haklar tanıyan ilk ülke olmasını sağladı (böylece büyük şirketlerin çıkarlarına tehdit oluşturdu) ve Washington'ın ABD'nin hegemonyasını Amerika Kıtasındaki Serbest Ticaret Bölgesi ile arttırma planına bir alternatif olan ALBA'ya katıldı.

Ancak Correa'nın en cesur hareketi petrol kontratlarını tekrar pazarlığa koyması olmuştu. Şirketlerin artık Ekvador'un petrol hissesinden gelirini "kâr" olarak göstermemesi konusunda ısrar etmişti. Bunun yerine petrol Ekvador'a ait olacaktı ve şirketler ürettikleri her varil için belli bir ücret alacaktı.

ET'ler çağırılmıştı. Başkana geri çekilmesi için dostane rüşvetler -hem yasal hem yasa dışı yollarla- teklif edilmişti. Başkan reddetmişti.

Sonra Honduras başkanı Manuel Zelaya bir grup çakalın darbesine yenik düştü.

Bu darbenin tüm Latin Amerika ve özellikle Başkan Correa üzerindeki etkisi çok büyüktür.

Honduras: CIA darbesi

2009'da demokratik olarak seçilmiş Manuel Zelaya'nın darbeyle devrilmesinin hemen ardından Panama'ya uçmuştum. Panama sektörünün duayenleri ve Latin Amerika politikasındaki deneyim sahibi insanlarla tanışmak istiyordum.

Arjantin, Kolombiya, Guatemala, Panama ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki işletmeler, hükümet ve sivil toplum örgütleriyle konuşmuştum. Aynı zamanda öğretmenlerle, taksi şoförleriyle, garsonlarla, tezgâhtarlarla ve sendika eylemcileriyle de konuşmuştum. Çoğu, darbenin Amerikan şirketi olan Chiquita Brands International'ı (eski United Fruit) ve Dole gıda firmasını kızdıran Zelaya'nın asgari ücreti yüzde 60 arttırmak isteğinden dolayı gerçekleştiğini savunuyordu.

Demir atmış gemide Panama Kanalı'na girmek için beklerken, güneş geminin arkasında batıyordu. Benimle gerçek ismini vermeden konuşmayı kabul etmiş bir iş adamı olan Joel ile bir kafede oturuyordum. Onun için bir kahraman olan Omar Torrijos ile olan tecrübemi anlatmamı istiyordu. Torrijos öldüğünde Joel daha beşinci sınıftaydı. O öğleden sonra suçluluk duygusu bir bıçak gibi derine saplanmıştı. Joel, O ve arkadaşlarının Latin Amerikalıların çoğu gibi Torrijos'u öldüren uçak kazasının CIA suikastı olduğunu bildiğini ve ABD'den nefret ettiklerini söylemişti.

“Ama işler değişti,” demişti. “Siz nasıl Japonya'yı ve Almanya'yı affettiyseniz biz de sizi affettik.” Ardından gözlerini bira bardağına indirdi. “Şimdi Honduras'la olan şu şey... Eski kırgınlıkları ortaya çıkarıyor.” IMF'den arkadaşlarının, politikalarını değiştirmesi için Zelaya'yı ikna etmeye Honduras'a çağırıldığını anlatmaya başladı. O arkadaşını şöyle tarif etti: “Tam senin kitabından

çıkmaydı. Her şeyi denedi. Dünya Bankası kredisi önerdi. Ülkeyi daha fazla borca sürükleyecek, Zelaya ve arkadaşlarına çok para kazandıracaktı. Bu işe yaramayınca da korku taktikleri...” Bardağıyla oynadı. “Zelaya dinlemeliydi. Dinlemedi. Senin ‘çakal’ dediklerin işe koyuldu.” Göz göze geldik. “En azından Zelaya’yı öldürmediler. Torrijos işe yaramış olmalı.” Samimiyetsiz bir şekilde güldü. “Ancak sadece Honduras’la ilgili değildi. Amerikalı CEO’lar Honduras’ın saatlik ücretinin artmasının bütün Latin Amerika’yı etkileyeceğini biliyorlardı. Honduras ve Haiti beraber asgari ücreti belirler. Kimse bu rakamın aşağısına inmez.”

Zelaya’nın üç buçuk senelik iktidarı boyunca uygulanan çeşitli liberal politikalar hakkında konuştuk. Bunlar arasında; asgari ücretin arttırılmasıyla beraber küçük çiftçilere yapılan devlet yardımları, ücretsiz eğitim, fakir çocuklar için aşevleri, ev sahipleri ile yerel işletmeler için banka kredi faizlerinde indirim ve karşılayamayan insanlar için ücretsiz elektrik vardı. Bu politikalar işe yaramıştı. Honduras’ta fakirlik seviyesi yüzde 10 azalmıştı.

Joel demir atmış gemilere baktı. “ABD’de anılar kısa süreli olabilir,” dedi. “Ama Latin Amerika’da öyle değildir. Başkanınız Teddy Roosevelt’in çaldıklarını unutmadık,” deyip elini uzattı. “Bu toprakları 1903’te şu gemilere kanal yapmak için çaldı. Şirketlerinizin ve Washington’ın bu kıtada oynadığı politikaları unutmadık. Hükümetiniz, eski dış işleri bakanınız Henry Kissinger’ın yıllarca inatla reddettiği darbeleri ve suikastları sonunda itiraf ediyor. Guatemala’nın demokratik olarak seçilmiş başkanı Jacoba Arbenz’in 1954’te United Fruit’e karşı çıktığı için CIA tarafından devrildiğini ve 1973’te ITT’nin (Uluslararası Telefon ve Telgraf, zamanının en güçlü şirketlerinden) Şili’nin demokratik olarak seçilmiş başkanı Salvador Allende’ye darbe yaptığını ve CIA’nın yönettiğini hep biliyorduk ama artık herkesçe biliniyor.” Kollarını gemilere doğru salladı. “Grenada’yı, Haiti’yi, Arjantin ve Brezilya’nın CIA destekli diktatörlerini, Guatemala’yı, Nikaragua’yı veya El Salvador’u unutmadık. Torrijos’u ve Roldós’u veya Başkan Chaávez’e

2002’de yapılmaya çalışılan başarısız darbeyi unutmadık.” Bana dikkatle baktı. “Daha devam edeyim mi?”

Tarihte olanları bildiğimi söyledim ve şunu ekledim, “Bu yüzden yaptıklarımı yazıyorum ve şu an Panama’dayım.”

“Bir şey daha,” diye ekledi. “Tabii ki Honduras’taki darbeyi yöneten sizin kötü şöhretli CIA okulunuzdan mezun olan General Romeo Vásquez’di.”

“Amerikalar Okulu.”

“Evet veya Torrijos’un deyişiyle Katiller Okulu.” Kanalı gösterdi. “Eskiden buradaydı. Kanal Bölgesi’ndeydi. Torrijos kovana kadar. Şimdi ABD’de bir yerde.”

“Fort Benning, Georgia,” dedim.

...

O gecenin ilerleyen saatlerinde otel odamda internete girdim ve Panamalı iş adamının anlattıklarını doğrulayan, İspanyollar tarafından yazılmış birkaç rapor okudum. Honduralıların asgari maaşında yüzde 60 artışın, kıtadaki maden, otel, dükkân, restoran işletmecilerine veya fabrika ve çalışma şartları kötü imalathanelerde yapılmış malları satan her şirkete büyük bir etkisi olacaktı. Raporlar, 1968’de Barış Gönüllüsü olarak geçirdiğim ilk hafta birlikte yemek yediğim deprembilimcinin sözlerini hatırlatmıştı. O günden beri aklımdan çıkmamıştı: “Bu ülkenin sahibi biziz.”

Şirketokrasinin sahip olduğu ana akım ABD basınının Honduras’la ilgili haberleri, Zelaya’nın anayasa değişimini bir tur daha başkan olmak için yaptığı gerekçesiyle darbenin gerçekleştiğini belirten suçlayıcı raporlarla sınırlıydı. Anayasal bir referandum düzenlemişti ama okuduğum her şey, Panama’da duyduklarım ve İspanyolca basınından okuduklarım, darbenin anayasa değişimiyle pek alakasının olmadığı ve her şeyin başkanın asgari ücreti arttırmasını engellemek için olduğu yönündeydi.

Panama'dan ABD'ye döndüğümde, ana akım basının gerçek hikâyeyi bilmezden gelmesine rağmen hikâyenin İngilizcesinin var olduğunu keşfettim. İngiliz *Guardian* gazetesi duyurmuştu:

Honduras hükümetine yapılan iki darbenin baş danışmanlarının ABD dış işleri bakanıyla yakın ilişkileri vardı. Bunlardan biri Başkan Bill Clinton'ın şahsi avukatı olan ve Hillary için kampanya yürütmüş nüfuzlu lobici Lanny Davis'ti... Darbe hükümetinin diğer kiralık katili ise Clintonlarla yakın bağları olan [lobici] Bennett Ratcliff'ti.

Democracy Now! ise Chiquita'nın Washington'dan bir hukuk firması olan Covington&Burling tarafından temsil edildiğini, Başkan Obama'nın başsavcısı Eric Holder'ın Convinton'da bir ortak olduğunu ve şirket Kolombiya'da 'suikast mangası' tuttuğu gerekçesiyle suçlandığında onu savunduğunu yazıyordu. Dava sırasında Chiquita ABD hükümeti tarafından terörist kabul edilen organizasyonları kiraladığını itiraf etmişti. Chiquita Kolombiya mahkemeleri tarafından suçlu bulunmuştu ve 25 milyon dolar para cezası ödemeyi kabul etmişti. Manuel Zelaya *Democracy Now!*'dan Amy Goodman ile 21 Mayıs 2011'de görüştüğünde şunları söylemiştir:

Komplo, Latin Amerika için Bolivarcı ittifak ALBA'ya katıldığımdaya başladı. Bana karşı yürüttükleri psikolojik savaşı sürdürdüler. Bunları başlatan Otto Reich (Venezuela'nın eski ABD elçisi ve Latin Amerika ilişkilerinden sorumlu bakan yardımcısı) idi. Eski ABD müsteşarı Roger Noriega, Robert Carmona ve CIA tarafından kurulmuş Arcadia kuruluştaki askerî gruplarla kendilerini sağ kanata yakın gösterdiler ve bana komplo kurdular. Benim bir komünist olduğumu ve yarım kürenin güvenliğini tehdit ettiğimi söylediler.²

2009'un aralık ayı, Howard Zinn'e Zelaya'ya yapılan darbenin Ekvador için ne anlama geldiğini sormuştum. "Yani," dedi derin derin düşünerek, "Eğer Correa olsaydım, sıradakinin ben olacağından endişelenirdim."

Sanki geleceği görmüştü.

Howard 27 Ocak 2010'da 87 yaşında kalp krizinden vefat etti ve 30 Eylül 2010'da Ekvador Başkanı Rafael Correa'ya yapılan darbeyi göremedi. Darbe, Amerikalılar Okulu mezunu, CIA'dan olduğu her halinden belli biri tarafından yönetilmişti. Ancak diğer Latin Amerika darbelerinden farklı olarak ordu yerine polis tarafından gerçekleştirilmişti. Quito sokaklarında, ordu ve polis arasında büyük bir kavga gerçekleşmişti. Ordu galip gelmişti. Correa gücünü korudu.

Birçok gözlemci başarısız darbe girişiminin gerçekten başkanı devirmekten çok uyarı amaçlı olduğuna inanıyordu. Gerçek ne olursa olsun Correa petrole ilgili düşüncelerini saniyesinde tersine çevirmişti. Petrol şirketlerine yağmur ormanlarını büyük parçalar halinde açık artırınayla satacağını açıklamıştı.

O sıralar Howard'ı çok sık düşünüyordum. Ekvador'da olup bitenle ilgili düşüncelerini duymayı çok isterdim. Kıvrak zekâsı ve mizah anlayışı felaket haberlerini hep daha sarıh kılmıştı. Vefatıyla dünya dahi bir düşünürünü kaybetmişti. Bilge bir gözlemci ve tarihin verdiği dersleri titizce yorumlayan biriydi. Arkadaşımı ve akıl hocamı kaybetmiştim. Büyük bir ilham kaynağıydı. Onun verdiği ilhamın izinden gitmek için yazmaya daha güçlü bir biçimde bağlandım.

Bir ET olarak dostane bankacınız

Sonraki yıl boyunca, Ekvador değerli ormanlarını petrol şirketlerine açık artırmayla satmak için hazırlık yaptı. Correa'nın kararını kınayan birkaç blog yazısı yazdım. Aldığım cevaplardan biri 2011 yılının sonunda, Güney Florida'da yaşadığım yere yakın olan Chase Bankası'nın şube müdüründen gelmişti.

“Ekvador gibi yerlerde yaşanan berbat olaylarla ilgili atıp tutuyorsun ve sinirlisin,” yazmıştı. “Peki, burada, kendi ülkende olanlara ne demeli?” E-postasının sonunda bir akşam yemeği daveti vardı.

Palm Beach Gardens'taki River House'un verandasında buluştuk. Masamız kıtalar arası su geçidine bakıyordu ve milyon dolarlık yatlar kışı Keys'te geçirmek için güneye yöneliyordu.

“*İtiraflar*’ı okudum ve blogunuzu takip ediyorum,” dedi banker, garson şarabı bardağa dikkatlice koyarken. “Ve neden bankacıların kendi ülkemizde yaptıklarını açığa çıkarmadığınızı merak ediyorum. Biz de ET’lerle aynı taktikleri kullanıyoruz, hem de kendi halkımız üstünde.” Son yıllarda bankacıların müşterilerini imkânlarının ötesinde evler almaya ikna ettiğini anlatmaya başladı. “Yeni evlenmiş genç bir çift gelmişti,” dedi. “300 bin dolarlık bir ev için kredi istiyorlardı. Onları 500 bin dolarlık bir ev almaya ikna ettik.” Kadehindeki şarabı döndürdü ve kalıntıyı inceledi. “Onlara, ‘Biraz kemerinizi sıkmalısınız ama yakında milyon dolar edecek bir eve sahip olacaksınız.’ diyorduk.” Hüzünlü bir şekilde kafasını salladı. “İnsanlara bankerlerine güvenmeleri söyle-nirdi. Eskiden benim pozisyonumdaki insanlar müstakbel borçluları durdurmaya çalışırdı, gaz vermezdi. Haczi önlemek için her şeyi yapardık ama şimdi her şey değişti.”

“Değiştiren neydi?”

“Bu soruyu kendime defalarca sordum. Cevabından emin değilim. 2000’li yıllarda gerçekleşti. Belki 11 Eylül’le, okyanuslarının yükselmesiyle, buzulların erimesiyle, korkuyla veya fanilik hissiyatımızla alakası vardır. Kazanabildiğin sürede kazanabileceğin kadar para kazan ve herkesi kandır.” Kadehini kaldırdı. “İç, dans et, harca ve mutlu ol. Biz bankacılar için her şey para, para, paradır. Müşterilerimize yarının olmadığı fikrini yavaş yavaş aşılarmaya çalışırız. Bin Ladin hepimizi öldürecek. O yüzden borca gir. O büyük evi, lüks arabayı al.” Şarabından bir yudum aldı. “Alt tabaka pazardan çıkınca bankalar haciz koydu, borçları yeniden tasarlardı ve büyük geri faizler aldı. Bu sırada genç çiftimiz ve onlar gibi binlerce kişi iflas etti.” Eliyle kıtalar arası su geçidini gösterdi.

Bir yat geçip gidiyordu. Ufacık bikiniler içinde iki bronz, sarışın kadının ve iki kaslı, heykel gibi görünen adamın yanında güvertede kırmızı bir Mini Cooper vardı.

“Her şeyi özetliyor, değil mi?” diye sordu. “Emin ol yatın sahibi, bütün parasını insanları kandırarak kazanmıştır.” Evrak çantasına uzandı ve bir karton dosya çıkardı. “Bir meslektaşım ile ilgili bir makale. İlginç bulacağınızı düşünüyorum.”

“Bir Banker Pişman Pişman Konuşuyor” başlıklı, *New York Times*’ta çıkmış bir gazete kupürü uzattı. Kendisi ve ekibinin 2 milyar dolar ev kredisi çıkarttığını söyleyen Chase Bankası Ev Finansı Başkan Yardımcılarından James Theckston ile ilgiliydi. James, bir kısmının ‘belgesiz’ işlemler olduğunu kabul ediyordu. “Başvuruda iş, gelir veya varlık göstermiyordunuz... Deliceydi ama böyle krediler için banka programlar oluşturunca,” diye ekliyordu.

Yemeklerimiz gelmişti. Yemek yerken ülkeyi ve dünyanın büyük kısmını etkileyen ekonomik krizi konuştuk. “Biliyor musun?” dedi banker, “Bütün sistem kokuyor. Şişirilmiş ev kredilerinden eğitim kredilerine her şey bizi borç kölesi yapmak için. Ev sahibi olmak ya da eğitim tabii ki kötü bir şey değil. Sorun ‘iyi bir hayata’

ulaşmak için bunlara ihtiyacımız olduğuna inanmakta. Amerikan rüyası için her şeyi yaparız. Kendimizi borca boğmak da dâhil.”

Atölyelerimden birine katılan bir kadından bahsettim. Hukuk bölümünü yeni bitirmişti ve eğitimini evsizleri ve kötü muamele görmüş çocukları savunmak için kullanmayı arzuluyordu. Ancak 200 bin dolardan fazla eğitim kredisi borcu olduğunu öğrenince çok şaşırılmıştı ve borcunu ödemek için birkaç yılını kurumsal bir hukuk firmasında geçirmesi gerektiğini fark etmişti.

“Sonraysia niyeti rüyasını takip etmek.” diye ekledim.

“Niyetliymiş,” dedi dalga geçercesine. “Gerçek şu ki sisteme girdiğinde takılıp kalacak. Evlenecek, ev kredisi alacak, o ve eşi karşılayamayacak, çocukları olacak, daha fazla kredi alacak... Borca batacak, ruhunu bankaya satacak.”

Biz ayrılırken hava çoktan kararmıştı. Otoparkın ışının altında durduk ve elini uzattı. “Bak,” dedi, “Ekvador’la ilgili yazdığın her şeyi ben de hissediyorum. BP petrol sızıntısının temizlenmesi için gönüllü olmuştum. Hasarı gördüm. Lütfen beni yanlış anlama. Bence Correa’nın Amazon ormanlarını petrol şirketlerine satma kararı devasa bir hata, bir suç. Demek istediğim, bizi etkileyen bu hastalığın bir parçası aynı zamanda Amerika’da. Sadece bunları da yazmanı istiyorum.”

Bu görüşme beni üzmüş, sinirlendirmiş ve her ne kadar kabul etmek istemesem de cesaretimi kırmıştı. Yakındaki bir kumsala gittim. Ay ışığı okyanusun üzerinde yol yapmıştı. Orada durup sörf yapanları izledim.

Büyük amcam Ernest gözümün önüne geldi. Vermont eyaletinin Waterbury şehrindeki bir bankanın müdürüydü. 1950’lerde annem, babam, dedem ve ben onu ve eşi Mabel’ı her yaz ziyarete giderdik. Ernest Amca’m bizi kasabada gezdirirdi ve bankanın kredi vererek desteklediği evleri ve işletmeleri gururla gösterirdi.

Beşinci sınıfı bitirdiğim yaz borsayla ilgili bir kitap okumuştum. Waterbury'e gerçekleştirdiğimiz bir sonraki seyahatimizde bu konu hakkında Ernest Amca'ma sorular sormuştum.

“Bir tür gazino,” demişti homurdanarak, “Bir kumarhane. İşim olmaz. Bütün paramız yerel insanlardan gelir ve yerel ekonomiye geri döner. Hem de her kuruş.” Bankadan borç alan bütün insanların bankanın bir ortağı gibi gördüğünü anlatmıştı. “Onlara verebileceğim en iyi tavsiyeyi veriyorum. Eğer biri ödemede sorun yaşarsa kendim yaşıyormuş gibi hissediyorum. Yardım etmek için elimden geleni yapıyorum. Beraber çalışıyoruz.”

Kumsalda oturdum ve ay ışığının dalgaların üstündeki yansımasını izledim. Amcam için mesele sadece haciz koymayı istemek değildi. Yerel ekonominin ilerlemesini sağlayanın kendi işi ve görevi olduğuna inanıyordu. İş, aynı zamanda hayatının neşe kaynağıydı.

Amcam da River House'ta buluştuğum bankacı da insandı. Amerikalılardı ancak çok farklı değer yargılarına sahiptiler. Ernest Amca'ma göre borç bir son demektir. Kredi veren ve borçlu arasında bir ortaklıktır. Günümüz bankerine göre borç talih kuşunun yoluna taş döküyordu. İnsanları ET sisteminin içine atıyordu.

Çağdaş bankerlere nasıl öncülük yaptığımı düşündükçe ürpeyordum. Nerdeyse amcamın bana baktığını hissedebiliyordum...

O gecedен birkaç ay sonra, herkese çağdaş bankerlerin kâr etmek için neler yapmaya razı olduklarını anlatmak istediğim sırada büyük bir skandal patladı. London Interbank Offered Rate (LIBOR) 2012 faiz oranlarını açıkladığında Barclays, USB, Rabobank, İşkoç Kraliyet Bankası ve diğer uluslararası bankalarının nasıl insafsızca kamu güvenine ihanet edici davranışlarda bulunabilecekleri ortaya çıkmıştı.

LIBOR, yüzlerce trilyon dolar değerindeki kredi ve diğer yatırımları hesaplardı. Tarafsız ve matematiksel olarak bir tabana oturulmuş faiz oranlarını belirlemek için kabul edilmiş bir yöntemdi.

Ancak LIBOR'un 1991-2002 arası bankaları yasa dışı şekilde manipüle ettiği ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak bankerler lleme-yecek miktarlarda yasa dışı kârlar elde etmişlerdir. Suçlu bulunduklarında bankalara 9 milyon dolarlık para cezası verilmiştir. Bu kelimeleri yazdığım sırada sadece bir UBS borsacısı hakkında soruşturma açılmışken tek bir banka görevlisinin hakkında bile soruşturma aılmamıştır.

Vietnam: Hapishanede öğrenilen dersler

2012’de, Asya’nın güneydoğusundaki mayın ve diğer patlamış savaş gereçlerinin kurbanlarına yardım çabasına katılmam istenmişti. O zamana kadar, Rüya Değişimi, Pachamama Birliği ve konuşmalarım zaten fazlasıyla zamanımı aldığından diğer bütün yönetim kurulu ve o tarz etkinlik davetlerini geri çeviriyordum. Ancak bu seferki geçmiş günahlarımdan arınmak için başka bir fırsat gibi gelmişti bana.

Savaş gereçleri Vietnam Savaşı’nın bir sonucuydu. Savaş olmasaydı, sekiz yıl boyunca askere gitmekten kaçınmazdım ve büyük ihtimalle üniversiteyi bitirmemiş, NSA tarafından işe alınmamış, ‘Barış Gönüllüleri’ne katılmamış, Amazon’larda ve And’larda yaşamamış veya bir ET olmamış olurum. Ayrıca Vietnam, ET’lerin ve çakalların başarısızlığının ve ABD ordusunun devralmasının bir sembolüydü, şu an Orta Doğu’daki durumun bir tür alametiydi. Hayatımda ne kadar önemli bir rolü olsa da Vietnam’a hiç gitmemiştim. 2013 Mart’ında oradaki toplantılara katılmak için davet aldığımda çok heyecanlanmıştım.

Hanoi’daki son günümün öğleden sonrasında bütün toplantılarım bitmesinin ardından Hoa Lò Hapishanesi’nin müzesini ziyaret etmeye karar verdim. Bir zaman Hanoi Hilton olarak bilinen bu yerde Amerikan askerleri tutsak edilmişti. Benimle aynı toplantılara katılan, yaklaşık aynı yaşta olduğum ve Vietnam Savaşı hayatını benim gibi etkilemiş bir kadın, Judy, bana eşlik etmeye karar verdi.

Judy’le beraber Hoa Lò’ya vardık. O gün kapalı olduğunu gördüğümüzde hayal kırıklığına uğramıştık. İngilizce bilmeyen insanlar el hareketleriyle daha sonra gelmemizi söyledi.

Dizimi burkmuştum ve baston kullanıyordum. Dizim ağrı-maya başlamıştı. Yakındaki bir banka oturdum ve değneğimi ku-cağıma koydum.

Judy yanıma oturdu. “Üzıldüm,” dedi. “İçeri girmek istedi-ğini biliyorum.” Ardından canlandı. “Bangkok uçuşundan önce yarın sabah geliriz.”

“Yarın pazar,” diye cevap verdim. “Acaba açıklar mıdır?”

Tam o sırada hâki üniformalı boş boş dolaşan adam kapının yakınındaki kemerin altındaki masaya geldi ve oturdu.

“Ben sorarım.” Değneğimi yere koydum, dikkatlice ayaklan-dım ve adama doğru topallayarak ilerledim. “Pardon,” dedim.

Bana baktı. “İngilizce yok.”

Tavrı aksi diye caymak istemedim. Yüzüme şirin bir gülücük kondurdum, kapıyı gösterdim ve değneğimi havada sallayarak Judy’yi gösterdim. “Yarın, pazar...” dedim.

Sandalyesini geriye attı, hızlıca ayağa kalktı ve beni selamladı. Değneğimi ve yanımda gezinen Judy’yi gösterdi. “Hanımefendi,” dedi ve başıyla selamladı. Ardından bacağına tuttu, acı dolu bir surat yaptı, başını üzgün bir biçimde salladı, emme sesi çıkardı, takma bacağına bıraktı ve onu takip etmemizi işaret etti.

Judy’ye baktım. İkimiz de omuz silktik.

Bu sefer daha kuvvetli bir şekilde bir daha işaret etti ve Viet-namca bir şeyler söyledi. Onu küçük ve aydınlık avludan büyük bir metal kapıya doğru takip ettik. Kapıyı açtı ve içeri girmemizi işaret eden bir hareket yaptı.

İçerisi karanlıktı. Gözüm alışırken yanlarında karanlık hücre-ler olan bir koridorda durduğumuzu fark ettim. Cebine uzandı ve Vietnam’da on dolara eş değer bir banknot çıkardı. Judy’ye ve ar-dından bana iki parmağı arasında tuttuğu banknotu gösterdi. Giriş ücreti ne kadardı bilmiyordum ama ikimiz için yirmi dolar makul

gelmişti. “Seni eski bir tutsak sandığına eminim,” dedi Judy, “Benim de eşin olduğumu sanmış olmalı.”

O an kafama dank etti. “Sanırım haklısın.” Bu bir merhamet göstergesiydi. Eşime, yıllarımı çalan ve ardından beni sakat bırakan yeri göstermek istediğimi düşünmüş olmalıydı.

Adam verdiğim parayı aldıktan sonra, bizi bir koridordan geçirerek büyük bir odaya yönlendirdi. Büyük bir ekipman tarih öncesi bir canavarmış gibi gölgelerin içinde belli biçimsiz duruyordu. Bir tür vinç falan sandım. Ancak hatamı çabucak fark ettim. Bu karanlık makine farklı bir tür canavardı. İnanmak istemesem de giyotin olduğunu fark ettiğim şeye bakakaldım.

“Aman tanrım!” diye çığlık attı Judy. Duvardaki yazıları gösterdi.

İngilizce olarak, Hoa Lò’nun başta bir Fransız hapishanesi olduğunu, 1800’lerde inşa edildiğini ve Fransızların giyotinle yüzlerce Vietnamlının boynuna vurduğunu anlatıyordu. Odada gezdim ve duvarlara asılmış açıklamaları okumaya devam ettim. Hapishanenin bu bölümü bir zamanlar Fransızların Vietnamlı kadın tutuklularını tuttuğu yerdi. Yüzlercesi burada işkenceye uğramış ve tecavüz edilmişti. Duvardaki bir oyuk tecrit hücrelerini gösteriyordu. Köpek kulübesi boyutlarındaydı. İnsan boyutlarındaki zincir vurulmuş bir manken beton zemine eğilmiş, kutunun içindeki bir oyuncak bebek gibi ufak boşluğa tıkılmıştı.

O noktada donakaldım. Mankene dik dik bakıyordum ve bir insanın diğerine böyle korkunç bir şey yapma sebebinin ne olabileceğini merak ediyordum. Nasıl olur da sanatlarıyla ve edebiyatlarıyla -insanlıklarıyla- bu kadar gurur duyan Fransızlar bu kadar gaddar olabilmişti? Onları bir giyotin dikmeye iten sebep neydi? Neden Vietnamlı kadınlara işkence uygulamış ve tecavüz etmişlerdi? Bu yaptıklarını dini ideallere dayandırdıklarını anımsadım. Katolikliği yayıyorlardı. Ancak gerçek amaçları modern ET’lerinki gibi ticariydi. Varlıklı Fransız üst sınıf, fakir genç erkekleri Hindin’in ölüm tarlalarına göndermişti. Böylece şirketler afyon, çay, kahve ve çivitotundan kâr edebiliyordu. Genç Fransızlar savaşın

günahlarına yenik düşmüşlerdi, katile ek olarak işkenceci ve tecavüzcülere dönüşmüşlerdi. Çevreye baktım. Ne görevli ne de Judy ortada yoktu.

Giyotin odasından kapıyla avluyu ayıran koridora doğru şişmiş dizimin elverdiği kadar hızlı çıktım. Sağ tarafımdaki duvarda karanlık bir açıklık vardı. iPhone'umu çıkardım, el feneri uygulamasını açtım ve içeri baktım. Mağara benzeri bir hücreydi. Tamamen boş olmasına rağmen tecavüz edilmiş ve işkenceye uğramış veya sırasının gelmesini bekleyen korkmuş kadınlarla dolu olduğuna dair canlı bir izlenim içerisindeydim. Işığı kapattım ve avluya açılan koridora baktım.

Bir gölge kapıdan gelen ışığı ikiye bölüyordu. “Yeterince gördüm.” Judy’nin sesi duvarlarda yankılandı. “Bu yer tüylerimi ürpertiyor. Otele geri dönüyorum.”

“Tamam. Ben biraz daha kalacağım. Akşam yemeğinde görüşürüz.”

Gölgesi kayıp gitti. Karanlık hücrelere göz gezdirdim. İçim ürperdi. Kapı aralığına doğru yöneldim, uzun bir soluk verdim ve bastonumu yere vura vura koridora ilerledim.

Güneşli avluya vardığımda fikrimi değiştirmiştım. Ben de yeteri kadar görmüştüm. Giriş kapısına doğru gitmeye başlarken üniformalı görevli belirdi. Beni ciddi bir el işaretiyle başka bir koridora yönlendirdi. Tereddüt ettim. Tekrar eliyle gösterdi. Bu sefer daha ısrarcıydı. İtaat edencesine adamı takip ettim.

Loş bir odaya vardık. Birbirlerine karşı oturan iki sıra insanla dolu olduğunu gördüğümde şaşırdım. Ardından onların da manken olduğunu fark ettim, Vietnamlı erkeklerin kopyaları ayaklarından yere zincirlenmişti. İki sıra arasında yürüdüm. Her manken yanındakinden farklıydı ve inanılmaz gerçekçiydiler. Bazıları, ayaklarından zincirli olmalarına rağmen şefkat dolu pozlar içinde idiler. Açıkça çaresiz yoldaşlarını teselli etme istegindelerdi. Biri

başkasının yaralı koluyla ilgileniyordu. Hepsi bir deri bir kemikti, çıkık kaburgaları açlık içinde olduklarını gösteriyordu.

İki sıranın sonunda yerde iki delik ve altında kovalar olan bir platform vardı, bunlar tuvaletlerdi. Ne sıklıkla insanların zincirlerinden çıkarılıp büyük ihtimalle yine zincirlenerek bu tuvaletlere götürüldüklerini merak ettim.

Ümitsiz ve yalnız hissettim. Girdiğim kapı aralığına bir göz attım. Görevliden iz yoktu. Gerçekten yalnızdım. Buradan bir an önce gitmek istiyordum. Ancak mankenlere son bir kez bakmak için kendimi zorladım. Canlı gibilerdi. Üzüntülerini ve hayatta kalma isteklerini hissedebiliyordum. Değneğimi kaldırıp onları selamladım ve yavaşça uzaklaştım.

Görevli beni avluda, giyotininin üst katındaki binanın dışına çıkılan metal merdivenin altında bekliyordu. Yaralı dizim ağrımına rağmen adamı merdivenlerden yukarı takip ettim. Yukarda bir kapıyı açtı ve donuk ışığı yaktı. İçeri girdim.

Oda bir fotoğraf galerisiydi. Fotoğraflar Fransızlar gittikten çok uzun zaman sonra çekilmişti. Zayıf bir ışığın altında ABD ordusu askerlerini gösteriyorlardı. Çoğu pilottu. Bazıları sıraya dizilmiş selam duruyordu, diğerleri hapisanede angarya işler yapıyordu. Şükran günü için yemek hazırlayan ve uzun bir masada yaptıkları yemekleri paylaşan mahkûmlardan oluşan fotoğraf serisi özellikle etkileyiciydi. Devamında savaşın sonundan kalmış sahneler vardı. Mahkûmlar, ABD yetkilileri tarafından karşılanmak ve özgürlüklerine kavuşmak için yürüyorlardı. Fotoğrafların hiçbirinde hapisanedeki insanların hüznü ve mutsuz bir yerde olduğuna dair hiçbir kanıt yoktu. Ancak odadaki giyotin ve mankenlerle tam zıt ve net bir mesaj ortaya koyuyordu: Vietnam Ulusal Kurtuluş Cephesi Amerikalı mahkûmlarına Fransızların Vietnamlılara davrandığından daha insancıl davranmıştı. Bunlar doğru muydu hiçbir fikrim yoktu. ABD askerlerinin işkenceye uğrayıp kendilerinin ve ülkelerinin yaptığı suç olduğunu itiraf ettiklerini biliyordum.

Bu fotoğraflara bakınca napalm bombası atılmış köyden kaçan Vietnamlı çocukların bulunduğu meşhur fotoğraf ve daha yakın geçmişten Irak'taki Abu Ghraib Hapishanesi'ndeki kapüşonlu adamlar aklıma geldi, ABD askerleri ve CIA ajanları altında elleri bağlanıyor, dayak yiyor, tasmalarla yerlerde süründürülüyor ve vahşi köpeklerle yem ediliyorlardı.

Duvarlar, Amerika'nın Saigon'u boşaltmasının ardından ABD güçlerinin Hanoi'a verdiği zararı gösteren resimlerle süslüydü. Devlet binaları, okullar ve hatta Budist tapınakları yerle bir olmuştu. Aklıma bu saldırıdan sonra zaferin geleceğini belirten ve televizyonda elini sallayarak 'onları Taş Devri'ne bombalamak' isteğimizi söyleyen Nixon geldi. Ancak gördüklerimden ve öğrendiklerimden çıkardığım sonuç, ABD'nin bu söylem sırasında kaybettiğini çoktan biliyordu. Bu fotoğraflar bir zafer yürüyüşünün değil, intikamın kanıtıydı.

Yerle bir olmuş Budist tapınağına bir kez daha baktım ve böyle bir şey yapan liderlerimizin akıllarında ne olduğunu merak ettim. İnsanlara ve kültürlerine böylesine acımasız bir saygısızlığın İkinci Dünya Savaşı ile dünyanın saygısını kazanmış bir topluma olan etkisini göremiyorlar mıydı?

Odadan çıktım ve Hanoi'nın yıkımını gösteren fotoğraflardan sıradakine doğru ilerledim. Zifiri karanlıktı. Karanlığın içinde durdum. Ardından iPhone'umun ışığını açtım ve etrafa bakınmak için içeri doğru adım attım. Boş bir odaydı. Büyük ihtimalle mahkûmlar için başka bir hücreydi. Oturdum, telefonumun yerde küçük bir ışık süzmesi bırakmasına izin verdim ve içimde dönüp duran duygulara odaklandım. Utanmış, üzgün ve kızgın hissediyordum ama adlandıramadığım bir şey daha vardı.

Savaşta ve bu hapishanede acı çekmiş insanlar, Vietnamlı kadınlar ve erkekler, Amerikan askerleri, işkenceye uğramış, mâhkum edilmiş, sakat bırakılmış veya öldürülmüş herkes ve aileleri için üzgündüm. İşkence yapmış hapishane gardiyanları ve birilerini öldürdüğü gerçeğiyle -birinin hayatını almak, çocukları babasız

bırakmak ve öldürdüklerin ailelerine en kötü trajediyi sunmanın farkındalığının dehşetiyle- yüz yüze kalmış askerler için merhamet duyuyordum. Hayatta kalmış ve kendini akıl hastanesinde bulmuş ve intihar etmiş birçoğu için üzülüyordum.

Gözüm, bacaklarımın arasından karşı duvara doğru yere yayılan ışık süzmesine kaydı ve içimde beliren duyguyu sonunda kavradım. Minnettardım. Savaştan kaçmayı başarabildiğim için minnettardım. İnsan öldürmemiş, şehir bombalamamış, portakal gazı atmamış veya mayın döşememiştim.

Ardından boğazıma bir yumru oturdu, suçluluk duygusu tekrar belirmişti. Peki, yozlaştırdığım insanlara ne demeliydi? Tehditlere ve rüşvetlere? İlerleme adına yağmaladığım kaynaklara? Yaptıklarım öldürmeye, sakat bırakmaya ve tecavüze kıyasla neydi? Dolandırmak ve yağmur ormanlarını mayınlarla tahrip etmek, yerle edilmiş tapınaklarla ve yanan köylerinden bağıra bağıra kaçan çıplak çocuklarla kıyaslanınca farklı mıydı? Bu sorular ve suçluluk hissi kafamın içinde dönüyordu. Bir ses duyunca sinirlerim bozuluyordu.

Bir kapı çarptı. Ses Hanoi Hilton'da yankılandı. Metal bir kapıydı. Sıçrayıp ayağa kalktım. Bu yerde bütün gece yalnız kalma korkusuyla panikledim. Ardından sakinleştim. Soğuk beton duvara yaslandım ve görevlinin beni terk etmeyeceğine kendimi ikna ettim. Sonuçta bir Amerikalıyım.

Ardından bu tahakkümüm -Amerikalı olduğum ve bu yüzden burada kapalı kalmayacağım- boğazıma bir darbe daha indirdi. Amerikalılar kendilerini neden bu kadar imtiyazlı hissediyorlardı? Bu ülkeyi yok etmeye çalışmış olan bizi, müzeye dönüştürülmüş bu hapisanede gece vakti terk edip gitmeyeceklerinden emin olabiliyorduk. Adalet bunun neresindeydi? Ülkeleri borçla köleleştirmiş, başkanları tehdit etmiş ve yozlaştırmış bir adam olarak ben, herhangi bir yerde güvende hissetmek için neyi doğru yapmış olabilirdim ki?

Duvarın soğuk betonu içimi bir kez daha titretti. Bir ET olarak yaptıklarımı askerlerin ve işkencecilerin yaptıklarıyla nasıl kıyaslayabilirdim? Ardından sorunun kıyaslamak olmadığını fark ettim. Biri diğerini destekliyordu. Ekonomik tetikçiler ordunun kanatları altında beklediğini bildiklerinden hedeflerine güveniyorlardı. Sonuçta, önemli olan tek şey değişmemiz gerektiği idi, daha iyi bir yol olmalıydı. İnsanlar korkularıyla yüzleşmek için ve daha fazla bölgeyle daha fazla kaynağa sahip olma dürtüsüne karşı daha iyi yollar bulmalıydı. Suistimal ve kargaşanın işlevsizliğinden çıkmamız gerekiyordu. Bu sersemlik halimizden uyanmak zorundaydık.

Işığımı kapattım. Yıllarca birçok insanın acı çektiği karanlık bir hapis hanede oturdum, ET'lerin ve çakalların uyguladığı yöntemleri, Vietnam Savaşı bittikten ve ET kariyerim başladıktan sonra nasıl değiştiklerini düşündüm.

İstanbul: Çağdaş imparatorluğun araçları

1970’lerde ekonomik tetikçiler birkaç çok uluslu şirketin ve danışmanlık şirketlerinin yöneticileri ve danışmanlarıydı. Günümüzün ET’leri ise binlerce çok uluslu şirketin, danışmanlık firmalarının, yatırım fonlarının, sanayi grupları ile derneklerin yöneticilerinden ve danışmanlarından oluşmaktaydı. Onları temsil edecek bir ordu dolusu lobici de bulunmaktaydı.

2013 Nisan’ında aklımda geçmişin ve günümüzün ET’lerinin bu benzerlikleri ve farklılıkları dolanıyordu. Vietnam seyahatinin üzerinden bir aydan kısa süre geçmişti. İstanbul’daki otelimden penceresinde durmuş, yüzyıllarca imparatorlukların hem yuvası hem kurbanı olmuş antik binalara ve minarelere bakıyordum. *Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı*’nın yayımlanmasının ardından işletme yöneticilerine konferans vermek için İstanbul’da birkaç yere konuşmacı olarak davet edilmişim. Bu tarihî şehir uluslararası konferansların merkezi olmuştu.

Benim zamanımda ET’lerin kullandığı ana yöntemleri düşünüyordum: yalancı ekonomistlerin finansal analizlerini saptırması, geleceğe dönük tahminleri abartmaları ve muhasebe defterlerinde suni yükseltme yapımları, gizem, aldatma, tehditler, rüşvetler ve harç kesme, insan onuruna yakışmayan yalan sözler, borç ve korkuyla köleleştirme. Bugün kullanılan yöntemin aynısıydı. O zamanki gibi şimdi de her ‘tetik çekiminde’ birçok öge hâlâ bulunmaktadır ve biri ancak hikâyenin arkasındaki hikâyeyi daha derin incelemek isterse öğrenir. Hâlâ her şeyi ayakta tutan tutkal, istenilen sonuca ulaşmak için gereken her şeyin yapılması gerektiğine olan inançtır.

ET sistemindeki büyük bir değişim günümüzde ABD’de ve ekonomik olarak gelişmekte olan ülkelerde görülebilmektedir. Her bir yöntemde birçok farklılık vardır. Binlerce ET dünyaya yayılmıştır. Gerçek bir küresel imparatorluk kurmuşlardır. Hem gözümünün önünde hem de gölgelerin arasında çalışmaktadırlar. Bu sistem, iş yapmanın normal yolu olarak derin kökler salmıştır ve bu yüzden çoğu insanın dikkatini çekmemektedir.

Bu erkekler ve kadınlar, hükümet yetkililerini tercih ettikleri vergileri ve mevzuatları uygulamak için ikna ederler. Kendi tesislerinde gerçekleştirme fırsatını yakalamak için ülkeleri birbirleriyle yarışmaya zorlarlar. Üretim fabrikalarını bir ülkede, vergi cenneti bankacılıklarını bir başkasında, çağrı merkezlerini diğerinde ve ana merkezlerini dördüncü bir ülkede konaklatma yetenekleri inanılmaz bir avantaj sağlar. Ülkeler en müşfik ortamı, sosyal yönetmelikleri, en düşük asgari maaşı ve vergi oranlarını sumak için birbirleriyle rekabet ederler. Çoğu vakada şirketleri destekleyecek avantajlar sunmak için hükümetler kendilerini borç batağına sürüklerler.

Geçen on yılda bu durumun, yıllardır sürdüğü ekonomik olarak gelişmekte olan ülkelerin yanı sıra İzlanda, İspanya, İrlanda ve Yunanistan gibi ülkelerde de gerçekleştiğini gördüm. Sinsi girişimler başarısız olduğunda hükümet yetkilileri kişisel hayatlarının gizli tutulduklarını düşündükleri taraflarının ortaya çıktığını veya daha kötüsü bazı durumlarda üretildiğini öğrenmişlerdir.

ET yöntemlerini meşrulaştırıcı başka bir değişim daha belirgindir. Zamanında bu yöntemlerin, dünyayı komünistlerin ele geçirmesinden, Vietnam Ulusal Kurtuluş Cephesi’nden ve diğer devrimci gruplardan veya refah içinde yaşadığımız Amerikan hayat biçimine tehdit oluşturanlara karşı korumak için yapıldığı söylenirdi. Günümüzde, teröristleri durdurmak, radikal İslam’la, savaş, ekonomik gelişimi büyütmek veya refah içindeki yaşam biçimimiz korumak gibi sebeplerle olanlar meşrulaştırılmaktadır.

O günün ilerleyen saatlerinde, Türkiye’nin eski Libya büyükelçisi, ülkenin hem Avrupa Birliği’nde hem de Ekonomik İş Birliği

ve Kalkınma Teşkilatı'ndaki (OECD) temsilcisi ve saygıdeğer bir diplomat ve akademisyen olan Uluç Özülker'le buluşmak için otelimden ayrılmıştım.

Asya ile Avrupa'yı ayıran ve Akdeniz'le Karadeniz arasındaki ulaşımı sağlayan Boğaz'ın olağanüstü manzarasına bakan bir avluda oturup Türk kahvesi söyledik. Boğaz'ın Antik Yunanistan'da, Pers İmparatorluğu'nda ve Roma İmparatorluğu'nda oynadığı kritik rolü konuştuk.

“Kitabında bahsettiğin gibi,” dedi Uluç. “Ekonomi gücün anahatıdır.”

Yük gemisini gösterdim. “Ticaret.”

“Evet.” deyip gülümsedi. “Bir de borç.” Biz konuşurken garson tarafından servis edilen sert ve simsiyah kahvesinden bir yudum aldı. “İşinin ülkeleri borca sokmak olduğunu belirtiyorsun.” Kahve fincanının kenarına dikkatlice baktı. “Korku ve borç. İmparatorluğun en güçlü araçları.” Fincanı masaya koydu. “Çoğu kimse ordunun imparatorluğu sürdüren şey olduğunu düşünür ama savaş ve savaş tehdidi önemlidir çünkü korku salar. İnsanlar paralarından ayrılmaktan korkarlar. Daha fazla borç alırlar.” Gülümsedi. “İster para ister iyilik borcumuz olsun, borç bize zincir vurur. Ekonomik tetikçi yöntemi çok etkilidir. Savaştan bile daha etkili.”

Libya'daki deneyimlerini sorduğumda Muammer Kaddafi'nin çağdaş imparatorluk inşa etme konusunda harika bir örnek olduğunu söylemişti. “Sert bir diktatördü ancak halkının durumunu iyileştirdi. Kaleme aldığı -Endonezya, Ekvador ve diğer yerlerdeki diğer diktatörlerin aksine Libya'nın petrolünü refahı arttırmak için kullandı ama Sovyetler'e eğilimi ABD'yi üzdü.” Uluç, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının ardından Kaddafi'nin kendini bir başına bulduğunu ve riskli bir durumda kaldığını açıklamayı sürdürdü. Sonuç olarak Kaddafi, Batı ile olan farklarını kabul etmeye karar vermişti. “İskoçya'daki Lockerbie'nin üstünden geçerken patlayan Pan Am uçağında Libya'nın oynadığı rolü kabul ettiğinde kendini İngiltere ve ABD'ye sattı. Aynı zamanda Londra ve Washington'a

şirketlerinin ülkenin petrolünü alacağını garantisini verdi. Bu durum ona karşı yapılan ekonomik yaptırımları sona erdirdi.”

“Peki, neden ABD ve İngiltere ona karşı savaşan asilerin tarafını tuttu?”

“Karmakarışık bir durum.” Uluç kahvesinden bir yudum daha aldı. “Özeti şu: Fransızlar, yeni Anglo-Amerikan-Libyalı ilişkilerine içerledi ve Paris petrol anlaşmalarını kaybetti.” Başkan Sarkozy’nin Kaddafi’yi tahtan indirmek isteyen Libya’nın içindeki insanların yanında mutsuz kabile liderlerine, Mısır’daki gruplara ve diğer Arap ülkelere nasıl destek teklif ettiğini anlattı. Sonunda, İngiltere ve ABD -geçmişte ciddi karşı çıktıkları- Kaddafi rejimini korumanın dünyanın kınamasıyla sonuçlandığını görmüştü. “Ayrıca,” diye ekledi, “Kaddafi diğer Arap ülkelerini, petrollerini dolar yerine Libya’nın altın dinarına satmaları için teşvik ediyordu.”

“Saddam Hüseyin’in yankıları, şimdi sıra İran’da.”

“Evet. Bildiğin üzere, Washington ve Wall Street dolara ve ABD Merkez Bankasına yapılan saldırıları savaş nedeni olarak görür. Bu yüzden ABD ile İngiltere, Fransa ve diğer NATO ülkeleriyle birleşerek sonunda Kaddafi’yi tahtından eden ve suikasta uğratan bir ‘iç savaş’ ilan etti. Yazdığınız şeyleri anlatan klasik bir vakaydı, Bay Perkins. Ekonomik tetikçiler, çakallar ve ordu başta göze batmadan, sonra aleni yöntemlerle beraber çalışırlar.”

Geçen bir gemiyi seyretti. “Burada da oldu. Ülkemde 1980’de yapılan darbeye ABD’nin karar verici bir rolü vardı.” Başkan Carter’ın darbeyi destekleyici üç bin askerî ve 4 milyon dolarlık yardımını göndermesini konuştuk. ET’lere özgün bir şekilde paranın bir kısmı NATO ve OECD tarafından süzgeçten geçirilmişti. Darbenin ardından, beklendiği üzere IMF özelleştirmeyi ve büyük işletmelerin her şeyi ele geçirmesini destekleyen bir adım atmıştı. “Türkiye,” dedi Uluç, “şirketokrasi oyununa katıldı.”

Şirket ağının küreselleşmesinin dünya ekonomisinin istikrarını bozduğunun, savaş veya savaş tehditleri üzerine kurulu olduğunun,

borcun ve dünya kaynaklarının sömürülmesinin üstünde durdum -bu bir ölüm ekonomisiydi-. “Dünya nüfusunun yüzde 5’inden azı,” dedim, “ABD’de yaşıyor ve dünya kaynaklarının yüzde 25’ini tüketirken dünyanın yarısı yoksullukla savaşıyor. Bu bir model olamaz. Tekrarlanamaz, ne Çin’de, Hindistan’da, Brezilya’da veya Türkiye’de ne de başka bir ülkede. Ne kadar çabalarsak çabalıyalım.”

“Evet,” dedi. “Korku, borç ve bir önemli strateji daha var: böl ve yönet.” Sünnilikle Şiilik arasındaki ayrım ve iç savaşla kabileleşel taraflaşmanın istismara kapı açan bir iktidar boşluğu yaratması hakkında konuştu. “Böyle tartışmalarda,” diye devam etti, “her iki taraf daha fazla borç alır, daha fazla silah alır, kaynakları ve altyapıları yok eder, ardından yeniden yapılanmayı finanse etmek için daha fazla borç alır. Bunu Orta Doğu, Suriye, Irak, Mısır ve Afganistan’da görüyoruz... Çoğu ülke milyarlar için oynayabilecekleri bir lego gibidir.”

Ölüm ekonomisini yaşam ekonomisine nasıl dönüştürebileceğimizi sordum. “Dünyayı yöneten iş adamlarının, CEO’ların ve çok uluslu şirketlerin hisselerinin çoğunluğunu elinde tutanların peşine düşmelisin. Sorunun kökü onlardır.”

...

Ertesi gün İstanbul’dan eve uçuyordum. Aşağıda uzanan Akdeniz’e doğru baktığımda suç duygusuna ek olarak büyüyen bir kızgınlık hissettim. Şirketlerimiz ve hükümet liderlerimiz ET sistemini benim -veya sözde karanlık çağlarda uçağımın üstünden geçtiği topraklara hükmeden feodal imparatorların- zamanında hayal bile edemeyeceğim bir noktaya taşıyorlardı.

Gelecekteki tarihçilerin 11 Eylül sonrası çağı daha karanlık bir çağ olarak değerlendireceğinden şüphelenmekten kendimi alamıyordum.

ABD’nin kıtlıktan korkmamız, daha çok şey almamız, daha sıkı çalışmamız, biriktirmeye devam etmemiz ve kendimizi daha fazla borcun altına gömmemizi söylediğini fark etmem kızgınlığımın artmasına sebep oluyordu. Bu zihniyet vatanperverlik görüşünün

ötesinde bir şeydi, ülkemiz dünyada daha fazla kaynağa sahip olmalıydı. Feodal imparatorların da kullanmış olduğu borcun, kendi iyiliğimiz için gerekli olan orduyu finanse etmek amaçlı olduğu garantisi veriliyordu.

Ordunun harcamalarının zararımıza olduğunu söylediğimizde, sosyal programların bizi miskin kıldığı söylenirken, orduyu destekleyen, beklenmedik gelir sağlayan ve kurumsal baronların vergilerimiz üzerinde spekülasyon yapmalarını destekleyen programların ekonomik gelişimin yakıtı olduğu söylenmesi özellikle rahatsız edici bir durum ortaya çıkarıyordu.

Aşağıya, ezeli düşmanlar Protestan İngiltere ile Katolik Fransa'yı ayıran Manş Tüneli'ne baktığımda, bu sistemin kendi ET günlerimden ve 11 Eylül'den beri bu denli güçlenmesinden dehşete kapıldım. ET sistemi başa bela olmuştu. Borç ve korkunun kullanımı, vatanseverlik yasası, polis güçlerinin ordulaştırılması, yeni gözetleme teknolojilerinin gelişimi, Wall Street işgali hareketlerinin içine sızılması, sabotajı ve özelleştirilen hapishane sayısının belirgin bir biçimde artması ABD hükümetinin kendisine karşı olanları ötekileştirme politikasını güçlendirmişti. Şirketler tarafından finanse edilen Siyasal Eylem Komiteleri (SEK) Citizen United ve diğer mahkeme kararları ile Amerikan Yüksek Yargı Konseyi'ni (ALEC) finanse eden Koch Kardeşler gibi milyarderler demokratik süreci altüst etmişlerdi ve medyayı propagandalarla doldurarak seçimleri kazanıyorlardı. Avukatlar, lobiciler, yolsuzluğu yasallaştıran ve hükümetin her seviyesini etkileyen stratejistler kadroları tutuyorlardı.

ABD'ye vardığımda kızgınlığımı pekiştiren bir şey daha keşfettim. Ekvador'un başkanı Rafael Correa, darbe girişiminden kurtulmasına ve Ekvador'un Amazon bölgesinin petrol haklarını açık arttırmaya sunacağını açıklamasına rağmen bir kez daha böl ve yönet kampanyasının saldırısına uğruyordu. Uluç'un açıkladığı 'sorunun kökleri' yani büyük şirketleri kontrol eden insanlar tarafından boğuluyordu.

Fundación Pachamama'ya karşı bir darbe

Correa'ya karşı yapılan darbe girişimi başarısız olmasına rağmen başka bir açıdan başarılı olmuştu. Çakalların, başka bir 'başarısız' darbe girişimi olan Seyşeller'de, başkanın hayatta kalmasının daha iyi olabileceğini öğrendiklerini fark etmiştim. Yeterince korkmuş olan başkan, oyunu oynamaya başlar ve direnmenin nafile olduğunu bilen diğer devlet başkanları arasına katılır. Correa daha önceki duruşunu değiştirmiştir ve 'bloklar' olarak bilinen 2,5 milyon hektar Amazon arazisinin önüne "petrol şirketlerine satılıktır" diye bir tabela asmıştır.

Ancak bir şeyler ters gitmişti. Petrol açık arttırmasına yapılan itirazlarla bocalayan Correa'nın çözümü zayıflatmıştı ya da en azından onu planları değiştirmeye zorlamıştı. Kasım 2012'den beri açık arttırmayı iki kere ertelemişti.

Vietnam ve İstanbul'dan döndükten sonra petrol şirketleri ve halkla ilişkilerden sorumlu çalışanları olaya dâhil olmuşlardı. İspanyol gazete ve bloglarında okuduğum makaleler tüylerimi ürpertmişti. Bana, Roldós'un başkanlığı sırasında yazılan makaleleri hatırlatıyorlardı. Yüksek nüfuslu And ve kıyı bölgelerinde yaşayan Ekvador halkını, ülkelerinin daha iyi eğitim, sağlık, enerji, ulaşım, su, kanalizasyon gibi altyapı sistemlerini finanse edebilmesi için -yoksulluktan tek kurtuluş yolu- Amazon'lardaki petrolden faydalanmak gerektiğine ikna etmek amacıyla yazılmışlardı. Ekvador'un yarım küredeki en fakir ve nüfus yoğunluğu en fazla ülkelerden biri olmasına rağmen, üçte birinde çok az kişinin yaşadığı defalarca tekrarlanan bir savdı. Bahsedilen üçte bir, petrol zengini yağmur ormanlarıydı.

2013 yazında Quito'dan Shell'e giden muhteşem yolda yolculuk etmiştim ve oradan küçük bir uçak ve kanoyla Achuar bölgesinin derinliklerine varmıştım. Achuarların ve komşularının -Huaoraniler, Kichalar, Saparalar, Shiwiarlar ve Shuarlar- korkmuş, kızgın ve en önemlisi topraklarını korumaya kararlı olduklarını gördüm. Yağmur ormanlarının muazzam değerini anlıyorlardı, burası sadece onlar için değil, aynı zamanda gezegen için de önemliydi. Kendi varlığı için korunmaya değer olmasının yanında, dünya üzerinde biyolojik çeşitliliği en zengin olan yer olduğuna, atmosferin karbondioksit zehirlenmesine karşı koruma sağladığına, kanser ve diğer hastalıkların tedavilerinde kullanılabilecek olası bitkiler bulunduğuna dikkat çekiyorlardı.

Bill Twist ve Pachamama Birliği ile Fundación Pachamama çalışanları bu bölgenin yerlilerini desteklemek için çok fazla vakit, enerji ve para harcıyordu. Birçoğumuz en büyük petrol tüketicilerden olmamıza rağmen onların arkasında olduğumuzu bilmelerini istiyorduk. Amerikalıları ve Avrupalıları daha az tüketime ikna etmeye ve petrol şirketlerini Amazon havzasından uzak tutmak için baskı kurmaya çalışıyorduk.

Benim içinse bu, geçmiş günahlarımı affettirmek için başka bir fırsattı. 1960'ların sonlarında Texaco'nun bu ülkeden nasıl faydalanabileceğine dair yalan hikâyeler duymuştum. 1970'lerde askerî diktatörleri ülkelerini borç batağına sürüklemeleri için ikna eden ET'lerdendim. Jaime Roldós'u kendi safımıza çekmeyi denemiştim. Çektiğim vicdan azabı büyüktü ve faaliyete geçmiştim. Faaliyetlerimden biri Pachamama Birliği'yle olan ilişkimi güçlendirmektir.

Correa'ya yardım edecek bir plan geliştirmek için toplanan Bill, Lynne ve anahtar destekçilerimize katıldım. Durumun zorluğunu anlıyorduk. Başkanın ev sahipliği yapabileceği ve petrol açık arttırmasına çare bulmak isteyen mantıklı biri olduğunu gösterebileceği bir zirve yapmayı planlıyorduk.

O sıralarda yerliler kendi kampanyalarını başlatmıştı. Fundación Pachamama destekli bu kampanyada And'lardaki yağmur

ormanlarından başkente yürümüşler, başkanlık sarayının önünde grev yapmışlar ve Correa'nın petrol açık arttırmasını iptal etmesini istemişlerdi. Protesto dünya basınında yer almıştı. Çabaların hiçbiri Correa'yı engelleyemedi. Açık arttırma 2013 Kasımında başladı.

Fakat mucizevi bir şey gerçekleşti. Çoğu petrol şirketi istekli olmadı. Bir tane bile ABD merkezli şirket gelmedi. On üç bloğun sadece dördüne teklif yapıldı. Bir petrol şirketi yöneticisinin de dediği gibi "Kötü reklam olma riskini almaya değmezdi."

Petrolün ekonomik gelişimi hızlandıracağını düşünen yoğun nüfuslu kıyıda ve And'larda yaşayan Ekvadorlular hayal kırıklığına uğramışlar ve şaşkına dönmüşlerdi. ET'ler ve CIA de aynı durumdaydı. Durum, dünyadaki tüm şirket yetkililerinin dikkatini çekti. Ekvador'da yaşananlar bilincin değiştiğinin ve dışlanan yoksulların birleşip gücü ele alabileceğinin başka bir göstergesiydi.

Correa çıkmazdaydı. Başkanlığı ve belki hayatı pamuk ipliğine bağlıydı. 2013'ün aralık ayı, bir günah keçisi arayışıyla polis gücünü Fundación Pachamama ofisine yolladı. Günlük kıyafetler giymiş, normal vatandaşlara benzeyen on beş memur birden kapıda belirdi. Yönetici Müdür Belén Paez'e rozetlerini gösterdiler, organizasyonun dağıtılmasını emrettiler ve herkesi dışarı çıkardılar. Kapıya mühür vurup organizasyonu hükümetin istikrarını bozmakla suçladılar. Polis, Fundación Pachamama'nın bilgisayarlarını, masalarını -bütün mal varlığını- başka organizasyonlara bağışlamasını talep etti. Ancak hükümet hiçbir çalışanımızı tutuklamadı. Birkaç kere Belén ve çalışanlardan bazılarını takip ve taciz ettiler.

Ofisimizin kapanmasının ardından Ekvador'a gittim. Fundación Pachamama destekçileriyle ve diğer kâr amacı gütmeyen, hükümete bağlı olmayan organizasyonlardan temsilcilerle tanıştım. Tabii ki hepimiz Correa'ya sinirliydik. Onu daha önce destekleyen organizasyonlar ve bireyler şimdi hareketlerini resmî olarak kınıyordu. Onlarla aynı fikirde olmama rağmen bir şey içimi kemiriyordu.

Rafael Correa'yı düşünüp durdum. Aklını kim çelmişti? Neyle karşı karşıyaydı? Duyduğumuzdan ve bize söylediğinden fazlası olduğunu biliyordum.

Bir öğleden sonra, kırk sene önce bu ülkeye geldiğim ilk hafta Texaco'nun deprembilimcisinin akşam yemeği davetlisi olduğum yerde, eskiden InterContinental olan Otel Quito'nun en üst katındaki restoranda yalnız başıma oturuyordum. Bir kez daha şehrin üstündeki Pichincha'nın etkileyici manzarasını seyrediyordum. Güneş battıkça volkanın üstünü gölgeler kaplıyordu. 1968'de petrolün bu ülkeye sunduğu umudu düşünüyordum. Correa'nın dünyasını düşünüyordum.

Fikrini değiştirmesinden ve Fundación Pachamama'ya karşı hareketlerinden ne kadar nefret etsem de onu anlıyordum. Büyük petrol şirketlerini yenemeyeceğini biliyordu. Taviz vermeliydi. Böylece işini kaybetmeyecekti ve kazanabileceği savaşlarda savaşacaktı. Öbür türlü, Honduraslı Başkan Zelaya ve ondan önce gelen birçok başkan gibi tahtından olacaktı veya sıklıkla andığı Başkan Jaime Roldós gibi suikasta kurban gidecekti. Correa, öldürülürse yerine bir CIA kuklasının geçeceğini bilecek kadar akıllıydı.

Aslında Correa çok başarılı işler gerçekleştirmişti. Neredeyse sekiz yıldır görevdeydi. Geçen on yılda sekiz başkan görmüş bir ülke için bu bir milattı. Kamu programlarına çok para yatırmıştı. Bütün Ekvadorluların hayatını iyileştirmede emeği geçen hükümet kollarının her yaptığını tespit eden bir hükümet acentesi olan Buen Vivir'i⁸¹ kurmuştu. Latin Amerika'daki en büyük ABD askerî üssünün kapatılmasında Washington'a meydan okumasıyla ve petrol şirketlerine zarar verirken halkına fayda sağlayan petrol anlaşmalarının tekrar münazara edilmesini sağlamasıyla inanılmaz bir cesaret göstermişti. Yaptıklarıyla örnek olmuştu. Yönetimi sırasında otuz bin Ekvadorlu davacı Chevron'a karşı (şimdiki Texaco'nun sahibi) davalarını kazanmıştı. Şirket Ekvador mahkemelerinde suçlu bulunmuştu ve 9,5 milyar dolar para cezasına çarptırılmıştı (ancak

81 İyi Yaşamak (İsp.) [ç.n.]

Chevron bir ordu dolusu avukatla bu karara karşı savaşmaya devam etmektedir). Yeni anayasa kabul edilmişti -doğuştan gelen hakların alınamayacağını söyleyen- dünyadaki ilk anayasaydı. Dünya Bankası verilerine göre yoksulluk oranı 2010'daki yüzde 32,8'lik oran 2014'te yüzde 22,5'a dūřmüřtü.

Beni en çok etkileyen şeylerden biri, bu ekonomi doktorunun Batı'nın borç kodamanlarına karşı çıkmasıydı. Geçmişteki devlet başkanları tarafından alınan kredilerin meşruluğunu yorumlaması için bir borç denetim komisyonu atamıştı, bu komisyon özellikle ET günlerimin başında iktidarda olan CIA destekli diktatörleri incelemekteydi. Komisyonun görevi ülkenin 'yasa dışı ve gayrimeşru' dış borçlarını ortaya çıkarmaktı. Correa, 30,6 milyon dolar faiz ödemeyi reddetmişti, onun yerine ülkeyi Dünya Bankasının, Uluslararası Para Fonu'nun ve Wall Street'in gazabına maruz bırakmıştı.

Banka operasyonlarının 'yasa dışı ve gayrimeşru' oluşunun Ekvador'la sınırlı olmadığı sonucu çıkmıştır. Aslında, ABD'nin kendisi -ve nerdeyse dünya üstündeki her ülke- bir kez daha dünyanın en saygıdeğer finansal kurumlarından birinin suç faaliyetlerinin kurbanı olmuştur.

Bir ET bankacılık skandalı daha

Finans dünyası 2014'te başka büyük bir skandalla sallanıyordu. Skandala, daha önceki Libor skandalına dâhil olmuş bazı bankalar ve birkaç tane yeni banka karışmıştı. Barclays, Citigroup, JP-Morgan Chase ve İskoçya Kraliyet Bankası döviz kurları üstünde oynamaktan suçlu bulunmuştu ve 2,5 milyar dolardan fazla para cezasına çarptırılmışlardı. Bir yıl içinde bu dört bankaya ek olarak UBS'ye 1,6 milyon dolar ve Barcalys'e tazminat olarak 1,3 milyar dolar daha para cezası verilmişti.

2007'den beri bankalar bazı üyelerinin deyişiyle birer 'kartel' gibi işletilmekteydi. E-postalarda ve sohbet odalarındaki muhabbetlerde kendi grupları için isimlerini bulmuşlardır: Haydutlar Kulübü ve Mafya.

ABD başsavcısı Loretta Lynch, bankaların döviz entrikasını 'danışıklı dövüşün yüzüzlüğünün ve döviz kuru borsasının sustimal edilmesinin bir göstergesi' olarak tanımladı. 'Nefes kesen bir komplo' olduğunu söyledi. ABD başsavcısının söylediği 'danışıklı dövüş' ve 'komplo' kelimeleri dünyanın en güven verici kabul edilen işletmelerinin aralarındaki yıllar boyu süren gizli anlaşmaların üstünde durmaktaydı. Bankaların faaliyetleri her şeyin -komplo, danışıklı dövüş, dolandırıcılık, haksız rekabet- büyük kârlar elde edildikçe şirketokrasi tarafından meşrulaştırıldığını ortaya koymaktaydı.

Bu skandalla ilgili makaleler suçluluk duygumu tekrar alevlendirmişti. Kırk sene önce yaptıklarımın bitmek bilmez yolsuzluk dalgalarının önünü açtığına dair şüphelerimi silip atamıyordum. Makaleleri okurken bir kez daha duygularım değişmişti, suçluluk kızgınlığa dönüşmüştü.

Yaptıklarımın zemini hazırladığını itiraf etmeme rağmen biz ET'lerin yöntemleri ve çağdaş bankacıların acımasızlığı arasındaki tezatlığa şaşırmıştım. Benim zamanımda borçları meşrulaştırmak için çalışırdık. Üzerinde çalıştığımız havalı ekonometrik modeller projelerimizin hedeflenen ülkelerde ekonomik büyüme yaratacağını gösteriyordu. Kendimizi de buna ikna ediyorduk. Çağdaş ET'ler faaliyetlerini meşrulaştırmayı pek gerekli görmüyordu. Utanmazlardı, cüretkârlardı ve son derece acımasızlardı. Haydut ve mafya rolleri hoşlarına gidiyordu. Bir kartelin parçası oldukları için gururlanıyorlardı. Bu yeni cinsin, herkesi kullanmaktan gurur duyması beni şaşırtıyor ve kızdırıyordu.

Ardından yavaş yavaş sinirimin bankacılarla sınırlı olmadığını fark ettim. Bu komplo hiçbir cezaya çarptırılmadan en az beş senedir devam ediyordu. Olanların gözden kaçırılıp cezasız kalması devlet kurumlarının hepsinin üç maymunu oynadığının bir göstergesiydi. Gücü elde etmiş kişiler bankaya yardım etmek için ne gerekiyorsa yapmaları gerektiğine inanıyorlardı. Kârı sosyal veya çevresel sonuçlarına bakmaksızın en yükseğe çıkarmak ana hedefleriydi.

Cezanın büyüklüğü de şirket-devlet ilişkisinin samimiliğiyle ilgili çok şey söylüyordu. Libor ve döviz kuru komplosunun para cezası -14 milyar dolardan fazla- büyük bir rakam gibi görünse de biraz daha incelediğimde bankaların varlıklarına kıyasla ne kadar ufak bir miktar olduğunu görebiliyordum. Daha kötüsü hiçbir bankada bir memura bile suç faaliyetinden dolayı soruşturma açılmamıştı.

Amerikan toplumunun sömürülmeye karşı ne kadar tepkisiz olduğunu görünce şaşırmıştım. At gözlüğü takma hevesimiz 1970'lerde sömürdüğümüz ülkelerdeki tavrın çok benzeridir. Buna ek olarak bankacıların gizli sayılabilecek planlarında, aleni uygulamalarla sömürülmemiz ve bu durumu sıradan bir uygulama olarak kabul etmemiz vardır. Planlar arasında, devlet eğitimindeki kesintilerle öğrenci kredilerinin hızlıca yükselmesi, ulusal sağlık hizmetleri ve sigorta poliçelerinin yetersizliğiyle sağlık borçlarının sürekli

artması, yağmacı aybaşı kredileri, çoğumuza karşı birkaç zengini destekleyen vergi kanunları ve istihdamın diğer ülkelere kaydırılması vardır. ‘Ne gerekiyorsa yaparız’ sözü banka koridorlarından kongrenin salonlarına doğru yankılanmaktadır.

Bu durum 2015 FIFA skandalında tekrar görülmüştür. ET sistemi, her tarafa o kadar nüfuz etmiştir ki spor dâhil toplumun bütün alanlarını etkilemiştir. ABD Adalet Bakanlığının yaptığı suçlamalara göre, uluslararası futbol takımlarının yönetim kurullarının liderleri, kimliği belirsiz kişiler tarafından rüşvet, dolandırıcılık ve kara para aklama gibi ET yöntemlerini büyük bankaların iş birliğiyle gerçekleştirmektedirler. Yolsuzluk neredeyse yirmi yıldır denetlenmiyordu ve birçok ülkenin toplumu ve vergi mükellefi servetlerini harcarken bir grup eliti zengin kılıyordu. Önce Adalet Bakanlığı harekete geçtiğinde içim rahatlamıştı. Yasa düzenleyiciler sonunda işlerini yapıyorlardı. Ardından işin başka bir yönünü keşfettim.

Futbol skandalı bir tür dalavereydi. Gerçek suçlular küresel ekonomiyi soyarken basın dikkatini hayatın çok da önemli olmayan bir kısmına -spora- vermişti. FIFA yetkililerinden bir kısmı kelepçelenirken banka yöneticileri milyar dolarlık ikramiyeler almışlardı. İtiraf ettikleri suçları hepimizi etkileyen banka memurlarının hiçbirinde neden soruşturma başlatılmamıştı?

Cevap barizdi, bankacılar şirketokrasinin bir üyesiyken FIFA yetkilileri değildi. Adalet Bakanlığının FIFA’da görevli bireyler arasında vazifeyi suistimali ortaya çıkarması ve soruşturma başlatmadaki agresif tutumu dikkatleri daha büyük skandallardan başka yere çekmişti. Bankacılık lobisi Adalet Bakanlığını Chase Bankası da etkilemişti. Bankalar o kadar varlıklı ve güçlüydü ki seçtiğimiz resmî görevlileri, bize hizmet eden yasa koyucuları ve bizi bilgilendirmesi gereken basını satın alabilirlerdi.

Kendimi bir kez daha Howard Zinn’i düşünürken buldum. Lobicilerin büyüyen gücü üzerinde tartışmıştık. “Onlara gereken oyu biz veriyoruz ama seçtiklerimiz artık sözümüzü dinlemiyor gibi

görünüyor,” demişti. “Kampanyalarını finanse eden kişilerin yani kurumsal lobicilerin emirlerine itaat ediyorlar.” Benim de benzer bir şey yaptığımı belirtmişti. “Sen de Dünya Bankasına itaat ediyorsun.” Duraksadı. “Dünya Bankasının dünya üstündeki yoksulluğu bitirmek istediğine gerçekten inanıyor musun?”

Hâlâ işletme okulunda okurken, Dünya Bankasının girişinde durup duvarda yazılı ‘Yoksulluğun Olmadığı Bir Dünya İçin Çalışıyoruz’ mottosunu okuyan 1967’deki hâlim gözümün önüne geldi. O altı kelimeye inanmıştım ama çok uzun sürmemişti. Birkaç yıl içinde o sözün bankanın çalışma biçimi olan aldatmacanın bir sembolü olduğunu keşfettim.

Bu kitabın ilk halinin yayımlanmasından sonra Dünya Bankasını korumaya çalışan gelişim uzmanlarının katıldığı panellerde ve münazaralarda bulundum. Kendi çalışmalarımın ve bankanın şu ana kadar gerçekleştirdiklerinin yoksulluğu bitirmek için çok yol kat edilmesini sağladığını savunuyorlardı. Ancak gerçekler bambaşkaydı.

Yakın zaman önce yayımlanan bir Oxfam raporu nüfusun yüzde birinin dünyadaki servetin nerdeyse yarısına sahip olduğunu ve on insandan yedisinin geçen otuz yıl içinde ekonomik eşitsizliğin arttığı ülkelerde yaşadığını ortaya koydu. Dünya Bankasına proje olarak sunduğum Arjantin, Kolombiya, Mısır ve Endonezya gibi ülkelerde yaşayan kenar mahalle sakinleri artık cep telefonu alabiliyordu ama yoksul olmadıkları söylenemezdi. Hatta ET olduğum vakitlere kıyasla daha kötü durumdalar. Dünya Bankası istatistiklerine göre 2011 yılında 2,2 milyar insan günlük kazancın 2 doların altında olduğu bir yoksulluk seviyesinde yaşamaktaydı. Bu rakam, kurumsal şirketlerin ‘dünyayı yoksulluktan kurtarmak’ için milyar dolarlar harcadığı düşünüldüğünde devasadır. Yüzde resmî olarak düşmüş olmasına rağmen nüfus artışı ve hayat şartları yoksul insan sayısını arttırmıştır.

Geçtiğimiz otuz yıl içinde dünyanın en yoksul 60 ülkesi 550 milyar dolar ana borç ve 540 milyar dolar faiz ödemiştir ancak

hâlâ aynı krediden kaynaklı 523 milyar dolar borçları vardır. Bu borca ayrılan para ülkelerin sağlık ve eğitim masraflarından fazladır ve aldıkları yabancı yardımın yirmi katıdır. Buna ek olarak, Dünya Bankası projeleri dünyanın en fakir insanlarına büyük acı çektirmiştir. Geçen on yılda bu tarz projeler yaklaşık 3,4 milyon insanı evinden etmiştir, bu ülkelerin devletleri Dünya Bankası projelerinin karşıtlarını dövmüş, işkence uygulamış ve öldürmüştür.

İş arkadaşlarım ve ben kurumsal kapitalist imparatorluğun genişlemesi için her şeyi yaptık. Asıl amaç buydu. Dünya Bankası'nın mottosu yalandan ibaretti. Devlet liderlerini, kredimizi kabul etmez ve ordularını eğitip altyapılarını inşa etmemize izin vermezlerse vatandaşlarının Stalin benzeri gaddar diktatörler tarafından yönetileceğine inandırırđık. Kurumsal kapitalizm onları feodalizmin karanlık çağlarından kurtarıp ABD'nin yönettiğı yenilikçi zenginlik çağına taşıyacaktı.

Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı yayımlandığı ilk günden beri yayılan bir sistemdir. Günümüzde Dünya Bankasına ek olarak özel bankalar -suç faaliyetlerinde bulunduğunu itiraf etmiş ve hapse girmek yerine milyar dolarlık ikramiyeler alan bireyler- tarafından da uygulanmaktadır. Onlar ve kurumsal iş arkadaşları, dünya çapındaki insanları başarının tanımının, daha iyi bir topluma katkı yerine kişisel varlıkla ilgili olduğuna, özelleştirmenin ve serbestleşmenin toplumu koruduğuna, devletin ihtiyacı olanlara desteğinin müsrif ve zarar verici olduğuna, bireysel borçların devletin sosyal servislere yatırımından daha iyi olduğuna inandırmaktadırlar. Ardından o erkekler ve kadınlar köşklerde yaşarlar, özel jetlerde seyahat ederler ve lüks yatlarıyla insanları özendirirler.

Howard Zinn, neden çoğumuzun bu yavanlığı kabul ettiğimizi anlıyordu. Refahın tuzağı düşürdüğü orta sınıf kayıtsızdı çünkü imrenmeyi öğretildikleri şeylere sahiptiler ve onları kaybetmek istemiyorlardı. Yokluk içinde yaşayanlar kayıtsızdı çünkü enerjilerini hayatta kalmak için harcıyorlardı.

Bütün bunlar yeni ve uzman bir ET cinsi tarafından yönetilmekteydi.

Günümüzün ekonomik tetikçileri kimlerdir?

1970’lerde, ekonomik olarak gelişen ülkelere yolsuzluk yuvası olarak bakılırdı. Benim gibi insanlar işlerini sessizce hallederdi ama nerdeyse herkes Latin Amerika, Afrika ve Asya’daki devlet yetkililerinin rüşvetle zenginleştğini düşünürdü. Muz cumhuriyeti politikacısının bir zarf içindeki dolar karşılığında iyilik yaptığı basın ve Hollywood’da sıkça tekrar eden bir imgeydi. Diğer taraftan Amerika’nın böyle büyük yolsuzlukların başında olduğu düşünülüyordu ve çoğu zaman da öyleydi.

Günümüzde bu durum kökten değişmiştir. ET günlerimde ABD’de ahlak dışı, kabul edilmez ve yasa dışı görünen faaliyetler artık genel uygulamalara dönüşmüştür. Bunlar dolambaçlı bir hitabet cilasıyla kaplı olabilirler ama yüzeyin altında aynı yöntemler -tehdit, rüşvet, sahte raporlar, para sızdırma, seks ve bazen şiddetin birleşimi- şirketlerin ve devletlerin en üst seviyelerinde kullanılmaktadır. ET’ler her yerde faaliyete hazır beklemektedirler. Beyaz Saray’ın koridorlarından ABD Kongresi’ne, oradan Wall Street ve bütün büyük şirketlerin yönetim kurullarına kadar her yerde kol gezerler. Yolsuzluk meşrulaştırılmıştır çünkü kurumsal ET’ler yasaların taslaklarını yazarlar ve o yasaları geçirecek politikacıları finanse ederler.

Howard Zinn’i son gördüğümde, çağdaş ET’lerle ilgili bilgi almak için ne yapabileceğimi sormuştum. “Daschle ve Dodd gibi politikacıları incele,” önerisinde bulunmuştu.

Bu tavsiyeyi bu kitabı yazmaya başlayana kadar dinlememiştim. Ardından bir kez daha neyi incelemem gerektiğini net olarak bildiğini keşfettim.

Tom Daschle ve Chris Dodd'un çok ortak yanı vardı. İkisi de uzun zamandır ABD Senatosu'nun saygıdeğer üyeleri idi -Daschle 1987'den 2005'e, Dodd 1981'den 2011'e görev almıştı. İkisi de Demokrat Parti'nin yükselen yıldızlarıydı. Daschle senatonun iktidar partisi başkanıydı. Dodd Demokratik Ulusal Komite'nin Genel Başkanı ve Senato Bankacılık Komitesi'nin Başkanıydı, aynı zamanda başkanlık adayıydı. İkisi de ABD başkanına, diğer ülke liderlerine ve dünya çapındaki şirketlere ulaşabilen nüfuzlu insanlardı.

Daschle ve Dodd kendilerini Washington'dan biri yerine halk adamı olarak tanıtmışlardı. Daschle'in ilk kampanyalarında onu yıpranmış bir Pontiac'ı sürerken görmek mümkündü. Dodd, lobilerin açgözlü fırsatçılığına asla yenilmeyeceğine söz vermişti. Ancak zamanla hem Daschle hem Dodd görünüşlerine ve söz verdikleri ilkelere ihanet etmişti. Yeni, güçlü ve çok tehlikeli bir grup insan olan çağdaş ET'leri temsil etmekteydiler.

Senatodan ayrıldıktan sonra, Daschle sağlık üzerinden politik lobi yaparak diğer şirketlerden milyon dolarlar kazanan bir hukuk firmasına katılmıştı. Maaşının ikramiyelerle beraber 2 milyon dolar olduğu ve buna ek olarak özel bir yatırım firmasından geliri olduğu söylenmekteydi. 'Politik danışman' gibi üstü kapalı unvanlar edinmişti. İşi tam da bu olmasına rağmen 'lobici' sınıfından uzak durmaya çalışıyordu, müşterilerine fayda sağlayan kazancı büyük anlaşmalar ile lobi faaliyetini sürdürüyordu.

Bu durumun etkileyici bir örneği, 2013 yılında 1100 kişinin ölmesiyle sonuçlanan, Bangladeş'te bir tekstil fabrikanın çökmesiyle yaşanmıştı. Daschle'in olaya dâhil olmasıyla ilgili hiçbir gösterge olmamasına rağmen hukuk firması, DLA Piper, düşük gelirli çalışanların korunmasını amaçlayan güvenlik reformlarını uygulamaya çalışan bir Bangladeş güvenlik planına karşı savaşıyordu. Varlıklı ABD'li perakendecilerin sorumluluklarını aşırı sınırlandıran bir kanun için lobi faaliyeti sürdürmüştü. Emekli Demokrat Senatör George Mitchell ve eski Senato Yardımcısı Charlie Scheeler'la birleşerek müşterilerinin açgözlü çıkarlarını -bunlar arasında

      fabrikasının (GAP) sahibi de vardı- Bangladeşli insanların ve Bangladeş ekonomisinin iyiliğine karşı korumuştu.

Daschle gibi Senatör Dodd da sarsılmaz d  r  stl  ge sahip bir politikacı havası çizmek için çok çalışmıştı. Kurumsal Amerika'ya ruhunu satmayacağında ve politikacı iş arkadaşları gibi lobici olmayacağında ısrar etmişti. Ancak ABD başkanlığı için aday olduğunda maddi hizmetler sektöründen gelen finansal yardımı kabul etmişti, bu, başkanlığını yürüttüğü Senato Bankacılık Komitesi'nin tanzim ettiğ   şirketti.   ıkar için yaptıkları 2010'da senatodan ayrıldıktan sonra daha da artmıştı. Lobici olmamak için defalarca verdiğ   s  ze rağmen, 2011 yılında, Amerika Sinema Birliğ  i'nin ba   lobicisi ve başkanı Dan Glickman'ın yerine atamıştı.

Howard'ın beni y  nlendirdiğ   yolu takip ettikçe, bu tarz dönüşümlerin demokratlarla sınırlı kalmadığını gördüm. Senatodan lobiciler kulübüne atlayan tanınmış Cumhuriyetçiler arasında John Ashcroft, Bob Dole, Newt Gingrich, Phil Gramm, Chuck Hagel, Trent Lott ve Warren Rudman'ın da dâhil olduğ   bir sürü politikacı vardı. Hem demokratlar hem cumhuriyetçilerin listesi uçsuz bucaksız görünmekteydi. ABD Temsilciler Heyeti'nden daha bir sürü politikacı ET olmuştu.

'Döner kapıdan' geçen binlerce erkek ve kadın gibi bu politikacıların çoğı da kendilerine lobici dememektedir. Hukuk firmalarında çalışırlar ve 'avukat', 'danışman' veya 'devlet i  lerinden sorumlu müşavir' -aynı benim saygın danışman firmasında resmî olarak aldığım 'ba   ekonomist' unvanı- gibi örtmece unvanlara sahiptirler. Ancak asıl işleri benimki gibi zengini daha zengin ve fakiri daha fakir kılacak politikalar sunarak hükümeti ve toplumu kandırmaktır.   irketokrasiyi desteklemek, kurumsal imparatorluğ   genişletmek ve ölüm ekonomisinin dokuna  larını gezegenin her tarafına yaymak için   alı  an ET'lerdir. Gölgelerin içinde saklanırlar ancak etkileri sınırsızdır.

Amerikan Lobiciler Ligi'nin -sektörün profesyonel bir birliğ  i- 2013'te adını Devlet İlişkileri Profesyonelleri Birliğ  i olarak

değiştirmesi dikkat çekicidir. Aynı yıl içinde kayıtlı lobici sayısının son on yılın en düşük rakamına inmesine rağmen sayı hâlâ 12,281'dir -ABD Senatosu ve Temsilciler Heyeti'nin her bir üyesine 23 lobici düşmektedir ve bu sayı ET olduğum zamanın çok üstündedir. Ancak bu şaşırtıcı rakam bile azımsanmıştır. Otuz yılı aşkın süre lobicilik konusunda çalışmış bir uzman olan Amerikan Üniversitesi Profesörü James Thurber'ın araştırması, lobicilerin gerçek sayısının 100 bine yakın olduğunu ileri sürmektedir. Resmî rakamlar lobicilerin kampanyalarını sürdürmek için yaptığı harcamaların 2013 yılında 3 milyar dolar olduğunu göstermektedir ama Thurber bu rakamın 9 milyar dolara yakın olduğunu tahmin etmektedir.

Şeffaflık eksikliği, lobicilerin çevresini saran etkinin gizliliği, böyle faaliyetlerinin bütün etkisini kesin olarak ölçmeyi imkânsız kılmaktadır. Ancak günümüzde işlerini ABD'de yürüten bütün büyük şirketlerin her birinin yüzü aşkın lobicisi vardır. Bu kurumlar ve ortakları, bütün işçi sendikalarını ve "halk biziz" faaliyetleriyle işçi haklarına, çevreye, sağlığa, eğitime ve diğer sosyal servislere katkıda bulunan gruplara yatırdıkları her bir dolar için lobicilere otuz dolar harcamaktadırlar.

Yasaları uygulamakla görevli yetkililer lobicilerle ve temsil ettikleri şirketlerle mücadele etmekten korkmaktadırlar.

Bu metin *Common Dreams*'in silah endüstrisine bir söylevidir ama beyan küresel şirketleri de temsil etmektedir:

Uluslararası en büyük on silah üreticisinden sekizi Amerikalıdır. Silah endüstrisi kongre ve devlet yasama organlarına lobi çalışması yapmak için milyonlar harcamaktadır ve savaş alanında her zaman o kadar başarılı olamayan ürünlerin verim ve kuvvetiyle alanını korumaktadır. Mesela, F-35 avcı bombardıman uçağı -ABD tarihindeki en pahalı silah sistemi- 1,5 trilyon dolar tutacaktır ve işe yaramayacaktır. Bütçenin çok üstündedir, uçurması tehlikelidir ve kusurlarla doludur. Ancak sadece birkaç kanun yapıcı bu işi başımıza açmış güçlü şirketlere meydan okumaya cüret etmektedir.

Bu silah üreticilerinden biri olan Boeing yaşadığım eyalette büyük haber olmuştu. Sekiz bin çalışanıyla Washington'ın en büyük işverenydi ve dünya üstündeki en büyük üçüncü savunma müteahhidiydi (diğer ikisi de ABD merkezli Lockheed Martin ve Northrop Grumman'dır.)⁷ Boeing'in lobicileri, Washington eyaleti yetkililerini şirkete büyük bir vergi indirimi vermeleri adına ikna etmek için gece gündüz çalışmışlardı ve politikacılar istediklerini vermezse 777X uçağının üretim tesislerini başka bir eyalete taşımakla tehdit etmişlerdi.

Duyduğum 'yasal' rüşvet hikâyeleri çok tanıdık: Danışmanların ücretleri ve yetkililerin akrabalarıyla arkadaşlarına teklif edilen işlerden seks veya uyuşturucu içeren uygunsuz durumlarla sıkıştırmaya kadar gidiyordu. Bu tür suçlamalar hiçbir zaman kanıtlanamamasına rağmen bu hikâyelerin varlığı bile etkili oluyordu. Evlilik sorunları olan, yasa dışı bir uyuşturucu denemiş veya kendilerine iftira atılacağını düşünen insanlar bu durumların açıklanabileceği korkusuyla boyun eğiyorlardı.

Sonunda, Washington Eyaleti Meclisi'nin, Boeing'e hayat boyu 8,7 milyar dolar kazandıracağı tahmin edilen, eyalet tarihindeki en büyük kurumsal vergi muafiyeti yasasını geçirmesini sağlamışlardı. Bu yasa havacılık devinin ABD'nin bir numaralı kurumsal alıcısı ve yerel yardımcısı pozisyonunu korumasını garanti etmişti.⁸ Boeing'in ET'leri için inanılmaz bir zaferdi ve benim gibi Washington Eyaleti'nin vergi mükellefleri -ve genel olarak demokrasi- için çok büyük bir kayıptı.

Boeing'in Washington Eyaleti yetkilileri üzerinde oynadığı oyun 'şantiye yeri danışmanı' olarak adlandırılan özel bir ET sınıfının yöntemlerini göstermektedir. Teknik olarak lobici olarak adlandırılabilirler fakat farklı alanlarda hayli uzmanlaşmışlardır. Yıllar boyu ekonomik olarak gelişen ülkelerde bulunmuşlardır. Ancak günümüzde, Boeing vakasında olduğu gibi ABD'de çok önemli bir faktördürler.

İşletme okulları ve plancılar şirketlerin iş yaratan tesislerinin yerini karar veren faktörlerin tedarikçilere ve müşterilere yakınlık, iş piyasası, ulaşım ağının altyapısı ve enerji masraflarına dayandığını iddia edebilirler ama çoğunlukla en büyük faktör yerel hükümetlerle yapılan anlaşmalardır. Şantiye yeri danışmanları, hoşgörölü çevresel ve sosyal düzenlemeler, düşük vergi oranları ve diğer teşvik edici hareketlerde bulunmazlarsa toplumun desteğini alamayacaklarından korkarlar. Kamu yetkilileri genelde böyle anlaşmaları düzenlemekte istekli olsalar da uzun vadeli sonuçları göz ardı ederler -okullar, yollar, dinlenme tesisler ve doğal kaynaklar- zarar görür. Ancak işin garip yanı, böyle topluluklar, durumu şirketin kendi çalışanları dâhil bütün topluluğun iyiliğine göre değerlendirirler.

Şantiye yeri danışmanlarıyla ilgili başka bir şey ise genelde paralarının halk tarafından ödenmesidir ve işin sonunda şirketten yaptığı yardım anlaşmalarının yüzde 30'u kadar yüklü bir komisyon alırlar.

Boeing anlaşması bana Arjantin, Kolombiya, Ekvador, Endonezya ve Panama'da yaptıklarını hatırlatıyordu. Ana farkı çağdaş ET'lerin Dünya Bankası kredisi yerine ABD'nin vergi politikalarını ve düzenlemelerini kullanmasıydı. Bu oyunlar kredilerden daha etkiliydi. Şirketlerin, borçluların gerçekten ödemesini garantiye alacak anlaşmalar imzalatmasına veya paranın kaynağını göstermekten kaçınmasına ihtiyaçları yoktu. ABD'de gerçekleştirilen biçiminde kimsenin para için üçkâğıtlar çevirmesine gerek yoktu. Onun yerine para basitçe vergi kaynaklarından alınıp şirketlerin eline teslim ediliyordu. Özünde para ABD'nin vergi mükelleflerinden çalınıyordu. Sağlık, eğitim ve diğer sosyal servisler için tahsis edilen paralar açgözlü şirketlerin kasalarına yönlendiriliyordu. Lobici ET'lerin ve yozlaşmış politikacıların hediyeleri idi bunlar.

Araştırmam beni 2000'den beri federal hükümetin dağıttığı bağışları, kredileri ve diğer yardımları inceleyen ulusal poliş merkezini Good Jobs First'e götürdü. Raporlarına göre, on beş yıl

boyunca federal hükümet 68 milyar dolar bağışta ve şirketler için özel vergi indirimlerinde bulunmuştu. Bu paranın üçte ikisi büyük şirketlere aktarılmıştı.

Good Jobs First, yardımları almada en başarılı lobicilere sahip büyük şirketlerin kim olduğunu tespit etmişti. Aralarında Dow Chemical, Ford Motor Company, General Electric, General Motors, Goldman Sachs, JPMorgan Chase, Lockheed Martin, United Technologies ve kazancı en yüksek yüz şirketin nerdeyse yarısı bulunmaktaydı. Söylenene göre, 298 şirketin her biri 60 milyon dolar veya üstü yardım almıştı. Bu şirketler limanlardan, havalimanlarından, otobanlardan, kamu hizmetlerinden, itfaiyeden ve diğer servislerden faydalanmakta ve milyarlarca dolar kâr etmekteydi, ancak onlara ve çalışanlarına hizmet eden kurumları desteklemek için kendilerine düşen payı ödemiyorlardı.

Fosil yakıt endüstrisinin bu tür yardımları çokça aldığını duyduğumda hiç şaşırmamıştım. Ancak bu yardımların büyüklüğü tahminimin çok üstündeydi. *Guardian*'ın yakın zamanda gerçekleştiği araştırma sonucunda 'kömür, petrol ve gaz endüstrilerinin yardımlardan kazancının 500 milyar olduğu ve bu sayının yenilenebilir enerjiye verilenin dört katına denk olduğu' ortaya çıkmıştı. ET'lerin çabalarıyla, fosil yakıt endüstrisinden kampanyalarına büyük destek almış politikacılar tarafından verilen bu tür yardımlara örnek üç tipik proje vardı.

2012'de yapılan anlaşmaya göre Pensilvanya'da yapılması önerilmiş bir Shell petrokimya rafinerisi 1,6 milyar dolar devlet yardımı alacakken şirketin yıllık kârı 26,8 milyar dolar olmuştu.

ExxonMobil'in Louisiana'daki Baton Rouge rafinerisini iyileştirme projesi 2011 yılından itibaren başlamak üzere 119 milyon dolar devlet yardımı almışken 41 milyar dolar kâr elde etmişti.

Ohio'daki Marathon Petroleum'a istihdam desteği dolabı

2011 yılından itibaren 2,4 milyar dolar kâr etmişti.

ET'lerin tarım işleri belki de aralarındaki en şöhretli -veya kötü şöhretli- işleridir. ABD Temsilciler Heyeti tarafından Temmuz 2015'te geçirilen HR 1599 yasası bunun bir örneğidir. Resmî adıyla 2015 Güvenli ve Doğru Besin Etiketleme Kanunu, karşıtları tarafından bilinen adıyla Amerikalıların Bilme Hakkını İnkâr Et, (DARK) genetiği değiştirilmiş organizmaların (GDO'lu ürünler) etiketlerinde bu bilginin belirtilmesi gerekliliğini kaldırmak için düzenlenmişti. Bakkaliye Üreticileri Birliği ve Monsanto ET'leri yasanın geçmesi için milyonlarca dolar dökmüştü. *Guardian*'ın haberine göre Gıda Güvenliği Merkezi Genel Müdürü Andrew Kimbrell:

“Bu yasanın geçmesi, Monsanto ve tarım işleri dostları tarafından gerçekleştirilmiştir ve milyonlarca Amerikalının demokratik karar alma hakkını ezmek demektir. Kurumsal etki kazanmıştır ve insanların sesi yok sayılmıştır,” diye belirtmiştir.

Çevre Çalışma Kurumu (EWG) da bu yasa tasarısına karşı çıkmıştır ve kamunun GDO'lu ürünlerin etiketlenmesi yönündeki genel desteğini belirtmiştir.

EWG'in devlet işleri başkan yardımcısı Scott Faber, “Meclisin bazı kanun yapımcılarının on Amerikalıdan dokuzunun isteğini görmezden gelmesi şoke edicidir,” demiştir.

Bu fakirden çal zengine ver programları silah, enerji ve tarım işleriyle sınırlı değildir. Ekonomik yelpazenin her yanına nüfuz etmiştir. Bunun bir örneği Walmart'tır.

Kısa zaman önce ABD'yi ziyaret eden Shuar bir arkadaşım bu 'en ünlü market' olan Walmart'ı ziyaret etmek istediğini söylemişti. Oradan alışveriş etmediğimi ama onu seve seve götüreceğimi söyledim. Gitmeden önce Amerikalılar İçin Vergi Eşitliği tarafından yayımlanmış bir bilgiyi paylaştım.

Rapor, Walmart'ın vergi mükelleflerinden milyarlarca doları nasıl hortumladığını tarif ediyordu. Yöntemleri arasında 76 milyar dolardan daha fazla varlığa sahip olduğu geniş bir denizaşırı vergi cenneti ağı bulunmaktaydı. Rapora göre:

Walmart'ın 15 denizaşırı vergi cennetinde en az 78 ortağı vardır ve daha önce hiçbiri açıkça belirtilmemiştir.

Walmart Ağı: Vergi Cennetlerini Vergilerden Kaçmak İçin Kullanan Dünyanın En Büyük Şirketi başlıklı bir analiz Walmart'ın Lüksemburg'da en az 22 paravan şirketi olduğunu göstermektedir -yirmisi 2009'da ve beşi 2015'te kurulmuştur. Araştırmaya göre Walmart 2011'den beri 45 milyar dolardan fazla varlığını bu ortaklara aktarmıştır ama Lüksemburg'a yüzde birden daha az vergi vererek 2010'dan 2013'e 1,3 milyar dolar kâr etmiştir.

Ürünlerle dolu bitmek bilmez koridorlarda dolaşırken Shuar arkadaşım kimsenin kimseyle konuşmadığına dikkat çekmişti. “Ülkemde marketler arkadaşlarımızla ve komşularımızla -ve dünyayla- ilgili ne olup bittiğini öğrendiğimiz yerlerdir,” dedi. “Burada insanlar birbirlerini görmezden geliyor. Sadece alışveriş yapıyorlar.” Özünde aynı olan bir sürü farklı ürün olmasına da şaşırmıştı. “Mavi, kırmızı veya sarı kutulu sabunlardan hangisini alacağına nasıl karar veriyorsun?” diye sormuştu.

En rahatsız edici raporlardan bir tanesi Walmart çalışanlarına vergi mükellefleri tarafından beslenme, sağlık ve konut programlarından yılda 6 milyar dolardan daha fazla yardım yapıldığını tahmin etmekteydi. Altın yumurta veren tavuğun sahibi olan Walton ailesi, dünya üstündeki en varlıklı milyarderler arasında sayılmaktaydı. Herkes için yapılan sosyal programları destekçileri gibi eleştirebilirler ama tarihteki en büyük sosyal programlardan birinden yararlanmaktaydılar.

Akbaba fonları, ET kanserinin yaptığı metastazın bir örneğidir. Bir ülke temerrüde uğradıktan ve ekonomik kaosun pençesine düştükten sonra, bu fonlar ülkenin borcunu asıl fiyatından çok ucuza kapatır. Ardından ülkenin ekonomisi düzelmeye başladığında fonların borcun faiziyle beraber ve bazen ekstra masraflar koyarak ödenmesi istenir. Birçoğu, hedefteki ülkelerde çalışmaya çalışan işletmeleri dava ederek işi bir adım ileri götürür ve bu sayede olası yatırımcıları korkutarak hasarı arttırır.

En büyük akbabalardan yirmi altısı dünya üstündeki en fakir ülkelerden 1 milyar dolar toplamıştır ve tahsis edilmeyi bekleyen 1,3 milyar dolar daha bulunmaktadır. 1 milyar dolar 2011 yılında Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin Afrika için olan bütçesinin iki katından fazladır ve BM'nin Somali için açlık karşıtı çağrısını finanse edebilir.

Akbaba fonları Arjantin, Brezilya, Kongo Cumhuriyeti, Ekvador, Yunanistan, İzlanda ve İrlanda'ya gitmiştir ve gözlerini İtalya ve diğer Avrupa ülkeleri dâhil olmak üzere borçları olan ve ekonomik sorunlar yaşayan nerdeyse bütün ülkelere dikmişlerdir. Bu durumun birçok örneğinden en tipiği Peru'dur.

1983'te Peru, ekonomik ve sosyal karmaşa içinde dibe sürükleniyordu. Terörist faaliyetler ve altından çıkılamaz dış borçlar durumu daha beter hale getiriyordu. Uzun müzakereler sonrası borç 1996'da yeniden yapılandırılmıştı. Politik kampanyaların büyük destekçilerinden Paul Singer tarafından yürütülen bir koruma fonu olan Elliott Associates, 20 milyon dolar değerindeki temerrüde uğramış Peru'nun borcunun 11 milyon dolarını kapatmıştı ve ardından ülkeyi ve Merkez Bankasını anapara ve faizi için bir New York mahkemesinde dava etmişti. Elliot 58 milyon dolarlık ödeme kazanmıştı ve 47 milyon dolarlık bir kâr elde etmişti. Bu beklenmedik kazanç Peru'nun çevre ve sosyal programlarına büyük maddi zarar vermiştir.

Son küresel gerileme ve dünya çapında birbirini takip eden krizler akbaba fonlarının istismarının artmasıyla sonuçlanmıştır. Peru ve 'gelişmekte olan' Avrupa ülkelerine ek olarak Dünya Bankasının Ciddi Ölçüde Borçlu Yoksul Ülkeler programının altından borç ertelemeye hak kazanmış 39 ülkenin üçte birini hedef almaktadırlar.

*Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı*nda Dünya Bankası ve ortaklarından milletleri borçla köleleştiren organizasyonlar olarak bahsetmiştim. Söylediklerim o zaman olduğu gibi şimdi de doğrudur.

Ancak o zamandan beri akbaba fonları borçla köleleştirmeyi yeni kademelere yükseltmişlerdir.

ET'ler tarafından desteklenen birçok faaliyet gibi akbaba fonları da hedef ülkeyi sadece mahvetmez, aynı zamanda küresel ekonominin istikrarını bozar. Nobel ödüllü ekonomist ve Dünya Bankasının eski başkan yardımcısı ve baş ekonomisti Joseph Stiglitz'e göre:

Arjantin'de yetkililer ülkenin alacaklıların çoğunluğu tarafından -gönüllü olarak- kabul edilmiş borç yapılandırmasını riske atan küçük bir grup 'yatırımcı' (sözde akbaba fonları) ile savaşılmaktadır. Yunanistan, gayrisafi millî hasılasında yüzde 25 düşüşe neden olan kemer sıkma politikaları uygulamaya zorlanmıştır ve milletini daha kötü bir duruma sürüklemiştir. Ukrayna'da büyük kamu borcunun yarattığı sıkıntının politik sonuçları devasadır.

...

Geçmiş yıllara baktıkça ve 1970'lerde olanlarla günümüzde ET'lerle ve kurumsal patronlarıyla yaşananları kıyaslayınca belki de en korkutucu gözlem, bugünün alçak faaliyetlerinin daha fazla yere nüfuz etmesi ve en güçlü şirketleri yöneten yöneticiler, işletme okullarındaki standartları oluşturan eğitimciler ve kamu tarafından genel çapta kabul edilmiş oluşlarıdır.

Bir avuç hırsız iş adamı ve yandaşları, yani çağdaş ET'ler, borç ve korku dogmasını desteklemek için gerekli her şeyi yapmaya hakları olduğuna hepimizi inandırmak için birlik olmuşlardır. ABD Yargıtayı'nın kararlarından ve dar kafalı kapitalizm anlayışlarının meziyetlerinden alıntılar yaparak onları müthiş zengin kılma iznini vermemiz için bizi inandırmışlardır ve bunu bizim sözsüz onayımızla, bize rağmen gerçekleştirmişlerdir. 2009 yılının sonlarında Amerikalıların yüzde birinin bütün zenginliklerin yüzde 25'ine sahip olduğu resmî olarak dillendirilmeye başlamıştır. Bir yandan yüzde 90 giderek fakirleşmiştir. Yaratılan her bir milyar dolarlık zenginliğe karşılık ortalama Amerikan vatandaşı bir dolar almaktadır. Küresel olarak, 85 birey dünyanın nüfusunun yarısının sahip olduğu kaynaklardan fazlasına sahiptir.

Burada verilen örnekler günümüzde ET'lerin ABD ve küresel ekonomideki, politikadaki, çevre sorunlarındaki ve toplumdaki etkilerinin tamamının yanında devede kulak kalır. ET'lerin dönüşümünün büyüklüğünü ve benim günlerimden bu yana dünyayı nasıl ele geçirdiklerini sergilemektedir.

Bir bu kadar dehşet verici şeyler çakallar arasında da yaşanmıştır.

Günümüzün çakalları kimlerdir?

“Büyükbabamın [Pakistan’da] yaşadığı köyün sokaklarında geziyordum,” dedi Jafar, İstanbul’da bir şirket konferansında tanıştığım bir öğrenciydi. “Birden, yanımdaki bina havaya uçtu. Bir uzaktan kumandalı araçtan çıkan füze tarafından vurulmuştu. İnsanlar kaçışıp, bağıryorlardı. Bebeğini taşıyan bir kadın alevler içindeydi. Kadına doğru koştum, bebeğini aldım ve yere yatıp yuvarlanmasını söyledim.” Gözleri yaşlarla doldu. “Kadın hayatta kaldı ama bir sürü insan öldü. Bir sürü.”

O uzaktan kumandalı araç, yeni bir cins çakal tarafından yönetiliyordu. Jafar gibi insanları dinledikçe ve uzaktan kumandalı araç saldırılarıyla ilgili okudukça tarif etmesi zor bir duyguyla doluyorum. İkinci Dünya Savaşı kahramanlık hikâyeleriyle -Amerikan askerlerinin çocukları yanan binalardan kurtarmasının, Normandiya Çıkarması’nın ve Nazi toplama kamplarındaki insanların özgür bırakılmalarının resimleriyle- büyümüştüm. 1950’lerde komünist hücrelerine sızan inanılmaz cesur *I Led Three Lives* tipi FBI ajanlarını görmüştüm. Aynı zamanda gizli Sovyet ağlarına sızan CIA ajanlarını ve Seyşeller’e uçan çakalları da izlemiştim. Bunlar arasında Roldós’un ve Torrijos’un uçağının bombalanması gibi karşı olduğum şeyleri yapanlar da büyük risk almıştı.

Ama uzaktan kumandalı aracı yönetenler de neydi! Onlar hayatlarını riske atmazlar, yaralı ve ölenlerin çığlıklarını duymazlar veya masum kurbanların acılarına tanıklık etmezler. Bilgisayar ekranlarının karşısında otururlar. Cesur değildirler. İşlerinin kahramanca hiçbir tarafı yoktur. Aynı şekilde insanlara böyle acılar çektiren bir ulusun da kahramanca bir tarafı yoktur.

Şimdi tabii ki dünyaya yaptıklarımızdan utanç duyuyorum ama belki her şeyden önemlisi derin bir kafa karışıklığı içindeyim, dile getiremediğim bir şaşkınlık hissediyorum. Hanoi Hapishanesi'nde aklıma gelen soruları sormaya devam ediyorum: liderlerimiz ne yapıyor? Hayata karşı böyle bir saygısızlığın İkinci Dünya Savaşı sırasında dünyanın saygısını kazanmış bir milletin ününü yok ettiğini göremiyorlar mı?

El-Kaide ve diğer terörist grupların liderlerinin uzaktan kumandalı araçlar tarafından suikasta uğradığı haberleri yaygın olsa da Pentagon'un 'sivil zayiat' olarak adlandırdığı hataların -öldürülen masum vatandaşlar- istatistiklerini elde etmek. Birinin yapabileceği en iyi şey tahmin etmektir ve bu tahminler şok edicidir.

Temmuz 2015'te onlarca ABD ordusu emekli askeri tarafından yayımlanan mektup "Afganistan, Pakistan, Yemen, Somali, Irak, Filipinler, Libya ve Suriye'de ABD'nin hayatlarına haksız yere kıydığı insan sayısı en az 6000 civarındadır." diye belirtmiştir. Mektup, uzaktan kumandalı araçların pilotlarına uçuş görevlerini reddetmelerini veya bu tür faaliyetleri her türlü desteklemelerini tavsiye etmektedir. Bu emekli askerler, sivil halk üzerinde gerçekleştirilen rastgele hava saldırılarının dünyanın büyük kısmı tarafından terör eylemi olarak tanımlandığını anlamıştır.

Birçok emekli asker, uzaktan kumandalı araçların faaliyetlerine ve birçok çağdaş çakalın, çoğu çatışmanın kalbinde yatan savaş, yıkım, inşaat, petrol ve diğer kaynaklardan kâr eden kurumsal kodamanın cebini doldurduğuna ilk elden tanık olmuştur. Aynı zamanda, bu tür faaliyetler ABD'nin güvenilirliğini sarsmaktadır, Amerikan vatandaşlarının çıkarlarına terstir ve korku merkezli ekonominin devamını teşvik eder.

Başkan Obama'nın eski baş askerî istihbarat yetkilisi ABD ordusu emekli Korgenerali Micheal Flynn, uzaktan kumandalı araçların kullanımını sadece şiddeti ve terörü destekleyen 'başarısız bir strateji' olarak tanımlamaktadır. "Uzaktan kumandalı bir araçtan bomba attığınızda... iyilikten çok zarar verirsiniz," demiştir.

Flynn'in 2014 yazında Pentagon'un Savunma İstihbarat Teşkilatının başına geçtiği göz önünde bulundurulursa, ne yaptığını iyi bildiği söylenebilir.

Günümüzün çakalları çeşitli kılıklara girerler ve benim zamanımda uygunsuz, korkakça hatta amaca ters görünen işleri de yaparlar. WikiLeaks ve Edward Snowden tarafından yakın zamanda yayımlanan belgeler, CIA'nın işkence kullanımındaki ve gözaltı bölgelerindeki korkutucu artışı, hükümet ile küresel şirketler tarafından tutulan milis güçleri, CIA ve Özel Kuvvetler'in 'yüksek değerli hedef' suikast programlarını ortaya koymaktadır.

Yalnız zekâları ve fiziksel güçleriyle çalışan gizli ajanların aksine hava saldırıları, uydular ve yenilikçi teknolojilerle desteklenmiş yepyeni bir tür çakallar sürüsü ortaya çıkmıştır. Amerikalılar, Pentagon'un özel eğitilmiş askerî birliklerinin -başlıca deniz komandoları ve Delta Kuvvetleri personelinin- operasyonlarıyla ilgili karanlıkta kalırlar ama Pentagon kamudan nereye saldıracaklarına dair hiçbir sır saklamaz.

New York Times bu birlikleri sarmalayan gizemi 2015 Temmuz'unda yayımladığı '6 Numaralı Deniz Komandoları: Sessiz Cinayetlerin ve Bulanık Çizgilerin Gizli Tarihi' adlı makalede şöyle değerlendirmiştir:

ABD dünya çapında, öldürmek veya yakalamak istediği insanları takip eden, ticari botlar gibi görünen ajan istasyonlarına, şirketlerin sivil çalışanları gibi davranan ajanlara ve elçiliklerde gizlice çalışan kadın-erkek çiftlere sahiptirler.

Bu operasyonlar, ülkenin en efsaneleşmiş, en gizli ve en az tetkik edilmiş askerî organizasyonu olan donanmanın 6 Numaralı Deniz Komandoları Takımı'nın gizli tarihinin bir parçasıdır. Usame bin Ladin'i öldürmesiyle bilinen birlik bir zamanlar özelleştirilmiş ender görevleri üstlenirken, on yılı aşkın muharebe deneyimiyle adeta küresel bir insan avı makinesine dönüşmüştür.

Makale, ABD politikasının büyük bir kısmının gizlilik içinde yürütülmesi gerçeğini kınamaya devam etmektedir. *Times*'ın araştırma takımının ulaştığı sonuçlardan biri şudur:

CIA'nın uzaktan kumandalı araç saldırılarına olan desteği gibi, 'Özel Operasyonlar' görevleri, kanun yapıcılara masraflı işgal sa-vaşlarına bir alternatif sunmaktadır ama 6 Numaralı Takımı çevre-leyen gizlilik duvarı, sivil zayıt veya üyelerinin faaliyet gösterdiği ülkelerin derin kini dâhil olmak üzere kayıtlarını ve faaliyetlerinin sonuçlarını tamamen incelemeyi imkânsız kılmaktadır.

Bu kine karşı duyulan endişe sadece emekli asker gruplarına veya basına ait değildir. Aynı zamanda Amerikan üniversitele-rinde okuyan öğrenciler de endişelerini ifade etmişlerdir. Avus-turya, ABD ve Avrupa'dan IŞİD'e katılmak için Orta Doğu'ya gi-den yaşıtları olan erkek ve kadınları göstermişlerdir. Bu kinin ve çaresizliğin bu gençleri böyle hareketler yapmaya ittiğini vurgu-lamışlardır. ABD politikalarının terörü desteklediğinden endişe duymaktadırlar.

Öğrenciler, olası teröristlerin toplandığı ülkelerin sorunlarının çözüm olarak şiddeti desteklemede uzun tarihleri olduğunu ve şid-detle ilişkisi olmayan konularda bile ABD'deki kanun yapıcılar ta-rafından kullanılan dilin 'yoksulluğa karşı savaşı', 'açlığı *fethetmek*' ve 'uyuşturucuya karşı savaşı' gibi şiddet dolu terimleri içerdiğini sıklıkla tekrarlamışlardır. Filmlerin ve televizyon programlarının silahları ve zorlu durumlarla başa çıkmak için sert adam yaklaşı-mını övdükleri vurgulanmıştır.

Benim zamanımda çakallar kontrgerilla harekâtı ve ABD'nin içindeki komünist hücrelere sızınayı içeren görevler dışında ya-bancı ülkelere atanırlardı. 11 Eylül'ün ardından korku, Amerika-lıları mahremiyetleri ve özgürlüklerinden vazgeçmeye, NSA, CIA, FBI ve diğer kurumlara eşi benzeri görülmemiş güçler vermeye it-miştir. Uzaktan kumandalı araçlar ve uçaklarla gözetim dâhil ol-mak üzere denizaşırı mükemmelleştirilen yöntemler artık Ameri-kan vatandaşlarını gözetlemek için kullanılmaya başlamıştır.

Bir bilgi alma özgürlüğü davası sonucu federal makamlar tarafından yayımlanan dokümanlar, ABD’de (2012 itibariyle) yirmi eyalette bulunan en az 63 uzaktan kumandalı araç üssünün bulunduğunu göstermektedir. Çoğu askerler tarafından yönetilmektedir ve ABD’ye ait askerî yerleşkelerden sevk edilmişlerdir. Geri kalanı emniyet teşkilatı ve ABD Sınır Devriyesi tarafından korunmaktadır.

2015’in Temmuz ayında, Associated Press, FBI’nın ‘ABD çapında video ve bazen telefon takibi güvenliği teknolojisi -devletin paravanı olmuş uydurma şirketlerin arkasına saklanmış- taşıyan alçaktan uçan küçük hava gücüne’ sahip olduğunu rapor etmiştir. Makale, uçuşların genelde bir yargı onayı olmadan gerçekleştiğini ve ‘yakın zamanda 30 günlük bir dilimde, kurumun ülke boyunca 11 eyalette otuzdan fazla şehirde uçuş’ yaptığını söylemektedir.

Bu makaleleri okuduğumda aklıma Howard Zinn’le buluşmanın ardından kendime verdiğim söz gelmişti. Daha fazla gayret sarf etmeye, toplumumda, ülkemde ve dünyada olup biteni daha yakından izlemeye söz vermiştim. Kamu tutumunda bir değişim başladığını görebiliyordum. 11 Eylül 2001, bir milletin özgürlüklerini verecek kadar korkmasına sebebiyet vermiştir ama askerî üslerdeki ve CIA gözetli bölgelerindeki işkence raporları, muhbirlere yapılan saldırılar, polis şiddeti ve telefon aramalarına yapılan gizli dinlemeler bu görüşün tersine dönmesine sebep olmuştur. Basın ve bloglar bu tarz faaliyetlerin bizi korumayı amaçlayan yasalarla bağdaşmadığını giderek daha fazla belirtmektedir. Electronic Frontier Foundation’a göre:

İlk kez Aralık 2005’teki bir haber raporunda NSA’nın Amerikan vatandaşlarının aramalarını ve internet iletişimlerini gözlemlediği ortaya çıkmıştır. Bu haber raporları, Mayıs 2006’daki *USA Today* haberi ve birkaç kongre üyesinin ifadesiyle beraber, NSA’nın Amerikan vatandaşlarının telefon ve diğer iletişim kayıtlarının toplu kopyalarını aldığını afişe etmiştir.

Bütün bu güvenlik faaliyetleri, kongre ve ABD Anayasası tarafından belirlenmiş mahremiyet tedbirlerine yapılmış bir ihlaldir.

WikiLeaks ve Edward Snowden tarafından yayımlanmış binlerce sayfa içindeki merhametsiz çakal tedbirleri şaşırtıcı, rahatsız edici ve üzücüdür. Birçok Amerikalı, devletlerinin koruması gereken demokrasinin yine Lincoln'ın temelini dayadığı 'millet için millet tarafından kurulmuş millet devleti' tarafından ihanete uğradığını ve küllerinin sıfır noktasına gömülü olduğunu bilincindedir.

NSA'nın her gün 200 milyon mesajı gözlemlediğini ve gizlice 100 bin bilgisayara yüklenen bilgisayardaki bilgilere ulaşma izin veren takip yazılımı yüklediğini öğrendiğimde çok şaşırmıştım. Sadece egom konuşuyor olabilir ama o bilgisayarlardan biri de benimki mi diye merak etmeden duramıyorum.

Çakal kurumlarımızın ahlak dışı ve (teknik olarak yasal olsa da) yasa dışı faaliyetlerinden ne kadar bıkmış olsam da beni işe alan organizasyonun -NSA- Arjantin, Brezilya, Fransa, Almanya, İngiltere ve birçok müttefikimizin devlet büyükleri tarafından yapılan gizli konuşmalar dâhil olmak üzere, otuz beş dünya liderinin telefon konuşmalarını dinlediği ortaya çıktığında çileden çıkmıştım. *Guardian*'ın haberine göre "NSA, Beyaz Saray ve Pentagon gibi 'müşteri' bölümündeki yüksek mevkili yetkililerini rehberlerini paylaşmaları için teşvik ediyordu ve böylece gözetleme sistemlerine yabancı politikacıların telefonlarını dâhil edebiliyordu."

Bu haber benim için kabul edilemezdi ama aynı zamanda inanılmaz salakça bir başarıydı. Bunun yansımaları arasında Alman Şansölyesi Angela Merkel'in sert itirazı ve Brezilya Başkanı Dilma Rousseff'in Washington ziyaretini ertelemesi bulunmaktaydı.

Çağdaş çakalların elindeki bir başka yöntem ise kişilik katlidir. Her başkan, her politikacı ve hükümet yetkilisi kendini yerinden edebilecek skandalın farkındadır. Başkan Clinton günümüzün ve geleceğin bütün liderleri için bir uyarıdır. Linda Tripp, Monica Lewinsky'i -ve birçok şüpheliyi- tuzağa düşürmek için tutulmuş olsun ya da olmasın, Clinton seks skandalından dolayı itham edilmiştir (politik olarak suikasta uğramıştır). Benim zamanımda herkes Başkan Kennedy'nin birden fazla ilişkisi olduğunu bilirdi ve

kimse bu durumun kamunun işi olduğunu düşünmezdi. Bir mermiyle işi bitmişti. Günümüzde dünya çapında güçlü mevkilerde bulunan insanlar, yenilikçi gizli dinleme teknolojisinin kendilerini yok etmek için -veya onları yok edecek suçlayıcı kanıtlar bırakmak için- kullanılabileceğini bilir.

Dünyanın birçok bölümünde günümüzün çakalları geliştirmekte olan bir paralı asker sınıfı tarafından desteklenmektedir. Bu kiralık silahlar askerî personelin uyduğu kurallara ve standartlara uymazlar. 2012 yılında 68 bin ABD ordu personeline karşılık Afganistan'da sadece 110 bin anlaşmalı paralı asker vardır. Başka bir açıdan bakmamız gerekirse Vietnam'da 70 bin paralı asker varken sadece 359 bin askerî kuvvet bulunmaktaydı.

Amerikan vergi mükelleflerinin paralarıyla maaşları ödenen dünya çapında faal paralı askerlerin sayısına ait bir bilgiye sahip olmamamıza rağmen milyonlarca olduklarını biliyoruz. 2014'te otuz en kuvvetli güvenlik şirketi sıralamasının yapıldığı bir ankette, birinci sıraya 2012'de 12 milyar dolardan fazla kazanmış, 620 bin çalışanı olan G4S şirketi oturmuştur. Asker sağlamanın yanında, G4S devletlere ve şirketlere son model casusluk ve gözetleme ekipmanı da sağlamaktadır. İlginç bir şekilde kamunun en iyi bildiği paralı asker şirketi Black-Water (yeni adıyla Academi) Iraklı vatandaşların öldürülmesiyle olan sözde ilgisi yüzünden ankette otuzuncu sırada gelmiştir.

Paralı askerlerin kullanımı Washington'ın ordunun faaliyetlerinin hafiflediğini, ABD'nin yarattığı ölüm sayısının azaldığını, devletin işkence ve diğer savaş suçlarından sorumlu olmadığını iddia etmesine izin verir. Paralı askerler, Vietnam Savaşı sırasında gerçekleşen savaş karşıtı hareketlerden kaçınırlar. Pentagon'a, başkana veya kongreye rapor vermeden çakalların yasa dışı faaliyetlerini desteklerler.

Şirketokrasinin, çarklarının hırsla dönen gücüne karşı bir tehdit olarak algıladığı herhangi bir hareketimize karşı bizi gözetleme ve -ihzar emri olmaksızın hapis veya suikast dâhil olmak

üzere- harekete geçme yeteneği ile isteği neredeyse sınırsızdır ve demokrasi dışıdır. Lobiciler seçtiğimiz yetkililerin efendisidir. Özel operasyon takımları yasa dışı cinayetleri üstlenir. Alçak uçan pilotları ve robot çakalları telefon ve internet konuşmalarımızı gözlemler. Bunların hepsi şirketokrasinin kontrolü elinde tutma kararlılığının bir parçasıdır.

Ancak kısa zaman önce şirketokrasinin faaliyetleri panik uyandıracak seviyelere yaklaşmıştır. Bu durum, büyük ölçüde, yeni süper güç olan Çin'e duyulan korkudan kaynaklanmaktadır.

Çin için dersler

2015'te Ekvador'un baş yetkililerinden biri bana "Washington'dan borç almaktansa Pekin'den almayı tercih ederiz. Ne de olsa, Çin -ABD'nin aksine- hiçbir liderimizi tahtından etmemiş veya öldürmemiştir." demişti.

Çin'in Asya'yı işgal tarihine dikkat çektiğimde ise "Evet. O yerleri antik krallıklarının bir parçası olarak gördüler ama bunu Latin Amerika'da, Afrika'da veya Orta Doğu'da yapmadılar. ABD yaptı." diye cevap vermişti.

ET günlerimde CIA destekli diktatörlerin aldığı borçların doğruluğunu inceleyen borç denetleme komisyonu hakkında konuşuyorduk. Komisyonun bulguları Başkan Correa'yı 3 milyar dolardan fazla borcu ödememeye ikna etmişti. Başkanın 2012'de ödenmemiş tahvillerle 519 milyon dolar olmuş 30,6 milyon doları ödemeyi reddetmesine tepki olarak Standard and Poor's kredi notunu yerle bir etmişti.

Correa yüzünü Pekin'e dönmüştü. Çin, Ekvador'a 1 milyar dolarlık bir borç teklif etmişti ve kısa zaman sonra bu teklifini 2 milyar dolara yükseltmişti. Hükümeti bu borcu geri öderken, Correa Ekvador'un kredi notunu yeniden tesis etmişti ama aynı zamanda ülkesini Çin'e ve Çin'in ET'lerine minnettar bırakmıştı. 2015 Nisan'ında Ekvador'un Çin'e olan borcu nerdeyse 5,4 milyar dolara yükselmişti, bu durum yüzde 28 dış borç demektir.

2015 yazında Ekvador'a geri dönmüştüm. Fundación Pachamama resmî olarak feshedilmişti ama ABD merkezli Pachamama Birliği'nin çalışmalarını engelleyen bir şey yoktu. Bill, Lynne Twist

ve Daniel Koupermann'la bir grup destekçimizi Achuar bölgesine götürdüğümüz yıllık turumuza katıldım.

Quito'dan Shell uçuş pistine, oradan da bizi ormanın derinliklerine götürecek uçağa doğru yaptığımız yolculukta bir kez daha Agoyan hidroelektrik barajının devasa beton duvarına bakakaldım -benim için işlediğim yasal suçları temsil ediyordu ve kafamda Jaime Roldós suikastı ve Correa'ya yakın zamanda denenen darbe girişiminin anıları canlanıyordu.

Dünya Bankasının, IMF'nin, Wall Street'in, kredi değerlendirme servislerinin ve ABD ile Avrupa bankacılık topluluğunun geri kalanının suistimalinin Ekvador'u ve petrol kaynaklarını nasıl Çin'in kollarına bıraktığını düşündüm. 2003'te bu barajın yanında geçerken ülke petrolünün büyük kısmının ABD'ye gideceği varsayılıyordu. 2015'te bu durum tamamen değişmişti. Çin, Ekvador petrolünün nerdeyse yüzde 55'ini alıyordu. Diğer yandan, ABD'nin Ekvador petrolünden ihracatı yüzde 75'den sıfıra inmişti. Belki de her şeyden öte, Çin'in oynadığı bu büyük rolün -sadece Ekvador için değil- gelecekte olacakları müjdelediğini fark ettim.

ABD ve tarihteki diğer imparatorluklar gibi Çin'in yayılmacılığı da ülkelere borç para verip, kaynaklarını soymak ve liderlerini korkuyla felç bırakmak etrafında dönmektedir. Çin, Correa gibi adamların ve Ekvador'la Honduras gibi ülkelerin -ve nerdeyse her yerin- vatandaşlarının korkularıyla oynar.

ABD'de, Çin'den, Rusya'dan ve teröristlerden korkmamız öğretilse de dünyanın büyük kısmı *bizden* korkar. Pentagon'dan ve Washington'ın yüzden fazla ülkeye yerleştirdiği güçten korkarlar. CIA'dan, NSA'dan ve diğer ABD bazlı casusluk kurumlarından korkarlar. Uzaktan kumandalı araçlardan, füzelerden ve bombalardan korkarlar. Dolarizasyonumuzdan, borç merkezli para sistemimizden de korkarlar.

Buna ek olarak, fiziksel korkular daha niteliklidir. Ekonomik olarak gelişmekte olan ülkeler küresel şirketlere karşı savunmasız olduklarından dolayı korkarlar. Çünkü ticaret ve borç anlaşmaları

sırasında maruz bırakıldıkları koşullar, ekonomilerini o şirketlere bağlı kılar. Bu şirketler olmaksızın hayatta kalamayacaklarından korkarlar. Şirketlerin üretim tesislerini başka yere taşıyacağından korkarlar ama aynı zamanda o tesisler sınırları içinde inşa edilirse şirketlerin o ülkeyi kirliliğe gömeceklerinden ve işçileri yaşanamaz maaşları kabul etmeye zorlayacaklarından korkarlar. Şirketlerin onları daha sıkı olmayan çevre ve sosyal düzenlemeleri olan başka bir ülke için bırakıp, boşalan fabrikalarda çalışmak için geçimlerini sağladıkları çiftlikleri bırakan insanları, aşırı yoksulluk veya açlığa mahkûm edeceğinden korkarlar.

Korku ve borca dayalı bir sistem etkili görünebilir ancak tarih imparatorlukların asla hayatta kalamadıklarını göstermiştir. Amerika'nın çağdaş dünyada yükselişi ve çöküşü, kurumsal yapı ile hükümet liderleri açısından muazzam bir başarısızlık temsil etmektedir.

Sovyetler Birliği'nin sona ermesinin ardından, yeni kurumsal baronlar, politikacıları ayartmak ve yasal sistemi çıkarları doğrultusunda yönlendirmek dâhil kârlarını maksimuma getirmek için her şeyi gerçekleştirmeye izinleri olduklarına inanmışlardır. Dünya Bankası gibi 'yardım' organizasyonları faiz oranlarını arttırmıştır, politik isteklerde bulunmuşlar ve borçlu ülkelere kendilerini, ABD ile şirketlere bağlı yönetme biçimlerine dair şartlar koşmuşlardır.

O ülkelerde yaşayan insanların sömürüldüklerini anlaması çok uzun sürmez. Ancak yönelecekleri başka hiçbir şey, bu gücün herhangi bir karşı dengesi yoktur. Sovyetler Birliği denklemden çıkmıştır. Ekonomik olarak gelişmekte olan ülkelerin pes etmelerinden, suistimale uğramış ve dargın hissetmelerinden başka çareleri yoktur.

Ardından bir gecede Çin, yeni bir dünya gücü olarak ortaya çıkmıştır. Bir ekonomik dev olarak ani yükselişi ve uluslararası üretim ile ticarete büyük bir oyuncu oluşu bir karşı denge olarak dünya sahnesine girmesine sebep olmuştur.

Çin, ABD'nin, müttefiklerinin ve şirketokrasinin yaptığı hatalardan ders çıkarmış gibi görünmektedir. Çin kredilerine, bir BM

planında belli bir oy vermek, dolarla ticaret yapmak veya yabancı birlikler tarafından işgal edilmiş askerî üsler kurmaya izin vermek gibi -Dünya Bankası ve IMF anlaşmalarındaki şartlarda bulunan- gaddarca istekler genelde eşlik etmez. İnşa ettiği fabrikaların uzun süre çalışmaya devam edeceğine söz verir. Bu sözlerin tutulup tutulmayacağını zaman gösterecektir ama ABD bunun tam tersi 'serbest ticaret' anlaşmalarını teşvik etmektedir.

Ancak, Çin'in görünürde ABD ve müttefiklerinden daha iyi olma arzusuna rağmen, borçları kendi ET sistemini ilerleterek ülkeleri ve onların kaynaklarını kontrol etme isteğiyle kullandığı gerçeği sürmektedir.

Çin'den akan borç para akışının tam miktarını ölçmek ne kadar zor olsa da 2005'le 2013 arasından Ekvador ve Latin Amerika'lı komşularına verilen kredilerin 100 milyar dolar civarında olduğu tahmin edilmektedir. O bölgeye verilmiş şu anki borç miktarı bu sayının iki katı olabilir ve kesinlikle Dünya Bankası, USAID, Amerikan Kıtası Kalkınma Bankası, Amerikan Birleşmiş Milletleri EXIM Bank kredilerinin toplamını geçmiştir. Çin, yeni BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) bankasını ve elli üye ülkeye sahip Asya Altyapı Yatırım Bankası'nı yürüten güçtür. Bu bankaların varlıkları ve potansiyel gücünün yanında Dünya Bankası ve bütün yardımcı finansal kurumları küçük kalmıştır. On seneden daha az bir zaman içinde Çin kendini küresel borcun ustası konumuna çıkarmıştır.

Ekvador'dayken okuduğum bir *New York Times* makalesi benim zamanımda ABD'li ET'lerin hareketlerini hatırlatan olayları rapor ediyordu ancak Çinliler daha fazla proje üstleniyor ve bizim harcadığımızdan çok daha fazla para harcıyorlardı.

Amazon ormanının içindeki And Dağları'nın eteklerinde bin Çinli mühendis ve işçi bir baraj ve 25 kilometrelik bir yer altı tüneli için beton döküyordu. 2,2 milyar dolarlık proje Ekvador'un üçte birini aydınlatacak kadar elektrik sağlayabilecek, Çinlilere ait sekiz devasa türbine nehir suyunu getirecekti.

Çin bankaları Pasifik Okyanusu'ndaki Manta Limanı'na yakın bir yere inşa edilen petrol rafinerisi için 7 milyar dolar vermeyi düşünüyordu ve bu durum Ekvador'u petrol, dizel ve diğer petrol bazlı ürünlerde bir dünya oyuncusu yapacaktı.

Ülkedeki tüm köylerde ve şehirlerde Çin parası ile yollar, otopanlar, köprüler, hastaneler ve hatta Galapagos Adaları'na kadar uzanan gözetleme kamera ağları inşa ediliyordu. Devletin malı olan Çin bankaları şimdiden ülkeye 11 milyar dolar yatırmıştı ve Ekvador hükümeti daha fazlasını istiyordu.

16 milyon nüfusa sahip Ekvador'un küresel sahnede varlığı çok azdır. Ancak Pekin ilerleyişini sürdürürken ve Washington yavaşça yerini kaybederken, Çin burada ayak izlerini hızlıca genişleterek dünya düzenini değiştirmekten bahsetmektedir.

...

Pachamama Birliği grubumuz Shell'de bir hangarda toplanmış Achuar bölgesine uçmak için şiddetli orman yağmurunun durmasını bekliyordu. Çin konusunu açtığımda, Çin'in bir mucize yarattığı ve korkulması gerektiğine dair bir fikir birliği var gibi görünüyordu. Çin, Mao'nun Kültürel Devrimi'nin küllerinden doğmuştu ve Başkan Nixon'ın 1972'deki ilk seyahatinden beri daha önce tarihte hiçbir ülkenin deneyimlemediği kadar olağanüstü -'hayret verici'- ekonomik gelişme yaşamıştı. Ancak bunun bedeli olarak korkunç çevresel ve sosyal zararlar olmuştur. Ülke kirlilikle kendini boğarken, milyonlarca Çinli yetersiz sosyal durumlarda yaşamaktaydı. İnsanlar, Çin'in dünyada artan ününden korktuklarını ve Çin modelinin ABD modelinden daha büyük sorunlara neden olacağını belirtiyorlardı.

Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı'nı yazmamdan beri birkaç kez Çin'i ziyaret etmiştim. Son ziyaretimde Şangay'da bir işletme yüksek lisansı konferansına konuşmacı olarak katılmışım. Konferansa katılan çoğu Çinli öğrenci Komünist Parti üyesiydi ve ülkelerinin gelecekteki liderleri olarak görünüyorlardı. Ülkelere etkileyen çevresel ve sosyal sorunlar hakkında çok endişeli

oldukları üstünde duruyorlardı ve bunları düzeltmeye kendilerini adanmışlardı. Öğrencilerden biri, Mandy Zhang, ekonomik büyümenin Çin'in bir ekonomik mucize yaratabileceğinin kanıtı olduğuna inanıyordu. “Şimdi,” diyordu, “benim neslim yeşil bir mucize yaratacak.”

Hangardaki Pachamama Birliği üyelerinden biri “Ne yapabiliriz? Çin'i nasıl durdurabiliriz?” diye sormuştu.

Eğer kendimize gerçekten dürüst olmamız gerekirse, ABD'deki insanların Çin'i durdurmanın zihniyetimizi değiştirmeyeceğini kabul etmesi gerekir. Çin'in çevre kirliliğinin büyük kısmının *bizim* de kirliliğimiz olduğunu kabul etmemiz gerekir. Aynısı sosyal durum için de söylenebilir. Oradaki fabrikalarda üretilen ürünleri alırız. En ucuz mağazaları ararız ama ürünlerimizin büyük bir kısmı çevreyi kirleten Çin fabrikalarında üretilir.

Gerçek anlamda Çin ekonomik mucizesi ABD -ve küresel şirketler- sayesinde mümkün olmuştur. Çin'in anahtar isimleri şirketokrasiye katılmıştır. Çin, dünyanın en büyük mal ihracatçısıdır. 2001'den 2010'a ihraç oranlarının yılda yüzde 20 arttığı rapor edilmiştir. 2004'te Çin, ABD'ye yaklaşık 200 milyar dolar değerinde mal satarken 2014'te bu sayı iki katından fazlaya çıkararak 467 milyon doları bulmuştur.

Çin hakkında yorum yapmak yerine pişmanlık duymamız ve yeniden düzenlemeler yapmamız gerekmektedir. Biz ABD vatandaşlarının -ve artık küreselleşmiş şirketlerimizin- ne yaptıklarına uzun uzun bakmaları gerekmektedir. Eğer dünya nüfusunun yüzde 5'inden azı (ABD'de yaşayan insan oranı) dünya kaynaklarının yüzde 25'ini tüketiyorsa, dünya nüfusunun yüzde 19'u (Çin'de yaşayan insan oranı) nasıl yaşam biçimimizi taklit etmeyi umut edebilir ki? Hindistan, Brezilya ve dünyanın geri kalanı bu denkleme eklendiğinde bu kesinlikle mümkün değildir. Değişmemiz şarttır.

ABD'nin ve dünyadaki tüm toplumların 'onları' bir günah keçisi olarak kullanmayı kesmesi gerekmektedir. 'Onlardan' korkmamamız gerektiği gibi 'onları' suçlayamayız veya 'onların' sorunları

-talancı kurumsal kapitalist sistemin küresel sorunu, ölüm ekonomisini- çözmesini bekleyemeyiz de. 'Onların' biz olduğunu kabul etmemiz gerekmektedir. Bizim -her birimizin-sorumluluk üstlenmesi gerekir. Yeni bir model oluşturmamız gerekmektedir. Bu model, Çinlilerin, Brezilyalıların, Hintlilerin, kendi başkanımızın, şirketlerimizin, hükümet liderlerimizin ve geri kalan herkesin örnek alabileceği bir model olmalıdır.

Konu ekonominin çarklarını değiştirmek değildir. Yüzyıllardır ekonomiyi sürdüren fikirleri, dogmaları değiştirmekle ilgilidir: borç ve korku, doyumsuzluk, böl ve yönet. Yalnızca sürdürülebilirlik fikrine takılı kalmayıp tarımla, madencilikle ve diğer yok edici faaliyetlerle mahvolmuş yerleri yeniden canlandırmaya girişmektir. Bir ölüm ekonomisinden bir yaşam ekonomisine geçiş bilincin gerçek dönüşümüdür -bir bilinç devrimidir-.

Ne yapabiliriz?

Samantha Jones bir keresinde bana “John Lennon ‘Bütün ihtiyacınız olan sevgi,’ demiştir. Barış ödülünü onurlandırmak için onun fikirlerini yansıtan bir zirveden daha iyi ne olabilir?” demişti.

Yoko Ono, Rüya Değişimi’ne yaptığım büyük bir bağışla beraber beni Lennon Ono Barış Hibesi ile ödüllendirmişti. Organizasyon birkaç senedir nerdeyse hareketsizdi ama şimdi yirmili yaşlardaki zeki, dinamik ve kararlı kişiliğiyle Samantha Yönetim Kurulu Yetkili Müdürü olmuştu. 2015 yılında işletmelerin daha başarılı olmasını ve daha tutkulu standartlar edinmesini teşvik eden bir konferansa sponsor olmak istedi. Onunla beraber dünya üstündeki en başarılı ve saygı duyulan reklam ajanslarından biri olan Wieden+Kennedy’nin kurucu ortaklarından ve yönetim kurulu başı Dan Wieden’i benimle birlikte ev sahibi olması için ikna ettik. Samantha en başından beri zirvenin adına Sevgi Zirvesi diyordu. En başta Dan ve ben itiraz etmiştik. Bir şirket konferansında ‘sevgi’ kelimesinin uygunsuz kaçabileceğinden endişe duyuyorduk. Ancak tavrımız kısa zamanda değişti.

Başarılı girişimciler ve şirket yöneticilerden oluşan birçok katılımcı gibi Dan ve ben kendimizi, dünyayı ve birbirimizi sevdiğimizde her şeyin iyileştiğinin bilincindeydik. Konuşmacılardan birkaçı pazarlamanın hedefinin müşteriyi bir şirketi veya ürünlerini sevmeye ikna etmek olduğunu belirtmişti. Dünyayı değiştirmek için tek yapmamız gereken, müşterilere hayat boyu hizmet edecek şirketleri ve ürünleri aşlamaktı. İş adamlarını şirketlerinin ve ürünlerinin sevilmesini istiyorlarsa bunu yapmaya kendilerini adanmalarına ikna etmektir.

Art arda konuşmacıların iş adamlarının yeni bir bilince ilerlemesi gerektiğini izah etmelerini dinlerken devamlı düşüncelerimi değiştirerek hayatımı kurtaran Shuar şamanı Tundum'ı düşündüm. Dünya hayal ettiğimiz gibidir ve yaşadığımız hayal aşırı maddecilikle böl ve yönet, onlara karşı biz mantalitesinin birleşiminden oluşmaktadır.

Kendimize “Eğer daha fazlasına sahip olacaksam, *onlardan* almalıyım,” deriz. Zaman, yeni bir hayali destekleyecek şekilde davranma zamanıdır.

Samantha zirvenin kapanış konuşmasında “Görünün o ki sevgi gerçekten ihtiyacımız olan tek şeymiş,” dediğinde, bu yeni hayalin temelini belirttiğini fark etmiştim. Bu hayal yerlilerin ve -Rahibe Teresa’dan Dalay Lama’ya, Buda’dan Papa Franciscus’ya- bütün ruhani öğretmenlerin hep hayal ettiği şeydir. Bir sevgi hayalidir; kendimiz, birbirimiz, doğa ve gezegenimiz içindir. Eski ölüm ekonomisi hayalini bırakıp yeni bir hayale, bir yaşam ekonomisine geçmemizi söyleyen bir hayaldir.

Bu yeni hayal: kirlenmiş suları, toprağı ve havayı temizleyen ve açlıktan ölen insanlara kendilerini beslemeleri için güç veren; kaynakları tüketen değil, ulaşım, iletişim, üretim ve enerji sistemlerini geliştiren; geri dönüşüm ile güneş enerjisi teknolojilerini kullanan; toplum odaklı ve para birimi olarak borcu veya savaş belirlememiş piyasa, bankacılık ve ticaret sistemi kuran bir ekonomidir. Özünde, korku ve öfke yerine cesaret ve sevgi üzerine kurulmuş bir hayaldir.

Bu kitabın 2004’te ilk kez yayımlanmasından beri şirket yöneticilerinin bulunduğu konferanslarda, rock konserlerinde ve tüketici zirvelerinde konuşmalar yaptım. Birçok ülkede devlet liderleriyle ve akademisyenlerle tanıştım. Duyduğum mesajlardan gittikçe daha fazla etkilendim. Yatırımcılar, avukatlar, yöneticiler, çiftçiler ve ev kadınları -hayatın her bir yanından insanlar- on sene önce yaygın olan hayallerinden yeni bir hayale kayıyorlardı. Bu hayal, günümüzde daha yaygın olan para ve güçten uzaklaşıp

sürdürülebilir ve yenilenen bir çevrede aile yetiştirmeye, sosyal yönden adil, şahsi açıdan ise tatmin edici bir dünyada yaşama isteğine dönüşmüştü.

Dünyanın dört bir tarafından insanlar bu devrime duyulan ihtiyacı artık anlıyor. Bir yaşam ekonomisini doğurmak için ne gerekiyorsa yapmamız gerektiğinin farkındayız. Aynı zamanda sevdiğimiz şeyleri yapmamız gerektiğini de biliyoruz. Ben, aslında biz bu devrimi gerçekleştirecek olanlarız. Bunu yapmak için kimliğimizi ve yaptığımız şeyleri sevmemiz gerekiyor.

Bu kitap, dünya çapında faaliyet gösteren şirketlerin bu başarısız jeopolitik/ekonomik sistemi yürüttüğünü göstermektedir.

Bazıları şirketleri dünya üstünden silmemiz gerektiğini düşünmektedir ancak bu fikrin pratiğe dökülmesi şansı -en azından benim hayatım boyunca- inanılmaz azdı. Bana göre şamanik yaklaşımı ele alıp şirketlerin sahiplerine ve yöneticilere karşı tavır ve hedefleri değiştirmemiz -şekillerini değiştirmemiz- gerekmektedir.

Şirketler, parlak fikirleri somut eylemlere dönüştürmede çok etkilidirler ama çevresel veya sosyal sonuçlarını kârlarını maksimuma çıkarma hayallerinden ötürü hiçe sayarlar. Kaynakları taltan etme ve borçla maddeciliği teşvik etmeye duydukları yatkınlık yıkıcı sonuçlar oluşturmaktadır. Dünyaya, topluma ve gelecek nesillere -sadece insanlığa değil bütün canlılara- hizmet edecek yeni bir hayalin vakti gelmiştir.

Yakın geçmişte şirketleri değiştirmek için çeşitli tavırlar -ırkçılığı destekleyen, nehirleri kirleten, kadınları veya azınlıkları işe almayı reddeden, eş cinsel evliliğe karşı çıkan, organik ürünleri desteklemeyen, gıda etiketlerini kabul etmeyen ve daha fazla bir sürü şeye karşı olan şirketlere- alınmıştır.

Bir sürü yöneticinin ve şirket sahibinin bizim kadar endişe duyduğunu bilmek bizi yüreklendirmektedir. Ne Fortune 500 şirketinde çalışan biri ne de mahalle bakkalı şirketokrasinin bir üyesidir ve bu yüzden bizimle beraber sömürülmektedir.

Bahsettiğim bu sözde yüzde 1 bile (aslında yüzde 0,1'dir) tehdit altındadır. Eğer bu uzay istasyonu çakılırsa hepimiz çakılırız.

Konferanslarda ve işletme yüksek lisansı programlarında konuşmak için ilk kez çağırıldığımda organizatörlere benimki gibi bir kitabın yazarından ne duymak istediklerini sorardım. Cevapları sunum yapacağım insanların kullandığımız sistemin çöküşün eşiğinde olduğunun farkında olacak kadar zeki oldukları olurdu. Şimdiye kadar, iş adamları konuyu ölüm ve yaşam ekonomisi olarak değerlendirmemiş olabilirler ama başarılı olmak için yeni modeli kucaklamak gerektiğinin farkındaydılar. Uygulamak için yenilikçi yaklaşımlar aramaktaydılar.

Şirket stratejilerini değiştirmeyi arzu eden CEO'lar, eğer kısa süreli pazar paylarını veya kârlarını kaybederlerse sadece pazar payına veya kâra önem veren başka birinin yerlerine geçmesinden korkarlar. Bir antik yapının içinde mahsur kalmış gibi hissederler. "Ürününüzü seviyorum ama çalışanlarınıza geçinebilecekleri maaşlar verene kadar almayacağım," diyen binlerce e-posta alacakları tüketici hareketlerine hasret duyarlar. Bu bilgiyi yönetici komitelerine, ortaklara, kurucuya veya onları kovma yetkisini elinde tutan kişiye götürebilirler.

Benim için bu tarz hareketler cesaret vericidir, çünkü gerçek gücün sahibi olarak bizi gösterir. Eğer istersek piyasanın bir demokrasi olduğunu; herhangi bir şey aldığımız zaman, aslında her seferinde bir oy kullandığımızı belirtir. Aynı zamanda şirketlerin içindeki insanları bu amaca çekmenin bir yolunu sağlar. Bu devrimin içerdeki insanlarla gerçekleşmesi gerekmektedir. Onlar yeni ekonominin yaratımında büyük rol oynarlar.

Bu işte hep beraberiz. Hepimiz. Yaşam ekonomisini yeşertmek için elimizden gelen her şeyi yapmamız gerekir ve bunu yapma zamanı şu andır. Teröre, şirketlere veya herhangi bir 'onlara' karşı savaşmadığımızı anlama zamanıdır. ET sistemini bitirmek için bir seri faaliyetin içinde bulunmaktayız. Hepimiz bizi başarısız kılmış bir sürecin parçalarıyız. ET sistemine kanak, sistemi destekleyen,

öven ve yüceleştiren bizler için şimdi değişim için harekete geçme zamanı gelmiştir.

Birinci bölümde üstünde durduğum Andlı tuğla yapıcılar gibi korkularımızla yüzleşmemiz, çektiğimiz adaletsizliğe karşı savunmaya geçmemiz ve işleri yoluna koyması için başkalarına güvenmememiz gerekmektedir. Çocuklarımızın geleceğini garantiye almak için elimizden gelen her şeyi yapmaya istekli olmamız gerekmektedir.

New Hampshire’da büyürken Amerikan Devrimi’ne katılabilmek için 1700’lü yıllarda doğmuş olmayı dilerdim. Ancak Amerikan Devrimi sadece kısmi bir başarıdır. İngilizler yenilmiş olmalarına rağmen adaletsizlik yıllar boyu devam etmiş, kadınları, azınlıkları, orta sınıfı ve yoksulları etkilemiştir. Şimdi adaletsizlik hepimizi etkilemektedir; bu gezegen üstünde yaşadığımız hayatı tehdit etmektedir.

Günümüzün devrimi Amerikan Devrimi’nden çok daha büyüktür. Tarım devriminden veya endüstriyel devrimden de büyüktür. Bir bilinç devriminden daha azı değildir. Bilinci değiştirmek için eril, hiyerarşik zihniyetten ve faaliyetlerden daha tarafsız, eşitlikçi ve kadınsı olanlara geçmemizi söyler. Evimizi korumak gezegeni evimiz saymak ve onu beslemek demektir.

...

Bu kitap çağdaş imparatorluğun dört yapı taşı tanımlamaktadır: korku, borç, doyumsuzluk (daha fazla tüketmenin cazibesi) ile böl ve yönet zihniyeti. Ana fikir, bizi feodal ve yozlaşmış sisteme zincirleyen bu dört yapı taşı ayakta durdukça her hareketin -darbeler ve suikastlar, uzaktan kumandalı araç saldırıları, NSA’nın gizli dinlemeleri- meşrulaştırabileceğidir. Bu, sürdürülemez bir sistemdir.

Bu tarz meşrulaştırmaların arkasındaki hayali değiştirmek, daha iyi bir dünya yaratmak için korkunun yerine cesareti koymak, borcun yerini cömertliğin almasını sağlamak, yaşam ekonomisinin yaratacağı bollukla doyumsuzluğun yarattığı kaygının

üstesinden gelmek gerekmektedir. Böl ve yönet zihniyetini merhamet ile tahrip edilmiş doğayı yenilemek için olan bağlılıkla değiştirmemiz şarttır. Bu uzay üssünü gerçekten refah bir geleceğe yönlendirecek bir ekip oluşturmamız gerekmektedir.

Seyahatlerim boyunca insanlardan duyduğum şeylerden bir tanesi *Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafları*'nın 'aradaki bağlantıyı kurduğuydu.' 2004'te bu bağlantılar insanlara aslında ABD ve şirketlerinin ekonomik olarak gelişmekte olan ülkeleri aldatması, suistimal ve istismar etmesi hakkında bilgilerinin olmadığı sonucunu göstermişti. 2004 sonrası bağlantılar ise daha derinlere ulaşmıştı. ABD'nin ve sözde gelişmiş ülkelerin de hedef olduğu sonucunu çıkarmamızı sağlamıştı -ben ve ET'lerin Afrika, Asya, Orta Doğu ve Latin Amerika'da kullandığı yöntemlerle suistimale uğramış ve istismar edilmişiz gibi-.

2004 sonrası bağlantıları kurduğumuzda, bu sistemi değiştirmek için elimizden gelen her şeyi yapmamız gerektiği sonucu ortaya çıkıyor. Harekete geçmemiz gerek.

Bu tarz hareketler hayatımızda birçok seçimimiz olduğunu fark etmemizle başlar. Kader. Şans. Tesadüf. Fırsat. Bunları iyi veya kötü olarak görebiliriz. Önemli olan nasıl oldukları değil, bunlara nasıl tepki verdiğimizdir.

Kitabın önceki bölümlerinde bahsettiğim gibi, bir keresinde kitap yazmamam için çok yüklü bir para kabul etmiştim. Bu parayı sömürdüğüm ülkelerdeki insanlara yardım etmek için kullanmayı seçtim. Amazonlular ile ilişkilerim, birkaç tane kâr gütmeyen kuruluş, bir yazar ve konuşmacı olarak kariyerim bu sayede doğdu.

Başımıza gelen olaylar bizi mesaj taşıyıcısı yapar, bize harekete geçme fırsatı yaratır.

Dünya bize güçlü bir mesaj veriyor. Buz tabakası ve buzullar eriyor. Okyanuslar yükseliyor. Canlı türleri yok oluyor. Bu gezegen yani evimiz, onu yaşayan bir Dünya olarak görmemizi istemekte. Dünya, sadece Güneş'in çevresinde dönen taştan ve topraktan

oluşan bir gezegen değil. Yaşayan bir evrenin biyolojik bir üyesi ve bize bir mesaj veriyor: tövbe edin, düzelin, onu sevin. Peki, bu mesajı duyduktan sonra ne yapmalıyız?

Yeni bir hayal kurma fırsatımız, yaşamının heyecanlı alternatif yollarını keşfetme seçeneğimiz, başarısızlığı başarıya çevirmek, yaşayan Dünya gibi organik, yerel ama aynı zamanda küresel toplumla beraber dokunan bir kumaşın parçası olan bir sistem kurma şansımız var.

Kabiliyetleriniz kişisel tutkularınız ve yeteneklerinizden oluşur. Bir marangoz, dişçi, yazar, ebeveyn, öğrenci veya herhangi bir şey olun, bu kabiliyetler size ait. Gerçek başarı size ait emsali olmayan tutkuyu takip etmekten, yeteneklerinizi kullanmaktan ve daha iyi bir dünya yaratmaya kararlı gelişmekte olan bir topluma katılmaktan geçer.

Şahsi davranışlarınızla başlayabilirsiniz (geri dönüşüm, daha az araba kullanmak, ışıkları kapamak, alışverişi ve bankacılığı yerel kullanmak ve daha fazlası) ama sadece bunları yapmanın yeterli olduğu izlenimine sakın kapılmayın. Bu davranışlar iyidir ama aynı zamanda dünyayla ve çevrenizdeki her şeyle ilişki kurmanın yeni bir yoluna açılan geçit gibidir.

Yıllar önce Hindistan'da Ledakh'dan Jammu'ya gerçekleştirdiğim bir uçuşta önderlik ettiğim grup Dalay Lama ile aynı uçağa düşmüştü. Yerli şamanlarla ilgili çok sevdiği bir kitap olan *Şekil Değiştirme*'nin yazarının uçakta olduğunu öğrenince yanına oturmam için beni davet etti. Şamanizm hakkında güzel bir sohbet ettik ve uçak indiğinde davetini ilerleterek grubumla kendisini Dharamsala'daki evinde ziyaret etmemizi teklif etti.

O öğlenden sonra sohbet ederken barış için dua etmenin iyi olduğundan bahsetmişti. "Ama," diye eklemişti, "eğer tek yaptığınız buysa zaman kaybıdır. Hatta bir oyalama bile olabilir. Her gün doğru adımları atmanız gerekir." Meşhur gülümsemesini takındı. "Harekete geçmelisiniz. Her gün."

Dalay Lama'nın sözleri bir yaşam ekonomisini yaratmak için gerekli hareketlere uygulanabilir. Geri dönüşüm, daha az araba kullanmak, ışıkları kapamak ve benzeri taahhütler iyidir ama daha büyük hayallerden ve daha büyük o hayali gerçekleştirmek için 'günlük adımlarımızı' atmamızdan uzaklaştırmamalıdır.

Aynı şekilde, bütün yapmamız gerekenin tüm öğretmenlerin söylediği gibi olumlu düşünmek olması yeterli değildir. Neredeyse bir milyar insan açlık sınırında yaşamaktadır. Onlar için daha az araba kullanmak söz konusu değildir ve olumlu düşünmek midelelerine yiyecek koymayacaktır. Daha fazlasını yapmamız gerekmektedir. Bir devrime ihtiyacımız vardır.

Devrimler, insanlar birlikte olduğunda ve hareket ettiğinde gerçekleşir. Anahtar isimlerin ilham vermesi ve önderliklerinin yanı sıra devrimler toplu hareket edildiğinde başarılıdır. Bir kahraman olan cefakâr birey geçmişte kalmıştır. Gerçek bir değişimi yaratmak için toplu olarak harekete geçilmesi gerekmektedir. Dalay Lama bunun farkındadır; *Sangha* (toplum) Budizm'in üç *mücevher*inden veya ilkesinden biridir. Her din, her sosyal ve politik hareket toplumun gücünü onurlandırır. Banka müdürü olan amcam Ernest Vermont, Waterbury şehrindeki yerel halkı desteklemenin önemini anlamıştı.

Son birkaç sene içinde yerel halkın inşası önem kazanmıştır. Pazarlar, yerel ürünlerin alınmasına duyulan tutum, halk bankalarının tekrar ortaya çıkışı ve hatta zincir marketlerin komşu yetiştiricilerden ürün alması bu eğilimin önemli parçalarıdır. Aynı zamanda küresel halkın yeni bir tarafı gelişim göstermektedir.

Kitabın ilk halinin yayımlanmasından birkaç ay önce Himalayalar'a gerçekleştirdiğim bir yolculukta deniz seviyesinin 4,3 kilometre yukarısında, çadırda yaşayan bir kabile büyüğüyle konuşmuştum. Bu insanların hiçbir zaman telefonu olmamasından yakınmıştı. "Hatlar bu kadar yukarı ulaşamıyor," demişti bir tercüman aracılığıyla. Bunun benzerini Achuar liderlerinden Amazon yağmur ormanları için de duymuştum. Kitabın yeni halini

yazdığım bu günlerde, bu adamların -ve halklarının- uydu telefonları bulunmaktadır.

Tarihte ilk defa gezegen boyunca anında iletişim kurabilmekteyiz. Her birimizin, yaşayan her bir bireyin okyanusların yükselişi, nüfus fazlalığı ve doğal kaynakların mahvoluşu kriziyle tehdit altında olduğu sonucuna varmaktayız. Bu çarkı tersine döndürmek ve bir yaşam ekonomisi hayalini gerçeğe dönüştürmek için her şeyi yapmamız, elimizden gelen her şeyi yapmamız gerektiğinin farkındayız.

Konuşmama katılanlar ne yapabileceklerine dair bir soru sorduklarında en başta “Tutkularınızı takip etmeniz ve yeteneklerinizi en etkili, tatmin edici ve keyif aldığınız şekilde kullanmanız gerekmektedir,” derim. Ardından atabilecekleri günlük adımlardan bahsederim.

Kâr gütmeyen organizasyonlara ve sivil toplum örgütlerine katılabiliriz. Şirketleri vergilendirmek, bankaları tanzim etmek, seçim sürecinden parayı kaldırmak ve iklim değişimini engellemek konularını hedefleyen reform hareketlerini destekleyebiliriz. Gösterilere ve yürüyüşlere katılabiliriz; bloglar, kitaplar veya makaleler yazabiliriz, videolar veya filmler çekebiliriz. Seçimlere adaylığımızı koyabiliriz veya kamu hizmeti veren yerlerde çalışmak adına kampanyalar yürütebiliriz. Bir yaşam ekonomisinin getireceği iyilikleri yayabiliriz. Bu yeni hayali dile getirenlerle ilgili dergiler alabilir ve televizyon programlarını izleyebiliriz.

Bu yeni mesajı kendimizce yayabiliriz. Bir marangoz yerel halkla ve sürdürülebilir ürünlerle evler inşa edebilir, güneş panellerini ve diğer enerji verimli teknolojileri bünyesine katabilir ve bundan gurur duyabilir. Bir diş hekimi dolgu yaparken yaşam ekonomisinden bahsedebilir. Bir anne çocuklarına yerel ürünler almayı ve birikimini halk bankalarında yapmayı öğretebilir.

Her birimiz kendi yolumuzu seçebiliriz. Önemli olan aynı hedefe doğru yürümektir: herkesin işine yarayan bir ekonomi. Tom Paine ordulara önderlik etmeye çalışmadı; George Washington el

ilanı yazmadı, Martha Washington ne el kitapçığı yazdı ne de or-
dulara önderlik etti. Tom Paine yazmaya tutkundu. George Was-
hington ise insanlara önderlik etmeye... Martha Washington asker-
ler için giysi yapmaları için kadınları örgütlemeye tutkundu. Farklı
yolları benimsemişlerdi ama aynı hedefe ilerliyorlardı: İngiliz ti-
ranlığının buyruğundan çıkacaklardı.

Kendiniz için en etkili ve size en çok mutluluk veren yolu seç-
meniz gerekir. Vietnam Savaşı'nın sonundaki gösteriler 'mutluluk
etmenini' hissetmemize sebep olmuştur. Toplantılar, sevgi, müzik,
dans ve festivaller bütün ülke çapında yerini almıştır. En başarılı
olanlar savaş karşıtları değil barış yanlıları olmuştur. İnsanlar tü-
feklerin ağızlarına çiçekler koymuşlardır. Folk şarkıcıları, göste-
ricileri şerefliendiren ve barışı öven şarkılar yazmışlardır. Hareket
başarılı olmuştur çünkü katılımcılar süreçten zevk alan bir top-
lum oluşturmuşlardır ve amaçlarına duydukları tutkuyu göstere-
bilmişlerdir.

Yakın zamanda gerçekleştirilen sosyal, çevresel ve barışçı hare-
ketlerin yok olmasını seyrettim çünkü tutkuları neşe uyandıran bir
şekilde onurlandırılmamıştı. Hayal sadece hedefe ulaşmak değildir.
Yolda atılan her adım da onun bir parçasıdır. Karşılaşması kaçınıl-
maz olan engeller öğrenmek ve güçlenmek için harika fırsatlardır.

Sıradaki bölümde verilmiş liste bu yolda atabileceğiniz belli
adımları göstermektedir. Bunlar sadece öneridir ve liste ayrıntılı
değildir. En başta bu tarz tavsiyelerde bulunmaktan çekiniyordum
çünkü bu hayal değiştirici sürecin önemini azaltacağını düşünmüş-
tüm. Ardından sürecin bir parçası -başlangıç noktaları, ilhamlar-
olarak algılandıklarında, bir amaca hizmet ettiklerini fark ettim.

Bir arkadaşım, Tracy Apple, plastik torba kullanmayı kestiği
zaman dünyayla daha derin bir bağı olduğunu fark ettiğini söyle-
mişti. Bu adım onu, bu satırları yazdığım anda 82 ülkeye ulaşmış
Pachamama Birliği'nin 'Hayalperesti Uyandırın' programını geliştiren
anahtar isimlerden biri olmak dâhil birçok harekete taşımıştır.

“Anlıyorum,” demişti. “Bir harekette bulununca, bir şeyin bir parçasına katkıda bulunca daha büyük bir şeyin parçası olduğumu biliyorum.” Plastik torba kullanmayı bırakmak başlı başına mühimdir ama yeni bir bilinç seviyesine olan bir geçittir aynı zamanda.

47. bölümde listeyi altı kategoriye ayırdım: (1) hepimizin yapabileceği şeyler; (2) öğrencilerin yapabileceği şeyler; (3) emeklilerin yapabileceği şeyler; (4) öğrencilikle emeklilik arasındaki bireylerin yapabileceği şeyler; (5) şirketlerin yapabileceği (ve müşterilerin yapmaları için ısrar ettiği) şeyler ve (6) girişimcilerin yapabileceği şeyler. Bunlar, tutkunuzu takip etmeniz ve hepimizin mümkün olduğunu bildiği bir dünya yaratmamız için ne gerekiyorsa yapmamız gerektiği hakkında size ilham verecek tavsiyelerdir.

Listeyi okurken, belki de en önemli tavsiyenin süreçten zevk almak olduğunu lütfen aklınızda tutun. Mutluluğunuzu takip edin. Eğlenceli hale getirin. İçinizdeki ateşin sönmesine izin vermeyin. Bir engelle karşılaştığınızda bunu, yaratıcılığınızı alevlendirecek ve size bir çözüm bulmanın mutluluğunu yaşatacak bir fırsat olarak görün. Biri sizi eleştirdiğinde veya yaşam ekonomisinin imkânsız olduğunu söylediğinde veya bir polis memuru yürüyüşünüzü engellediğinde, bunun eski hikâyenin bir göstergesi olduğunu fark edin. İyi bir dövüş sanatları ustası gibi böyle hareketlerden gücünüzü alın ve enerjinin size kudret vermesine izin verin.

Zaman sizin -ve benim, bizim- için ölüm ekonomisini gömme ve yaşam ekonomisine hayat verme zamanıdır.

Yapılması gerekenler

Aşağıda bulacağınız liste sizi kendi adımlarınızı planlamaya teşvik etmek içindir ve kesinlikle eksiksiz bir liste değildir. Sadece başlıklarda tanımlanan unvanlara ait kişiler için olduğu da düşünülmemelidir. Başka bir deyişle bir öğrenciyseniz emekliler listesindeki bir maddeyi uygulamaktan çekinmeyin veya tam tersi.

Tutkularınıza uygun, mutluluğunuzu arttıracak, hayatınıza neşe getirecek olan maddeleri seçtiğinizden emin olun. Yaşam ekonomisini doğuracak şeyler yapmak eğlenceli olacaktır. Tabii ki engellerle ve yenilgilerle karşılaşabilirsiniz. Bu zorlukları yaratıcılığınızı alevlendirecek ve cevabını bulmanın keyfini tecrübe edeceğiniz fırsatlar olarak görün.

Bütün ihtiyacınız olanın sevgi olduğunun farkına varın. Kendimizi, gezegenimizi ve birbirimizi sevdiğimizde -sevme yetimizi arttıran şeyler yaptığımızda ve başkalarını da aynısını yapmaları için cesaretlendirdiğimizde- her şey yolunda gider!

Hepimizin yapabileceği 11 şey

- 1. Yeni bir hikâye anlatmaya devam edin.** Bu hikâye yenilenebilir bir çevre ile enerjiye sahip ve sosyal olarak bir grubun diğerini çaresiz kılmadığı bir dünya yaratmanın hikâyesi olsun. Bu hikâye; çevre kirliliğini ve yaşadığımız gezegeni temizlemekle, açlık çeken insanların kendi yiyeceklerini daha etkili yetiştirmesine, saklamasına ve taşımaya yardım etmekle, daha az maddeci olmakla ve ruhani olarak doyurucu yaşamlar sürmekle; enerji, ulaşım, iletişim, bankacılık, toptan ve perakende satış için daha iyi teknolojiler bulmakla, her

türlü toplumu bir araya getirip kaçış kapsülü olmayan kırılğan bir uzay mekiğinde yaşadığımızı hep beraber anlamakla ilgilidir. Başka bir deyişle, ölüm ekonomisini yaşam ekonomisine çevirmenin hikâyesini anlatın. Bu hikâyeyi her fırsatta, olabildiğince daha fazla insana anlatın. Konuşun, yazın, videolar çekin, çalışma grupları oluşturmayı teklif edin. Kısacası elinizden geleni yapın.

2. Alışveriş ve birikimi bilinçli yapın. Eğlence amaçlı ve bilinçsiz alışveriş yapmaya yatkınlığınızı, sizin ve sevdiklerinizin gelişimini gerçekten destekleyen faaliyetlerle değiştirin. Yerel dükkânlardan, ikinci el ürünleri perakende almaya özen gösterin. Aldığınız ürünleri sonuna kadar kullanın. Dünyayı daha iyi bir yer haline getirmeye kararlı şirketlerden ürün ve servis alın (ve onlara yatırım yapın). Kimse mükemmel değildir, bu yüzden kendi alanlarında en iyi işi yapanları arayın. Yaptıkları iyi işler hakkında e-posta yollayın ve daha iyi olmaları için onları teşvik edin. Alışveriş etmekten kaçındığınız şirketlere de neden müşterileri olmadığınıza dair e-posta gönderin. Dâhil olduğunuz her kurumun, birikimin veya başka fonun da aynısını yapmasına önem verin.

3. Bilinçli bir şekilde yaşayın. Diğer insanlarla, toplumla ve çevrenizdeki dünyayla ilişkinizi ilerletmeye odaklanın. Bölgenizde yeşeren doğayı onurlandırın. Maddecilik ve 'bir şeyler' alma kalıbınızdan çıkın; evinizi, arabanızı ve gardırobunuzu küçültün; bisiklete binin veya toplu taşıma kullanın, fosil yakıt harcayacak faaliyetlerden uzak durun; yerel okullarda, kütüphanelerde ve toplantılarda konuşmalar yapın.

4. Bir amaç belirleyin. Bu amaç en derin tutkularınızı cezbet-sin ve onu sürekli destekleyin. Bu amaç Monsato, Chevron veya Walmart gibi bir şirketi değiştirmek, bir hareketi, radyo istasyonunu, blog yazarını, kâr amacı gütmeyen kurumu veya sivil toplum örgütünü desteklemek olabilir. Ona her gün dikkatinizi verin, uğruna zaman ve enerji (sadece birkaç dakika

için bile olsa) veya para harcayın. Sosyal medyayı kullanarak bütün arkadaşlarınıza ne yaptığınızı anlatın. Amacınızla ilgili e-postalar veya mektuplar düzenleyin ve sosyal medya üzerinden iletişim kurduğunuz insanlara yollayın. Onlardan bu metinleri sosyal medya hesaplarında paylaşmalarını isteyin.

5. **Yerel halkın bir parçası olun.** Yerel projelere, yerli tüccarlara ve yerel restoranlara destek veren yerel bankaları kullanın. Mümkün olduğunca, bulunduğunuz bölgede ve organik olarak yetiştirilmiş yiyecekleri alın. Yerli ve/veya çevreye, topluma zararsız malzemeler ile ürünler kullanın. Halk bahçeleri ve kentsel yeşil alanları yaratın. Herkesi aynısını yapması için teşvik edin. Aydın okulları ve yerel önderleri destekleyin. Bisiklete binmek, doğa, kitap, 'dünyayı değiştirin' gibi kulüpler kurarak insanları eğlenceli bir şekilde bir araya getirin, yaratıcı olun. Musluk suyu için veya evde suyunuzu filtreleyin, şişelenmiş su almayın.
6. **Basın kuruluşlarını, şirket yöneticilerini ve devlet yetkililerini bilgilendirin.** Neden ölüm ekonomisinden yaşam ekonomisine geçmeleri gerektiğini anlatın. Bunu yerel, ulusal ve uluslararası alanda gerçekleştirin veya üçünü birden yapın.
7. **Reform hareketlerini destekleyin.** İlginizi en çok çekenleri seçin. Bunlar jeopolitik, ekonomik ve sosyal reformlar yapmaya destek veren ülke veya topluluk destekli faaliyetler olacaktır. Geçinmeye yetebilecek bir maaş ve/veya istihdam, sağlık sigortası, tıbbi bakım ve emekli maaşı gibi isteklerde bulunun.
8. **Yerel, ulusal ve/veya uluslararası parkların, vahşi yaşamı koruma ve benzeri alanların yaratılmasını destekleyin.** Eğer bir şehirde veya metropolde yaşıyorsanız boş alanların parklara ve oyun alanlarına dönüştürülmesi için insanları organize edin. Bu tür yerlerde kaliteli vakit geçirin ve tanıdığınız herkesi de geçirmeleri için teşvik edin.
9. **Finans reformu ve/veya iklim değişimi düzenlemeleri için savaşın.** *Islah için Hareket, Halk Doğa Yasal Savunma Fonu,*

Halkın İklim Lobisi, Pachamama Birliği veya ilginizi çeken başka organizasyonlara katılın.

- 10. Borçtan uzak durun.** Kredi kartı ödemelerinizi ve diğer borçlarınızı öderken faiz vermemek için faaliyetinde bulunun. Her zaman paranızı kullanırken dikkatli olun.
- 11. Dünyayı daha iyi bir yer yapmak için çalışan insanları kahraman ve ikon olarak görün.** Sorumsuz şirketlerin CEO'ları, gereğinden fazla para kazanan atletler veya ünlüler yerine, 1'den 9'a üstünde durduğum kurumlar ile hareketlerin kurucuları ve yöneticilerine, doğayı, kaynakları sürdürülebilir kılmak, sosyal açıdan adil bir dünya için açıkta veya sahne arkasında çalışan insanlara, açlık çeken insanların kendi gıdalarını üretmesine yardım edenlere, daha iyi iş ve yaşam modellerini teşvik edenlere değer verin.

Öğrencilerin yapabileceği 9 şey

- 1. Dünyada gerçekte olup bitenle ilgili öğrenebileceğiniz her şeyi öğrenin.** Bize anlatılan, birbirimize anlattığımız hikâyelerdeki düşüncelerin ve çocuklarımıza anlattığımız insanlığın çarpık tarihinin büyük gücünün farkına varın. Hikâyenin arkasındaki hikâyeyi görebilmek için alternatif haber kaynaklarını takip edin.
- 2. Otoriteyi sorgulayın.** Sizi kandırmak için hazırlanmış birçok komplo olduğunu bilin. Elinize bir şans geçtiğinde sorgulayın ve olan bitene karşı durun. Böylece zihniyeti değiştirmiş ve yeni bir hikâye geliştirmiş olursunuz.
- 3. Tutkularınızı anlayın.** Hayatta en çok nelerden keyif alırsınız? Size neşe veren faaliyetlere odaklanın, en çok ilginizi çeken konuların değerini bilin ve haklarında daha fazla bilgi edinin. Hayatınızı tutkularınız doğrultusunda yaşamakta kararlı olun. Alabileceğiniz en önemli dersin kendini tanımak ve mutluluğun peşine düşmek olduğunu fark edin.

4. **Bu hikâyeyi değiştirmeyi isteyen kişileri arayın.** Birbirimizle ve yaşadığımız dünyayla daha güçlü bağlarımız ile yaşamın ve anlamanın yollarını yeni seviyelere çıkarmak için birbirine yardım etmeyi isteyen topluluklara katılın veya geliştirin.
5. **Dile getirin.** 4 numaralı maddedeki tanıma uymayan insanların bize yutturulan aldatmacaları anlamalarına yardım edin. Yaşıtlarınıza öğretin ve sizden büyüklere neslinizin oyuna getirilemeyeceğini söyleyin.
6. **Borca karşı tavır alın.** Bedeli ağır olan öğrenci kredileri, kredi kartı veya başka borçları kabul etmeyin. Öğrencilere borçlanmamaları ve/veya borçlarından kurtulmaları için yardım eden organizasyonlara katılın.
7. **Tutkunuz için çalışın.** Sadece tutkunuzla ve felsefenizle uyumlu organizasyonlarda ve şirketlerde çalışın. Eğer öyle bir iş bulamıyorsanız, kendinizinkini yaratın. Bir şeyler başlatın, girişimci rolünü üstlenin ve enerjinizle yaratıcılığınızı tüketecek çalışma kalıplarına takılmayı reddedin.
8. **Organizasyonlara katılın.** *Islah için Hareket, Halk Doğa Yasal Savunma Fonu, Halkın İklim Lobisi, Pachamama Birliği ve Rüya Değişimi* gibi kâr amacı gütmeyen kurumlara ve sosyal yardım kuruluşlarına, topluluklara veya tutkulu olduğunuz konuları destekleyen hareketlere katılın. İşe girişin. Harekete geçin. Bu toplulukların bir parçası olun. Olumlu bir değişimi desteklemek için yaratıcılığınızı, yeteneğinizi veya paranızı sunun.
9. **Videolar veya filmler çekin.** Bu video veya filmler, ölüm ekonomisine son verip yaşam ekonomisini inşa etmeyi hedeflesinler. En çok ilginizi çeken konuya odaklanabilirler: insan, hayvan veya bitki hakları; tüketici hareketleri veya sosyal hareketler, ekonomi, politika veya tarih; gelecekle ilgili bilim kurgu hikâyeleri veya sayısız konudan biri.

Emeklilerin yapabileceği 6 şey

- 1. Kovulamazsınız. O yüzden ses çıkarın.** Daha önce korktuğunuz faaliyetlere katılın. Kendinizi ifade etmekten ve hatta biraz 'aşırıya kaçmaktan' korkmayın.
- 2. Harekete geçin.** Kalbinizi dinleyin ve ilginizi çeken amaçlar uğruna bir şeyler yapın. En iyi dönemlerinizin geçtiğine veya dünyaya anlamlı bir şey sunamayacağınıza inanarak veya ben-cil faaliyetlerle dikkatinizi dağıtarak kendinizi kandırmayın. Boş vakitlerinizi golf, kart oyunları, tenis, yelken, televizyon izlemek gibi faaliyetlerle değerlendirin ama hayatta öğrendiklerinizi daha büyük bir gaye için sunmanın ve dünyayı gelecek nesiller için daha iyi bir yer yapmanın verdiği büyük hazın da farkına varın.
- 3. Gençlere akıl hocalığı yapın.** Sunabileceğiniz çok şey var. Bir marangoz, öğretmen, sağlık çalışanı, bahçıvan, şirket yöneticisi veya hangi iş kolundan emekli olmuş olursanız olun deneyimlerinizin değerli olduğunu ve deneyimlerinizin sizi örnek alacaklara fayda sağlayabileceğinin farkına varın. Yerli kültürlerin geleneğinde, yaşlılar bilgeliklerinden dolayı onurlandırılırlar. Yaşlı olarak kendinizi onurlandırın ve gençlere yaptıkları her işi, her faaliyeti yaşamı ve bir yaşam ekonomisini desteklemek amacıyla yapmalarını öğretin.
- 4. Güvenilir yatırımlar talep edin.** Emeklilik maaşınızın, yatırım fonlarınızın ve diğer yatırımlarınızın kamu yararına hizmet etmek, sürdürülebilir çevre ve enerji kaynaklarının kullanıldığı, sosyal açıdan adil bir dünya yaratmak için kullanılmasında ısrar edin. Hisse sahibi olduğunuz fonların ve şirketlerin başarılı olmalarını istediğinizi ve başarının yaşam ekonomisi yaratmanın parçası olmak demek olduğunu bildiklerinden emin olun.
- 5. Devleti, politikayı ve şirket ilkelerini etkileyen kampanyalara katılın veya kampanyalar yürütün.** Seçimlerde aday olun veya başta görmek istediğiniz adayı destekleyin. Tüketici

hareketlerine katılın veya sizi demokratik sürecin tam anlamıyla katılımcısı yapacak yollardan birini seçin. Bunun sadece demokrasinin gerçek bir destekçisi olmanın bir parçası olmadığını, aynı zamanda ödüllendirici ve eğlenceli olduğunu da fark edin.

- 6. Hikâyenizi paylaşın.** Özellikle gençler olmak üzere herkese hayatınızı ve büyüdüğünüz dünyayı anlatın; ne tarafları iyiydi, nelerde başarısız olundu, günümüzde güçlü ve bütün hayatları onurlandıran bir süreç yaratmak için ne yapmamız gerekmektedir... Küçük aile veya halk toplantılarında anlattığınız kadar, hizmet kulüpleri gibi daha büyük topluluklarda yazarak, filmle, sanatla, müzikle veya sizin için en iyi araç hangisi ise onunla anlatınız. Size özgü yeteneklerinizi kullanın.

Öğrencilikle emeklilik arasındaki bireylerin yapabileceği 9 şey

- 1. Toplumunuzda ve dünya genelinde ne olup bittiğinin farkında olun.** Daha derine inin. Basının, politikacıların, şirketlerin ve hükümetin sizi aldatmasına izin vermeyin.
- 2. Çevrenizdekilerin ne olup bittiğine dair farkındalıklarının artmasına yardım etmek için iletişim becerileri geliştirin.** Dogmatik veya yargılayıcı olmanın genelde işe yaramadığının farkına varın. “Biliyor muydun?”, “Bilmiyor muydun?” demekten daha etkilidir. Aynı zamanda insanda merak ve yaratıcılık uyandıran sorular sormayı unutmayın. Bu, kendi fikirleriniz ve bilgilerinizle insanları bunaltmaktan daha etkili olabilir. Size en kolay gelen kanalları kullanın: konuşun, yazın, e-posta yollayın, mesaj atın, Facebook ve Twitter’da paylaşın...
- 3. Ekonomik düzenlemeler ve vergi reformları talep edin.** İç maliyet yapısına sahip muhasebe uygulamaları, Wall Street’in ve büyük bankaların katı denetlenmesi ve varlıklı insanlarla

şirketlerin üzerlerine düşen payı ödemelerini zorlayan, hem sosyal olarak hem de çevreye fayda sağlayacak teknolojileri destekleyen vergi yasaları koymak bunlara örnektir. Sadece bu tür reformları destekleyen adaylara oy verebilir, onlara uyan ve onları destekleyen işletmelerden alışveriş edebilir, adaylarla şirketlerin bunu bilmelerini sağlayabilirsiniz. Editörlere ve bloglara mektuplar yazabilir, Facebook ve Twitter'da paylaşımlarda bulunabilirsiniz.

4. **Kamu yararına çalışan tüketici hareketlerine, kâr amacı gütmeyen kurumlara ve sivil toplum örgütlerine katılın veya bu türden kuruluşlar yaratın.** Bu örgütlenmeler yüzde 0,01'e değil, geri kalan yüzde 99,99 için çalışacaktır. Yerel ve ulusal temsilcilerinizi arayın ve/veya e-postalar gönderin. Onları bu hareketleri desteklemeleri ve reformlar için oy kullanmaları için teşvik edin.
5. **Toplum temelli şirketlerin kurulmasına yardım edin ve/veya onları destekleyin.** Bu şirketler tüketici kooperatifleri, halk şirketleri, B Corp sertifikalı şirketler, yerel halk bankaları ve işçilerin sahip olduğu şirketlerdir.
6. **Daha iyi sosyal ve çevre koşulları isteyen gösterilere, protestolara, işçi/öğrenci/sivil toplum hareketlerine katılın.** Bilfiil parçası olup, finansal destek olun ve sosyal medyada destekleyin.
7. **Kendi ön yargılarınızın farkına varın.** Irk, din, maddi durum, göç, cinsiyet ve diğer konularda ön yargılarınızı kırmaya çalışın.
8. **Gençlere bütün kalpleriyle eylemci olmayı öğretin.** Demokrasinin kökeninin, dünyada olan bitene dair bilgi sahibi ve eğitilmiş olmak olduğunu anlamalarına yardım edip onlara harekete geçmeleri için ilham verin.
9. **Eğer bir şirkette çalışıyorsanız veya hisse sahibiyseniz, düşündüklerinizi dile getirin.** Çalıştığınız veya hisse sahibi

olduğunuz şirketin başarılı olmasını istediğinizi ve geleceğin başarılı bir şirketinin sağlıklı olması, güçlü bir doğal çevreye sahip olması, çalışanlarıyla hizmet ettiği toplumun mutluluğu, uyumu ve eşitliğine katkıda bulunması gerektiğini söyleyin. Aynı zamanda sıradaki bölümü inceleyin.

şirketlerin yapabileceği

(ve müşterilerin yapmaları için ısrar ettiği) 11 şey

- 1. Hedefleriniz ve misyonunuz topluma, doğaya, sosyal uyuma ve adalete servis etmeyi de içersin.** Tabii ki bu durum, şirketinizin sunduğu ürünlere ve servislere göre şekillenecektir. Bütün faaliyetlerinizin arkasındaki itici güç bu olmalıdır. Bütün pazarlama programına dâhil edilmelidir ve önemli hale getirilmelidir. şirketin günümüzü olduğu kadar geleceği de gözettiği ve müşterisi veya yatırımcısı olanların dünyayı daha iyi bir yer yapmaya destek olduğu bilinmelidir.
- 2. Ortaklarınızı, yöneticileri, çalışanları ve hissedarları 1. maddenin uzun vadede şirketin en yüksek menfaatini sağlayacağına ikna edin.** Bütün hissedarların, insanlığın evriminin yeni bir çağa girdiğini, yaşam ekonomisini uyandıran ve onurlandıran şirketlerin hayatta kalacağını ve başarılı olacağını anlamalarını sağlayın.
- 3. Bütün ürünlerinizin ve servislerinin sürdürülebilir olması için programlar başlatın.** Ham maddelerin ve gereçlerinizin geri dönüşümlü veya yeniden kullanılabilir olmasına, hayvan ve doğa haklarını ihlal etmemesine dikkat edin. şirketteki herkes materyallerin nereden geldiğini, nasıl ikmal edildiğini ve şirketin yaşayan Dünya'yı desteklediğini, onurlandırdığını bilmelidir.
- 4. Bütün çalışanlarınız ve diğer işçileriniz için adil, yaşam standardına uygun ve eşitlikçi maaş ilkesini uygulayın.** En düşük ve en yüksek maaş alan çalışanlarınız arasındaki maaş,

ikramiye ve diğer tazminat standartlarınızı küçültün (mesela en yüksek maaş alan çalışanınız, en düşük maaş alan çalışanınızın maaşının üç katından fazlasını almamalıdır.) Ortaklarınızın, müttehitlerinizin, taşeron firmalarınızın ve tedarikçilerinizin veya denizaşırı fabrikalarınızın da adil ve eşitlikçi maaşlar verdiğinden, çalışma standartlarının en üst düzeyde olduğundan emin olun.

5. **En parlak çalışanları işe alıp elinde tutabilmek için şirketin kendisini yaşam ekonomisine adanması gerektiğinin farkına varın.** Giderek daha fazla çalışan çalıştığı şirketin iyi işler ortaya koymasını istemektedir. Araştırmalar, X ve Y neslinin üyelerinin kendileri ve gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakmak için yaratıcı çabaların bir parçası olmak istediklerini göstermiştir. Statü sahibi olmaktan değil, yenilikten, sosyal ve çevresel dönüşümden mutluluk duyacak sorumlu insanlar işe alın ve geliştirin.
6. **Yaratıcılığı, mutluluğu, samimiyeti ve topluluk duygusunu destekleyecek bir yönetim sistemi yaratın.** Komuta ve kontrol yöneticiliği örneklerinden ortak karar verme modellerine geçiş yapın. Yönetim sistemlerinde daha az hiyerarşik (veya hatta hiyerarşik olmayan) sistemlere eğilimin hem birey hem kurum için çok faydalı olduğu kanıtlanmıştır. Şirketlerin yapılarına göre düzenlenmeleri gerekmesine rağmen, ölüm ekonomisinden yaşam ekonomisine geçerken geleneksel doğrusal yönetim yapısının etkili olmayabileceğinin farkına varmak önemlidir. Hayat çeşitlilik ve topluluklarla zenginleşir.
7. **Akıllı yatırımlarda bulunun.** Sadece Wall Street'e yardım eden hisseler ve başka girişimlere yatırım yapmak yerine istihdam ile şirketin hizmet verdiği toplum için yatırımlarınızı gerçekleştirin. Çalışanların gizliliğinin ve ürün bilgilerinin korunması için veri güvenliği sistemini güncellemek, şirketinizin tedarik veya pazarlama zincirine destek olacak şirketleri finanse

etmek, eğlence tesisleri, parklar ve topluma faydası olan projeleri desteklemek gibi dâhili icraatlara yatırım yapın.

8. **Resmî kaynaklardan gelen eleştirileri ciddiye alın.** Çevresel, sosyal eleştirileri, basının, hissedarların ve diğer kaynakların tekliflerini saygı ve takdirle karşılayın. Devamlı gelişmeyi sağlayacak faaliyetlerde bulunun. Bütün faaliyetlerinizin değerlendirilmesini sağlayın, meşru eleştirileri, içe bakışları, değerlendirmeleri kabul edin. Bu, şirkete ve herkese fayda sağlar.
9. **Şirketteki çeşitliliğe ve sosyal farklılığa destek verin.** Çalışanlarınız, yönetim kurulunuz ile yönetici takımınızdaki farklılıkları ve çeşitliliği kucaklayın. Ortak olduğunuz tüm kurumların ve tedarikçilerinizin aynısını yapması için ısrar edin. Monokültürün nadiren başarılı olduğunu ve geleceğin başarı hikâyelerinin en belirgin yönünün çeşitlilik olacağını unutmayın.
10. **Ahlaki davranışları ve sorumluluk almayı destekleyin.** Körü körüne itaat ve suskunluğun yerine şeffaflığı ve usulsüzlükleri bildirme politikasını destekleyin.
11. **Şirketinizin verdiği mesajlarda, misyonunuzun topluma hizmet vermek ve yaşam ekonomisinin bir parçası olmak olduğunu belirtin.** Başarılı bir reklam olacaktır. Şirketin çıkarlarını ilerletmekle beraber diğer şirketlere de aynısını yapmaları için ilham ve güç verecek, onları cesaretlendirecektir.

Girişimcilerin yapabileceği 5 şey

1. **Kalbinizin sesini dinleyin.** En derin tutkularınızı doyuran ve en iyi yeteneklerinizi kullanabildiğiniz bir girişim seçin. Yapmayı çok istedikleri şeyleri hiç denememiş ‘uzmanların,’ ebeveynlerin, öğretmenlerin ve başkalarının etkisinde kalmayın. Özellikle kullanılan ürünleri ve yaklaşımları geliştirme potansiyelleri varsa, çevrenizde gördüğünüzden tamamıyla farklı bir

şey sunmaktan korkmayın. İşinizde iyi olmak için en iyisini yapın, bu zaten içinizden gelecektir.

2. **Başlayın.** Ne kadar erken o kadar iyi. Unutmayın ki, başarısız ve başarılı insanlar arasındaki fark, birinin bir kez daha denemiş olmasıdır. Hata diye bir şey yoktur, sadece yaklaşımınızı düzenleyen, hedeflerinizi netleştiren ve ilhamınızı arttıran dersler ve fırsatlar vardır.
3. **Bütünsel dünya yapısını destekleyen topluluklar ve ağlar inşa edin (B Corp'lar, fayda şirketleri, sosyal girişim ağları, kâr amaçlı/kâr amacı gütmeyen ortaklıklar ve benzerleri.)** Bunları kendinize ilham vermek başta olmak üzere, kendinizi cesaretlendirmek, tedarik zincirinizi, istihdam kampanyalarınızı ve pazarlamanızı geliştirmeye yardım etmek için kullanın. Diğer girişimcileri destekleyin ve güç verin. Sizi büyüyen bir girişimci olarak gören üniversite sınıf arkadaşlarınız, arkadaşlarınız ve aileniz tutkularını takip etmek için cesaret bulacaktır.
4. **Gelecek için zihninizde canlandırdığınız şirket olun.** İlham verici bir yaklaşımla kurduğunuz sürdürülebilir işinizle kendi hayallerinizi belli etmiş olursunuz ve diğerlerine bu yolda ilerlemeleri için bir örnek oluşturunuz. Çalışanları işe almanız ve muhafaza etmenizle, sunduğunuz ürünlerle, servislerle, kullandığınız kaynaklarla, tükenen kaynakları, mahvolmuş doğayı yeniden canlandıran faaliyetleri desteklemenizle ve toplumunuza yaptığınız katkılarla bu yaklaşımınızı göstermiş olursunuz.
5. **Bir şirketi yönetmeye başlayınca “Şirketlerin yapabileceği 11 şey” başlığının altındaki 11 maddeyi uygulamayı unutmayın.**

2004-2015 arasında ekonomik tetikçilerin faaliyetlerinin belgeleri

Bu bölümün hedefi, *Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı*'nın ilk kez yayımlanmasından günümüze kadar ET sisteminin kapsamı ve etkilerini kronolojik olarak belirtmektir. Aşağıda sivil toplum örgütleri ile devlet organlarının raporlarını, sızdırılmış belgelerini, başka gizli belgeleri, gazete araştırmalarını ve çok daha fazlasını bulacaksınız. Bazı maddeler ET faaliyetlerinin tekil ve belli başlı anlarına odaklanmışken, diğer belgeler uzun dönemlerde varlıklarını sistematik olarak göstermektedir. Bu liste kapsamlı değildir ama ET sisteminin küresel ekonominin her noktasına sızdığını göstermeyi amaçlar.

Makale ve raporları alıntılardım, özetledim ve önemli noktaları kalın harflerle belirttim. Bu kaynakların sağladığı bilgileri ve sonuçları doğrulamaya çalışmadım. Bu yüzden analizler, görüşler ve sonuçlar yazarının, yayıncısının ve internet sitesinin belirttikleridir; bana ait değildir. Bunlardan sonuç çıkarmak ise size kalmış.

2004

- Inter Press Service haber ajansının rapor ettiği bağlı yardımın milletleri “boğduğunu” belirten bir Birleşmiş Milletler araştırmasına göre; “Afrika ekonomisi üzerine gerçekleştirilmiş bir BM araştırması, bağışlanan paranın yardım edilen ülkeye başışın yüzde 25 ila 40’ı arası kesintiye sebep olan şartlarla geldiğini belirtmiştir. Bunun sebebi, zengin ülkelerden rekabet üzerine kurulu olmayan bir fiyatlandırmayla ürün ithal etmeye mecbur olmalarıdır... 50 Yıl Yeter adlı 200 sivil toplum örgütü topluluğunun müdürü Njoroge Njehu **‘ABD verdiği her doların 80 sentinin ülkesine döndüğünden emin olur.’** demiştir.”

- Gelişmekte Olan Haklar ve Sorumluluklar (RAID), Birleşmiş Milletler raporlarını takiben yayımladığı bir raporunda Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki 'şirketler, kaynakların sömürülmesi ve çatışması' belirtilmiştir. *Cevaplanmamış Sorular: Şirketler, Çatışma ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti* adlı RAID raporunda bankacılık sektörünü inceleyen bir bölüm, Birleşmiş Milletleri (başka suçlamalarla birlikte) şu iddialarla suçlamaktadır: **"Belgolaise Bankası tarafından hesapları tutulan MIBA [Société Minière de Bakwanga, hükümete ait bir elmas madencilik şirketi] Kongo devleti tarafından alınmış silahlar için finansal işlemler gerçekleştirmiştir."**
www.raid-uk.org/sites/default/files/unanswered-qq.pdf

BM Raporu:

daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/567/36/IMG/N0356736.pdf

BM'nin basın açıklaması raporu:

www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=8706

- Küresel Adalet Şimdi (eski adıyla Dünya Gelişim Hareketi), *Zambiya: Borca Mahkûm -IMF ve Dünya Bankası Kalkınmayı Nasıl Baltaladı-* adlı bir rapor yayımlamıştır. Rapor, **'IMF'nin ve Dünya Bankasının Zambiya'daki desteğinin başarısız, demokrasi dışı ve adaletsiz olduğunu'** ortaya koymuştur. Kanıtlar son yirmi yılda IMF ve Dünya Bankasının müdahalesinin Zambiya'daki borç krizini iyileştirmektense daha beter hale getirdiğini göstermektedir. İşin garip yanı, borçtan kurtulması karşılığında Zambiya'nın aynısını yapmaya devam etmesi gerekmektedir."

www.globaljustice.org.uk/sites/default/files/files/resources/zambia01042004.pdf

2005

- *The Great American Jobs Scam*'de (San Francisco: Berrett-Koehler, 2005), Greg LeRoy 'şirketlerin eyaletlere ve şehirlere karşı oynayarak yeni iş yaratmak adına senelik 50 milyar dolar aldığını ve rutin olarak vergi mükelleflerinden kazandıkları

paranın iş başına 100 bin doları geçtiğini' açığa çıkarmıştır. Ardından LeRoy'un organizasyonu, Öncelikle İyi İşler (Good Jobs First) 'eyalet ve yerel masrafı her biri 75 milyon doları aşan' 240 şirket yardımını ortaya çıkaran bir 'Mega anlaşmalar' raporu ortaya koymuştur ki toplamı 64 milyar doları aşmaktadır. **Bu yardımlar; sektörü çekmek, elinde tutmak (ve istihdam) için tasarlanmıştır ama yerel rüşvet olarak görülmektedir.** İş başına yaklaşık olarak 456 bin dolar ortalamaya ulaşmıştır. Bu anlaşmalar büyük ihtimalle günümüzde çalışmayı sürdüren en yüzsüz ET'ler tarafından gerçekleştirilmektedir: kendilerini 'yatırım arayan toplumlar ve yeni tesislerini nereye kuracağına karar vermeye çalışan şirketler arasındaki vazgeçilmez ara bulucular' olarak tanıtılan sözde şantiye yeri danışmanları. Şantiye yeri danışmanları yardım paketinin nerdeyse yüzde 30'unu alırlar. **Böylece devlet ile yerel hükümetleri şirketin iş ve vergi olarak geri ödeyebileceğinden çok daha inanılmaz yardım paketleri vermeye ikna etme gücüne sahip olurlar.**

www.greatamericanjobsscam.com www.goodjobsfirst.org/megadeals

www.goodjobsfirst.org/corporate-subsidy-watch/site-location-consultants

- Küresel Adalet Şimdi, *Herkese Uyan Tek Beden: IMF ve Dünya Bankası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Üstüne Bir Araştırma* adlı bir rapor yayımlamıştır. Dünya Bankası ve IMF tarafından ekonomik olarak gelişmekte olan ülkelere dayatılan 'yapısal düzenleme şartlarına' genel bir eleştiriye ek olarak, Dünya Bankası sürecin yerel sahipliğini teşvik edici yeni bir yaklaşım açıklamıştır: Yoksullukla Mücadele Strateji Evrakları. Küresel Adalet Şimdi, bu evraklardan (PRSP'ler) ellisini inceleyen bir rapor sunmuştur ve **ilkelerin daha önceki yapısal düzenleme programlarına 'çok benzer' olan zararlı ilkeler içerdiğini** keşfetmiştir.

www.globaljustice.org.uk/sites/default/files/files/resources/onesizeforeall01092005.pdf

- Ekonomi profesörü ve Dünya Bankası eski araştırma ekonomisti William Easterly, *Beyaz Adamın Yükü: Neden Batı'nın Dünyanın Geri Kalanına Yardım Çabası Çok Kötülük ve Az İyi-lik Oldu* (New York: Penguin, 2006) adlı bir kitap yayımlamıştır. Bryce Christensen'in kaleme aldığı bir Amerikan Kütüphane Birliği değerlendirmesine göre: "Bu projelerin bazılarının amacına ulaştığını kabul etmektedir -mesela çocuk ölümlerinin azalması-. Easterly, **Batı milletlerinin yabancı yardıma harcadıkları trilyonlarla maalesef çok az şey başardıklarına** dair çarpıcı kanıtlar sunmaktadır. Bu kanıt bazı ülkelerde -bu ülkelere Haiti, Zaire ve Angola dâhildir- **yabancı yardımın altında yoksulluğu artırdığını** göstermektedir. Bazı yardım girişimlerinin sıkıntılı geçmişleri incelendiğinde, kibirli Batı yardım yetkililerinin yardıma muhtaç müşterileri üstünde **post-modern yeni sömürgeciliğin politik idaresini ve ekonomik bağımlılığını kullandığı** gözükmemektedir. Süreç boyunca demokrasiye ve yerel işletmelere ket vurmuşlardır.

<http://william-easterly.org/books/the-white-mans-burden>

- Dünya Bankası, Etiyopya sağlık hizmetlerini desteklemek için 215 milyon dolar kredi ve yardımı onaylamıştır. 2009'da maddi yardım 540 milyon dolara çıkarılmıştır. Huffington Post'un ve Uluslararası Araştırmacı Gazeteciler Birliği'nin 2015 raporunda belirtildiği üzere, banka çalışanlarına göre onlarca milyon dolar Dünya Bankası fonundan Etiyopya'nın 'şehirleştirilmesi' çabalarını desteklemeye yönlendirilmiştir. 2012'de İnsan Hakları Takibi tarafından yayımlanan "*Burada Ölümü Bekliyor: Zorunlu Yer Değiştirme ve Etiyopya'nın Gambella Bölgesindeki Şehirleşme*" adlı raporuna göre ise 'şehirleştirme' sürecine **korkutma, şiddet ve tecavüz** damgasını vurmuştur.

<http://projects.huffingtonpost.com/worldbank-evicted-abandoned/new-evidence-ties-worldbank-to-human-rights-abuses-ethiopia> www.hrw.org/sites/default/files/reports/ethiopia0112webwcover_0.pdf

2007

- Huffington Post'un ve Uluslararası Araştırmacı Gazeteciler Birliği'nin 2015 yılında yayımladığı makalesindeki araştırmaya göre; Dünya Bankası destekli projelerden biri, Kenya'nın Cherangani tepelerinde yaşayan **binlerce Sengwer yerlisini zorla tahliye etmiştir**. Sengwerler'in destekçilerine göre "bankaların desteklediği proje Sengwerler'i tehlikeye sokmuştur çünkü proje Kenya'nın Cherangani tepelerinin koruma altındaki orman rezervinin sınırlarını yeniden çizmektedir ve bu sınırlar bölgenin içinde yaşayan binlerce insanı kapsamaktadır." Bu yüzden Kenyalı yetkililere "tahliye için gerekçe" vermiştir. Dahası "Dünya Bankası KFS'ye [Kenya Orman Servisi] genel tahliye başlatmak için gereken ekipmanı alsınlar diye gerekli parayı sağlamıştır."

<http://projects.huffingtonpost.com/worldbank-evicted-abandoned/worldbank-projects-leave-trail-misery-around-globe-kenya>

- **Zambiya, akbaba fonlarından Donegal International'a 1979'da Romanya'dan alınan bir kredi için 15,5 milyon dolar ödemiştir**. Donegal borcu, Romanya'dan 1999 yılında 3,2 milyon dolara almıştır. Donegal'a 55 milyon dolarlık dava açılmıştır.

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/6589287.stm>

2008

- Steven Hiatt'in editörlüğü üstlendiği *İmparatorluk kadar Eski Bir Oyun* (San Francis: Berett-Koehler, 2008) adlı kitapta on iki saygıdeğer yazar **çağdaş ekonomik tetikçilerin birçok yönünü** ve şirketokrasinin mahvedici sonuçlarını incelemektedir. www.bkconnection.com/books/title/a-game-as-old-as-empire
- **ET'ler küresel bir finansal krize sebep olmuşlardır**. 16 Eylül 2008'de ABD'nin büyük finans kurumlarının iflası -yüksek faizli borçların ve kredilerin temerrüt takasının ortaya çıkması sonucunda- bir küresel ekonomik krize sebep olmuş, Avrupa

bankaları iflas etmiş ve borsa değerleri dünya çapında düşmüştür. Bunlar ve diğer etmenler Büyük Buhran'dan beri varsayılan en kötü küresel ekonomik gerilemeye sebep olmuştur.

www.bloomberg.com/bw/stories/2008-10-10/stock-market-crash-understanding-the-panicbusinessweek-business-news-stock-market-and-financial-advice

www.telegraph.co.uk/finance/nancialcrisis/3174151/Financial-crisis-US-stockmarkets-suffer-worst-week-on-record.html

- 16 Avrupa ülkesinde 51 sivil toplum örgütünün dâhil olduğu Avrupa Borç Ve Gelişim Ağı (Eurodad), *Kritik Durumlar: IMF'nin Düşük Gelirli Hükümetler Üstündeki Etkisi Devam Ediyor* adlı bir rapor yayımlamıştır. Bu rapora göre şartlar ilkesinin kabulünden beri IMF, gelişim için verdiği kredilerin hiçbirinde bağlı olduğu yapısal şartların sayısını azaltamamıştır. Dahası özelleştirme ve liberalleştirme gibi konularda fon bu çok hassas şartları ciddi miktarda kullanmaktadır. Eurodad'ın analizine göre **2002'den beri onaylanan fon kredilerinin şartlarının dörtte biri hâlâ özelleştirme ve liberalleştirme reformları içermektedir.**

www.eurodad.org/uploaded/les/whats_new/reports/critical_conditions.pdf

- Jubilee ABD Ağı'nın, *IMF ve Dünya Bankası Ekonomik Polişe Şartları Borç İptalinin Etkisini Kötüleştiriyor Mu?* başlıklı bilgilendirme notuna göre: "12 yıl önce 1996'da kurulan, Dünya Bankası ve IMF'deki ana borç hafifletme programı olan Ağır Borçlandırılmış Yoksul Ülkeler Girişimi (HIPC) başlangıcından bu yana ciddi kusurlar taşımaktadır. Bunların arasında, **IMF ve Dünya Bankasından hem borçtan kurtarma hem de borç vermeye eklenen zararlı ekonomik sözleşme gereksinimleri bulunmaktadır.** Bu zararlı politika gereksinimleri borçların iptalinin faydalarını zayıflatmakta ve hatta bazen yok etmektedir... Bu gereksinimler çoğu zaman en fakir, en savunmasız insanların canını yarmaktadır ve borç kurtarmanın hayat kurtarıcı vaatlerini yerine getirmesini sağlamak için derhal durdurulmaları gerekmektedir."

- Vergi Ağı baş danışmanı ve *Kan Bankerleri: Küresel Yer Altı Ekonomisinden Hikâyeler* (New York: Four Walls Eight Windows, 2003) adlı kitabın yazarının kaleme aldığı Nation’da yayımlanan makale, denizaşırı finans sektörünün afallatıcı yaygınlığını anlatmaktadır. Makaleye göre: “Son otuz yılda finansal hizmetlerin, rezil borçların, sermaye akışı ve kafa karıştırıcı yolsuzluğun, küreselleşmesinin yol açtığı **nispeten az sayıda büyük banka, hukuk firması, muhasebe firması, varlık yöneticileri, sigorta şirketleri ve yüksek riskli yatırım fonları en az 10-15 trilyon dolar arası özelleştirilmiş, vergilendirilmemiş gizli sınır ötesi varlıklarını aklamakta ve saklamaktadır.**”

www.thenation.com/article/attack-global-pirate-bankers

2009

- Uluslararası Kapsayıcı Büyüme Planlama Merkezi, IMF’in talimat ve şart politikalarını inceleyen bir sayfalık yazı yayımlamıştır. *Washington’ın Fikir Birliği Öldü Mü?* başlıklı yazı, belirsiz dönemlerde şartların zarar verici etkilerini anlatmaktadır: Basit gerçek şu ki, **koşullar ataerkildir. Davranışları değiştirmek, ekonomik, politik ve sosyal yapılarda değişiklikler yapmak için vardır. Aynı zamanda bir tür teminat görevi üstlenirler; bazı durumlarda, aksi takdirde uygulanabilir olmayan reformların yapılmasını sağlamak için bir zorunluluk haline gelmişlerdir.**

www.ipc-undp.org/pub/IPCOnePager82.pdf

- Ekonomik tetikçilerin IMF politikalarını ‘satmak’ için manipüle etmeye devam ettiklerini gösteren daha fazla kanıt bulunmaktadır. Ekonomik ve Politika Araştırma Merkezi’nin, *IMF Destekli Makroekonomik Politikalar ve Dünya Gerilemesi: 41 Borçlu Ülkeye Bakış* başlıklı raporunda IMF ve 41 ülke arasındaki

Stand-By düzenlemeleri, Yoksullukla Mücadele ve Gelişim Tesisleri ve Dış Şok tesisleri incelenmektedir. Makale 41 anlaşmadan 31'inin konjonktür yanlısı makroekonomik politikalar içerdiğini bulmuştur. Bunlar konjonktür yanlısı mali poliçeler veya para poliçeleridir veya -15 anlaşmada görüldüğü gibi- her ikisidir. Büyümedeki veya durgunluğun ciddi miktarda yavaşlaması karşısında, krizin şiddetlenmesinin beklentisini oluşturur... **Birçok durumda fonların konjonktür yanlısı poliçeleri ekonomik büyümeye dair aşırı iyimser beklentilere dayanır. Örneğin, en az bir kere teftiş edilmiş 26 ülkenin 11 IMF raporunda, gerçek GSYİH büyümesini önceki tahminlerin en az 3 puan altına indirmeleri ve üçünün en az yüzde 7 puan fazla hesaplanmış tahminleri düzeltilmeleri gerekmiştir.** Büyük olasılıkla gelecekteki revizyonlar daha düşük olacaktır.

www.cepr.net/documents/publications/imf-2009-10.pdf

- Çakallar hayattalar ve hiç olmadıkları kadar faaller. Honduras Başkanı Manuel Zelaya, sözde **CIA destekli bir darbeye** devrilmiştir. Darbeden kısa süre sonra, *New York Times*, ABD yönetiminin CIA'nın olayla ilişkisini reddettiğini yazmıştır. İki yıl sonra, Honduras eski kültür bakanı Rodolfo Pastor Fasquelle, *Democracy Now!*'da WikiLeaks tarafından yayımlanan kanıtlarla ABD'nin olayla ilgisini ana hatlarıyla belirtmiştir.
www.nytimes.com/2009/06/30/world/americas/30honduras.html https://www.democracynow.org/2011/6/1/former_honduran_minister_us_undoubtedly_played
www.democracynow.org/2015/7/28/clinton_the_coup_amid_protests_in
- *Guardian*'ın yayımladığı Barclays Bankası'nın sızdırılmış belgelerinde "SCM (Yapısal Sermaye Piyasaları) bölümünün bir kısım karmaşık uluslararası vergi kaçakçılığı" gerçekleştirdiği ortaya çıkmıştır. Bu belgelere göre, **Barclays "müşterilerine çok miktarda vergi ödememeleri için sistematik olarak yardım ettikleri gerekçesiyle birçok ülkede yargılanması gerektiği"** iddia edilmiştir. Barclays o gece mahkeme kararı

çıkarmış ve *Guardian*'ı web arşivindeki belgeleri kaldırmasına zorlamıştır. WikiLeaks sızdırılan asıl belgeleri yayımlamış ve durumu izah etmiştir.

www.wikileaks.org/wiki/The_Guardian:_Censored_Barclays_tax_avoidance_leaked_memos%2C_16_Mar_2009

- İsraili milyarder Dan Gertler'in Demokratik Kongo Cumhuriyeti madencilik anlaşmasında aracı olarak yüzde 500 geri kazanım yapıldığı iddia edilmiştir ve **Kongo hükümetini 60 milyon dolar kazıkladığı** iddia edilmektedir (Gertler'in Kongo'da gerçekleştirdiği birçok anlaşmadan bir tanesi, Bloomberg.com tarafından detaylı olarak incelenmiştir).

www.bloomberg.com/news/articles/2012-12-05/gertler-earns-billions-as-mine-deals-leave-congo-poorest

- *Guardian*'da bir serbest yazarın kaleme aldığı yazıda, **Uluslararası Para Fonu geliştirmekte olan ekonomileri cezalandıran soğukkanlı bir katile benzetilmektedir.** IMF'nin Letonya'daki eylemleri hakkında şunlar belirtilmiştir: "Letonya, mart ayında IMF'den bütçesini yeteri kadar azaltmamak için 200 milyon Avro ödemeyi kaçırmıştır. Basında çıkan haberlere göre, hükümet bu yıl bütçe açığını gayri safi millî hasılanın yüzde 7'si oranında yürütmek isterken, IMF yüzde 5 olmasını istemektedir. Letonya, bütçesini yüzde 40 oranında azaltmıştır ve IMF'nin hedeflerine ulaşmak için bazı devlet hastanelerini ve okulları kapatmayı planlaması sokak protestolarına yol açmıştır."

www.theguardian.com/commentisfree/cifamerica/2009/may/13/imf-us-congress-aid

2010

- WikiLeaks, Irak ve Afganistan'daki savaşlarla ilgili çok sayıda belge ve dosya yayımlamıştır; bu belgeler 'savaş günlükleri' olarak bilinir. Alternet.org'da özetlendiği gibi: "Bu 'Afgan Savaşı Kayıtları', ardından yayımlanan sonraki Irak savaşı kayıtlarındaki ve WikiLeaks'in son dönemde yayımladığı diplomatik

belgelerdeki gibi, ABD idaresindeki savaş oluşumlarının Amerikan halkının kitlesel olarak aldatılmasıyla kendini belli ettiğini belirtmektedir. Özellikle de (1) ABD'nin yarattığı büyük sivil kayıplar hakkında söylediği yalanlar ve (2) 'kontrgerilla hareketlerinin' demokratik bir Afgan hükümeti yerleştirmek için tasarlandığına dair iddialar buna örnek verilebilir. *Times* ve *Guardian*'ın haberleri resmî ABD belgelerinin ABD yürütme organlarının Amerikan halkına yalan söylediğini ortaya koymaktadır.”

www.alternet.org/story/149393/WikiLeaks%27_most_terrifying_revelation%3A_just_how_much_our_government_lies_to_us

- Birleşmiş Vatandaşlarla Federal Seçim Komisyonu'nun karşı karşıya geldiği dava kararında, ABD Yüksek Mahkemesi “Şirket gider yasağı anayasaya aykırıdır. **Bağımsız harcamalar federal seçimlerde anayasal olarak sınırlandırılmaz** ve harcamalar desteklenen adaydan bağımsız gerçekleştiği müddetçe dolaylı olarak şirketler diğer gruplara istedikleri miktarda harcama yapabilir.” açıklamasını yaparak süper siyasal eylem komitelerinin oluşmasını sağlamıştır.

www.cnn.com/2012/02/15/opinion/wertheimer-super-pacs

- Küresel Adalet Şimdi, *Büyük Açlık Piyangosu: Bankacılık Spekülasyonları Gıda Krizine Neden Oluyor* başlıklı bir rapor yayımlamıştır. Rapor, ‘2007-2008 arası temel gıda fiyatlarında inanılmaz bir yükseliş gerçekleşirken milyonların aç kalmasını ve dünya çapında büyük şehirlerde gıda ayaklanmaları çıkmasını’ incelemektedir ve krizin nasıl da ‘finansal spekülasyonlar tarafından desteklendiğini’ göstermektedir. **Gıda ürünlerine ilişkin devam eden spekülasyonlar “dünya genelinde, özellikle gıda ithalatına dayalı gelişmekte olan ülkelerde düşük gelirli aileler için gıda fiyatlarını karşılanamaz hale getirmiştir.”**

www.globaljustice.org.uk/sites/default/files/files/resources/hunger_lottery_report_6.10.pdf

- ProPublica, Wall Street'in 'para makinesinin' içine doğru bir araştırma başlatarak (2015'ten beri devam etmektedir) Wall Street'in 'milyarlar koparmak için emlak vergisi merkezli karmaşık araçları kullanmasını ve bunun nihai çakılışı sadece hızlandırmasını' incelemiştir. Daha yakın zamanda yayımladığı başka bir makalede ise (Nisan 2014'te yayımlanmıştır) eski yatırım bankeri Kareem Serageldin'nin suçlu bulunması incelenmiştir. **'Büyük Bulıran'dan beri gerçekleşmiş en büyük insan yapımı ekonomik felaketinin neden sadece bir yatırım bankacısının hapsedilmesiyle sonuçlandığı'** anlamaya çalışılmıştır -ve bu kişi ikinci sınıf bir finans kurumunda daha yolun başında olan bir bankerdir-.

www.propublica.org/series/the-wall-street-money-machine www.propublica.org/article/the-rise-of-corporate-impunity

- *Mother Jones*, ABD Hükümeti, Büyük Petrol Sunar başlıklı makalesinde ABD hükümetinin petrole duyduğu ihtiyacı belgelemektedir. Makale, **"petrol şirketlerinin sadece kendi düzenlemelerini yazmakla kalmayıp kendi gözetimlerini de yerine getirdiği ve aynı zamanda enerji politikasını belirleyip kanun tasarıları hazırladıkları"** savını destekleyici geniş çaplı kanıtlar sunmaktadır.

www.motherjones.com/mojo/2010/06/us-government-brought-you-big-oil

- **Akbaba fonlarının borç geri ödeme davası, çok ihtiyaç duyulan çatışma sonrası kalkınma için ayrılan Liberya fonlarını çalmıştır.** Aynı yıl Liberya, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası tarafından borç erteleme olarak 4,6 milyar dolarla ödüllendirilmiştir. Ülke, sözde akbaba fonu olan Hamsah Yatırım ve Wall Capital tarafından baskı görmüştür ve 1978'de ABD merkezli Chemical Bankası'ndan aldığı kredi 2009'da bu şirketlere 6,5 milyon dolara satılmıştır. Şirketler borç için Liberya'yı dava etmişlerdir. Akbaba fonlarının davada istediği rakam 2010'da 43 milyon dolara yükselmiştir. Liberya bu rakamın sadece yüzde 3'ünü ödemeyi kabul etmiştir.

www.bbc.com/news/world-africa-11819276

- Eurodad, *Nasıl Harcamalıyız: Daha Etkili Yardım İçin Akıllı Tedarik* başlığıyla yayımladığı raporda ‘bağlı yardımı’ suçlamaktadır ve yılda 69 milyar doların ‘yüzde ellisinden fazlasının resmî gelişim desteğine malzeme tedariki ve dış saylayıcılardan gelişim desteği servisleri için kullanıldığını’ tahmin etmektedir. “‘Bağlı Yardım’ın bütün harcamaların verici ülkenin şirketlerinden yapılma şartını koşması yapılabilecek en etkisiz tedariki sağlar. Yardım bumerang gibi kendine döner, kayıtlarda ise sadece gelişmekte olan ülkeye akan finansal bir akıştır. 2001’de OECD yardımların çözülmesine ilişkin ilk anlaşmaları imzalanmış olsa da... İkili yardımların yaklaşık yüzde 20’si resmî olarak bağlıdır. Bağlı yardımlarla finanse edilen kalkınma projeleri de yüzde 15 ila 40 daha pahalıdır. Dahası, **ikili kurumlarda resmî olarak bağlanmamış yardım sözleşmelerinin çoğunluğu bağış yapan ülke firmalarına gitmektedir. Üçte ikisi OECD ülkelerindeki firmalarla sözleşmeye yapmaya hak kazanmıştır ve yüzde 60’ı yardımı yapan ülkenin finanse ettiği bir projeye gitmektedir.**”

www.theguardian.com/global-development/2011/sep/07/aid-benefits-donor-countries-companies

Raporun tamamı Eurodad’ın internet sitesinde bulunmaktadır:

<http://eurodad.org/files/pdf/5284d26056f24.pdf>

- Wikileaks, ‘Haiti’nin yoksul halkına büyük fayda sağlayacak olmasına rağmen **ABD’nin Venezuela petrol anlaşmasından tüydüğünü – ve başarısız olduğunu-**’ belgeleyen “PetroCaribe Belgeleri”ni yayımlamıştır.

www.thenation.com/article/161056/petrocaribe-files

- Wikileaks’in yayımladığı bir belge, Haiti’de ‘**ABD’nin ve uluslararası bağışçıların başkanlık seçimlerine hile karıştırdığını**’ göstermektedir.

www.thenation.com/article/161216/WikiLeaks-haiti-cable-depicts-fraudulent-haiti-election

- Nijerya'nın önde gelen gazetelerinden *ThisDay*'in haberine göre **ABD Dışışleri Bakanlığı Shell Petrol Şirketi ile birlikte iç ve dış politikaları etkilemek için hükümet içerisine ajanlar yerleştirmiştir.** *ThisDay*'e göre "Shell'in Nijerya'daki baş yöneticilerinden biri ABD diplomatlarına Shell'in desteklediği çalışanlarını hükümetin gerekli kurumlarına yerleştirmesini söylemiştir ve böylelikle 'bakanlıkta olup biten her şey bilinebileceğini' belirtmiştir. Aynı zamanda hükümetin Shell'in içeri sızmasının önemini 'unuttuğunu' söylemiş ve şirketin müzakereler hakkında ne kadar çok şey bildiğinden haberleri olmadığı' hakkında böbürlenmiştir."

<http://beforeitsnews.com/african-american-news/2011/01/after-WikiLeaks-u-s-outlines-africa-priorities-amid-revelations-338594.html>

- Filistin'de eski bir gelişim çalışanı ve danışman olan Khalil Nakhleh *Küreselleşmiş Filistin: Vatana Ulusal İhanet* (Ewing Township, NJ: Red Sea Press, 2011) adlı bir kitap yayımlamıştır. Amazon.com'un açıklamasına göre: "Bu kitap işgal altındaki Filistin'e verilen yardımların mükemmel bir politik yardım olduğunu, dayatılmış bir politik ajandaya ve programa razı olmuş ve uyacak Filistinliler'e verildiğini iddia etmektedir. **Yardım, toplumu ve gelecek nesli politik ve ekonomik borçla zincirlemekte, ipoteklemekte ve rehin tutmaktadır.** Bu yardım tüketime ve insanları rehin etmeye odaklanan bir yardımdır. Bu yardım üretim ve özgürlük karşıtıdır."

www.amazon.com/Globalized-Palestine-National-Sell-Out-Homeland/dp/1569023557

- Küresel Adalet Şimdi, *İnsanlara Yetki Vermek Mi? Dünya Bankası Meksika'da Toplumu İflas Ettiren Rüzgâr Santrallerini Nasıl Finanse Eder?* başlıklı bir rapor yayımlamıştır. Oaxaca'daki La Mata ve La Venrosa rüzgâr santrallerinde gerçekleştirilen örnek olay incelemelerinde -Dünya Bankasının Meksika'daki Temiz Teknoloji Fonu'nun (CTF) gözde projesidir- raporlar **CTF'in iklim değişikliği finansmanı adına hatalı bir model olduğunu** göstermektedir. Enerji tesisleri kurmaya ve orta

gelirli ülkelerde özel sektöre karşı doğuştan gelen ön yargılara dayanmaktadır. Yardım yerinde dağıtılan kredilerle, ilk hedef olan iklim değişikliği finansmanının yerine **CTF daha yoksul ülkelere daha fazla borç yükleme riski almaktadır**. Özellikle La Mata ve La Ventosa rüzgâr çiftlikleriyle ilgili, rapor-daki bulgular proje tarafından üretilmiş, enerjinin ‘indirimli olarak Walmart’a satıldığını’, projenin **‘ekstra gelir için BM’nin Temiz Gelişim Mekanizması’na mali durumunu yanlış tanıttığını**’ ve projenin Tehuantepec’teki Isthmus’ta rüzgâr projelerinin özelleştirmesini teşvik etmek için kullanılacağını belirtmektedir. Projeler hatırı sayılır bir yerel tepki görmüştür.. **‘yerel halka ait bölgelerin ele geçirilmelerine** ve pazar için kaynağa dönüştürülmelerine’ yönelik bir endişe vardır.

www.globaljustice.org.uk/sites/default/files/files/resources/mexico_oaxaca_la_ventosa_-_final.pdf

- Küresel Adalet Şimdi, *Bozuk Pazarlar: Finansal Piyasa Yönetmelikleri Bir Başka Küresel Gıda Krizini Nasıl Engelleyebilir?* başlıklı bir rapor yayımlamıştır. Rapor, “finansal tahminlerin gümblediğini, mala dayalı türev araçlarının yatırımcılar için başka bir varlık sınıfına döndüğünü, tarımsal piyasaların etkin faaliyetinin bozulduğunu ve baltalandığını göstermektedir. **Mali piyasalardaki değişimin nasıl gıda piyasasını etkilediğini ve dünyanın en yoksul insanları üstündeki yıkıcı etkisini ortaya koymaktadır**.

www.globaljustice.org.uk/sites/default/files/files/resources/broken-markets.pdf

- *Economist*’in attığı başlık, “Finansal Krize Lobiciler Mi Sebep Oldu?” sorusunu yöneltmektedir. Cevap -evet gibi görünmektedir- üç IMF ekonomistin yazdığı *Bir Avuç Dolar: Lobi Çalışmaları ve Finansal Kriz* adlı bir makaleden gelmektedir ve Ulusal Ekonomik Araştırma Bürosu tarafından yayımlanmıştır. Makale, lobi faaliyetleri, serbestleşme, riskli krediler ve nihai olarak -her şey ters gittikten sonra gelen- kurtarma paketleri arasında güçlü bağlar kurmaktadır. *Economist*’te tarif

edildiği üzere makale '**bankaların serbestleşmenin etkin bir katılımcısı olduğunu ve akılsız ev kredilerine izin veren güçsüz kuralları geçirmeye zorladıklarını**' açıklamaktadır. IMF ekonomistleri alacaklıların daha riskli krediler yapmak için lobi faaliyeti sürdürmeye yatkın olduğunu bulmuştur. Aynı zamanda ülkenin en fazla alacaklıyla dolu bölgelerinde, çoğu lobi dolarının en yüksek geri ödeme oranlarında bulunduğunu keşfetmişlerdir. Son olarak eğer Washington ve kurtarma paketleri arasında bir bağ olduğunu düşünüyorsanız haklısınız. Ekonomistler **en fazla lobi yapan şirketlerin en fazla kurtarma paketi kullanma ihtimaline sahip şirketler olduklarını keşfetmişlerdir.**

<http://business.time.com/2011/05/26/did-lobbying-cause-the-financial-crisis/print> www.nber.org/papers/w17076

- **Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Amerikan akbaba fonlarına yasa dışı 100 milyon dolar borcu geri ödemeye zorlanmaktan şans eseri kurtulmuştur.** FG Hemisphere, Jersey Adaları'nda ülkeye açtığı davayı kazanmıştır ve mahkeme 3 milyon dolara alınan borca karşılık 100 milyon dolar ödenmesine karar vermiştir. Neyse ki bir sonraki sene kredinin yasa dışı olduğu kanıtlanmıştır ve İngiliz Kraliyet Danışma Meclisi akbaba fonunun 100 milyon dolar toplayamayacağı nihai kararını vermiştir. Bu karar maalesef Kongo'nun başka bir Amerikan akbaba fonuna yaptığı ödemeyi engelleyemeyecek kadar geç gelmiştir. 2002'de Kongo, Red Mountain Finance'in 800 bin dolara aldığı söylenen borca karşılık 8 milyon dolar ödemıştır ve ardından 27 milyon dolarlık bir dava daha açmışlardır.

<http://cadtm.org/FG-Hemisphere-vulture-fund-s> www.bbc.com/news/business-18894874 www.jubileeusa.org/vulturefunds/vulture-fund-country-studies.html

- Bir takım karmaşık sistemler kuramcısı Zürih'teki İsviçre Federal Teknoloji Enstitüsü'nde **küresel işletme gelirlerinin yüzde 40'ını kontrol eden 147 devasa uluslararası şirketin**

bulunduğu bir ‘süper-varlığı’ tanımlamıştır. Araştırmaya göre bunların çoğu finansal kurumlardır. Bilim insanları ekonomik güç haritasını güçlü kümeleşmiş bir merkeze sahip bir ‘papyon’ olarak tanımlamışlardır.

www.newscientist.com/article/mg21228354.500-revealed-the-capitalist-networkthat-runs-the-world.html#.VYzJhqYyFLj http://arxiv.org/PS_cache/arxiv/pdf/1107/1107.5728v2.pdf

2012

- Araştırmacı gazeteci Greg Palast, *Piknik Yapan Akbabalar: Petrol Domuzlarının, Güç Korsanlarının ve Yüksek Finans Etçillerinin Peşinden* (New York: Plume, 2012) adlı kitabında **petrol ve bankacılık endüstrisi ile devlet kurumları arasındaki hastalıklı ilişkileri** açığa çıkarmıştır. Kitap ‘körfeze dökülen petrolün, *Exxon Vadez* olayındaki gibi, çevresel felakete sebep olduğunu’ açıklamaktadır. ‘Az bilinen trajedilerden *Tatitle* ve *Torret Kanyonu* olaylarının, şirket yolsuzluklarından, başarısız kanunlardan ve daha ilginç finans endüstrisi ile enerji devleri arasındaki derin bağdan kaynaklandığını’ anlatmaktadır. Palast, Ulusal Para Fonu’nu, Dünya Bankasını, Dünya Ticaret Örgütünü ve Merkez Bankalarını büyük petrolün kuklası olmakla’ suçlamaktadır.

www.gregpalast.com/vulturespicnic

- Wall Street’i İşgal Et hareketlerinin birinci yıl dönümünde *Bloomberg*, California Üniversitesi’nde Ulusal Gelir Servisi verisini incelemiş Berkeley ekonomisti Emmanuel Saez’in mart ayında yayımladığı makaleye göre, ‘2010’da **ABD ailelerinin en üst seviyedeki yüzde 1’inin ülkenin yüzde 93 gelir artışını zapt ettiğini belirttiğini**’ bildirmiştir.

www.bloomberg.com/news/articles/2012-10-02/top-1-got-93-of-income-growth-as-rich-poor-gap-widened

- Hintli politik eylemci Arundhati Roy, *Outlook India*’da yayımlanan “Kapitalizm: Bir Hayalet Hikâyesi” adlı makalesinde **kurumsal hayırseverliğin sadece başka bir kontrol ve etki**

yöntemi olduğunu belirtmektedir: “IMF, hükümetleri sağlık, eğitim, çocuk bakımı, gelişim gibi yapısal düzenlemelerin masraflarını kısımları için zorladıkça STÖ’ler (sivil toplum örgütleri) yaygınlaşmıştır. Her şeyin özelleşmesi aynı zamanda her şeyin STÖ’leşmesi demektir. İşler ve geçim kaynakları yok olur, beğenmeyenler için bile STÖ’ler önemli bir istihdam merkezi haline gelir. Şirketler veya temelinde STÖ olan kurumlar direniş hareketlerini satın almak için küresel finans yöntemleridir. Hissedarlar şirket hisseleri alırlar ve ardından içeriden kontrol ederler.”

www.outlookindia.com/article/capitalism-a-ghost-story/280234

- **Libor skandalı birçok bankanın katılarak -en önemlileri Deutsche Bank, Barclays, UBS, Rabobank ve İskoçya Kraliyet Bankası’dır- ve 2003’ten itibaren faiz oranlarını [Libor] kâr için yönlendirdiği bir komployu açığa çıkarmıştır.** 2015’te büyük kurumları kapsayan araştırma devam etti. Hukuk davalarında kurumlar teşhir edildi ve küresel finans sistemindeki güvenilirlikleri sarsıldı. Eski bir borsa simsarı olan Morgan Stanley ‘Libor oranlarının yanlış bildiriminin 1991’den beri yaygın olduğunu’ belirtmektedir.

www.cfr.org/united-kingdom/understanding-libor-scandal/p28729 www.informath.org/media/a72/b1.pdf

- ProPublica, *Oyunuzu Satın Almak: Kara Para ve Büyük Veri* adlı bir rapor serisi başlatmıştır. İlk araştırmalar ABD’deki 2012 başkanlık seçimindeki harcamalara odaklanmıştır. Devam eden araştırmalar 2015’te, süper siyasal eylem komitelerinin yükselişini, Kochtopus’u (Koch Kardeşler tarafından finanse edilen geniş ve karanlık kurumlar ağı) ve kampanya finans yasasındaki boşlukları ortaya çıkarmıştır. Toplu olarak bu raporlar **kurumsal lobi çalışmalarının kamu düzeni üstündeki korkutucu etkisini göstermektedir.**

www.propublica.org/series/buying-your-vote

- Küresel Adalet Şimdi, İngiltere yardımının ‘**gelişmekte olan ülkelerde özel sektöre destek amacıyla kullanıldığını**’ ve bunun pazar yanlısı politikaları desteklemek için mi yoksa yardım parasını şirketlere aktarmak için mi gerçekleştiğini’ anlatan bir yazı yayımlamıştır. Yazıda, Dünya Bankasının Bangladeş’te ‘vergi cennetlerinde uluslararası şirketler için esas olan ithalat işleme bölgesi’ dâhil olmak üzere ‘özel ekonomi bölgesi’ kurması için 11 milyar pound İngiltere yardımı yapıldığından bahsetmektedir. Rapora göre yeni özel ekonomik bölgeler, ticaret birliğinin faaliyetlerini ve birliklerin özgürlüğünü kısıtlayacaktır.

www.globaljustice.org.uk/sites/default/files/files/resources/supporter_briefing_print.pdf

- Dünya Bankasının dokuz projesi için gerçekleştirdiği bir iç inceleme, **bankanın sistematik olarak gelişim girişimleri sonucunda zarar görecektir insan sayısını azımsadığını** göstermektedir: “Etkilenen insan sayısı girişimden önce bankanın raporlarındaki sayıdan ortalama yüzde 32’si daha fazla çıkmıştır. Dokuz projede azımsanan insan sayısı 77.500’dür.” 1994’te gerçekleştirilen bir incelemede 192 proje incelenmiştir ve ‘gerçekte etkilenen insan sayısının tahminlerin ortalama yüzde 47 fazlası olduğu’ ortaya çıkmıştır.

<http://projects.huffingtonpost.com/worldbank-evicted-abandoned/india-uncounted>

2013

- Andrew Ross Sorkin tarafından yazılmış “Mandela Özgür Pazarla İlgili Görüşlerini Değiştirdi” adlı bir *New York Time* DealBook makalesinde, Mandela’nın Davos’ta Dünya Ekonomik Forumu’nda katıldığı bir toplantıda, **ET sistemi yandaşlarının Nelson Mandela’yı Güney Afrika pazarını açmaya ikna ettiğini ve 1993’ten beri Güney Afrika’da artmakta olan eşitsizliği** ortaya koymaktadır. Sorkin, Mandela’nın kararının

uluslararası şirketlerin Güney Afrika şirketleri üstünde büyük haklar edebileceğini belirtmektedir. Mesela, 2005'te Barclays Güney Afrika'nın en büyük tüketici bankası olan Absa'yı kendi bünyesine katmıştır. En büyük çelik üreticilerinden Iscor, Lakshmi Mittal'ın LNM şirketine 2004'te satılmıştır. Çin Endüstri ve Ticaret Bankası, Güney Afrika'nın en büyük servis şirketi Standardt Bankası'nın çoğu hissesini 2008'de almıştır. Güney Afrika'nın en büyük market zinciri Massmart'ın çoğu hissesi ise 2011'de Walmart'a satılmıştır.

http://dealbook.nytimes.com/2013/12/09/how-mandela-shifted-views-on-freedom-of-markets/?_r=1

- JPMorgan Chase, ABD Adalet Bakanlığıyla 13 milyar dolara anlaşmaya varmış ve sözde 'kendisinin her büyük ABD bankasıyla birlikte **rutin olarak emlak kredisi dolandırıcılığı uyguladığını**, emlak pazarının çöküşünün tohumlarını ektiğini' itiraf etmiştir.

www.globalresearch.ca/jpmorgan-chase-engaged-in-mortgage-fraud-the-securitization-fraud-that-collapsed-the-housing-market/5371764

- **Washington'ı etkileyen şirketler:** *The New York Times*'in haberine göre, sözde Citigroup tarafından yazılmış bir yasa tasarısında: "Temsilciler Meclisi Mali Hizmetler Komisyonu'na -Hazine Bakanlığının itirazlarına rağmen- bu ay yol alan yasa tasarısı *The New York Times*'in incelediği e-postalara göre Citigroup'undur. Yasa tasarısı yeni ticaret düzenlemelerini kapsayan bir muafiyet sunacaktır."

<http://dealbook.nytimes.com/2013/05/23/banks-lobbyists-help-in-drafting-financial-bills/?r=2>

- Uluslararası Kalkınma Geliştirme, Uluslararası Sorumluluk Projesi, Banka Bilgi Merkezi, Doğal Yaşam Uluslararası Konut Birliği ve Arazi Hakları Ağı, Dünya Bankası Tedbirleri İncelemesi'ne *Mecburi Yeniden Yerleşimle İlgili Dünya Bankası Politikasını Yeniden Yapılandırma* başlıklı bir rapor sunmuştur. Rapor Dünya Bankasının **zorunlu tahliyelere olan yaklaşımlarından etkilenen bireylerin ödediği bedelin çok yüksek**

olduğunu ileri sürmektedir. Geniş çaplı yerleşmenin insan haklarını harcayan ve **aşırı yoksullukla adaletsizliğe yol açan** fazlasıyla zorlu bir faaliyet olduğunu göstermektedir.

www.mediafire.com/view/yjlyuteklm7wfo/Reforming%20the%20World%20Bank%20Policy%20on%20Involuntary%20Resettlement.pdf

- Küresel Adalet Şimdi'nin yayımladığı yazıda Kolombiya'daki Cerejón madenindeki kömür istismarı ele alınmıştır. Madenin genişletilmesi insan hakları istismarına yol açmıştı (buna köylerin yıkımı ve ucuz iş gücünün sömürülmesi dâhildi) ve çıkarılan kömür 'nerdeyse sadece zengin ülkelere ihraç ediliyordu.' Yazı, maddenin üç sahibinin (BHP Billiton, Anglo American ve Xstrata) **İngiliz bankaları, yatırımcılar ve emeklilik fonları tarafından finanse edildiğini** (bunlara Barclays, HSBC, Lloyds ve İskoçya Kraliyet Bankası dâhildir) ve 2009'dan beri yaklaşık 25 milyar dolar aldıklarını belirtiyordu.

www.globaljustice.org.uk/sites/default/files/files/resources/cerrejon_media_briefing.pdf

- Küresel Adalet Şimdi, *Güç Ağı: İklim Değişiminin Sebebi Olan İngiltere Hükümeti ve Enerji-Finans Bileşkesi* başlıklı bir yazı yayımlamıştı. Rapor, 'İngiliz hükümetindeki bakanların üçte birinin iklim değişimine sebep olan finans ve enerji şirketleriyle bağlantısı olduğunu' ortaya koyuyordu. **"Enerji-finans bileşkesinin boyutu ve köklü doğası büyük rakamlar ortaya koymuştu:** 900 milyar pound (Londra Menkul Kıymetler Borsası'nın fosil yakıt hisse değeri) ve 170 milyar dolar. (ilk beş İngiliz bankasının 2010'dan 2012'ye işlediği bono ve hisse miktarı; gelişmekte olan ülkelerdeki iklim finansman desteği İngiltere'nin desteğinin 11 katından fazladır.)

www.globaljustice.org.uk/sites/default/files/files/resources/web_of_power_media_briefing.pdf

- "İnsan Hakları Kampanyası Vakfı ve Akbaba Fonları: Üçüncü Dünya Ülkelerine LGBT Hakları İçin Ödeme Yaptırmak," adlı makalede insan hakları eylemcisi ve akademisyen Scott Long ABD'nin en büyük homoseksüel organizasyonu olan İnsan

Hakları Kampanyası Vakfı'na yapılan 3 milyon dolarlık bağışın çirkin kaynağını incelemektedir. Bağış, Cumhuriyetçiler Partisi'nin iki büyük destekçisinden gelmektedir; biri sözde 'üçüncü dünya ülkelerinden ve vatandaşlarına yaşatılan acılara sebep veren borçlardan kâr eden' bir akbaba fonu sahibi olan Paul Singer'dır. Long, akbaba fonlarının sinsi denebilecek doğasını ve etkilerini incelemektedir: "Akbaba fonları ülkelerin sıkıntılı borçlarını ilk alıcı vazgeçmeye yaklaştığı zaman -*Guardian*'ın tanımladığı gibi genelde ülke bir kaos durumu içindeyse- alarak işlevini sürdürür. Ülke istikrarını yeniden sağlayınca akbaba fonları milyonlarca dolar faizli geri ödeme ve ilk borcun masraflarını talep ederler." Jubilee ABD'ye göre, **"2011 sonu itibariyle Uluslararası Para Fonu'nda incelenmiş Aşırı Borçlu Fakir Ülkelerin (HIPC) 40'ından 16'sı ticari alacaklılar tarafından 78 farklı mahkemede dava edilmiştir. Bunlardan 36'sı mahkeme kararıyla HIPC'lerin aleyhine sonuçlanmıştır ve yaklaşık 1 milyar dolarlık ilk talebe karşılık kabaca 500 milyon dolar vermişlerdir."**

<http://paper-bird.net/2013/11/04/hrc-and-the-vulture-fund-making-third-world-poverty-pay-for-lgbt-rights>

www.theguardian.com/global-development/2011/nov/15/vulture-funds-jersey-decision

www.jubileeusa.org/ourwork/vulturefunds.html

- Propublica, Goldman Sachs ve New York Merkez Bankasının içinde federal müfettiş Carmen Segarra'nın gerçekleştirdiği gizli ses kayıtlarının bulunduğu bir seri rapor yayımlamıştır. Segarra, Goldman Sachs'ın çıkar çatışması ilkelerinin geçerliliğini, baskı altında kalmasına ve başka türlü anlaşmazlıklar yaşamasına rağmen savunmayı reddettiği için kovulduğunu iddia etmektedir. 'Federal kasetler' soruşturması (2015'te hâlâ devam etmektedir) **federallerin Wall Street'teki 'riayete' dayalı tahrip edici geçmişini** ortaya koymaktadır.

www.propublica.org/series/fed-tapes

- Vergi Adalet Ağı baş danışmanı ve Kanlı Bakerler (New York: Four Walls Eight Windows, 2003) kitabının yazarı James S. Henry TEDx-RadboudU konuşmasında vergi cennetlerinin ve denizaşırı bankacılığın gelişmekte olan ülkeleri nasıl sakat bıraktığını anlatmaktadır.

<https://www.youtube.com/watch?v=znYA0yIQMq0>

2014

- Eurodad'de *Denizaşırı Gitmek: Kalkınmanın Finans Kurumları Dünyanın En Gizli Finansal Merkezlerini Kullanan Şirketleri Nasıl Destekliyor* başlıklı bir rapor yayımlanmıştır. İdari özeti şöyledir: **“Gelişmekte olan ülkeler vergi kaçınma ve vergi kaçırmadan her yıl milyarlarca dolar para kaybeder.** Vergi cennetleri az veya sıfır vergi uygulayarak, şirketlerin vergiyi atlatmasına izin vererek ve faaliyetlerinden nerdeyse hiç hesap vermeyerek önemli bir rol oynarlar. Gelişim Finans Kurumları (DFI'ler) bu raporun da gösterdiği üzere genelde kamu parasını kullanarak özel sektör projelerinin vergi cennetlerine yönlendirilmesini destekleyen devlet kontrollü kurumlardır. Bu projeleri böyle destekleyerek denizaşırı endüstriye yardım eden gelir ve meşruluk sağlarlar.”

www.eurodad.org/goingoffshore

- Eurodad, *Gizli Kâr: 2014 Adaletsiz Küresel Vergi Sisteminin Desteğindeki Avrupa Birliği'nin Rolü* başlıklı bir rapor yayımlamıştır. Rapor, her ülkeyi üye ülkelerle birlikte dörk kritik konuda karşılaştırmaktadır: vergi anlaşmalarının gelişmekte olan ülkelerle olan adaleti; isimsiz kabuk şirketleri ve güvenlerini sona erdirmeye isteklerini; uluslararası faaliyetlerin şeffaflığı ile uluslararası şirketlerin vergi ödemelerini artırmaya verdikleri destek; en yoksul ülkelere küresel vergi standartları müzakere edildiğinde masaya oturmasına izin verme konusundaki tutumları. Elde edilen bulgulara göre, uluslararası şirketlerin ve kişilerin vergi kaçırmalarını kolaylaştıran uygulamalar

yaygın olarak kullanılmaktadır; bazı durumlarda hükümetler ‘vergi rekabetçiliği’ iddia etmektedir. Bu durum ‘dibe çökme yarışı’ yaratmaktadır. **Yani birçok ülke uluslararası şirketleri çekmek için standartlarını düşürmektedir.** Bazı ülkeler şirketleri çekmede çok başarılıdır -İrlanda, Lüksemburg ve Hollanda.- Aynı zamanda Avrupa Komisyonu tarafından, **kapalı kapılar ardındaki uluslararası şirketlerle rekabeti bozan düzenlemeler yaptıkları için** soruşturma altındalardır.

www.eurodad.org/hiddenprofits

- Küresel Adalet Şimdi, *Bir Kıtayı Oymak: İngiltere Hükümeti, Afrika Gıda Sistemlerinin Kurumsal Devralmasını Nasıl Sağlıyor* başlıklı bir rapor yayımlamıştır. Rapor, İngiltere yardım paralarının sözde ‘Afrika’daki tarım ve gıda güvenliği alanlarındaki kalkınmalarına destek vermesi gerektiği ancak gerçekte, çok uluslu şirketlerin kaynaklara erişimini ve bu ülkelerin Afrika’daki genişlemesini kolaylaştırmak için yasal değişiklikler yapmalarına yardımcı olmaya yönelik olduğunu’ anlatmaktadır. **‘Böyle girişimlerin kurumsal yaklaşımının artan arazi kapma, güvensiz ve düşük ücretli istihdam, tohumun özelleştirilmesi ile yerel popülasyonları beslemek yerine ihraç pazarları için üretime odaklanması yoluyla açlık ve yoksulluğu arttırma ihtimaline dair’** kanıtlar sunmaktadır.
- www.globaljustice.org.uk/sites/default/files/files/resources/carving_up_a_continent_report_web.pdf

- Princeton Üniversitesi politika profesörü Martin Gilens ve Northwestern Üniversitesi’nden karar verme süreci profesörü Benjamin Page *Perspectives and Politics*’te **‘ekonomik elitler ve ticari çıkarları temsil eden örgütlü gruplar ABD hükümet politikası üzerinde önemli bağımsız etkilere sahipken, kitlesel ilgi grupları ve ortalama vatandaşların bağımsız etkisinin az olduğu veya hiç olmadığını’** kanıtlarıyla gösteren bir makale yayımlamıştır.

http://scholar.princeton.edu/sites/default/files/mgilens/files/gilens_and_page_2014_-testing_theories_of_american_politics.doc.pdf

- Wikileaks, Avusturalya Başbakanı Tony Abbott'ın '**Avusturalya bankacılık ve finans sektörüne radikal serbestleşme getirmeyi hedefleyen gizli ticaret anlaşmaları**' geçirdiğini ortaya koyan belgeler yayınlamıştır. Sydney Morning Herald'ın raporunda Hizmet Anlaşması Ticaret Sözleşmesi (TiSA) müzakerelerinin hassas ayrıntıları Avustralya ticaret müzakerecilerine, Avustralya hükümetinin bankacılık politikasını dört şartını sona erdirecek ve yabancı bankalara Avustralya'da daha fazla çalışma özgürlüğü sağlayacak bir finansal hizmetler gündemi üzerinde çalıştığı belirtilmiştir. Aynı zamanda Avustralyalıların banka hesapları ve mali verileri serbestçe denizaşırı bir yere transfer edilebilecektir. Öte yandan yabancı finansal ve bilgi teknolojisi işçilerinin para aktarmasına da izin verecektir.

www.theage.com.au/federal-politics/political-news/secret-deal-bank-freeforall-20140619-3ah2w.html

- Büyük banka tüccarlarının döviz kurlarını manipüle ettiği ortaya çıkmıştır. Hırsızlar Kulübü, Mafya ve Kartel olarak adlandırılan sohbet gruplarına karşı kanıtlar bulunmaktadır ve bunlar arasında kur düzenlemelerine dair açıkça böbürlenmeler bulunmaktadır. CNN'nin haberine göre: Citigroup, Barclays, JPMorgan Chase ve İskoçya Kraliyet Bankası, dolar ve Avro fiyatlarını manipüle etmekle suçlanmış, ABD tarafından 2,5 milyar dolardan fazla para cezasına çarptırılmıştır. Dört bankaya ek olarak UBS'ye Merkez Bankası tarafından 1,6 milyar dolar maddi ceza ve Barclays'in kanun koyuculara karşı benzer suçlardan dolayı 1,3 milyar dolar ceza ödemesine karar verilmiştir. İlk dört banka 'Kartel' olarak adlandırdıkları örgüt tarafından 2007 başından beri yönetilmektedir. İnternet sohbet odalarını ve şifreli dilleri kullanarak günde iki defa kârlarını artırmak için değerlerle oynamaktadırlar.

www.forbes.com/sites/leoking/2015/05/21/forex-barclays-citi-ubs-jpmorgan-online-chat-instant-messenger <http://money.cnn.com/2015/05/20/investing/ubs-foreign-exchange>

- Uluslararası Yerleştirme ve İskân Ağı Başkanı Doktor Theodore Downin'in bir raporu Kosova Enerji Projesi'nin 'uluslararası mecburi yeniden yerleştirme standartlarına uymamasına rağmen projenin uluslararası finans projelerine uyması gereğiyle yeni bir linyit madeni açmak için' yedi bin Kosovalının yeniden yerleştirilmeye zorunlu kalacağını bulmuştur. Bununla beraber, Kosova Enerji Projesi'nin geliştirilmesine, **mecburi yerleştirme için Kosova kurumlarını ve kanun koyucularını uyumsuz bir yasal, politik ve kurumsal ön hazırlık yapmaya yönlendiren Dünya Bankası ön ayak olmuştur.**

http://action.sierraclub.org/site/DocServer/Final_Draft_Downing_Involuntary_Resettlement_at_KPP_Repo.pdf?docID=15541

- *ProPublica* ve *Frontline*'ın ortak bir araştırması, **1990'lı yılların başında Amerikan şirketi Firestone ve vahşi Liberya savaş ağası Charles Taylor arasındaki samimi bir ilişki olduğunun kesin kanıtlarını ortaya koymuştur:**

“Röportajlara, şirket belgelerine ve açıklanmış diplomatik telgraflara göre Firestone, Taylor'ın ayaktakımı asi ordusu için kullandığı bir gıda, yakıt, kamyon ve para kaynağı olmuştur. Şirket, Taylor'un asi hükümetine vergi ödemek için 1992 yılında bir anlaşma imzalamıştır. **Mahkeme belgelerine göre takip eden yıl boyunca, şirket koruma karşılığında Taylor'a azar azar 2,3 milyon dolar nakit para, çek ve gıda sağlamıştır.”**

<https://www.propublica.org/article/firestone-and-the-warlord-intro>

- *Nation Amerika*, **lobi endüstrisinin aldatmacasını ve gizliliğini** “Tüm Lobiciler Nereye Gitti?” başlıklı bir makalede ortaya koymuştur. Yasal boşluklar sayesinde lobi endüstrisi resmî olarak lobici olarak kayıt altına alınmamıştır. Endüstri ‘yer altına’ girmiştir. 2013 yılında sadece 12281 kayıtlı lobici olduğu belirtilmesine rağmen, uzmanlar gerçek sayının 100 bine yakın olduğunu söylemektedirler. Buna ek olarak 2013'de ABD'de lobicilerin resmî harcamasının 3,2 milyar dolar görünmesine rağmen makale resmî olamayan rakamın 9 milyar olduğunu

tahmin etmektedir. Jeffrey Sachs, bölüm bölüm incelediği kitabı *Medeniyetin Bedeli*'nde (New York: Random House, 2011) resmî olmayan rakamın 30 milyar dolar olduğunu tahmin etmektedir. Lobicilerin temel ekonomik etkisi vergi kredileri, ücret indirimleri, ücretsiz servisler ya da basit yardımlarla dev şirketlere devlet yardımları sağlanmaktadır.

www.thenation.com/article/178460/shadow-lobbying-complex

- Bir New York bölge mahkemesi, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin iki akbaba fonuna -Themis Capital ve Des Moines Investments- fonların Citibank'tan ve diğer bankalardan 2008'de aldığı kabaca 18 milyon doların şu an faizle 50 milyon olduğu ve 70 milyon dolar ödemesi gerektiğine karar verilmiştir.

www.jubileeusa.org/vulturefunds/vulture-fund-country-studies.html

2015

- *Hufington Post* ve Uluslararası Araştırmacı Gazeteciler Birliği ile bağlantılı elliden fazla gazeteciden oluşan bir ekip, "Tahliye ve Terk Edildi" başlıklı bir araştırma projesi başlatmıştır. *Dünya Bankası Yoksulu Koruyacakken Sözünü Nasıl Bozdu?* raporunda Dünya Bankasının Etiyopya, Honduras, Hindistan, Kenya, Nijerya, Peru ve diğer ülkelerdeki projeleri nedeniyle yerinden edilmiş kişileri belgelenmektedir. Raporda ortaya çıkan sonuçların kapsamı korkunçtur: **"ICIJ'nin Dünya Bankası kayıtlarını analizine göre 2004'ten 2013'e kadar, bankaların projelerin fiziksel olarak ya da ekonomik olarak 3,4 milyon insanı yerinden edeceğini, onları evlerinden zorla çıkaracağını, arazilerini ellerinden alacağını ya da geçim koşullarına zarar vereceğini tahmin edilmektedir."**

<http://projects.huffingtonpost.com/worldbank-evicted-abandoned>

- Küresel Adalet Şimdi, *Özelleştiren Güç: İngiltere'de Nijerya'da Özelleştirme Vakfı Yardımları* başlıklı bir rapor yayınlamıştır. Bu rapora göre, "Adam Smith International danışmanları

tarafından yürütülen 100 milyon poundluk bir projenin parçası olarak İngiltere, Nijerya'daki enerji sektörü özelleştirmesini desteklemek için tahmini 50 milyon pound yardım parası kullanmaktadır. Süreç henüz tamamlanmasa da sonuçlar felakettir. Nijerya halkı daha yüksek fiyatlarla, kötü hizmet ve düzenli elektrik kesintileriyle boğuşmaktadır. Özelleştirmeye katılan şirketler, birçok işçiyi gereksiz görmüştür ve 2014'te Merkez Bankası tarafından kurtarılmak zorunda kalmışlardır.”
www.globaljustice.org.uk/sites/default/files/files/resources/nigeria_energy_privatisation_briefing_online_0.pdf

- *New York Times*, ABD silahlarının Arap ülkelerine satışının savaşlarına katkıda bulunduğunu anlatmaktadır: “Yemen’de savaş açmak için Suudi Arabistan Boeing’den alınmış F-15 savaş uçakları kullanılmaktadır. Birleşik Arap Emirlikleri’nden pilotları Lockheed Martin’in F-16’larını hem Yemen’i hem de Suriye’yi bombalamak için uçurmaktadırlar. Yakında, Arap Emirlikleri’nin, General Atomics ile yapacağı anlaşma sonucu kendi mahallelerinde casusluk görevleri yürütmek üzere insansız hava aracı filosuna sahip olacağı beklenmektedir. Orta Doğu, vekâlet savaşlarına, mezhep çatışmalarına ve terörist ağlara karşı savaşlara girerken, bölgedeki Amerikan askerî donanımını depolayan ülkeler artık bu silahları kullanmaktadır ve daha fazlasını istemektedirler. Sonuç, Pentagon bütçelerini küçültme döneminde yabancı iş arayışında olan Amerikan savunma müteahhitleri için büyük bir kazançtır -ama aynı zamanda ittifaklar haritasının keskin bir şekilde yeniden çizildiği bir bölgede yeni silahlanma yarışının tehlikeli olasılığıdır-.”

www.nytimes.com/2015/04/19/world/middleeast/sale-of-us-arms-fuels-the-wars-of-arab-states.html

- Deutsche Bank, LIBOR skandalıyla **‘küresel faiz oranı değerleriyle oynadığı’** gerekçesiyle uluslararası finans devine açılan davada 2,5 milyar dolarlık anlaşmaya varmıştır.

<http://money.cnn.com/2015/04/23/news/deutsche-bank-libor-settlement/?iid=EL>

- Eurodad'ın bir üyesi olan Çok Uluslu Şirketler Üstüne Araştırma Merkezi (SOMO) *Ahmak Altını: Kanada Nasıl Madencilik Şirketi Eldorado Gold Yunanistan Doğasını Katletti ve Hollanda Posta Şirketi Aracılığıyla Vergilerden Kaçtı?* adlı bir rapor yayınlamıştır. Eurodad tarafından açıklandığı üzere: **Bu raporda Yunan ekonomik iyileşmesinin geniş kapsamlı vergi kaçınmasıyla olduğu -bunun Hollanda sayesinde gerçekleştiği- anlatılmaktadır.** Aynı zamanda Yunanistan Avrupa Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası ve IMF tarafından Hollanda tarafından desteklenen sert kemer sıkma tedbirleri almıştır.
www.eurodad.org/Entries/view/1546374/2015/04/01/Fool-s-Gold-How-Canadian-mining-company-Eldorado-Gold-destroys-the-Greek-environment-and-dodges-tax-through-Dutch-mailbox-companies
- WikiLeaks, ABD'nin adil ticaret ve yabancı ülkelerdeki yerel sermayeli işletmeler pahasına destekleme hedeflerini gösteren Trans-Pasifik ortaklığından gizli bir taslak bölüm yayınlamıştır. *Yes! Magazine*'de yayınladığı üzere: Belge, TPP'nin ABD işlerinin ihracını kolaylaştırmak, şirketlerin emek ve çevre korumalarını yasalaştırmak için hükümetlere dava açmalarına izin vermek, hükümetlerin yerel işletmeleri lehlerine çevirmelerini ve kolonileştirmeyi ilerletmelerini sağlamak için tasarlanmış bir şirket hakları sözleşmesi olduğuna dair doğruluğu tespit edilemeyen iddialarda bulunmaktadır.
www.yesmagazine.org/new-economy/trade-rule-illegal-favor-local-business-tpa-leak-WikiLeaks?utm_source=YTW&utm_medium=Email&utm_campaign=20150417
- Küresel Adalet Şimdi, Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'nı (TTIP) 'yerel yetkililerin büyük ABD şirketlerini etkileyen konularda karar alma otoritesini zedeleyerek demokrasiye zarar verecek bir tehdit' olarak nitelendirdiği bir yazı yayınlamıştır. Ayrıca anlaşmanın 'kamu hizmetlerini tehdit edebileceği, İngiltere mahkeme sistemini geçersiz kılacak gölgeli tahkim panelleri kurabileceği, sağlık ve güvenlik standartları gibi düzenlemeleri baltalayabileceği' belirtilmiştir.

- NBC 11, Amerikan Mevzuat Borsası Konseyi'nin şirketlere mevzuat üzerinde ağır bir etki sağlayan 'kurumsal fatura imalatanesi' hakkında rapor sunmuştur. ALEC Exposed internet sitesi '**küresel şirketlerin ve devlet politikacıların, haklarımızı düzenleyen devlet yasalarını yeniden yazmaya çalışmak için kapalı kapılar ardında oy kullandığına dair önemli kanıtlar**' sunmaktadır. <https://secure2.convio.net/com-cau/site/Advocacy?pagename=homepage&page=UserAction&iid=650&autologin=true>
www.alecexposed.org/wiki/ALEC_Exposed
- WikiLeaks, 1978'den bu yana ABD'nin yarım milyon diplomatik telgrafını yayınlamıştır. *DemocracyNow!* haberine göre: Belgeler, neredeyse her ülkedeki ABD elçiliklerine ve misyonlarına gelen diplomatik telgrafları ve diğer diplomatik iletileri içermektedir. [Wikileaks'in kurucusu Julian] Assange'a göre 1978'de işleme konan birçok jeopolitik öge hâlâ günümüzde devam etmektedir. 1978 İran Devrimi'nin başlangıcıdır... Sandinista hareketi popüler biçimde başlamıştır... Afganistan'ın savaş dönemi 1978'de başlamıştır ve o günden beri hiç durmamıştır." www.democracynow.org/2015/5/28/WikiLeaks_releases_500k_us_cables_from
- FIFA skandalı: Mayıs 2015'te Amerikalı yetkililer, yirmi yıl boyunca karanlık anlaşmalarla ve 150 milyon dolar rüşvetlerle sporu yozlaştırdığını söyledikleri 14 futbol yetkilisi ve pazarlama yöneticisine karşı derin kapsamlı bir dava açmıştır. Yetkililer tarafından uluslararası futbol genelde mafya aileleri veya uyuşturucu kartelleri için kullanılan kelimelerle tarif edilmişti ve bu tarz suç örgütlerine uygulanan şantaj yasaları uygulandı... Karmaşık finansal anlaşmalarla veya nakit para dolu eski moda evrak çantaları aracılığıyla insanların FIFA'nın para akışı ve tanıtımlarına ödeme yapması bekleniyordu. Federal

suçlamalar **rüşvet, dolandırıcılık ve para aklama** dâhil olmak üzere FIFA 47 suçtan yargılanıyordu.

www.nytimes.com/2015/05/28/sports/soccer/fifa-officials-arrested-on-corruption-charges-blatter-isnt-among-them.html?_r=1

- Uluslararası Sorumluluk Projesi, *Kalkınmaya Dönüş: Kalkınmanın Ne Olabileceğine Dair Bir Çağrı* başlıklı yayınladığı raporda Kamboçya, Mısır, Moğolistan, Myanmar, Pakistan, Panama, Filipinler, Zimbabve ve başka **yerlerde Dünya Bankası tarafından finanse edilen projelerle bağlantılı zorla tahliye ve diğer insan hakları ihlallerini** incelemektedir. Bulgular arasında bulunan bir rapor, ‘dört Dünya Bankası tarafından finanse edilmiş projede tahliye edilen yüzde 71’in kayıplarından dolayı hiçbir tazminat almadığı’ ortaya koymaktadır.

www.mediafire.com/view/zw1g9k4wr83jr5v/IAP_FOR_WEB_R013.pdf

<https://medium.com/@accountability/in-chennai-india-residents-demand-the-world-bank-respect-human-rights-43a4d121b8f2>

- ProPublica, Kızıl Haçın Haiti’deki ‘kalkınma’ projeleri hakkında “Kızıl Haç, Haiti için Yarım Milyar Doları Nasıl Artırdı ve Altı Konut Yaptı” konulu bir araştırma raporu yayınlamıştır. Özetle: grup, çalışmalarını halka açık olarak kutlamıştır. Ancak Aslında Kızıl Haç, Haiti’deki zeminde defalarca başarısız olmuştur. **Gizli belgeler, endişe duyan en üst düzey yetkililerden gelen e-postalar ve bir düzine sıkkın ve hayal kırıklığına uğramış yetkili bağış kurumun sözlerini bozduğunu, bağışları israf ettiğini ve şüpheli başarı iddialarında bulunduğunu göstermiştir.** Kızıl Haç, Haiti için yüz milyonlarca dolar bağışı nasıl harcadığının ayrıntılarını açıklamamaktadır. Ancak raporlar, Kızıl Haç’ın söylediğinden daha az para ihtiyacı olanlara ulaşmıştır.

<https://www.propublica.org/article/how-the-red-cross-raised-half-a-billion-dollars-for-haiti-and-built-6-homes>

- *Bir Kez Daha Yoksulluktan Kâr Etme: DFID’nin Eğitim ve Sağlık Hizmetlerini Özelleştirmeye Desteği*, İngiltere yardım bütçesinin ‘Afrika ve Asya’da giderek daha fazla özel sağlık ve

özel eğitim kurmak için nasıl kullanıldığını' gösteren bir Küresel Adalet Şimdi raporudur. Raporda tarif edildiği üzere: "Bu özel hizmetlerin bazıları, Uluslararası Kalkınma Departmanı'nda (DFID) karar alımları ile uygunsuz yakın ilişkiler içinde olan İngiltere merkezli işletmeler tarafından yürütülmektedirler. Diğerleri ise Coca-Cola gibi uluslararası mega şirket birleşimleri tarafından yürütülmektedir ve açıkça markalarını yeşile yıkamak için sadece bir fırsat değildir ama aynı zamanda doğrudan bir reklam fırsatıdır." Kısaca, **yardımlar, büyük şirketlere yardım eden, ancak ortaya çıkan veya gelişmekte olan kamu hizmetlerini zayıflatan politikaları üstlenmek için dünyanın büyük çoğunluğunu ikna etmek, aldatan ve zorlayan bir araç olarak kullanılmaktadır.**

www.globaljustice.org.uk/sites/default/files/files/resources/profitng_from_poverty_again_dfid_global_justice_now_1.pdf

- Uluslararası Araştırmacı Gazeteciler Birliği'nin Huffington Post'a yayımladığı raporuna göre, **Dünya Bankasının ve Uluslararası Finans Birliği'nin proje yatırımlarının bankacılar tarafından 'geri döndürülemez ve emsalsiz' sosyal veya çevresel etkileri olacağı** bulunmuştur. Makaleye göre: "2009'dan 2013'e iki alacaklı 239 yüksek riskli 'A Kategorisinden' projeye 50 milyar dolar yatırmıştır. Bunlar arasında barajlar, bakır madenleri ve petrol boru hatları bulunmaktadır -kayıtlara göre bir önceki senenin harcamasının neredeyse iki katıdır. Peru gibi gelişmekte olan ülkelerde federal hükümet zayıftır ve düzenlemeler ihmalcidir."

<http://projects.huffingtonpost.com/worldbank-evicted-abandoned/how-worldbank-finances-environmental-destruction-peru>

- Oxfam, *Başkalarının Acısı: Uluslararası Finans Kuruluşu'nun Mali Aracılar Vasıtasıyla Borçlanmasının İnsan Maliyeti* başlıklı bir yazı yayınlamıştır. Rapora göre, 2009 ve 2013 yılları arası IFC sözde 'mali araçlara' (ticari bankalar, özel sermaye fonları, yüksek riskli yatırım fonları dâhil olmak üzere) 36 milyar dolar yatırım yapmıştır ancak Oxfam'ın Washington ofisi

başına göre bu paranın yeni modelde sonunun nereye ulaştığını veya iyi mi yoksa zarar verici amaçlarla mı kullanıldığını ölçememektedir. Raporda ayrıca, 2012 yılından bu yana IFC'nin finansal araçlara yaptığı 49 yüksek yatırımın 'yüksek risk' olarak sınıflandırdığı yatırımların yalnızca üçünün alt projelerinin kamuya açıkladığı ortaya çıkmaktadır. [Gazeteci yazarlarından biri olan Natalie] Bugalski **"IFC'nin 'yüksek riskli' aracı yatırımlarının yüzde 94'ünün sonunun nereye vardığını bilmek imkansızdır."** demiştir.

www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/file_attachments/ib-suffering-of-others-international-finance-corporation-020415-en.pdf

www.oxfam.org/en/pressroom/pressreleases/2015-04-02/billions-out-control-ifc-investments-third-parties-causing-human-rights-abuses

- 2015 Temmuz'undan itibaren (şu anki veri 2014 Kasım'ına dayanmaktadır) USAID'in ilk on tedarikçisinin yarısı çok uluslu şirketlerdir: Chemonics (3. sırada); John Snow Anonim Şirketi (7. sırada); DAI Washington (8. sırada); Management Sciences For Health (9. sırada) ve Jhpiego Şirketi (10. sırada). Peki, USAID'nin 2 milyar dolarlık 'zorunlu katkısıyla' birinci tedarikçisi kim midir? Dünya Bankasıdır.

www.usaid.gov/results-and-data/budget-spending/top-40-vendors

- New Republic, finansal kurumlarının çalışanlarına ilham verici hükümet pozisyonlarında yer almalarını teklif edici teşviklerini -ve bu kurumların bu teşviklerin arkasında sakladıkları gerçek doğalarını- "Wall Street Bankacılara Devlette Çalışmaları İçin Para Verir ve Bunu Kimsenin Bilmesini İstemezler" başlıklı makalede ortaya çıkarmıştır. Makaleye göre: "Citigroup gizli emellerini saklamak adına devlet servisine girdiği için yöneticilerine milyon dolarlar hediye eden üç Wall Street bankasından biridir... Eleştirmenler arasında bu 'altın paraşütlerin' Wall Street'e doğru daha fazla finansal yasa pozisyonunu ve tercih edilen uygulamaların geçirilmesini garantiye alıp almadığı tartışma konusudur. Bağlantılı bir Bloomberg raporu, düzenleyici işlerden bankalara geçen çalışanlarında artımın ve

tam tersinin 1988’le 2013 yılları arası gerçekleştiğini göstermiştir. **Böylece yasa yapıcılar ve denetleyen şirketler arasındaki sözde döner kapı resmedilmiştir.** Bu bulgular, Hükümet Gözetimi Projesi tarafından 2013 yılında yapılan bir araştırmada ortaya çıkan kanıtlarla güçlendirilmiştir. Bu kanıt, büyük şirketlerin yöneticilerin devlet işlerini üstlenmesinin maddi olarak avantaj sağladığını göstermektedir. Tazminat politikaları sayesinde şirketler döner kapıyı artırırlar ve mezunlarının kamu politikası üzerindeki nüfuzlarını arttırır. En önemli örnek, eski bir Cumhuriyetçi Billy Tauzin olabilir. 2003’te Tıbbi Bakımı Çağdaşlaştırma yasasının taslağının oluşturulmasına ve kabul edilmesine yardım etmiştir. Bu yasa ecza sektörünün işine yaramaktadır. O sene Başkan Bush yasayı imzaladığında Amerikan Ecza Araştırma ve Üreticileri veya lakabıyla PhRMA ile Amerika’nın en büyük ilaç ve biyoteknoloji şirketleri birleşip Tauzin’in kendi başkanları olmasını konuşmaya başlamıştı. On ay sonra Tauzin işi kabul etti ve 2 milyon dolar yıllık maaşı olduğu söylendi.

www.newrepublic.com/article/120967/wall-street-pays-bankers-work-government-and-wants-it-secret

www.bloomberg.com/news/articles/2015-01-30/fed-s-revolving-door-spins-faster-as-banks-boost-hiring

www.pogo.org/our-work/reports/2013/big-businesses-offer-revolving-door-rewards.html

www.nbcnews.com/id/11714763/t/tauzin-aided-drug-firms-then-they-hiredhim/#.VZ3V46YyFLg

- *Guardian*’nın bir araştırması Shell, ExxonMobil ve Marathon Petroleum’ın aldığı toplam 1,62 milyar dolar yardımın hepsinin, kampanyalarında fosil yakıt endüstrisinden yüklü destek alan politikacılar tarafından verildiğini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca rapor 2013’te **kömür, petrol ve gaz endüstrilerinin 550 milyar dolar yardım aldığını** ve bu rakamın yenilenebilir enerjiye harcananın dört katı olduğunu bulmuştur.

www.theguardian.com/environment/2015/may/12/us-taxpayers-subsidising-worlds-biggest-fossil-fuel-companies

- ABD'nin devlet destekli çakallarının rolünün artmasına dair raporlar yüzüstüne çıkmaya devam etmektedir. *New York Times*'ın bir araştırması 'halk arasında en efsaneleşmiş, en gizli ve en az değerlendirilmiş' 6 Numaralı Deniz Komandoları'nın '**sessiz cinayetlerdeki ve bulanık çizgilerdeki gizli tarihini**' açığa çıkarmıştır. Başka bir deyişle bu takım çağdaş çakallar gibi iş görür ama kendilerini, işe yarama yabancı liderleri öldürmekle sınırlamazlar, bütün 'şüpheli militanlara' ulaşırlar. Aslında çakallar **kendi güvenlik şirketi endüstrilerini** kurmuşlardır. Denver Üniversitesi'ndeki Sié Chéou-Kand Merkezi Özel Güvenlik Takip projesine göre ABD 'dünya üstündeki en çok özel ordu ve güvenlik gücü tüketicisidir.' Bu güvenlik firmalarının çoğu birçok hatalı davranış ve sivillerin öldürülmesinden dolayı karmakarışık haldedir. En çok bilinen skandal Blackwatergate'dir. Nisour Meydanı'nda Iraklı sivillerin katledilmesine sözde dâhil olmuşlardır (içlerinde başka gaddar davranışlar da bulunmaktadır) ve **ABD'nin lider paralı asker gruplarından Blackwater sözde sistematik bir şekilde şiddet uygulayanlara dava açılmasından kaçmaktadır.**

www.nytimes.com/2015/06/07/world/asia/the-secret-history-of-seal-team-6.html?_r=1

http://psm.du.edu/articles_reports_statistics/data_and_statistics.html#usdata
www.thenation.com/article/blackwatergate#

- *New Left Review* Avrupa bölgesindeki ET davranışlarını ve faaliyetlerini derinlemesine inceleyen "Almanya'nın Sendeleyen Motoru mu?" başlıklı bir makale yayımlamıştır. Makaleye göre: "Almanya'nın önderlik ettiği küçük bir grup kuzey ülkesi günumuzün hesap fazlalığından hoşnuttur ve güneydeki ülkelerin borçlarını yeniden ekonomik düzenlenmesini Troika'nın altında dikte etmektedir." Troika Avrupa Komisyonu'nu, Avrupa Merkez Bankasını ve Uluslararası Para Fonu'nu içerir. "AB ve IMF'den finansal krediler almış ciddi ekonomik sorunlar yaşayan ülkeleri topluca takip eder." Troika Takibi'nin açıkladığı gibi "**özünde Troika, krizin gerçek sebebi olan ekonomideki**

sistematik sorunlardan ve finans kurumlarının hatalarından kaynaklı sokaklara çıkan küçük erkekleri ve küçük kadınları garantiye alır. Aynı zamanda geçen yıllar için Avrupalı yasa koyucular devamlı olarak finans kurumları ile büyük şirketler üstündeki kuralları ve kontrolü azaltmaktadır.” ET’ler bazında kuzey ülkelerine etkisi AB’de trajik tasarruf tedbirlerine maruz kalmış ülkeler için berbattır. *New Left Review*’a göre “Yunanistan’da 2008 dünya ekonomik krizinin etkisi tasarruf tedbirleriyle birleşmiştir ve sonuç olarak **hiç görülmemiş bir ulusal ekonomik çöküş yaşamışlardır.** Ülke şu anda 1930’lardaki Buhrandan daha kötü acılar çekmektedir ve Avrupa yapısı içinde bir iyileşme ışığı görülmemektedir. Avrupa Birliği’nin oluşumundaki ikincil kurucu üyelerden İspanya, Portekiz ve İtalya feci bir gerileme dönemi içindedirler. 2012’den beri her biri iki haneli resmî işsizlik oranı görürken -İspanya’da yüzde 25’i bulmuştur- gençlerin işsizlik oranı çok yüksektir.”

<http://newleftreview.org/II/93/joshua-rahtz-germany-s-faltering-motor>
www.troikawatch.net/what-is-the-troika

- Jubilee ABD, Kamerun’un Grace Church Capital (Cayman Adaları), Antwerp (İngiliz Virgin adaları), Sconset Limited (İngiltere Virgin Adaları) ve Winslow Bankası (Bahamalar) dâhil birden fazla akbaba fonuyla büyük ihtimalle arkasından tazı koşuyor gibi hissettiğini tarif etmiştir. Grace Church Capital Kamerun’un borcunu 9,5 milyon dolara almıştır ve ardından nerdeyse 40 milyon dolar için dava ederken, Sconset kendi hissesini 15 milyon dolarlık almış ve 67 milyon dolarlık bir dava açmıştır. **Antwerp de borcu 15 milyon dolara almıştır ama Birleşmiş Milletler Kalkınma İndeksi’nde (HDI) 150. sıradada olan ve 22 milyar dolar GSYİH’e sahip bir ülkeden 196 milyon dolar gibi inanılmaz bir rakam istemektedir.** Bir yandan, Winslow Bankası 9 milyon dolara aldığı borç için 50 milyon dolarlık bir dava açmıştır ve mahkemede zafere ulaşmak için Kamerun’u yurt dışı varlıklarına el koymaktadır.

www.jubileeusa.org/vulturefunds/vulture-fund-country-studies.html

- **Wall Street Journal, ABD Ticaret ve Kalkınma Konferansı'na göre şirketlerin her sene denizaşırı bankacılık sistemiyle 200 milyar dolar vergi ödemekten kaçtığını** rapor etmiştir.
www.wsj.com/articles/companies-avoid-paying-200-billion-in-tax-1435161106
- **Truthout Dünya Bankasının ve küresel ekonomik sistemi kontrol eden bir grup elitin bağlantısını “Dünya Bankası, Yoksulluk İcadı ve Kötülüğün Adılığı” başlıklı makalesinde** incelemiştir.
www.truth-out.org/news/item/29851-the-world-bank-poverty-creation-and-the-banality-of-evil
- **“Uluslararası Kalkınmanın Ölümü” başlıklı London School of Economics’ten bir akademisyen olan Jason Hickel’in kaleme aldığı yazı** hepimizi en zengin ve en fakir ülkelerin varlık oranının artmasına karşı bizi uyarmaktadır: “197’de aralık 44:1’di. Günümüzde nerdeyse 80:1’e ulaşmıştır. Adaletsizlik o kadar aşırıdır ki **dünyanın en zengin 67 kişininin -bir Londra otobüsüne sığabilecek kişi sayısı- 3,5 milyar yoksuldan daha fazla varlığı vardır.**
www.thoughtleader.co.za/jasonhickel/2014/11/24/ the-death-of-international-development
- Eric Holder ABD başsavcılık görevinden ayrıldıktan sonra eski hukuk firması Covington&Burling’e geri döner -müşteri listesinde finansal krizde bir başsavcı olarak Holder’ın dava açmadığı Bank of America, JPMorgan Chase, Wells Fargo ve Citigroup dâhil büyük bankalar vardır-. *Democracy Now!*’dan Amy Goodman’nın *Rolling Stone* gazetecisi Matt Taibbi **“Sanırım döner kapının şu ana kadarki en büyük örneğidir,”** demiştir.
www.democracynow.org/2015/7/8/eric_holder_returns_to_wall_street
- **İki büyük borç krizi -Yunanistan’daki ve Porto Riko’daki- uluslararası arenada son noktaya ulaşmıştır** çünkü bu krizler bu bölümü Temmuz 2015’te tamamlarken tükenme noktasına

hızlıca evirilmişlerdir. Lütfen basın organlarından anlık durumu öğrenin. *New York Times* Yunan krizini anlamak için iyi bir başlangıç noktasıdır.

www.nytimes.com/interactive/2015/business/international/greece-debt-crisis-euro.html

John Perkins'in kişisel tarihçesi

- 1963 Hazırlık okulundan mezun olup Middlebury Koleji'ne girdi.
- 1964 İranlı generalin oğlu Ferhat ile arkadaş oldu. Middlebury'yi bıraktı.
- 1965 Boston'da Hearst gazeteleri için çalıştı.
- 1966 Boston Üniversitesi İşletme bölümüne girdi.
- 1967 'Frank Amca'sı Ulusal Güvenlik Ajansı'nda (NSA) üst düzey yönetici olan, Middlebury'den sınıf arkadaşı ile evlendi.
- 1968 NSA tarafından ideal bir ekonomik tetikçi (ET) olarak belirlendi. Frank Amca'nın da onayı ile 'Barış Gönüllüleri'ne katılıp yerli kabilelerin ABD petrol şirketleri ile mücadele ettiği Ekvador Amazonu'na gönderildi.
- 1969 Yağmur ormanlarında ve Andlarda yaşadı. Petrol şirketleri ile devlet kurumlarının düzenbaz, yıkıcı eylemlerine ve bunların yerel kültürler ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerine şahit oldu.
- 1970 Ekvador'da, aynı zamanda NSA'nın irtibat sorumlusu olan uluslararası danışmanlık firması MAIN'in başkan yardımcısı ile tanıştı.
- 1971 MAIN'de işe başladı, Boston'da ekonomik tetikçi (ET) olarak gizli eğitim alıp on bir kişilik bir ekibin parçası olarak Endonezya'da Java'ya gönderildi. Düzmece ekonomik bulgular bildirmesi için yapılan baskılar vicdanına ters düştü.
- 1972 'İş birliği' yapma konusundaki hevesi sayesinde baş ekonomistliğe terfi etti ve 'harika çocuk' olarak nitelendirildi. Dünya Bankası Başkanı Robert McNamara da dâhil, önemli liderlerle tanıştı. Özel görevle Panama'ya gönderildi. Panama'nın başkan ve karizmatik lideri Omar Torrijos ile dost oldu; ABD emperyalizminin tarihçesini ve Torrijos'un Panama Kanalı'nın mülkiyetini ABD'den Panama'ya geçirme konusundaki kararlılığını öğrendi.
- 1973 Kariyerinde büyük bir hızla yükseldi. MAIN'de bir imparatorluk kurdu, Panama'daki görevini sürdürdü. Asya, Latin Amerika ve Orta Doğu'ya sık sık yolculuk edip incelemelerde bulundu.
- 1974 Suudi Arabistan'da büyük bir ET başarısı yaşanmasında etken oldu. Kraliyet ailesi, milyarlarca dolarlık petrol gelirini ABD devlet tahvillerine yatırmayı ve ABD Hazine Bakanlığının, bu yatırımın faizini krallıkta elektrik, su sistemleri, yollar, limanlar ve şehirler yapmaları için tutulacak Amerikan şirketlerine vermesine izin verdi. Karşılığında, ABD de kraliyet ailesinin iktidarda kalmasını garanti edecekti. Bu, Irak'ta başarısızlıkla sonuçlanana da dâhil, gelecek ET anlaşmaları için bir örnek oluşturdu.
- 1975 Yine terfi etti -MAIN'in yüz yıllık tarihindeki en genç ortağı- ve Ekonomik ve Bölgesel Planlama Müdürü oldu. Bir dizi önemli makale yayınladı; Harvard ve diğer kuruluşlarda konferanslar verdi.
- 1976 Dünyanın her tarafında, Afrika, Asya, Latin Amerika, Kuzey Amerika ve Orta Doğu'da, büyük projeler yönetti. İran Şahı'ndan, ET imparatorluğuna olan devrimci yaklaşımı öğrendi.
- 1977 Kolombiya'daki kişisel ilişkilerinden dolayı, komünist teröristler ve uyuşturucu tüccarlar olarak damgalanan ama aslında aileleri ile evlerini korumaya çalışan köylülerden ibaret olan çiftçilerin sorunlarına bulaştı.
- 1978 Ferhat tarafından İran'dan çıkartıldı. Birlikte, Ferhat'ın İranlı bir general olan ve Şah'ın yakın bir gelecekte devrileceğini öngörüp, Orta Doğu'yu kasıp kavuran

nefret dalgasından ABD politikalarını, sahtekâr liderleri ve baskıcı hükümetleri sorumlu tutan babasının Roma'daki evine gittiler. Ferhat'ın babası, eğer Birleşik Devletler daha şefkatli davranmazsa, durumun daha kötüye gideceği uyarısında bulundu.

- 1979 Şah'ın ülkesini terk etmesinin ardından, İranlılar ABD Büyükelçiliği'ni basarak 52 kişiyi rehin alınca vicdan azabı çekti. ABD'nin, dünyadaki emperyalist rolü hakkındaki gerçeği inkâr etmeye çalışan bir ülke olduğunun bilincine vardı. Bu arada, yıllar süren gerilim ve tekrar eden ayrılıklardan sonra, ilk eşinden boşandı.
- 1980 Para ve gücün kendisini MAIN'de hapsettiğinin farkına varınca, suçluluk duygusuyla dolu ciddi bir depresyon geçirdi. İşinden ayrıldı.
- 1981 Kampanyasını petrol karşıtı bir platformda yürütmüş olan Ekvador Başkanı Jaime Roldós ile Panama Kanalı ve ABD askerî üsleri konusundaki görüşlerinden dolayı güçlü Washington'ın gazabını üstüne çeken Panama başkanı Omar Torrijos'un, CIA suikastlerinin tüm emarelerini taşıyan uçak kazalarında ölmelerinden son derece rahatsız oldu. İkinci evliliğini, babası Bechtel şirketinde baş mimar ve Suudi Arabistan'ın şehir planlaması ile inşasından sorumlu olan -1974'te ET anlaşması ile finanse edilen iş- bir hanım ile yaptı.
- 1982 Çevre dostu elektrik üretimine odaklanmış bir şirket olan Independent Power Systems Inc. (IPS) şirketini kurdu. Kızı Jessica doğdu.
- 1983–1989'Rastlantı'ların -yüksek mevkilerdeki kişiler, vergi muafiyetleri, vs.- yardımıyla, IPS CEO'su olarak çok başarılı oldu. Bir baba olarak ise, dünyadaki krizler ve eski ET yaşamı hakkında üzüntü duydu. Her şeyi anlatan bir kitap yazmaya başladı ama bu kitabı yazmama şartı karşılığında, çok iyi ücretli bir danışmanlık teklifi aldı.
- 1990–1991 Panama'nın ABD tarafından işgali ve Noriega'nın hapse girmesinin ardından, IPS'yi satıp, kırk beş yaşında emekli oldu. ET ikenki yaşamı hakkındaki kitabı yazmayı düşündü ama onun yerine, enerjisini kâr amacı gütmeyen (ve böyle bir kitaptan olumsuz olarak etkilenebilecek) bir kuruluş yaratmak için kullanmaya ikna edildi.
- 1992–2000 Birinci Körfez Savaşı'na da neden olan, Irak'taki ET başarısızlıklarını izledi. ET kitabını üçüncü kez yazmaya başladı. Ama tehdit ve rüşvetlere boyun eğdi. Vicdanını rahatlatmak amacıyla yerli halklar hakkında kitaplar yazdı, kâr amacı gütmeyen kurumları destekledi, Yeni Çağ platformlarında eğitimler verdi, Amazon ve Himalayalara yolculuk etti. Dalai Lama ile tanıştı.
- 2001–2002 Bir grup Kuzey Amerikalı'ya Amazon'un derinliklerinde rehberlik etti; 11 Eylül 2001'de orada, yerli bir kabilenin yanında idi. Sıfır Noktası'nda bir gün geçirdi ve acısına son verip ET'lerin ardındaki gerçeği ortaya çıkartacak kitabı yazmaya karar verdi.
- 2003–2004 Petrol şirketlerine savaş açma tehdidinde bulunan yerli kabilelerle buluşmak üzere Ekvador Amazonu'na geri döndü; *Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı*'nı yazdı.
- 2005–2016 Uluslararası çok satanlar listesine giren *Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı*'nın ardından ölüm ekonomisinin yerine yaşam ekonomisi getirilmesi gerektiği mesajını dünya çapında şirket zirvelerinde, CEO gruplarına ve diğer şirket liderlerine, tüketici konferanslarında, müzik festivallerinde ve elliden fazla üniversitede verdiği konuşma turlarında dile getirdi. *Amerikan İmparatorluğunun Gizli Tarihi, Hoodwinked* ve *Bir Ekonomik Tetikçinin Yeni İtirafı* adlı kitapları yazdı.

BİR EKONOMİK TETİKÇİNİN İTİRAFLARI

John Perkins

'Ekonomik tetikçiler (ET'ler) yerküre üzerindeki ülkeleri trilyonlarca dolar dolandıran yüksek ücretli profesyonellerdir.

Dünya Bankası, ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı ve diğer yabancı "yardım" kuruluşlarından büyük şirketlerin kasalarına ve gezegenimizin tabii kaynaklarını kontrol eden birkaç vatıkli ailenin ceplerine para aktarır.

Kullandıkları araçlar arasında sahte finansal raporlar, hileli seçimler, rüşvet, zorbalık, seks ve cinayet bulunmaktadır.

Oynadıkları oyun imparatorluklar kadar eski olmasına rağmen,

günümüzdeki küreselleşme sürecinde yeni ve korkutucu bir boyuta ulaşmıştır.

Nereden mi biliyorum; ben de bir ET idim.'

"Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı'nı okuduktan sadece birkaç yıl sonra Perkins'in gözlerimizin önüne capcanlı anlatımıyla serdiği ekonomik darbeye maruz kalacağımı bilemezdim. Yeni itiraflar, ekonomik gücün demokratik denetimini dinamitlemek isteyenlere rehberlik eden yabancı yöntemler ve iğrenç ekonomik alıtsızlıklarla ilgili kişisel deneyimimle örtüşüyor. Perkins, siyasi, sosyal ve ekonomik güçlerin gerçek kaynakları hakkında içeriden dürüst seslere ihtiyaç duyan dünyamıza yine esaslı bir katkıda bulundu."
Yanis Varoufakis, Yunanistan Eski Finans Bakanı

"Bir Ekonomik Tetikçinin Yeni İtirafı'nı, ekonomik tetikçi ve çakallanın güçlerini artırmak için başvurdukları alçak yöntemlerin iç yüzü hakkında derin bilgiler sunuyor. ABD'nin ve dünyanın geri kalanının tepesine nasıl tündüklerini gösteriyor. Bugün karıştığımız krizleri ve onları durdurmak için gereken yol haritasını aydınlatan muhteşem ve cesur bir kitap."

Dr. John Grey, Erkekler Mars'tan Kadınlar Venüs'ten kitabının yazarı

"Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı'na bayıldım. On yıl önce gerçekte ne olup bittiğini ortaya koymuştu. Yeni İtiraflar hikayenin geri kalanını anlatıyor. İlk kitaptan bu yana gerçekleşen dehşet verici olayları ve hepimizin bu ölüm ekonomisini bir yaşam ekonomisine çevirmek için yapabileceklerimizi sorguluyor."
Yoko Ono

On yıl önce Türkiye'de ve tüm dünyada gündemi sarsan ve her geçen gün daha çok insanın gözünü açan John Perkins yeni itiraflarla geri döndü!

27₺

